

**МІНІСТЕРСТВО ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ МЕДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

ВАСЕЦЬКА Л.І., АЛЕКСЄЄНКО Т.М.

ПРОФЕСІЙНЕ МОВЛЕННЯ

**НАВЧАЛЬНИЙ ПОСІБНИК
ДЛЯ ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ-МЕДИКІВ
ПЕРШОГО КУРСУ**

**ЗАПОРІЖЖЯ
2015**

**ТЕМА I. СУБ'ЄКТНО-ПРЕДИКАТНІ ВІДНОШЕННЯ
У ПРОСТОМУ РЕЧЕННІ**

ТЕМА I. 1. Способи вираження підмета й присудка

ПЕРЕВІР СВОЇ ЗНАННЯ З ГРАМАТИКИ УРОКУ

Вправа 1. Прочитайте речення. Знайдіть у них підмет (S) і присудок (P).
Напишіть, якими частинами мови вони виражені.

1. Гістологія - це наука про тканини організму.
2. Хворому потрібний відпочинок
3. Мій друг хоче стати інженером.
4. Кістка покрита окістям.
5. Суглоби дуже рухливі.

ГРАМАТИКА

Позначення підмета (S)

Таблиця 1

<i>Спосіб вираження</i>	<i>Приклади</i>
Іменник	<i>Книги лежать на столі.</i>
Займенник	<i><u>Він</u> схожий на матір.</i>
Числівник	<i>У нього є сестри. Їх трьох.</i>
Неозначений числівник	<i>У кімнаті багато столів.</i>

Позначення присудка (P)

Таблиця 2

<i>Спосіб вираження</i>	<i>Приклади</i>	<i>Грамматичний коментар</i>
Дієслово	<i>Зараз я вчуся в університеті. Раніше я вчився в школі. Я буду вчитися в університеті.</i>	Дієслова у формі дійного способу дії.
Іменний присудок		
Іменник	<i>Він студент. Він був студентом. Він буде лікарем. Оболонка клітки називається мембраною.</i>	Називний відмінок без дієслова-зв'язки (теперішній час). Орудний відмінок з дієсловом-зв'язкою бути у минулому й майбутньому часі. Орудний відмінок з дієсловами називатися, стати, ставати, здаватися, бути.
Прикметник або дієприкметник	<i>Він здоровий. Вікно відкрите. Він був хворий. Він був хворий. Він був веселим. Операція була</i>	Без дієслова-зв'язки. З дієсловом-зв'язкою бути .

	<i>виконана успішно. Він видавався хворим.</i>	3 дієсловами бувати, робитися, ставати, видаватися.
Займенник	<i>Хто ти?</i>	Називний відмінок.
Прислівник	<i>Моя сестра заміжня.</i>	
Складений дієслівний присудок		
Дієслово з інфінітивом	<i>Мій друг хоче купити підручник з анатомії.</i>	3 дієсловами хотіти, бажати, рекомендувати, просити, могли, уміти.

ВПРАВИ

Вправа 1. Перепишіть текст, визначте й підкресліть у кожному реченні підмет (S) і присудок (P).

Ребра становлять собою плоскі кістки. Кожне ребро складається з кісткової частини й хряща. Ребро має тіло, два кінці - передній і задній, два краї - верхній і нижній і дві поверхні - зовнішню й верхню.

Складовими частинами задньої частини є голівка, шийка й горбок. У людини 12 пар ребер. Задні кінці ребер утворюють із хребцями суглоби, причому голівки ребер з'єднуються з тілами хребців, а горбки з'єднуються з їхніми поперечними відростками.

Вправа 2. Прочитайте речення. Знайдіть у них підмет (S) і присудок (P). Складіть моделі цих речень.

1. Анатомія - це наука про будову людського тіла. 2. Органи побудовані з тканин. 3. Хребетний стовп ділиться на відділи. 4. Ваша донька здорова. 5. У нашій аудиторії 5 столів. 6. Для життєдіяльності людини необхідна вода. 7. Хворому потрібен спокій. 8. Лікар повинен оглядати хворого уважно. 9. Мій друг хоче стати хірургом.

Вправа 3. Прочитайте речення із *вправи 2*, розподіліть слова за частинами мови: **іменники, прикметники, займенники, дієслова, дієприкметники, числівники, прислівники, прийменники, сполучники.**

Вправа 4. Напишіть замість крапок дієслова, наведені в дужках, у теперішньому часі.

1. Ребра ... (представляти) собою плоскі кістки. 2. Череп ... (захищати) головний мозок. 3. Медики ... (рекомендувати) їсти більше свіжих овочів і фруктів. 4. Куприкові хребці ... (утворити) куприк. 5. Кістяк ... (брати участь) в обміні речовин. 6. Вітамін С... ... (міститися) у лимонах, чорній смородині, апельсинах. 7. М'ясо й молочні продукти ... (містити) вітамін В₁₂. 8. Усередині кістки ... (знаходитися) кістковий мозок. 9. Вітамін С... (могти) негативно впливати на організм. 10. Фізичні вправи ... (сприяти) кровотворенню. 11. Крижові хребці ... (утворити) хрестець.

Вправа 5. Напишіть замість крапок дієслово **хотіти** у теперішньому часі.

1. Я... (хотіти) прокинутися завтра рано. 2. Ти ... (хотіти) дізнатися про діагноз? 3. Він ... (хотіти) випити ліки. 4. Вона ... (хотіти) купити халат і капці. 5. Він ... (хотіти) скласти залік. 6. Лікарі ... (хотіти) допомогти пацієнтам. 7. Ми ... (хотіти) повернутися додому завтра. 8. Вони ... (хотіти) відправити хворого до лікарні. 9. Я... (хотіти) виправити помилки. 10. Мій друг ... (хотіти) довідатися, коли приймає лікар. 11. Студенти ... (хотіти) піти до поліклініки. 12. Викладач ... (хотіти) взяти скальпель.

Вправа 6. Складіть речення відповідно до зразка, використовуючи матеріал із вправи 5.

Зразок: *Я хочу довідатися про це у професора. – Я довідаюся про це у професора.*

Вправа 7. Використайте слова, наведені в дужках, у потрібній прийменниково-відмінковій формі.

1. Вітаміни корисні ... (здоров'я). 2. Студент хворий ... (грип). 3. Деякі люди стійкі ... (хвороби). 4. Яблука багаті ... (вітаміни). 5. Він схожий ... (мати). 6. Варені овочі бідні ... (вітаміни). 7. Алюміній дуже активний ... (повітря). 8. Хлорована вода небезпечна ... (люди). 9. Грип небезпечний ... (ускладнення).

Вправа 8. Передайте зміст речень, використовуючи прикметники.

Зразок: *Калій – одновалентний елемент. - Калій одновалентний.*

1. Оксид вуглецю - дуже отруйний газ. 2. Хлор - активний елемент. 3. Суглоби - рухливі з'єднання кісток. 4. Амеби - рухливі організми. 5. Кисень - активний газ. 6. Сухожилля - дуже міцні утворення. 7. Продукти розпаду - отруйні речовини. 8. Алюміній - тривалентний елемент. 9. Кисень - прозорий газ.

Вправа 9. Складіть речення, використовуючи прикметники **необхідний, потрібний** і слова для довідок.

Слова для довідок: *вата, бинт, шприц, халат, шапочка, гумові рукавички, скальпель, ножиці, пінцет, нитка, гіпс.*

Вправа 10. Напишіть замість крапок прикметники **хворий** або **здоровий** у потрібній формі.

1. Батько вже працює. Він ... . 2. Подруга пішла на лекцію. Вона вже ... . 3. Ахмед і Мохаммед зараз дома. Вони ще ... . 4. Мій друг зараз у лікаря. Він ... . 5. Вона сьогодні не була в університеті. Вона ... . 6. У нас немає лекції з анатомії. Професор ... . 7. Ахмед уже добре себе почуває. Він ... .

Вправа 11. Прочитайте текст, дайте відповіді на питання: *Герой розповіді був хворий або здоровий?*

ГАРНИЙ РЕЦЕПТ

Одного разу я пішов до бібліотеки, тому що я хотів прочитати статтю про ангіну. Мій друг був хворий, і я хотів дізнатися, як допомогти йому.

Я взяв книгу й прочитав про ангіну. Потім я почав читати про грип, бронхіт та апендицит. Раптом я відчув, що в мене почали боліти вуха, очі, голова, живіт. Я читав цілий день. Увечері я зрозумів, що я серйозно хворий.

Я пішов до поліклініки. Лікар запитав мене:

- Що у вас болить?

Я відповів:

- У мене болить усе. Я серйозно хворий.

Лікар уважно оглянув мене й дав рецепт. Я прочитав: «Їжте більше свіжих овочів і фруктів. Вранці гуляйте парком. Лягайте спати об 11 годині. Не читайте про хвороби».

Вправа 12. Складіть діалоги за наведеними ситуаціями. Зверніть увагу на зразки.

А. Ви поранили палець і прийшли в аптеку, щоб купити ліки: йод, зеленку, вату, лейкопластир, бинт.

Б. Ви прийшли до магазину «Медтехніка», щоб купити все необхідне для занять з анатомії: гумові рукавички, скальпель, пінцет, маску.

В. Ви купуєте ліки для домашньої аптечки.

Зразок:

I - Мені потрібна «Но-шпа».

- Вам у таблетках або в ампулах?

- Краще у таблетках.

- Вона коштує ...

II - Мені потрібно що-небудь від нежитю.

- Краплі або мазь?

- Однаково.

- Спробуйте ці краплі.

- Спасибі. Я їх візьму.

РОБОТА З ТЕКСТОМ

Завдання 1. Прочитайте текст і випишіть підмет (S) і присудок (P) з кожного речення.

КІСТЯК

Кісткова система людини – це кістяк. Загальна маса кісток живої людини дорівнює $\frac{1}{5} - \frac{1}{7}$ маси тіла людини. Основа кістяка - хребетний стовп. Хребетний стовп (хребет) складається з 7 шийних хребців, 12 грудних хребців, 5 поперекових хребців, 4-5 крижових хребців, 4-5 куприкових хребців. Хребці крижового відділу зростаються й утворюють одну кістку - хрестець. Куприкові хребці теж зростаються й утворюють куприк. Шийні, грудні й поперекові хребці з'єднуються за допомогою хрящів, зв'язок і суглобів.

Усі хребці схожі за будовою. Кожен хребець має тіло й дугу, від якої відходять сім відростків. Хребетні отвори всіх хребців утворюють хребетний канал, у якому розташований спинний мозок.

Кістяк підтримує всі органи й бере участь у русі. Таким чином, він виконує опорну та рухову функції. Крім того, кістяк виконує кровотворну функцію, тому що усередині кістей знаходиться кістковий мозок.

Кістяк виконує захисну функцію. Він захищає внутрішні органи від механічного впливу. Так черепна коробка захищає головний мозок, грудна клітина захищає серце, легені, а таз захищає сечовий міхур, печінку й інші органи.

Кістяк також бере участь в обміні речовин, особливо у мінеральному обміні. Він є депо мінеральних солей - фосфору, кальцію, калію, заліза.

Завдання 2. Дайте відповіді на питання.

1. Що таке кісткова система людини? 2. Що є основою кістяка? 3. Із яких хребців складається хребетний стовп? 4. З чого складається хрестець? 5. З чого складається куприк? 6. За допомогою чого хребці з'єднуються між собою? 7. Що має кожний хребець? 8. Яку функцію виконує кістяк? 9. Чому кістяк виконує ще й кровотворну функцію? 10. Від чого кістяк захищає внутрішні органи? 11. Що захищає головний мозок? 12. Які органи захищає грудна клітина? 13. Які органи захищає таз? 14. У чому бере участь кістяк? 15. Що є депо мінеральних солей?

Завдання 3. Утворіть відносні прикметники від наведених іменників.

Хребет, шия, груди, попереk, хрестець, куприк, механіка, череп, голова, мінерал, опора, спина.

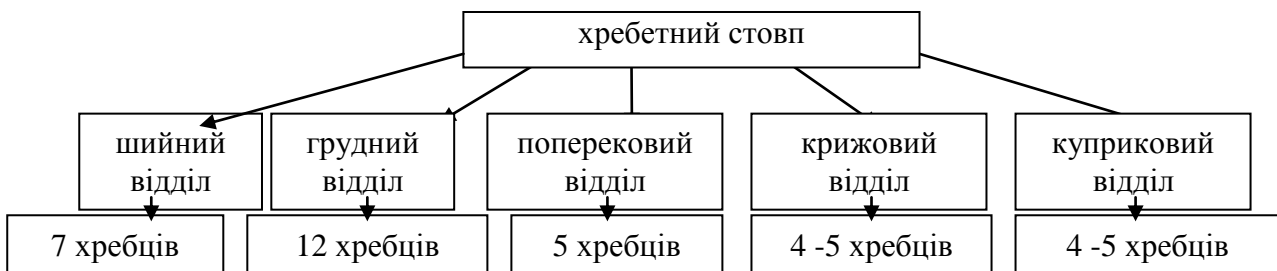
Завдання 4. Підберіть визначення (прикметники) до іменників.

Система, стовп, хребець, орган, коробка, мозок, клітина, міхур, вплив, обмін.

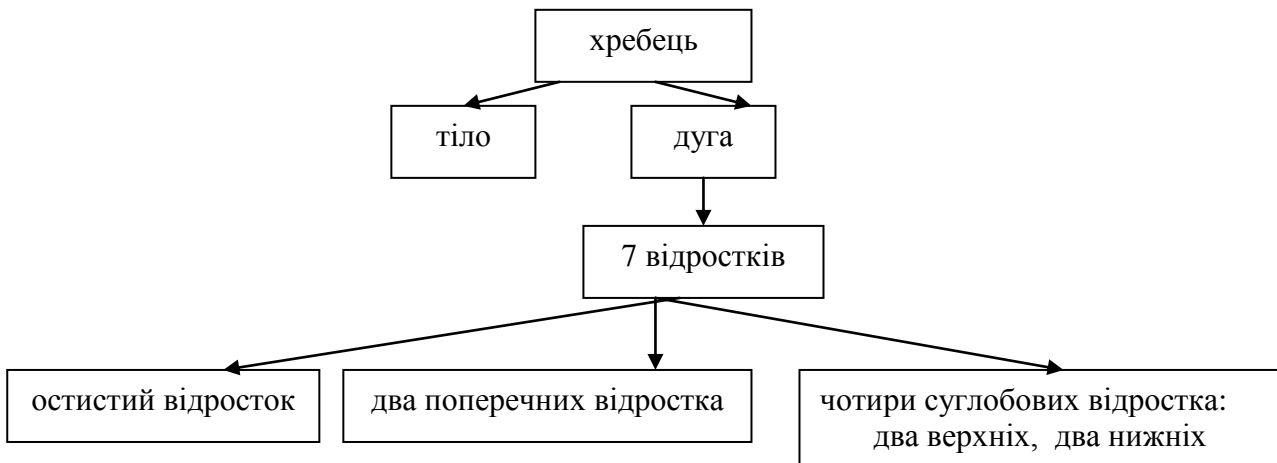
Завдання 5. Утворіть віддієслівні іменники. Складіть із віддієслівними іменниками словосполучення.

Зростатися, з'єднуватися, рухатися, захищати, підтримувати, впливати, допомагати.

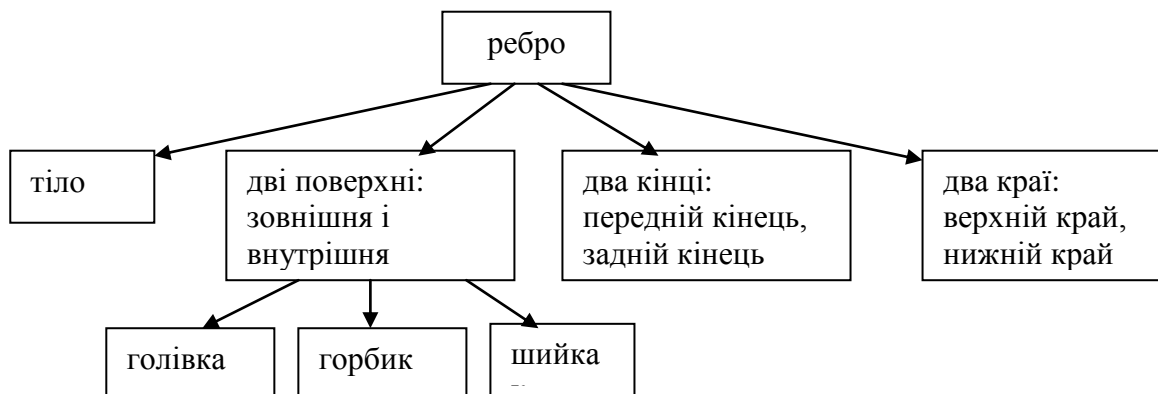
Завдання 6. Розкажіть про будову хребта за нижченаведеною схемою. Підкресліть у вашому тексті підмет (S) і присудок (P) у кожному реченні.

Завдання 7. Розкажіть про будову хребця, користуючись нижченаведеною схемою. Підкресліть у вашому тексті підмет (S) і присудок (P) у кожному реченні.

Завдання 8. Розкажіть про будову ребра, користуючись схемою.

САМОСТІЙНА РОБОТА

Завдання 1. Прочитайте текст і підготуйтеся дати відповіді на питання.

ВІТАМІН С

Відомо, що вітамін С (аскорбінова кислота) корисний для здоров'я. Він сприяє росту тканин, зміцнює стінки судин, стимулює імунну та ендокринну системи. Вітамін С міститься в апельсинах, лимонах, чорній смородині. Дефіцит (нестача) вітаміну С у організмі приводить до захворювань. Вітамін С не накопичується в організмі, тому організм людини повинен одержувати його щодня. Потреба у вітаміні С збільшується, якщо людина курить, уживає спиртні напої, їсть багато м'яса.

Однак недавно медики з'ясували, що у великих дозах вітамін С негативно впливає на організм. Він збільшує загальну кислотність організму, підвищує кристалізацію солей, що призводить до утворення каменів у нирках і сечовому міхурі.

Медики рекомендують приймати до 60-70 мг вітаміну С на день (на добу). Ця доза корисна й безпечна для організму. Особливо корисно одержувати аскорбінову кислоту не у вигляді хімічних препаратів, а з натуральних продуктів, свіжих фруктів і овочів, багатих на вітамін С.

Завдання 2. Дайте відповіді на наступні питання.

1. Чому вітамін С корисний для здоров'я? 2. Вітамін С накопичується в організмі людини? 3. Які фрукти багаті на вітамін С? 4. До чого призводить дефіцит вітаміну С у організмі? 5. Що недавно з'ясували вчені? 6. Як впливають високі дози вітаміну С на організм? 7. Яка добова доза вітаміну С? 8. Яким чином особливо корисно одержувати аскорбінову кислоту?

Завдання 3. Замініть підкреслені слова синонімами.

1. Вітамін С сприяє росту тканин. 2. Вітамін С міститься в апельсинах, лимонах, чорній смородині. 3. Дефіцит вітаміну С призводить до захворювань. 4. Однак недавно медики з'ясували, що у великих дозах вітамін С негативно впливає на організм. 5. Він збільшує загальну кислотність організму. 6. Медики рекомендують приймати до 60-70 мг вітаміну С на добу. 7. Потреба у вітаміні С збільшується. 8. Організм людини повинен одержувати вітамін С щодня.

Завдання 4. Використовуючи таблицю, поясніть, чому вітаміни корисні для організму і які продукти багаті ними.

<i>Вітаміни</i>	<i>Функції вітамінів в організмі</i>	<i>Продукти, що містять вітаміни</i>
А	поліпшує зір	сир, червоні овочі й фрукти
Е	впливає на роботу м'язів	горіхи, жовтки
В ₁	впливає на кровотворення	картопля, арахіс
В ₂	впливає на роботу нервової системи	груші, абрикоси, молоко
Р	впливає на енергетичний обмін	капуста, помідори, полуниця

Завдання 5. Дайте пораду хворим:

- із захворюваннями нервової системи;
- з погіршенням зору;

- із захворюваннями крові;
- з порушенням обмінних процесів;
- із частими простудними захворюваннями.

Завдання 6. Перепишіть речення, вживаючи слова й словосполучення, наведені в дужках, у потрібній формі.

Повітря ... (закриті басейни) не завжди безпечно для ... (дитячі легені). Воно погано впливає на ... (клітини), які захищають легені й бронхи від ... (запалення). Вміст ... (хлор) у повітрі призводить до... (зменшення) вмісту білка СО-16 у...(легені). Цей білок ... (виділяти) клітини ... (імунна система). Також з'єднання ...(хлор) руйнують імунні клітини тканини ... (легені) і ... (слизова оболонка) бронхів. Це ... (сприяти) ... (розвиток) хронічного бронхіту. «Хлорування» повітря дуже небезпечно для ... (діти), які відвідують закритий басейн один раз на... (тиждень) протягом 6 (місяці). ... діти ...(мати) займатися не тільки ... (плавання), але й ... (інші види) спорту на свіжому повітрі.

ЯКЩО ВИ ВТОМИЛИСЯ...

Прочитайте й перекажіть жарти. Перевірте за словником значення слів: спадкоємець, заспокійливе.

I. - У Вас зламана рука.

- Лікарю, я помру?
- Та ні, звичайно, ні.
- Лікарю, я безсмертний?

II. - Лікарю, я Вам так вдячний за лікування...

- Пробачте, я вперше Вас бачу й ніколи не лікував!
- Так, але ви лікували мого дядька, а я його спадкоємець!

III. Лікар говорить дружині хворого:

- Вашому чоловікові необхідний цілковитий спокій. За цим рецептом Ви купите в аптеці заспокійливе. Приймайте його кожні три години...

ПЕРЕВІР СЕБЕ

Завдання 1. Прочитайте текст, використовуючи замість крапок необхідні за змістом слова, наведені у довідці.

ЙОД

Фтор, хлор, бром і йод - це галогени. Вони ... один до одного за хімічними властивостями. Йод ... твердої кристалічної речовини. Він ... темно-сірий колір. У воді йод мало ... . Він... з металами й воднем. Усі галогени ... . З усіх галогенів найменш ... йод.

Йод ... мікроелементом харчування. Його значення ... . Дефіцит (нестача) йоду викликає захворювання щитовидної залози. Добова норма йоду ... 100-200 мг. Морепродукти, часник, морква, капуста, картопля, цибуля, помідори, квасоля ... на йод. За все життя людина ... усього 5 грамів йоду. Хлор, бром і йод ... велике значення для медичної практики.

Слова для довідок: близькі, має вигляд, має, отруйні, отруйний, розчинний, активний, є, багаті, велике, споживає, дорівнює, мають.

ТЕМА 1.2 КВАЛІФІКАЦІЯ ПРЕДМЕТА (ЯВИЩА)

ПЕРЕВІР СВОЇ ЗНАННЯ З ГРАМАТИКИ УРОКУ

Вправа 1. Замість крапок використайте словосполучення, наведені в дужках, у потрібному відмінку.

1. *Окістя є ... (тонка з'єднувальнотканинна плівка)* 2. *Постійні частини клітини називаються ... (органели).* 3. *Білі клітини крові називаються ... (лейкоцити)* 4. *Кістяк є ... (опора тіла)* 5. ... *(верхня частина кістяка) називають черепом.* 6. *Спора - це ... (велика клітина із щільною оболонкою).*

Вправа 2. Поставте питання до наведених повідомлень.

1. І.П. Павлов - видатний російський фізіолог. 2. Марія Кюрі - відомий учений-фізик. 3. Левенгук і Р. Гук - учені, які відкрили клітину. 4. Цитоплазма - це живий вміст клітини 5. Включення - це тимчасові внутрішньоклітинні утворення. 6. Кістяк - це з'єднання кісток організму, які є опорою тіла, органом руху й захисту.

ГРАМАТИКА

Кваліфікація предмета, явища, особи

Таблиця 1

Грамаптичні конструкції	Приклади	Грамаптичний коментар
що (Н. в.) - (це) що (Н. в.)	<i>Окістя – це тонка з'єднувальнотканинна плівка блідо-рожевого кольору.</i> <i>Органели - постійні частини клітини.</i>	Підмет виражає вузьке , видове поняття, присудок – широке, родове поняття.
хто (Н. в.) - (це) хто (Н. в.)	<i>М.І.Пирогов - відомий хірург.</i>	
що (Н.в.) являє собою що (Зн. в.)	<i>Кістка являє собою орган, у якому знаходяться кровеносні й лімфатичні судини.</i>	Універсальна модель зі значенням кваліфікації вживається для характеристики зовнішнього вигляду, форми, стану предмета
що (Н. в.) є чим (Ор. в.) чим (Ор. в.) є що (Н.в.)	<i>Суглоби є безперервними з'єднаннями кісток.</i> <i>Основними методами анатомічного дослідження є розтин, а також спостереження та огляд тіла.</i>	Синонімічна моделі що являє собою що
що (Ор.в.) називається чим (Н. в.) що (Зн. в.) називають чим (Ор. в.) що (Н.в.) зветься чим (Ор. в.) що (Н. в.) має (отримало) назву	<i>Анатомією називається наука про форми та будову людського організму</i> <i>Відростки кістки, призначені для прикріплення м'язів, називають епіфізами.</i> <i>Ділянка трубчастої кістки,</i>	Модель використовується для повного (наукового) визначення (терміна)

чого (Р. в.)	розташованої між діафізом і епіфізом, має (отримала) назву метафіза.	
--------------	--	--

ВПРАВИ

Вправа 1. Прочитайте дані речення й питання до них. Визначите, від чого залежить форма питання.

1. В.Н. Каразін - засновник Харківського університету.	Хто такий В.Н. Каразін?
2. Софія Ковалевська - відомий російський математик.	Хто така Софія Ковалевська?
3. Р.Д. Синельников і В.П. Воробйов - відомі харківські анатоми.	Хто такі Р.Д. Синельников і В.П. Воробйов?
4. Плазмолема - це зовнішня клітинна мембрана.	Що таке плазмолема?
5. Органели - це постійні частини цитоплазми.	Що таке органели?

Вправа 2. Поставте питання до наведених стверджень, уживаючи словосполучення **хто такий, хто така, хто такі, що таке**.

- Д.І. Менделєєв - відомий хімік.
- Шванн і Шлейден - творці клітинної теорії.
- І.П. Павлов - відомий фізіолог.
- В.В. Терешкова - перша жінка-космонавт.
- В.П. Воробйов - відомий анатом.
- Спора - це велика клітина із щільною оболонкою.
- Ферменти - це складні речовини білкової природи.
- Амеба - одноклітинний організм, що викликає кишкове захворювання.
- Клітина - це елементарна частинка живого організму.
- Аристотель і Гіпократ - батьки медицини.

Вправа 3. Прочитайте текст і знайдіть граматичні конструкції за темою заняття.

Мозковий відділ черепа складається з покрівлі та основи. Кістки покрівлі являють собою покривні кістки. Кожна із двох тім'яних кісток являє собою чотирикутну пластинку із чотирма зубчастими краями. Тім'яні кістки утворюють тім'яний бугор. Попереду від тім'яних кісток знаходиться лобова кістка. Лобова кістка є найбільшою кісткою черепа. Більша її частина являє собою луску. Лобова кістка має лобові бугри. Під ними знаходяться очноямкова й носова частини лобової кістки. З боків покрівлі черепа знаходяться скроневі кості.

Вправа 4. Порівняйте речення. Зверніть увагу, що конструкція **що являє собою що** вживається **для характеристики** зовнішнього вигляду, форми, стану предмета, а конструкція **що є чим** – **функції та якості предмета**.

ПОРІВНЯЙТЕ

1. Вода являє собою безбарвну рідину.	1. Вода є гарним розчинником.
2. Плазма крові являє собою безбарвну прозору рідину.	2. Плазма є складовою частиною крові.

Вправа 5. Утворіть речення, використовуючи замість крапок наведені в дужках словосполучення у потрібному відмінку.

1. Хребці є ... (основні сегменти хребтового стовпа). 2. Череп є ... (оболонка головного мозку). 3. Хребтовий стовп ... (оболонка спинного мозку). 4. Тіло є ... (найбільша частина хребця). 5. Кістка є ... (самостійний орган). 6. Кістяк є ... (опора тіла). 7. Кістки покривлі черепа є ... (покривні кістки). 8. Амеба є ... (одноклітинний організм). 9. Дизентерійна амеба є ... (збудник дизентерії). 10. Малярійний плазмодій є ... (збудник малярії). 11. Кістка є ... (жива тканина). 11. Хребтовий стовп є ... (основа кістяка людини).

Вправа 6. Передайте зміст поданих речень, використовуючи конструкцію з дієсловом-зв'язкою **бути**.

1. Червоні кров'яні тільця (еритроцити) - переносники кисню в організмі. 2. Малярійний комар - переносник малярійного плазмодія. 3. Малярійний плазмодій - збудник малярії. 4. Хребці - основні сегменти хребтового стовпа. 5. Тім'яна кістка - найбільша кістка черепа. 6. Окістя - це тонка й щільна плівка сполучної тканини. 7. Лобова кістка - це кістка мозкового відділу черепа. 8. Мозковий череп - це порожнина для головного мозку. 9. Хребетний стовп - основа кістяка.

Вправа 7. Спишіть речення, вставивши замість крапок подані в дужках словосполучення у потрібній формі.

1. Тім'яна кістка являє собою ... (чотирикутна пластинка). 2. Більша частина лобової кістки являє собою ... (луска). 3. Тіло хребця являє собою ... (губчата кістка). 4. Малі крила клиноподібної кістки являють собою ... (плоскі трикутні пластинки). 5. Лобова луска являє собою ... (опукла кісткова пластинка). 6. Носова кістка являє собою ... (невелика чотирикутна пластинка). 7. Сошник являє собою ... (кісткова чотирикутна пластинка). 8. Вода являє собою ... (безбарвна прозора рідина). 10. Окістя являє собою ... (тонка й щільна плівка сполучної тканини). 11. Епітеліальна тканина являє собою ... (різновид кліток, які покривають шкіру й слизові оболонки органів).

Вправа 8. Передайте зміст поданих речень, використовуючи конструкції з дієсловами-зв'язками **бути** і **являти собою**.

1. Амеба - це одноклітинний організм. 2. Носова кістка - це невелика чотирикутна пластинка. 3. Піднебінна кістка - це частина лицьового відділу черепа. 4. Плазма крові - це безбарвна прозора рідина. 5. Кефір - найкорисніший молочний продукт. 6. Батьківщина кефірних грибків - Кавказькі гори. 7. Молочні продукти - джерело вітамінів. 8. Розтин, спостереження й огляд - основні методи анатомічного дослідження. 9. Кістка - це самостійний орган. 10. Гемоглобін - переносник кисню в організмі.

Вправа 9. Використайте замість крапок слова й словосполучення, наведені в дужках, у потрібній формі.

1. Організми, які складаються з однієї клітини, мають назву ... (одноклітинні організми). 2. Білі клітини крові називаються ... (лейкоцити). 3. Червоні клітини крові називаються ... (еритроцити). 4. ... (Окістя) називається тонка з'єднувальнотканинна плівка. 5. Постійні частини клітки називаються ... (органели). 6. ... (Ферменти) називаються складні речовини білкової природи. 7. ... (Клітина) називається елементарна частина живої речовини. 8. Наука про будову людського організму називається ... (анатомія). 9. Шов між тім'яною й потиличною кістками називається ... (лабллоподібний). 10. Паличкоподібні бактерії мають назву ... (бацили).

Вправа 10. Поставте питання до поданих речень.

1. Цитоплазмою називається живий вміст клітини.
2. Цитолемою називається зовнішня оболонка клітини.
3. Кістяком називаються кістки та їх з'єднання.
4. Спорою називається велика клітина зі щільною оболонкою.
5. Вакуолею називається порожнина у цитоплазмі, заповнена клітинним соком.
6. Органелами називаються постійні частини клітини.
7. Лейкоцитами називаються білі кров'яні клітини.
8. Ендокардом називається тонка сполучна оболонка.
9. Плазмою крові називається білкова рідина жовтуватого кольору.

Вправа 11. Передайте зміст речень, використовуючи конструкцію **що називають чим.**

З р а з о к: *Верхня частина кістяка називається черепом. - Верхню частину кістяка називають черепом.*

1. Анатомією називається наука, що вивчає будову організму.
2. Метафізом називається ділянка між епіфізом і діафізом.
3. Органелами називаються постійні частини клітини.
4. Окістям називається тонка з'єднувальнотканинна плівка.
5. Спорою називається велика клітина із щільною оболонкою.
6. Ферментами називаються складні речовини білкової природи.
7. Плазмалемою називається зовнішня оболонка клітини.
8. Білі кров'яні клітини називаються лейкоцитами.
9. Гістологією називається наука про тканини.

Вправа 12. Передайте зміст наступних речень, використовуючи конструкцію **що одержало (має) назву чого.**

З р а з о к: *Хрящі, що з'єднують хребці, називаються міжпозвонковими дисками. - Хрящі, що з'єднують хребці, одержали назву міжпозвонкових дисків. Хрящі, що з'єднують хребці, мають назву міжпозвонкових дисків.*

1. Червоні клітини крові називаються еритроцитами.
2. Білі клітини крові називаються лейкоцитами.
3. Паличкоподібні бактерії називаються бацилами.
4. Метафізом називається ділянка між діафізом і епіфізом.
5. Черепом називається верхня частина кістяка.
6. Кістки та їхні з'єднання, які є опорою тіла, називаються кістяком.
7. Шов між лобовою і тім'яною кістками називається вінцевим швом.
8. Окістям називається тонка з'єднувальнотканинна плівка.
9. Ендокардом називається тонка сполучна оболонка серця.

Вправа 13. Перепишіть речення, використовуючи замість крапок слова, наведені в дужках, у потрібній формі.

1. (Ендокард) ... називають тонку сполучну тканину.
2. (Клітина) ... називається елементарна частка живого організму.
3. (Плазма крові) ... називається білкова рідина жовтуватого кольору.
4. Червоні клітини крові називають ... (еритроцити).
5. Білі клітини крові називають ... (лейкоцити).
6. Внутрішні паразити, мають назву ... (ендопаразити), а зовнішні - ... (ектопаразити).
7. (Прозора рідина) ..., що перебуває у живій клітині, називають цитоплазмою.
8. Порожнини у цитоплазмі одержали назву ... (вакуолі).

Вправа 14. Складіть речення з наведених частин.

<i>А</i>	<i>Б</i>	<i>В</i>
Тім'яна кістка	являє собою	кістяком голови
Кістки покрівлі черепа	являють собою	тонку з'єднувальнотканинну плівку

Верхня частина кістяка	називається	спорою
Велику клітину із щільною оболонкою	мають назву	лейкоцити
Білі кров'яні клітини	називають	покривні кістки
Окістя	є	черепом найбільшою кісткою черепа

РОБОТА З ТЕКСТОМ

Завдання 1. Прочитайте текст і знайдіть у ньому граматичні конструкції теми, що вивчається.

ЧЕРЕП

Кістяк голови (череп) захищає головний мозок, органи почуттів від механічних впливів, дає опору обличчю, початковим відділам дихальної і травної систем.

Череп ділиться на мозковий і лицьовий відділи. Кістки мозкового відділу утворюють порожнину для головного мозку і частково – порожнини для органів почуттів.

Кістки лицьового відділу черепа становлять кісткову основу обличчя та кістяк початкових відділів дихальної і травної системи.

До кісток мозкового відділу черепа належать вісім кісток: дві парні - скронева і тім'яна та чотири непарні - лобова, гратчаста, клиноподібна та потилична.

Потилична кістка знаходиться у задньонижньому відділі черепа. Клиноподібна кістка - це парна кістка. Вона розташовується перед потиличною кісткою. Вона складається з тіла, малих і великих крил та крилоподібних відростків. Малі крила являють собою плоскі трикутні пластинки. Скронева кістка - парна. Вона розташовується між клиноподібною та потиличною кістками. Тім'яна кістка належить до парних кісток. Вона розташована у верхньобоковій частині черепа. Тім'яна кістка є найбільшою кісткою черепа. Вона являє собою чотирикутну пластинку. Лобова кістка належить до непарних кісток. Вона знаходиться у передньовіршній частині черепа й складається з лобової луски, очноямкової і носової частин. Лобова луска являє собою опуклу спереду кісткову пластинку.

Лицьовий відділ черепа складається із двох верхніх щелеп, слізної, гратчастої, піднебінної, носової кістки, нижньої носової раковини, сошника, нижньої щелепи і під'язичної кістки.

Завдання 2. Дайте відповіді на наступні питання.

1. Які функції виконує череп?
2. На які відділи ділиться череп?
3. Що утворюють кістки мозкового відділу?
4. Що утворюють кістки лицьового відділу черепа?
5. Які кістки належать до кісток мозкового відділу?
6. Де знаходиться потилична кістка?
7. До яких кісток належить клиноподібна кістка?
8. Де розташовується клиноподібна кістка?
9. З чого складається клиноподібна кістка?
10. Що являють собою малі крила?
11. До яких кісток належить скронева кістка?
12. Де розташовується скронева кістка?
13. До яких кісток належить тім'яна кістка?
14. Де розташована тім'яна кістка?
15. Що являє собою тім'яна кістка?
16. До яких кісток належить лобова кістка?
17. Де перебуває лобова кістка?
18. Із чого складається лобова кістка?
19. Що являє собою лобова луска?
20. Які кістки належать до лицьового відділу черепа?

Завдання 3. Складіть у лівій частині словосполучення, використовуючи дієслова, наведені праворуч.

захищати (що, від чого)
ділитися (на що)
становити (що)
належить (до чого)
знаходиться (де)
розташовуватися (де)
давати (що)

головний мозок; механічні впливи
мозковий і лицьовий відділи
кісткова основа обличчя
кістки мозкового відділу черепа
задньонижній відділ
верхньобоковий відділ
опора обличчя

Завдання 4. Утворіть прикметники від наступних іменників.

Голова, грати, мозок, обличчя, кістка, скроня, тім'я, трикутник, чотирикутник, ніс, очниця, слъоза, піднебіння.

Завдання 5. Замініть підкреслені слова синонімічними.

1. Череп ділиться на мозковий і лицьовий відділи. 2. До кісток мозкового відділу черепа належать вісім кісток. 3. Потилична кістка знаходиться в задньонижньому відділі черепа. 4. Малі крила являють собою плоскі трикутні пластинки. 5. Тім'яна кістка є найбільшою кісткою черепа. 6. Лобова кістка складається з лобової луски, очноямкової й носової частин. 7. Лобова луска являє собою опуклу кісткову пластинку. 8. Клиноподібна кістка – це парна кістка.

Завдання 6. Розкажіть про лицьовий відділ черепа, використовуючи наведений у таблиці мовний матеріал.

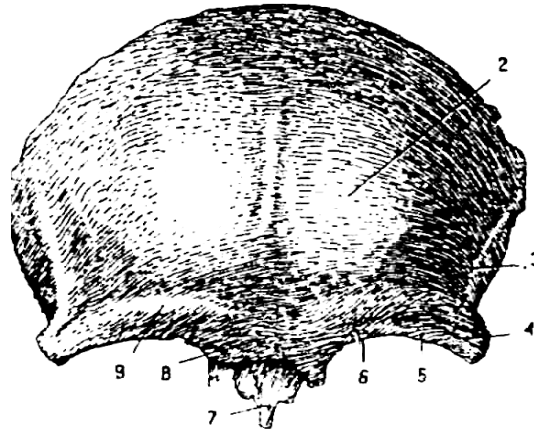
<i>назва кістки</i>	<i>парна / непарна</i>	<i>функція</i>	<i>частини кістки</i>	<i>топографія</i>
верхня щелепа	парна	утворення очниці, порожнини носа й порожнини рота	тіло, чотири відростки: лобовий, щелепний, піднебінний, альвеолярний	нижня частина черепа
піднебінна кістка	парна	утворення порожнини носа й порожнини рота	дві чотирикутні пластинки	за верхньою щелепою
щелепна кістка	парна	формування обличчя		між верхньою щелепою,
нижня щелепа	непарна	частина лицьового кістяка, утворення порожнини рота	тіло, дві вертикальні гілки	скроневою й лобовою кістками
під'язична кістка	непарна		тіло, дві пари рогів	серед м'яких тканин, між нижньою щелепою та гортанню

Завдання 7. Розкажіть про мозковий відділ черепа, використовуючи наведений у таблиці мовний матеріал.

<i>назва кістки</i>	<i>парна / непарна</i>	<i>функція</i>	<i>частини кістки</i>	<i>топографія</i>
потилична кістка	парна	утворення основи черепа; з'єднання	великий потиличний отвір	задньонижній відділ черепа

клиноподібна кістка	парна	черепа із хребтом	тіло, малі й великі крила, крилоподібні відростки	перед потиличною кісткою
скронева кістка	парна	утворення покрівлі черепа		між клиноподібною та потиличною кістками
тім'яна кістка	парна		тім'яний бугор	верхньобокова частина черепа
лобова кістка	непарна	утворення очниці й порожнини носа	лобова луска, очноямкова частина, носова частина	передньоверхня частина черепа
гратчаста кістка	непарна	утворення очниці й порожнини носа		перед тілом клиноподібної кістки

Завдання 8. Використовуючи малюнок, розкажіть про будову лобової кістки.

Лобова кістка:

1 - луска; 2 - лобовий бугор; 3 - скронева лінія; 4 – щелепний відросток; 5 - надочноямковий край; 6 - надочноямковий отвір; 7- носова частина; 8 - глабела (надперенісся); 9- надбрівна дуга

Завдання 9. Розкажіть про будову черепа.

САМОСТІЙНА РОБОТА

Завдання 1. Прочитайте текст і підготуйтеся дати відповіді на питання щодо змісту тексту.

Молоко й молочні продукти займають важливе місце у харчуванні, тому що вони дуже корисні.

У свіжому коров'ячому молоці міститься більше двохсот різних органічних і мінеральних речовин. Крім того, молоко багато на вітамін В₆ і В₁₂. Однак молоко бідне залізом.

Діти, які одержують коров'яче молоко із грудного віку, часто хворіють на недокрів'я (анемію). Слід також пам'ятати, що пити молоко треба окремо від інших продуктів.

Кефір є найкориснішим молочним продуктом. Він містить спеціальний грибок. Кефір є дієтичним продуктом, входить до складу майже всіх дієт. Кефір має й цілющі властивості: нормалізує мікрофлору шлунка і кишечника, позитивно впливає на нервову систему та обмін речовин, зменшує ризик ракових захворювань. Кефір виробляється з молока і кефірного грибка.

Батьківщиною кефірних грибків є Кавказькі гори. Звідси кефір поширився по усій землі, став одним із найпопулярніших молочних продуктів. Існує легенда про божественне походження кефіру. Вважають, що сам Магомет приніс кефірний грибок людям, тому жителі Кавказу називають кефір «пшоном пророка».

Кефірні грибки - «жива природа». Вони народжуються, старіють і вмирають. Єдиний спосіб одержання кефірних грибків - це їхній ріст і розмноження.

Завдання 2. Дайте відповіді на питання.

1. Що міститься у молоці? 2. Чим багато коров'яче молоко? 3. Чим бідне коров'яче молоко? 4. Чому діти, які одержують коров'яче молоко у грудному віці, хворіють на недокрів'я? 5. Що є найкориснішим молочним продуктом? 6. Що містить кефір? 7. Які лікувальні властивості має кефір? 8. Із чого виробляється кефір? 9. Що є батьківщиною кефірних грибків? 10. Яка існує легенда про походження кефіру? 11. Як жителі Кавказу називають кефірний грибок? 12. Чим є кефірні грибки? 13. Яким способом одержують кефірні грибки?

Завдання 3. Замініть підкреслені слова синонімічними.

1. У свіжому коров'ячому молоці міститься більше двохсот різних органічних і мінеральних речовин. 2. Кефір є найкориснішим молочним продуктом. 3. Він містить спеціальний кефірний грибок. 4. Кефір має цілющі властивості. 5. Батьківщиною кефірних грибків є Кавказькі гори. 6. Кефірні грибки є «живою природою». 7. Єдиний спосіб одержання кефірних грибків – це їхній ріст і розмноження.

Завдання 4. Спишіть текст, використовуючи замість крапок слова або словосполучення, наведені в дужках, у потрібній формі.

Кісткова тканина належить до... (сполучна тканина). Вона має багато ... (міжклітинна речовина). Кістка є ... (жива тканина). Вона одержує живильні речовини з... (кров). Зовні всі кістки покриті ... (окістя). Окістя являє собою ... (тонка й щільна плівка) зі сполучної тканини. В окісті є багато ... (кровоносні судини). Окістя бере участь у... (ріст кістки) у товщину.

ЯКЩО ВИ ВТОМИЛИСЯ...

Прочитайте й перекажіть діалоги. Перевірте за словником значення слів: *паніка, симптом*.

I. Хворого запитали:

- Чому ви втекли з операційної?

- Тому що медсестра сказала: «Без паніки, будь ласка, операція апендициту - це найпростіша операція».

- Ну й що? Це правда.

- Так, але вона сказала це не мені, а тому молодому хірургові.

II. Розмовляють два приятелі:

- Цей лікар творить чудеса. Буквально за кілька хвилинвилікував мою дружину.

- Яким чином?
- Він сказав їй, що всі її хвороби є симптомами старості.

ПЕРЕВІР СЕБЕ

Завдання 1. Прочитайте текст. Використайте замість крапок необхідні за змістом слова, наведені у довідці.

КРОВ

Кров - ... сполучна тканина. Вона ... тканину з основною рідкою речовиною, яка одержала ...плазми й у якій ... формені елементи.

Плазма ... жовтувату, прозору рідину. До формених елементів належать червоні кров'яні тільця, які ... еритроцитів, білі кров'яні клітки, які ... лейкоцитами, і кров'яні пластинки, які одержали назву ... . Еритроцити ... диски. У їх цитоплазмі перебуває гемоглобін, що ... переносником кисню в організмі. Лейкоцити ... за будовою та по-різному ... . Кров'яні пластинки, або тромбоцити, ... у згортанні крові. Вони ... овальну або округлу форму.

Слова для довідок: беруть участь, це, перебувають, тромбоцитів, являє собою, назву, одержали назву, являє собою, є, називаються, називаються, різні, мають.

ТЕМА 1.3 ХАРАКТЕРИСТИКА ПРЕДМЕТА (ОСОБИ)

ПЕРЕВІР СВОЇ ЗНАННЯ З ГРАМАТИКИ УРОКУ

Вправа 1. Використайте замість крапок слова і словосполучення, наведені в дужках, у потрібній граматичній формі.

1. Клітини мають ... (куляста форма).
2. Малярія характеризується ... (висока температура).
3. ... (череп) характерне з'єднання кісток за допомогою швів.
4. ... (бром) типовий темно-червоний колір.
5. Суглоби мають ... (більша рухливість).
6. Хрящові з'єднання відзначаються ... (міцність).
7. ... (йод) властива реакція з'єднання з металами.
8. Кістки черепа відзначаються ... (легкість).

Вправа 2. Охарактеризуйте хлор за фізичними та хімічними властивостями, використовуючи слова для довідок.

Слова для довідок: яскраво-зеленої, різкої, отруйний, більша активність, мала розчинність.

ГРАМАТИКА

Характеристика предмета (особи)

Таблиця 1

Грамматичні конструкції	Приклади	Грамматичний коментар
----------------------------	----------	--------------------------

1) що (Н. в.) має що (Зн. в.)	<i>Бромна вода має темно – червоний колір. Клітина має кулясту форму.</i>	Універсальна модель.
2) що (Н. в.) має здатність, властивість + інфінітив дієслова	<i>Амеби мають здатність утворювати псевдоподії. При нагріванні йод має властивість перетворюватися на пару.</i>	Модель 2 указує на властивості предмета, особи. Найбільш уживані іменники в цій моделі – іменники із суфіксом – ість.
3) що (Н. в.) характеризується чим (Ор. в.)	<i>Грип характеризується слабкістю, головним болем.</i>	Моделі 3, 4 указують на особливі властивості предмета, особи.
4) для чого (Р. в.) характерно що (Н. в.)	<i>Для малярії характерна висока температура.</i>	
5) що (Н. в.) відрізняється чим (Ор.в.)	<i>Галогени відрізняються великою активністю.</i>	Моделям 5, 6 синонімічними є моделі 3, 4. Вони уживаються з іменниками, що означають властивість, якість, процес дії
6) для чого (Р. в.) типовим є що (Н. в.)	<i>Для еритроцитів типовим є темно-червоне забарвлення.</i>	
7) чому (Д. в.) властиве що (Н. в.) / інфінітив	<i>Амебам властиве безстатеве розмноження.</i>	Моделі 7, 8 указують на головні (сутнісні) властивості предмета, особи.
8) чому (Д.п.) властиве що (І.п.)	<i>Йоду властива реакція з'єднання з воднем.</i>	
9) що (Н. в.) здатний до чого (Д. в.)	<i>Тільки живі клітини здатні до розмноження.</i>	Моделям 9, 10 синонімічні моделі хто, що може що + інфінітив
10) що (Н. в.) здатний + інфінітив дієслова	<i>Амеби здатні захоплювати їжу за допомогою ложноніжок.</i>	

ВПРАВИ

Вправа 1. Прочитайте текст і знайдіть у ньому граматичні конструкції теми, що вивчається.

ГАЛОГЕНИ

Бром, хлор і йод належать до галогенів. Бром являє собою важку рідину темно-червоного кольору. Він має неприємний різкий запах. Пари броду отруйні. Бром має незначну розчинність у воді. Його розчин - бромна вода - має темно-червоне забарвлення. Для броду характерна реакція з'єднання з металами. Також для броду типовим є його з'єднання з воднем. У з'єднанні з воднем і металами бром одновалентний.

Йод має найбільшу атомну вагу серед галогенів. Йод - це тверда кристалічна речовина у вільному стані. Він має темно-сірий колір і металевий блиск. Для йоду характерний різкий запах. Навіть при слабкому нагріванні він перетворюється на пар фіолетового кольору. Йод має незначну розчинність у воді. Його розчин має темно-червоне забарвлення. Як хлору і броду, йоду властиві реакції з'єднання з металами й воднем.

Вправа 2. Дайте відповідь на такі питання.

1. Який колір має бром? 2. Який запах має бром? 3. Що являє собою бром? 4. Чи розчинний бром у воді? 5. Які реакції характерні для броду? 7. Яку валентність має бром у з'єднанні з металом? 8. Яку атомну вагу має йод? 9. Який колір має йод? 10. Який запах має йод? 11. Що являє собою йод у вільному стані? 12. Що відбувається з йодом при нагріванні? 13. Якого

кольору пари йоду? 14. Як розчиняється йод у воді? 15. Якого кольору розчин йоду? 16. Які реакції властиві йоду?

Вправа 3. Передайте зміст речень, використовуючи конструкцію **що характерно для чого.**

Зразок: *Йод має металевий блиск. - Для йоду характерний металевий блиск.*

1. Бром має неприємний запах. 2. Йод має неприємний різкий запах. 3. Амеби мають псевдоподії для пересування. 4. Плоскі хробаки мають шкірно-м'язовий мішок. 5. Плоскі хробаки мають тришаровість у будові. 6. Фасціола має дві присоски. 7. Плоскі суглоби мають плоскі суглобні поверхні. 8. Бром має темно-червоний колір.

Вправа 4. Передайте зміст речень, використовуючи конструкції **що характерне для чого й чому властиве що.**

Зразок: *Еритроцити мають темно-червоне забарвлення. Для еритроцитів характерне (типове) темно-червоне забарвлення. Еритроцитам властиве темно-червоне забарвлення.*

1. Суглоби мають велику рухливість. 2. Бром має темно-червоний колір. 3. Бром має неприємний різкий запах. 4. Йод має металевий блиск. 5. Бром активно реагує з металами. 6. Бром з'єднується з воднем. 7. Йод з'єднується з металами й воднем. 8. У плоских хробаків є шкірно-м'язовий мішок. 9. У фасціоли є дві присоски. 10. Напівсуглоби мають обмежену рухливість.

Вправа 5. Нааишіть слова й словосполучення, наведені у дужках, у потрібному відмінку.

1. Властивості багатоатомних спиртів характерні для... (глюкоза). 2. Велика міцність властива ... (кістки). 3. Суглобам властива ... (рухливість). 4. Міцність і легкість властиві ... (кістки черепа). 5. Здатність утворювати псевдоподії властива... (амеби). 6. Незначна розчинність характерна для ... (хлор). 7. Значна активність характерна для (фтор). 8. Легкість характерна для (алюміній). 8. (Кістки старих людей)... властива ламкість і крихкість.

Вправа 6. Дайте відповіді на питання, використовуючи слова, наведені в дужках, у потрібному відмінку.

1. Яку властивість мають кістки? (міцність) 2. Які властивості мають кістки людей похилого віку? (крихкість, ламкість) 3. Які властивості мають суглоби? (значна рухливість, міцність) 4. Які властивості характерні для кісток дітей? (еластичність, пружність) 5. Які властивості характерні для кісток черепа? (легкість, рухливість) 6. Які властивості характерні для хрящових з'єднань? (рухливість, пружність).

Вправа 7. Передайте зміст наведених речень, використовуючи конструкції з дієсловами **мати й володіти.**

1. Кістка; велика міцність. 2. Хребці; загальний план будови. 3. Плоскі хробаки; шкірно-м'язовий мішок. 4. Амеби; псевдоподії для пересування. 5. Кістки дітей; еластичність. 6. Бром; неприємний запах. 7. Алюміній; велика активність. 8. Хлор; мала розчинність.

Вправа 8. Передайте зміст даних речень, використовуючи дієслово **характеризуватися.**

Зразок: *Для малярії характерна висока температура. - Малярія характеризується високою температурою.*

1. Для дизентерії характерне криваве випорожнення. 2. Для жгутових характерна наявність одного або більше жгутиків. 3. Для амеб характерна наявність псевдоподій. 4. Для хрящових з'єднань характерні нерухомість і пружність. 5. Для африканської сонної хвороби характерна кволість. 6. Для хвороби характерна сонливість. 7. Для плоских хробаків характерна тришаровість будови. 8. Для саркодових характерна здатність утворювати псевдоподії. 9. Для малярії характерна м'язова слабкість.

Вправа 9. Дайте відповіді на питання, використовуючи слова й словосполучення, наведені в дужках, у потрібному відмінку.

1. Чим характеризуються кістки людей похилого віку? (ламкість) 2. Чим характеризуються суглоби? (рухливість) 3. Чим характеризується малярія? (м'язова слабкість) 4. Чим характеризується алюміній? (висока активність, легкість) 5. Чим характеризується йод? (мала розчинність) 6. Чим характеризуються плоскі хробаки? (відсутність порожнини тіла). 7. Чим характеризуються фасціоли? (спрощення будови органів) 8. Чим характеризуються хробаки? (наявність шкірно-м'язового мішка) 9. Чим характеризується грип? (висока температура) 10. Чим характеризується малярія? (лихоманка)

Вправа 10. Складіть речення з даних частин.

<i>А</i>	<i>Б</i>	<i>В</i>
Хвороба	має	здатністю до утворення псевдоподій
Амеби	типові	м'язовою слабкістю
Ядро	характеризуються	круглу форму
Амебам	володіють	великою міцністю
Фіброзні з'єднання	властиве	безстатеве розмноження
Хлору	властиве	з'єднання з металами
Для галогенів	властиве	реакції з'єднання з воднем
Кісткам черепа	характеризується	з'єднання за допомогою швів.

Вправа 11. Використайте замість крапок необхідний за змістом предикат.

У районах з жарким і вологим кліматом поширена хвороба, що ... малярією. Збудником цієї хвороби ... плазмодій. Він ... до жгутових. Плазмодії ... у крові людини й тварин і .... в еритроцитах. Малярія ... високою температурною лихоманкою. Для малярії також ... м'язова слабкість і анемія. До профілактики малярії ... знищення комарів-переносників хвороби.

Вправа 12. Передайте зміст наведених речень, використовуючи конструкції **що має здатність, що має властивість**.

1. Амеби утворюють псевдоподії. 2. Амеби потрапляють до кишечника людини. 3. Кісткові клітини виробляють міжклітинну речовину. 4. Алюміній з'єднується з киснем за звичайних умов. 5. Тканини людини поглинають ультразвук. 6. Хлор з'єднується з металами. 7. Ферменти прискорюють хімічні реакції в організмі. 8. При нагріванні йод перетворюється на пар. 9. Еритроцити переносять кисень. 10. Лейкоцити знищують бактерії.

Вправа 13. Складіть письмові питання до речень.

1. З'єднання кісток діляться на напіврухливі, нерухливі й рухливі.
 2. Напівсуглоби - це напіврухливі з'єднання.
 3. Напівсуглоби мають хрящовий прошарок між кістками.
 4. Вони мають обмежену рухливість.

5. До напівсуглобів належать з'єднання хребців у хребетному стовпі.
6. Ребра прикріплюються до грудної кістки за допомогою напівсуглобів.
7. Для напівсуглобів характерні міцність і пружність.

Вправа 14. Розкажіть про фізичні й хімічні властивості елементів, використовуючи таблицю.

<i>Назва елемента</i>	<i>Стан за звичайних умов</i>	<i>Колір</i>	<i>Запах і отруйність</i>	<i>Активність</i>	<i>Розчинність</i>
1. Фтор	газ	яскраво-зелений	різкий, отруйний	найактивніший серед галогенів	—
2. Хлор	газ	жовто-зелений	різкий, отруйний	висока	невисока
3. Бром	важка рідина	темно-червоний	неприємний, різкий; пари отруйні	з металами й киснем	невисока
4. Йод	тверда кристалічна речовина	темно-сірий	різкий	з металами й воднем	невисока
5. Алюміній	тверда речовина	сріблясто-білий	—	з кислотами та киснем при звичайній температурі	—

Вправа 15. Спишіть речення, вставляючи замість крапок слова й словосполучення, дані в дужках, у потрібному відмінку.

1. Малярія характеризується ... (озноб, висока температура). 2. Кістки літніх людей характеризуються ... (крихкість, ламкість). 3. Грип характеризується ... (біль у суглобах). 4. Кісткова тканина характеризується ... (велика міцність). 5. Кістки лицьового черепа характеризуються ... (легкість). 6. Хвороба характеризується ... (головний біль). 8. Бром характеризується ... (активність).

Вправа 16. Спишіть речення, використовуючи замість крапок слова й словосполучення, наведені в дужках, у потрібному відмінку.

1. Кістки черепа відрізняються ... (легкість, міцність). 2. Хрящові з'єднання відрізняються ... (незначна рухливість). 3. Галогени відрізняються ... (значна рухливість). 4. Ферменти відрізняються ... (висока хімічна активність). 5. Псевдоподії амеб відрізняються ... (велика сила). 6. Віруси відрізняються ... (проста будова). 7. Пари броду відрізняються ... (отруйність). 8. Йод відрізняється ... (незначна розчинність) у воді. 9. Напівсуглоби відрізняються ... (обмежена рухливість).

РОБОТА З ТЕКСТОМ

Завдання 1. Прочитайте текст і знайдіть у ньому граматичні конструкції з теми, що вивчається.

З'ЄДНАННЯ КІСТОК

Кістки, їхні з'єднання належать до пасивної частини опорно-рухового апарату. З'єднання кісток розподіляються на переривані й неперервні. Неперервні з'єднання мають велику пружність і міцність. Як правило, вони мають обмежену рухливість. Залежно від виду тканини, що з'єднує кістки, неперервні з'єднання розділяють на три види: фіброзні з'єднання, синхондрози (хрящові з'єднання) і кісткові з'єднання.

Фіброзні з'єднання мають велику міцність, тому що в них кістки з'єднуються за допомогою щільної волокнистої сполучної тканини. Фіброзні з'єднання поділяються на синдесмози, шви та вколочування. Шов - це вид фіброзного з'єднання. У цьому з'єднанні між краями кісток є сполучний прошарок. Кістки черепа зрощені між собою за допомогою швів. Хребці хрестця також зрощені між собою за допомогою швів. Вколочування - це з'єднання зуба з кістковою тканиною зубної альвеоли.

Синхондрози, або напівсуглоби, являють собою з'єднання кісток за допомогою хрящової тканини. Напівсуглоби мають пружний хрящовий прошарок між кістками. До синхондрозів належать з'єднання хребців у хребетному стовпі. Вони характеризуються міцністю, незначною рухливістю, пружністю.

До перериваних з'єднань кісток належать суглоби. Кожний суглоб має порожнину між з'єднуваними кістками. До суглобів належать з'єднання кінцівок із плечовим і тазовим поясами. Для суглобів характерні значна рухливість і міцність.

Завдання 2. Дайте відповіді на питання.

1. Що належить до пасивної частини опорно-рухового апарата? 2. На які групи поділяються з'єднання кісток? 3. Які властивості мають неперервні з'єднання? 4. На які групи поділяються неперервні з'єднання? 5. Чому фіброзні з'єднання мають значну міцність? 6. На які види поділяються фіброзні з'єднання? 7. Що таке шов? 8. Які кістки зрощені між собою за допомогою швів? 9. Що таке вколочування? 10. Що таке синхондрози? 11. Які з'єднання належать до напівсуглобів? 12. Чим характеризуються синхондрози? 13. Які з'єднання належать до перериваних з'єднань? 14. Що має кожний суглоб? 15. Що є характерним для суглобів?

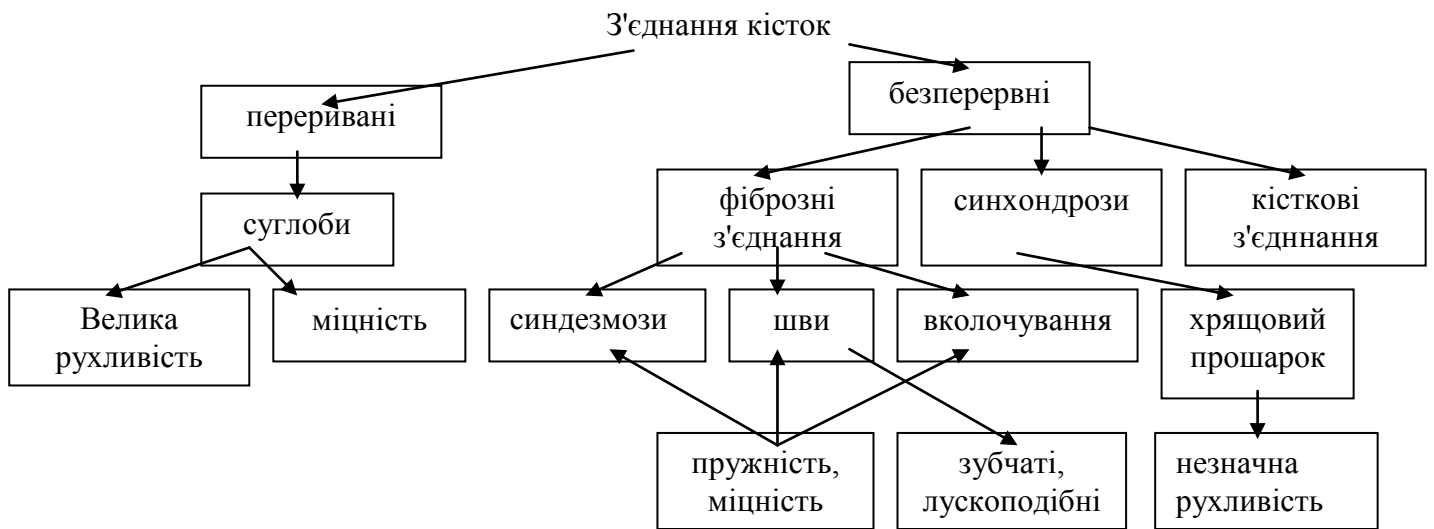
Завдання 3. Утворіть прикметники від іменників.

Хрящ, кістка, волокно, зуб, хребет, плече, таз.

Завдання 4. Замініть виділені слова й словосполучення синонімічними.

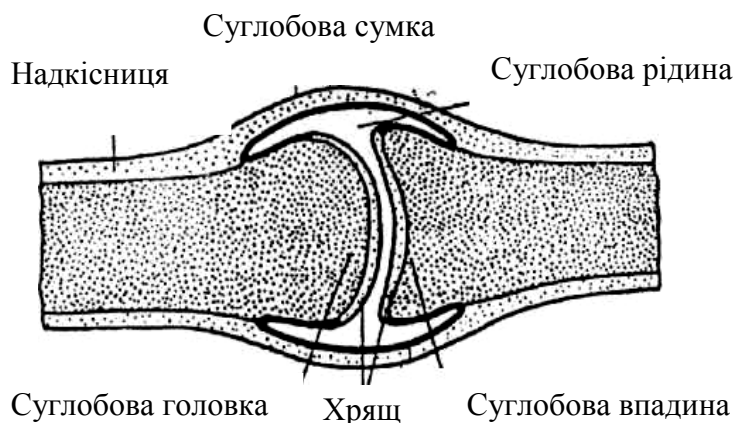
1. З'єднання кісток **поділяються** на переривані й неперервні. 2. Неперервні з'єднання **мають** обмежену рухливість. 3. Кістки з'єднуються **за допомогою** щільної волокнистої сполучної тканини. 4. Шов – **це** фіброзне з'єднання. 5. У цьому з'єднанні між краями кісток **є** з'єднувальнотканинний прошарок. 6. Хребці хрестця **зрощені** між собою за допомогою швів. 7. До синхондрозів **належать** з'єднання хребців у **хребетному стовпі**. 8. Вони **характеризуються** міцністю.

Завдання 5. Доповніть схему тексту дієсловами та перекажіть текст, користуючись схемою.

Завдання 6. Розкажіть про суглоб, користуючись малюнком. Доповніть вашу розповідь про з'єднання кісток.

Будова суглоба

Завдання 1. Прочитайте текст і дайте відповіді на питання.

Амеба належить до найпростіших. Амеба - це представник саркодових.

Будова амеби досить проста. Вона являє собою маленький шматочок протоплазми живої речовини. У протоплазмі знаходиться ядро, яке має круглу або овальну форму. Цитоплазма і ядро є головними частинами амеби.

Амеба має здатність утворювати псевдоподії, або псевдононіжки, які є органідами пересування. Для амеби характерне безстатеве розмноження: вона ділиться навпіл, і кожна половина стає новою молодою амебою. Кілька видів амеб пристосувалися до перебування у кишечнику людини, наприклад, дизентерійна амеба. Вона є збудником дизентерії. Дизентерія - це важке захворювання. Хвороба характеризується кривавим випорожненням. Переносниками хвороби є мухи.

Профілактика дизентерії - це миття рук перед їжею, миття овочів і фруктів, запобігання контакту мух, які є переносниками хвороби, з продуктами харчування.

Завдання 2. Дайте відповіді на питання.

1. До якого класу належить амеба? 2. Яку будову має амеба? 3. Яку форму має ядро? 4. Якою здатністю володіє амеба? 5. Яка функція псевдоподій? 6. Яке розмноження характерне для амеби? 7. Де живе дизентерійна амеба? 8. Збудником якої хвороби є дизентерійна амеба? 9. Чим характеризується дизентерія? 10. Що належить до профілактики дизентерії?

Завдання 3. Замініть виділені конструкції синонімічними.

1. Амеба **належить** до найпростіших. 2. Вона **являє собою** маленький шматочок протоплазми. 3. У цитоплазмі **знаходиться** ядро. 4. Псевдоподії **є** органоїдами пересування. 5. Для амеби **характерне** безстатеве розмноження. 6. Хвороба **характеризується** кривавим випороженням. 7. Переносниками дизентерії **є** мухи. 8. Профілактика дизентерії – **це** миття рук перед їжею. 9. Амеба **має здатність** утворювати псевдоніжки. 10. Профілактика дизентерії – **це** запобігання контакту мух з продуктами.

Завдання 4. Напишіть про паразитичні організми, користуючись таблицею.

Таблиця - **Одноклітинні організми**

Клас	Представник	Переносник	Органоїди пересування	Перебування	Симптоми хвороби	Профілактика
Саркодові	амеба	мухи	псевдоніжки (псевдоподії)	кишечник людини	криваве випороження, виразки у кишечнику	миття рук перед їжею, захист продуктів від мух
Жгутикові	трипаносома	муха цеце	жгутики	кров, лімфа, спинномозкова рідина, спинний і головний мозок	слабкість, виснаження, сонливість	прийом ліків, знищення мух Цеце
споровики	малярійний плазмодій	самка комара	немає	кров	напади високої температури, анемія	знищення комарів, лікування хворих
інфузорії	балантидій	свині, велика рогата худоба	вії	товсті кишки	виразки у товстому кишечнику	миття рук, термічна обробка води та їжі, знищення мух.

Завдання 5. Перепишіть текст. Поставте слова й словосполучення, наведені в дужках, у потрібній прийменниково-відмінковій формі.

Розрізняють кілька ... (вид, мухи Цеце). Одна з ... (вони) небезпечна для ... (здоров'я) людей. Вона переносить ... (особливий паразит), що викликає ... (люди) хвороби. Цей паразит живе ... (кров людини) і викликає ... (тропічна лихоманка), що часто закінчується ... (смерть). Коли

паразит попадає ... (спинномозкова рідина), хвороба має ... (інший характер). Хворий стає ... (малорухомий). Хвороба характеризується ... (кволість, сонливість). Хворий увесь час хоче спати: він може спати ... (тижні), прокидаючись, щоб поїсти й попити. Хвороба триває ... (місяці), іноді ... (два-три роки). Зрештою хвороба закінчується ... (летальний результат).

ЯКЩО ВИ ВТОМИЛИСЯ...

Прочитайте й перекажіть тексти. Перевірте за словником значення слів: *насторожувати, ковток*.

I. - Пацієнт, Вас не насторожує, що Ви увесь час говорите самі із собою?

- Ні, доктор. Людині властиво спілкуватися із цікавими людьми.

II. Старій жінці вперше в житті запропонували скуштувати пива. Вона випила один ковток і дуже здивувалася:

- Дивно! Пиво має точно такий же смак, як і ліки, які мій чоловік приймає останні двадцять років.

ПЕРЕВІР СЕБЕ

Напишіть речення, підбираючи слова й словосполучення у правильній граматичній формі.

- Напівсуглоби мають
  - пружним хрящовим прошарком
  - пружний хрящовий прошарок
  - пружному хрящовому прошарку
- Фіброзні з'єднання мають
  - велику міцність
  - великою міцністю
  - велика міцність
- Хрящові з'єднання відрізняються
  - обмежену рухливість
  - обмежена рухливість
  - обмеженою рухливістю
- Для суглобів характерна
  - значну рухливість
  - значна рухливість
  - значною рухливістю
- Бромна вода має
  - темно-червоне забарвлення
  - темно-червоним забарвленням
  - темно-червоного забарвлення
- Хвороба характеризується
  - остуди
  - остуді
  - остудою
- Галогенам властиві
  - з'єднань з воднем
  - з'єднання з воднем
  - з'єднаннями з воднем
- Амеби здатні
  - утворення псевдоподій
  - до утворення псевдоподій

3) з утворенням псевдоподій

9. При нагріванні йод має властивість

- 1) до перетворення на пару
- 2) перетворюватися на пару
- 3) перетворенням на пару

10. Для броду типова

- 1) реакція з'єднання з металами
- 2) реакцією з'єднання з металами
- 3) реагувати з металами

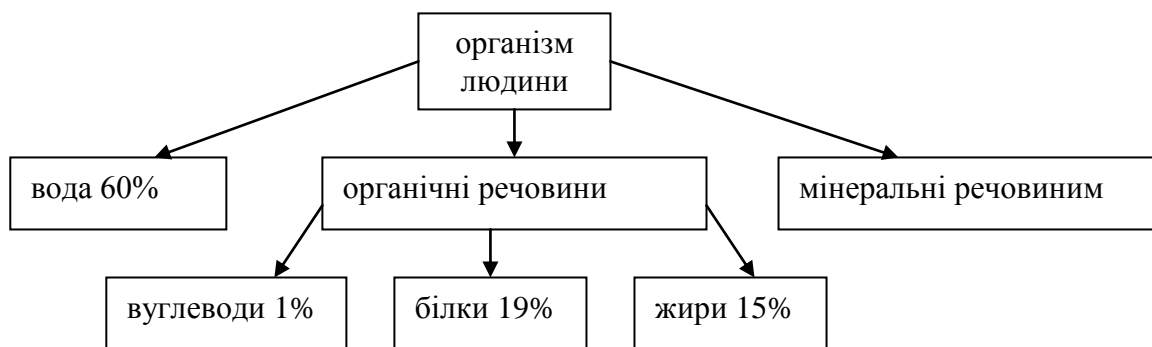
ТЕМА 1.4 СПІВВІДНОШЕННЯ ЧАСТКОВОГО Й ЗАГАЛЬНОГО, ЧАСТИНИ Й ЦІЛОГО У СКЛАДІ РЕЧОВИНИ Й ПРЕДМЕТА

ПЕРЕВІР СВОЇ ЗНАННЯ З ГРАМАТИКИ УРОКУ

Завдання 1. Складіть речення з наведених слів і словосполучень, використовуючи необхідний за змістом присудок. Дієслова не повинні повторюватися.

1. Кістки; трубчасті, губчаті, змішані.
2. Стінка трубчастого органа; чотири оболонки.
3. Ядро фосфору; 15 протонів.
4. 19 % тіла людини; білки.
5. Кров; плазма й формені елементи.

Завдання 2. Складіть текст, використовуючи схему.

ГРАМАТИКА

I. Класифікація предметів передається такими конструкціями:

що (Н. в.)	{ поділяється розділяється підрозділяється ділиться	на що (З. в.)	за якою ознакою (О. в.) залежно від чого (Р. в.)
що (З. в.)	{ поділяють розділяють підрозділяють ділять	на що (З. в.)	за якою ознакою (О. в.) залежно від чого (Р. в.)
	{		

ціле

яку частину
скільки відсотків
яка частина
скільки відсотків
яка кількість

чого (Р. в.) становить

чого (Р. в.) припадає

частина

що (Н. в.)

на що (З. в.)

на частку чого (Р. в.)

Наприклад: 80% крові **становить** вода.
7% білка **припадає** на частку водню.

ВПРАВИ

Вправа 1. Прочитайте текст і знайдіть у ньому граматичні конструкції теми, що вивчається.

Сполучна тканина є найпоширенішою тканиною в організмі. Вона з'єднує один з одним окремі тканини й органи, виконує захисну та опорну функції. У сполучній тканині переважає неклітинна речовина. Виділяють кілька видів сполучної тканини: кров, волокнисту сполучну тканину (щільну й пухнасту), кістки, хрящі.

Дірчаста сполучна тканина заповнює простір між різними органами, між шкірою й м'язами. Така тканина складається з невеликої кількості клітин і неклітинної маси (волокон тощо). До складу дірчастої сполучної тканини входять клітини, що мають різну будову й виконують різноманітні функції.

Кісткова тканина складається з живих клітин і твердої неклітинної речовини. Неклітинна речовина складається з органічних і мінеральних речовин. Органічні речовини роблять кістки еластичними, а мінеральні речовини роблять їх твердими. По каналах усередині кістки проходять нерви й кровоносні судини.

Вправа 2. Дайте відповіді на питання.

1. Якою тканиною в організмі є сполучна тканина? 2. Які функції виконує в організмі сполучна тканина? 3. Які існують види сполучної тканини? 4. Де міститься дірчаста сполучна тканина? 5. Із чого складається дірчаста сполучна тканина? 6. Які клітини входять до складу дірчастої сполучної тканини? 7. Із чого складається кісткова тканина? 8. Із чого складається неклітинна речовина кісткової тканини? 9. Якою роблять кістку органічні речовини а якою - мінеральні речовини?

Вправа 3. Прочитайте речення. Зверніть увагу на особливості вживання конструкцій **що** входить до складу чого й що складається із чого, що міститься у чому.

<i>входить до складу чого</i>	<i>що складається із чого</i>	<i>що міститься у чому</i>
А. 1. До складу кісткової тканини входять живі клітини й тверда неклітинна речовина.	Кісткова тканина складається з живих клітин і твердої неклітинної речовини.	У кістковій тканині містяться живі клітини й тверда неклітинна речовина.
2. До складу кісткової тканини входить тверда неклітинна речовина.	—	У тканині міститься тверда неклітинна речовина.
Б. 1. До складу крові входять плазма й формені	Кров складається із плазми й формених	У крові міститься плазма та формені елементи.

елементи. 2. До складу крові входять формені елементи.	елементів. -	У крові містяться формені елементи.
---	-----------------	-------------------------------------

Вправа 4. Прочитайте речення. Укажіть, де можлива заміна словосполучення **входити до складу** дієсловом **складатися**. Зробіть цю заміну.

1. До складу дірчастої сполучної тканини входять неклітинна маса й невелика кількість клітин. 2. До складу дірчастої сполучної тканини входять клітини, різні за будовою та функціями. 3. У дірчастій сполучній тканині міститься невелика кількість клітин. 4. До складу молекули білка входять кисень, азот, водень і сірка. 5. У молекулі білка міститься вуглець. 6. До складу жирів входить вуглець. 7. Крім вуглецю у молекулі жиру міститься водень і кисень. 8. До складу молекули білка входять вуглець, водень і кисень. 9. У клітині містяться ліпоїди. 10. До складу клітини входять білки, вуглеводи, жири й ліпоїди.

Вправа 5. Напишіть речення, використовуючи замість крапок слова й словосполучення, наведені в дужках, у потрібному відмінку.

1. Хребет складається з ... (5 відділів). 2. Хребець складається з ... (тіло й дуга із сьома відростками). 3. Шийний відділ хребетного стовпа складається з ... (7 хребців). 4. Плечова кістка складається з ... (тіло) - діафіза та ... (два кінці) - епіфізів. 5. Таз складається з ... (дві кістки; хрестець і куприк). 6. Грудна клітка складається з ... (12 пар ребер; грудна кістка; грудні хребці). 7. Грудина складається з ... (рукоятка; тіло; мечоподібний відросток).

Вправа 6. Складіть речення за зразком.

З р а з о к: *Хребетний стовп; кілька відділів. - Хребетний стовп складається з декількох відділів.*

1.Хребець; тіло й дуга із сьома відростками. 2. Колінний суглоб; стегнова і великоберцева кістки, надколінок. 3. Лобова кістка; луска, дві очноямкові частини й носова частина. 4. Нейрон; тіло клітини, відростки й закінчення. 5. Ребро; тіло, два кінці, два краї, дві поверхні. 6. Грудина; рукоятка, тіло, мечоподібний відросток. 7. Задня частина ребра; голівка, шийка, горбок. 8. Кістяк голови; мозковий і лицьовий череп. 9. Клітина; оболонка, цитоплазма і ядро.

Вправа 7. Передайте зміст речень, використовуючи конструкцію **що входить до складу чого**.

З р а з о к: *12 пар ребер, грудна кістка, грудні хребці та їхні з'єднання становлять грудну клітку. - 12 пара ребер, грудна кістка, хребці та їхні з'єднання входять до складу грудної клітки.*

1. Грудна кістка утворює центральну частину грудної клітки попереду. 2. Кожне ребро складається з кісткової частини та хряща. 3. Складовими частинами задньої частини ребра є голівка, шийка й горбок. 4. У грудині розрізняють рукоятку, тіло й мечоподібний відросток. 5. Кісткова тканина складається із клітин і твердої неклітинної речовини. 6. У неклітинній речовині містяться органічні й неорганічні речовини. 7. Важливою складовою частиною клітини є жири. 8. У молекулі жиру містяться водень і кисень. 9. У молекулі білка містяться залізо, фосфор, йод.

Вправа 8. Передайте зміст речень, використовуючи конструкцію що містить у собі що.

1. Клітина складається з оболонки, цитоплазми та ядра. 2. До складу клітини входять білки, вуглеводи, жири й ліпоїди. 3. Тваринні клітини містять ліпоїди, глікоген і воду. 4. У клітині містяться хлориди калію, натрію та інші мінеральні солі. 5. Кісткова тканина складається із клітин і твердої неклітинної речовини. 6. Кров складається із плазми й формених елементів. 7. Кістка складається з органічних речовин, неорганічних речовин і води. 8. Стінка шлунка має чотири оболонки.

Вправа 9. Передайте зміст речень, використовуючи конструкцію що міститься у чому.

З р а з о к: Яблука містять залізо. - У яблуках міститься залізо.

1. Сир, вершкове масло містять вітамін А. 2. Морська риба містить вітамін D. 3. Жовтки та горіхи містять вітамін Е. 4. Апельсини і чорна смородина містять вітамін С. 5. Картопля та волоські горіхи містять вітамін В₁. 6. Ряжанка й молоко містять вітамін В₂. 7. Молоко, кольорова капуста й горіхи містять вітамін В₃. 8. М'ясо та молочні продукти містять вітамін В₁₂. 9. Капуста і помідори містять вітамін К. 10. М'ясо та яйця містять вітамін Р.

Вправа 10. Складіть речення, використовуючи таблицю і конструкції що містить що й у чому міститься що.

<i>Вітаміни</i>	<i>Продукти</i>
вітамін А	сир, вершкове масло , жовто-червоні фрукти й овочі
вітамін D	морська риба, яєчний жовток
вітамін Е	нерафінована соняшникова олія, жовтки, горіхи
вітамін С	апельсини, лимони, зелена цибуля, петрушка, капуста, смородина, шипшина
вітамін В ₁	картопля , арахіс, волоські горіхи, шипшина
вітамін В ₂	груші, ряжанка, молоко, абрикоси, шипшина, свинина, картопля
вітамін В ₃	молоко, кольорова капуста, горіхи
вітамін В ₁₂	м'ясо, молочні продукти, морепродукти
вітамін К	капуста, помідори, петрушка, полуниця, шпинат, шипшина
вітамін Р	боби, м'ясо, яйця, буряк

Вправа 11. Передайте зміст поданих речень, використовуючи конструкцію що міститься в чому.

1. Клітина містить у своєму складі жири. 2. Жири містять у собі кисень, водень і кисень. 3. Молекула жиру містить водень і кисень. 4. Молекула білка містить у своєму складі сірку. 5. До складу клітини входять білки. 6. Вуглеводи є складовою частиною клітини. 7. Дірчаста сполучна тканина складається з невеликої кількості клітин і неклітинної маси. 8. Крім жиру,

клітина містить у собі ліпоїди. 9. До складу молекули ліпоїдів входять жирні кислоти й гліцерин. 10. Тканини організму мають у своєму складі білки, жири й вуглеводи.

Вправа 12. Передайте зміст даних речень, використовуючи конструкцію що є складовою частиною чого.

1. У живій клітині містяться жири. 2. До складу клітини входять білки. 3. Клітина містить вуглеводи. 4. До складу білків входить вуглець. 5. Ліпоїди містять гліцерин. 6. У молекулі жиру містяться водень і кисень. 7. До складу клітини входять ліпоїди. 8. Молекула ліпоїдів містить фосфорну кислоту й вуглеводи. 9. Білки містять нуклеїнові кислоти. 10. Клітина містить хлориди калію, кальцію, натрію та інші мінеральні солі.

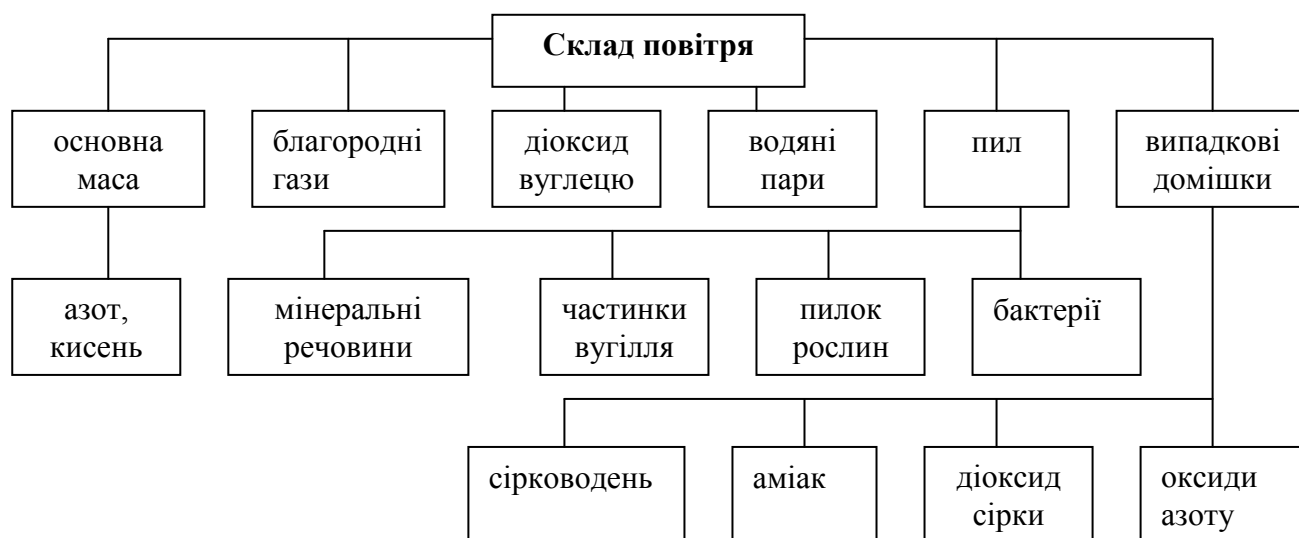
Вправа 13. Напишіть замість крапок слова й словосполучення, наведені в дужках, у потрібній прийменниково-відмінковій формі.

1. 12 пар ребер, грудна кістка, грудні хребці та їхні з'єднання утворюють ... (грудна клітка). 2. Грудна кістка, або грудина, становить ... (центральна частина) грудної клітки спереду. 3. ... (грудина) розрізняють три частини. 4. Кісткова частина й хрящ є складовими частинами ... (кожне ребро). 5. Тіло, два кінці, два краї й дві поверхні становлять ... (ребро). 6. Стінки трубчастих органів складаються ... (чотири оболонки). 7. До складу ... (повітря) входять водяні пари.

Вправа 14. Напишіть замість крапок необхідний за змістом присудок у потрібній формі.

Хребетний стовп, або хребет, ... з 33-34 хребців і їхніх з'єднань. У хребті ... 5 відділів: шийний відділ ... 7 хребців, грудний ... 12 хребців, поперековий ... з 5 хребців, куприковий ... з 4-5 хребців. Крижові й куприкові кістки дорослої людини ... зі зрощених крижових і куприкових хребців. Хребець ... з тіла й дуги, від яких відходять 7 відростків.

Вправа 15. Розкажіть про склад повітря, використовуючи схему.

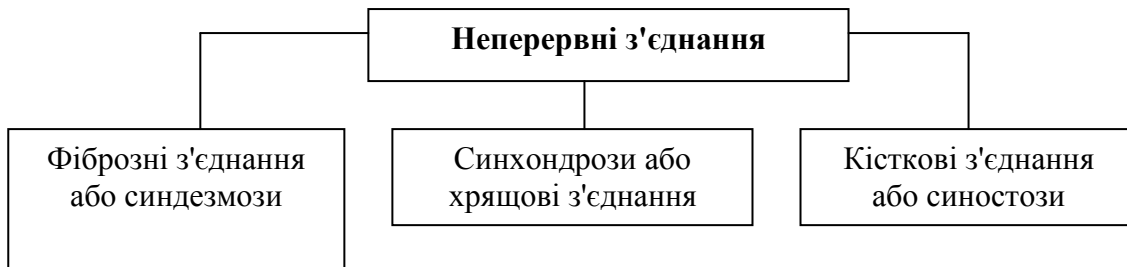
Вправа 16. Використайте замість крапок слова й словосполучення, подані в дужках, у потрібному відмінку.

- Кістяк людини ділиться на ... (наступні відділи).
- Внутрішні органи поділяють на ... (трубчасті й паренхіматозні).
- Хребетний стовп підрозділяється на ... (кілька відділів).
- Мускулатура ділиться на ... (соматична й вісцеральна).
- М'язова тканина ділиться ... (гладка тканина й поперечносмугаста тканина).
- За формою клітини поділяються на ... (овальні, зірчасті, кулясті, циліндричні).
- Вуглеводи підрозділяються на ... (прості, складні). За ... (число суглобних поверхонь) суглоби діляться на прості складні, комплексні та комбіновані.
- За ... (функція) суглоби діляться на одноосьові, двохосьові й багатоосьові.

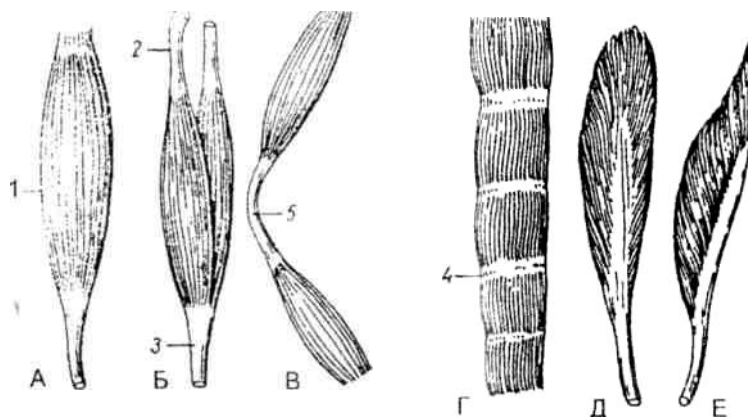
Вправа 17. Розкажіть про класифікацію з'єднань кісток, використовуючи наведену схему.

Вправа 18. Використовуючи схему, розкажіть про класифікацію неперервних з'єднань залежно від виду тканини, що з'єднує кістки.

Вправа 19. а) Розкажіть про класифікацію м'язів за формою, використовуючи малюнок.
б) Розкажіть про будову м'яза.

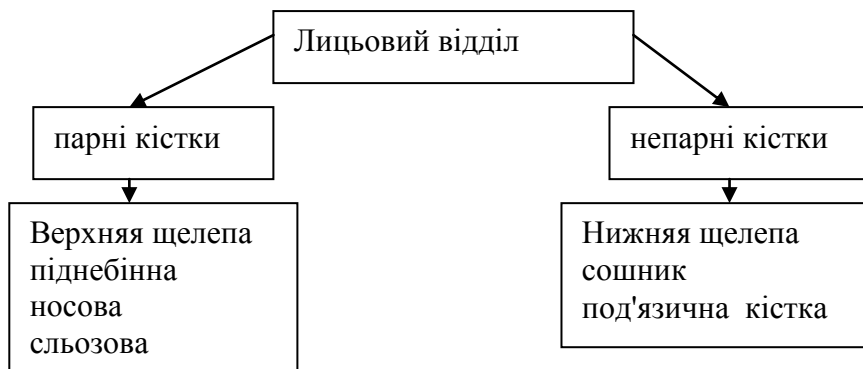
Форма м'язів:

A – веретеноподібна. *B* – двоголовий м'яз. *B* – двобрюшний м'яз. *Г* – м'яз із сухожильними перетинками. *Д* – двоперистий м'яз. *Е* – одноперистий м'яз. *І* – черевце м'яза. 2, 3 – сухожилля м'яза. 4 – сухожильна перетинка. 5 – проміжне сухожилля.

Вправа 20. Складіть речення з поданих словосполучень і дієслова належати.

1. Кістки мозкового черепа; вісім кісток. 2. Сконева кістка; мозковий череп. 3. Парна верхньощелепна кістка; кістяк жувального апарата. 4. Піднебінна кістка; парна кістка. 5. Під'язична кістка; непарна кістка. 6. Лобова кістка; кістки мозкового черепа. 7. Щелепна кістка; кістки лицьового черепа. 8. Гратчаста кістка; основа черепа.

Вправа 21. Розкажіть про лицьовий відділ черепа, використовуючи схему та дієслово належати.

Вправа 22. Використайте замість крапок слова й словосполучення, наведені в дужках, у потрібному відмінку.

1. Білки становлять 60% ... (органічні сполуки) цитоплазми. 2. Вуглець становить 76% ... (молекула) жиру. 3. Вуглець становить 50-55% ... (склад) молекули білка. 4. На частку ... (кисень) припадає 25-30% ... (склад) молекули білка. 5. 7 % ... (склад) молекули білка припадає на частку ... (водень). 6. На частку ... (водень) припадає 12,5% ... (склад) молекули жиру. 7. На частку ... (азот) припадає 15-19% ... (склад) молекули білка. 8. Сірка становить 0,5-2,5% ... (склад) молекули білка.

Вправа 23. Передайте зміст даних речень, використовуючи конструкцію що складає (припадає на) частку чого.

З р а з о к: Білки складають 60% органічних сполук цитоплазми. - На частку білків припадає 60% органічних сполук цитоплазми.

1. Вуглець становить 50-55% молекули білка. 2. Кисень становить 25-30% молекули білка. 3. 7 % молекули білка становить водень. 4. 15-19% молекули білка становить азот. 5. 0,5-2,5% молекули білка становить сірка. 6. 76 % молекули жиру становить вуглець. 7. 12,5% молекули жиру становить водень. 8. 11,5% молекули жиру становить кисень. 9. 80 % організму дитини становить вода.

Вправа 24. Передайте зміст речень, використовуючи дієслово становити.

1. До складу молекули білка входить 50-55% вуглецю. 2. У молекулі жиру міститься 76% вуглецю. 3. Молекула білка містить 0,5-2,5% сірки. 4. Молекула білка містить у собі 7% водню. 5. У молекулі жиру міститься 12,5% водню. 6. Організм людини містить 60% води. 7. Печінка містить 70% води. 8. У м'язах міститься 75% води. 9. 85 % головного мозку припадає на частку води.

Вправа 25. Складіть речення, використовуючи наведені слова й словосполучення.

З р а з о к: 60%; становити; білки; органічні речовини; цитоплазма. - 60% органічних речовин цитоплазми становлять білки.

1. Вуглець; білки; становити, 50-55%. 2. Вода; кров; становити, 80%. 3. Кров; становити; 7-8%; вага людини. 4. Головний мозок; становити; кров; 85%. 5. Кисень; білок; становити; 25-30%. 6. 7% ; припадати на частку; водень; білок. 7. 15-19%; припадати на частку; азот; білок. 8. Сірка; 0,5-2,5%; припадати на частку; білок. 9. 76 %; припадати на частку; вуглець; молекула жиру. 10. 99 %; вода; припадати на частку; слина. 11. 15-20%; склад кістки; припадати на частку; вода.

Вправа 26. Використайте замість крапок необхідні за змістом дієслова у потрібній граматичній формі.

1. Білки ... основну частину цитоплазми. 2. 60 % складу живої клітини ... на частку білка. 3. Деяка кількість сірки й фосфору ... у складних білках. 4. Вуглеводи ... з вуглецю, водню й кисню. 5. Прості білки ... вуглець, водень, кисень і азот. 6. 70-80% тіла людини ... на частку води. 7. Залізо ... до складу тіла людини. 8. Білки ... на прості та складні.

Вправа 27. Розкажіть про відсотковий хімічний склад людського тіла, користуючись схемою.

<i>O</i>	<i>C</i>	<i>H</i>	<i>N</i>	<i>Ca</i>	<i>P</i>	<i>K</i>	<i>Na</i>	<i>CL</i>	<i>S</i>	<i>Mg</i>	<i>Fe</i>
3,5%	18,27%	10,05%	20,5%	1,4%	0,8%	0,27%	0,26%	0,25%	0,21%	0,04%	0,2%

Вправа 28. Розкажіть про відсотковий хімічний склад органічних речовин за таблицею, використовуючи дієслова **складатися**, **становити** й конструкцію **що припадає на частку чого**.

<i>Органічні з'єднання</i>	<i>C</i>	<i>O</i>	<i>N</i>	<i>H</i>	<i>S</i>
Молекула білка	50-55%	25-30%	15-19%	7%	0,5-2,5%
Молекула жиру	76%	11,5%	–	12,5%	–
Молекула вуглеводу	42,1%	51,5%	–	6,4%	–

Вправа 29. Розкажіть про відсотковий хімічний склад м'язів та печінки, використовуючи дієслова **містити**, **міститися**, **становити** й конструкції **що входить до складу чого**, **що припадає на частку чого**.

	<i>C</i>	<i>H</i>	<i>N</i>	<i>O</i>	<i>попіл</i>
М'язи	51,1%	7,4%	13,2%	24%	4,3%
Печінка	52,3%	7,4%	10,1%	25,5%	4,3%

Вправа 30. Складіть речення, використовуючи слова з частин А, Б, В.

А	Б	В
Хребець	становлять	водяні пари
Грудна кістка	міститься	центральну частину грудної клітки
У молекулі білка	є	з тіла й дуги
Жири	містить у собі	залізо
Клітина	утворює	складовою частиною клітини
Повітря	складається	ліпіди
Білки	містить	60% органічних речовин
До складу молекули білка	входять	кисень і водень

РОБОТА З ТЕКСТОМ

Завдання 1. Прочитайте текст і підготуйтеся дати відповіді на питання.

СКЛАД КЛІТИНИ

У клітині містяться білки, вуглеводи, жири й ліпоїди.

Білки є необхідною складовою частиною клітини. Вони становлять 60% органічних сполук цитоплазми. Молекула білка складається з вуглецю, кисню, азоту, водню й сірки. У молекулі білка іноді міститься залізо, фосфор, йод, цинк, магній та інші елементи. Вуглець становить 50-55% молекули білка, на частку кисню припадає 25-30%, а 7% складу молекули припадає на частку водню. До складу молекули входить 15-19% азоту й 0,5-2,5% сірки.

Важливою складовою частиною клітини є жири. До складу жирів входить вуглець. Крім вуглецю, у молекулі жиру містяться водень і кисень. На частку вуглецю припадає 76%, на частку водню припадає 12,5%, а кисень становить 11, 5% складу молекули жиру. Крім жиру, до складу клітини входять жироподібні речовини - ліпоїди. Складовою частиною молекули ліпоїдів разом із гліцерином і жирними кислотами є фосфорна кислота й вуглеводи.

Вуглеводи є необхідною складовою частиною клітини. Їхня молекула складається з тих же елементів, що й молекула жиру, але вони перебувають в іншому кількісному відношенні. Вуглеводи діляться на прості й складні. Складні вуглеводи поділяються на дисахариди й полісахариди. До полісахаридів належить глікоген, що міститься в клітинах печінки й м'язах. Фруктоза й глюкоза належать до моносахаридів. У рослинних клітин міститься крохмаль, що належить до полісахаридів.

Завдання 2. Дайте відповіді на питання.

1. Якою частиною клітини є білки?
2. Який відсоток органічних сполук цитоплазми становлять білки?
3. З яких елементів складається молекула білка?
4. Які елементи іноді містяться у молекулі білка?
5. Який відсоток молекули білка складає вуглець?
6. Який відсоток молекули білка припадає на частку кисню?
7. Який відсоток молекули білка припадає на частку водню?
8. Який відсоток молекули білка становить азот?
9. Який відсоток молекули білка припадає на частку сірки?
10. Якою частиною клітини є жири?
11. Які елементи входять до складу молекули жиру?
12. Який відсоток молекули жиру припадає на частку вуглецю?
13. Який відсоток молекули жиру припадає на частку кисню?
14. Який відсоток молекули жиру складає кисень?

15. Які жироподібні речовини містяться у клітині?
16. Які з'єднання входять до складу ліпідів?
17. Якою частиною клітини є вуглеводи?
18. З яких елементів складаються вуглеводи?
19. На які групи діляться вуглеводи?
20. На які групи діляться складні вуглеводи?
21. Які вуглеводи належать до полісахаридів?
22. Де міститься глікоген?

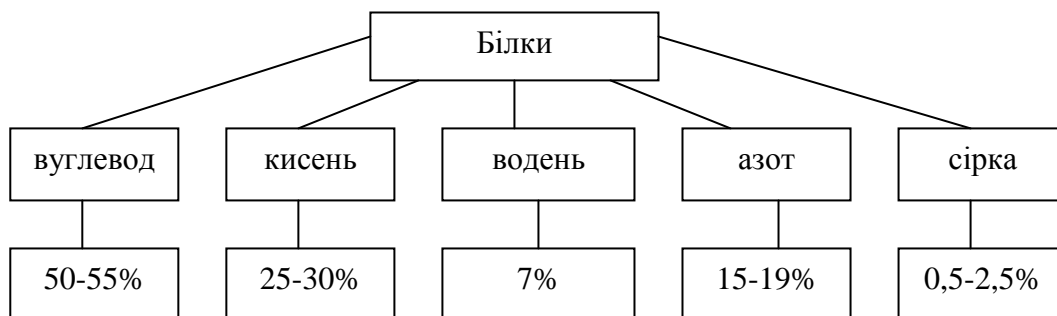
Завдання 3. Розберіть слова за складом.

Жироподібний, моносахарид, дісахарид, полісахарид.

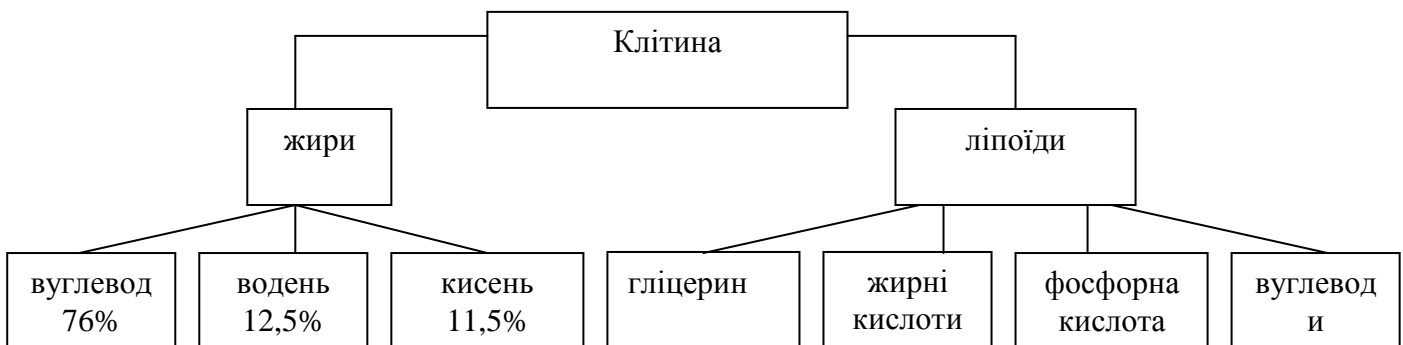
Завдання 4. Замініть виділені слова й словосполучення синонімічними.

1. Білки є необхідною складовою частиною клітини.
2. Білки становлять 60% органічних сполук цитоплазми.
3. Молекула білка складається з вуглецю, кисню, азоту, водню й сірки.
4. У молекулі білка іноді міститься залізо.
5. На частку кисню припадає 25-30% молекули білка.
6. Важливою складовою частиною клітини є жири.
7. До складу жирів входить вуглець.
8. Вуглеводи діляться на прості й складні.
9. Складні вуглеводи підрозділяються на дісахариди й полісахариди.
10. До полісахаридів належить глікоген.
11. Крохмаль належить до полісахаридів.

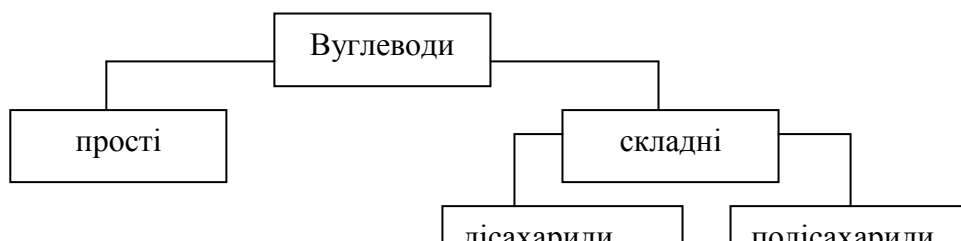
Завдання 5. Використовуючи схему, розкажіть про **склад** білків.

Завдання 6. Використовуючи схему, **розкажіть** про **склад** жирів і ліпідів.

Завдання 7. **Розкажіть** про класифікацію вуглеводів, використовуючи **схему**.

САМОСТІЙНА РОБОТА

Завдання 1. Прочитайте текст і перекажіть його.

ВНУТРІШНІ ОРГАНИ

Внутрішні органи знаходяться у порожнинах тіла (грудної, черевної та порожнини таза), а також у ділянці голови та шиї.

Вони беруть участь у процесі обміну, постачають організм живильними речовинами, виводять продукти обміну речовин.

Внутрішні органи поділяються на групи, що складають системи або апарати органів. Так виділяють травну та дихальну системи, сечостатеви́й апарат.

Внутрішні органи за будовою підрозділяються на паренхіматозні й трубчасті, або **порожні**.

До паренхіматозних органів належать печінка, підшлункова залоза, легені, нирки тощо. Паренхіматозні органи складаються зі спеціалізованих клітинних елементів і з'єднувальнотканинної строми.

Строма становить собою м'який кістяк. Вона виконує **опорну** та **трофічну** функції. У ній розташовуються кровоносні й лімфатичні **судини**, нерви.

Трубчасті (порожні) органи мають вигляд трубки. До них належать стравохід, шлунок, кишка, трахея, сечовід тощо. Стінки трубчастих органів складаються із чотирьох оболонок: **внутрішньої – слизової** оболонки, підслизової основи, м'язової оболонки та зовнішньої – з'єднувальнотканинної оболонки – серозної.

Завдання 2. Дайте відповіді на питання.

1. Де знаходяться внутрішні органи? 2. У яких процесах беруть участь внутрішні органи? 3. Що вони постачають у організм? 4. Що внутрішні органи виводять із організму? 5. На які групи поділяються внутрішні органи? 6. Які системи органів виділяють в організмі? 7. На які групи за будовою поділяються внутрішні органи? 8. Які органи належать до паренхіматозних? 9. Із чого **складаються** паренхіматозні органи? 10. Що становить собою строма? 11. Яку функцію виконує строма? 12. Що знаходиться в стромі? 13. Який **вид** мають трубчасті органи. 14. Які органи належать до трубчастих? 15. Із чого **складаються** стінки трубчастих органів?

Завдання 3. **Замініть** підкреслені слова й словосполучення синонімічними.

1. Внутрішні органи знаходяться у порожнинах тіла. 2. Вони беруть участь у процесі обміну. 3. Внутрішні органи поділяються на групи, що становлять системи або апарати органів. 4. Внутрішні органи за будовою поділяються на паренхіматозні й трубчасті. 5. До паренхіматозних органів належать печінка, підшлункова залоза, легені, нирки. 6. Паренхіматозні органи складаються зі спеціалізованих клітин і строми. 7. Строма становить собою м'який кістяк. 8. Стінки трубчастих органів складаються із чотирьох оболонок: слизової оболонки, **підслизової** основи, м'язової оболонки й серозної оболонки.

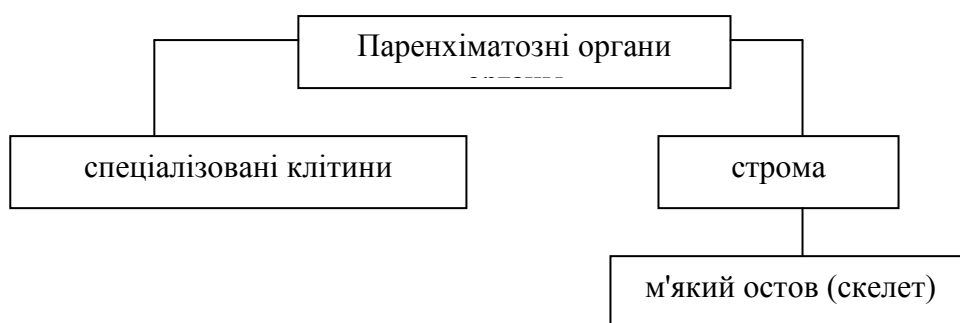
Завдання 4. Розташуйте пункти плану відповідно до **змісту** тексту.

1. Функції внутрішніх органів.
2. Розташування внутрішніх органів.
3. Будова стінки трубчастого органу.
4. Розподіл внутрішніх органів за формою.
5. Будова паренхіматозних органів.
6. Функція строми.

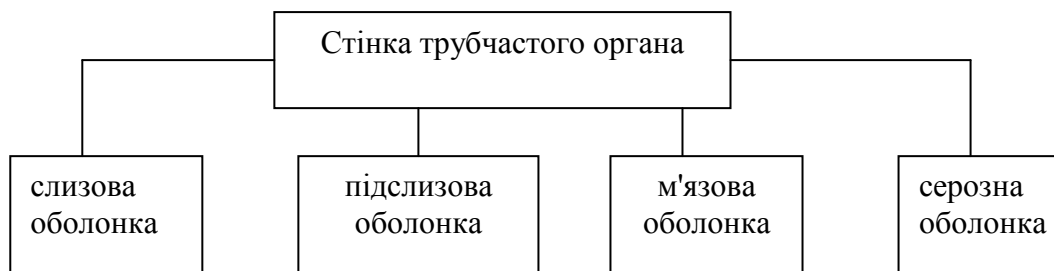
Завдання 5. Використовуючи схему, розкажіть про розподіл внутрішніх органів за формою.

Завдання 6. Розкажіть про будову паренхіматозних органів, використовуючи схему.

Завдання 7. Розкажіть про будову стінок трубчастих органів, використовуючи схему.

Завдання 8. Спишіть речення, вставивши замість крапок слова й словосполучення, наведені в дужках, у потрібній формі.

Кісткова тканина **становить** ... (більша частина) маси ... (кістка). **Компактна й губчата речовина** ... (кістка) утворюється з ... (кісткова тканина). Усередині ... (кістка) знаходиться кістковий мозок. Розрізняють ... (червоний кістковий мозок) і (жовтий кістковий мозок). Жовтий кістковий мозок складається з ... (жир). Червоний кістковий мозок належить до... (кровотворні органи). Мозок багатий ... (кровоносні **судини**). ... (основна маса) червоного кісткового мозку складає ретикулярна тканина. До складу ... (кожна кістка) входять нерви, ... (**лімфатичний судини**). У... (кістку) розрізняють **дві** частини: епіфіз і діафіз. Епіфізи ... (**кістки**) складаються з ... (**губчата речовина**) і тільки зовні покриті ... (тонкий **шар**) компактної речовини.

ЯКЩО ВИ ВТОМИЛИСЯ...

Прочитайте й перекажіть діалог. Перевірте за словником значення слів: *короткозорий, солідний*.

I. - Іванов, до якої групи тварин належить очкова змія?
- До групи *короткозорих*, - відповідає учень.

II. Відомо, що є хворі, які *вважають*, що їм можуть допомогти тільки складні ліки, що *складаються з безлічі* компонентів. Однак багатьом з них приймати ліки шкідливо.

Один відомий лікар виписував таким хворим наступний рецепт:

Aqua - 100,0

Hlae repitite - 40,0

Eadem destillata - 12,0

Hydrogenii protoxidati - 0,32

Nil alind - 1,25

Три рази на день по 1-2 краплі.

Рецепт *солідний*, але до його *складу* входить тільки вода. Якщо *перевести його з латині українською*, то вийде наступне:

Вода - 100,0

Те ж повторити - 40,0

Води дистильованої - 12,0

Окису водню (тобто знову води) - 0,32

Нічого іншого - 1,25

Ліки, що *одержували* за цим рецептом, мали великий успіх у хворих.

ПЕРЕВІР СЕБЕ

Прочитайте текст. Вставте необхідні за змістом слова, наведені у довідці.

60% організму людини ... вода. Вона розподілена нерівномірно. 70% *печінки* ... води. У жирових тканинах її ... тільки 20%. Крім води, тіло людини ... білки, жири, мінеральні солі й вуглеводи. З елементів, які ... нашого тіла, найважливішу роль відіграють кисень, вуглець, водень і азот. Крім того, калій та кальцій ... нашого організму. Тіло людини також ... залізо, що відіграє дуже важливу роль, тому що входить ... гемоглобін. Організм людини також ... *невелику* кількість мікроелементів.

Слова для довідок: *припадає на частку, міститься, бути важливою складовою частиною, становити, входить до складу, містити в собі, до складу, містити.*

ТЕМА II. АКТИВНІ Й ПАСИВНІ МОВЛЕННЄВІ ЗВОРОТИ

ПЕРЕВІР СВОЇ ЗНАННЯ З ГРАМАТИКИ УРОКУ

Вправа 1. Утворіть пасивні дієприкметники минулого часу.

Виявити, сформулювати, утворити, побудувати, покрити, відокремити.

Вправа 2. *Замініть* у наведених реченнях активні мовленнєві звороти пасивними синтаксичними конструкціями.

1. Лікар оглянув хворого.
2. Викладачі перевіряють контрольні роботи.
3. Студент написав курсову роботу.
4. В.П. Воробійов запропонував нові методи анатомічних досліджень.
5. Шванн і Шлейден створили клітинну теорію.
6. Викладач **проводить** консультацію **раз** на тиждень.

ГРАМАТИКА

I. Активні й пасивні мовленнєві звороти.

В українській мові одна й та ж дія може бути вираженою активними й пасивними синтаксичними конструкціями. **Наприклад:**

Викладач **перевіряє** роботу студентів.

Робота студентів **перевіряється** викладачем.

У граматиці української мови ці конструкції називаються активними (активні конструкції) й пасивними мовленнєвими зворотами (пасивні конструкції).

У пасивному мовленнєвому звороті іменник, що вказує на діючу особу або предмет, стоїть в **орудному відмінку**; присудок (Р) виражається дієсловом **недоконаного виду із часткою – ся** (процес дії) або пасивним дієприкметником, **утвореним** від дієслова доконаного виду.

Наприклад:

Робота студентів **перевіряється** викладачем.

Робота студентів **буде перевірятися** викладачем.

Робота студентів **перевірялася** викладачем.

Робота студентів **перевірена (була перевірена)** викладачем.

Робота студентів **буде перевірена** викладачем.

II. Перетворення активного мовленнєвого звороту в пасивний.

Трикомпонентна структура (S - P - O4)

Таблиця 1

Недоконаний вид дієслова	
Активна конструкція	Пасивна конструкція
Студент читає (буде читати, читав) книгу. S – P (НДВ) – O.4	Студентом читається (буде читатися, читалася) книга. S – P (ся) – O.5
Доконаний вид дієслова	
Студент прочитав (прочитає) книгу. S – P (ДВ) – O.4	Студентом була прочитана (буде прочитана) книга. S - P (пасивні дієприкметники минулого часу) + O.5

Двокомпонентна структура O.4 - P

Таблиця 2

Неозначено-особові речення	Пасивна конструкція
Недоконаний вид дієслова	

<i>Тиск підвищують поступово. Тиск підвищували поступово. Тиск будуть підвищувати поступово.</i>	<i>Тиск підвищується поступово. Тиск підвищувався поступово. Тиск буде підвищуватися поступово.</i>
<i>Доконаний вид дієслова</i>	
<i>Тиск різко підвищили. Харків заснували у XVII столітті. Температуру виміряли за допомогою термометра.</i>	<i>Тиск був підвищений різко. Харків був заснований у XVII столітті. Температура була виміряна за допомогою термометра.</i>

Однокомпонентна структура (Р)

Таблиця 3

Неозначено-особові речення	Пасивна конструкція
<i>У статті повідомляють, що у багатьох дітей на Землі авітаміноз. У давнину вважали, що Земля плоска. Довели, що вітаміни необхідні організму.</i>	<i>У статті повідомляється, що у багатьох дітей на Землі авітаміноз. У давнину вважалося, що Земля плоска. Доведено, що вітаміни необхідні організму.</i>

Зверніть увагу! У деяких випадках присудку активного мовленнєвого звороту, вираженому дієсловом недоконаного виду, у пасивному звороті може відповідати форма пасивного дієприкметника минулого часу, якщо дієслово у теперішньому часі активного звороту позначає тривалий стан.

Наприклад: *Окістя покриває кістку. - Кістка покрита окістям.*

Утворення пасивних дієприкметників минулого часу

Таблиця 4

Дієслово	Дієприкметник
<i>зробити</i>	<i>зроблений, зроблено, - а, - е, - і</i>
<i>прочитати</i>	<i>прочитаний, прочитано, - а, - е, - і</i>
<i>виконати</i>	<i>виконаний, виконано, - а, - е, - і</i>
<i>скласти</i>	<i>складений, складено, - а, - е, - і</i>
<i>відкрити</i>	<i>відкритий, відкрито, - а, - е, - і</i>

ВПРАВИ

Вправа 1. Прочитайте текст і знайдіть у ньому граматичні конструкції теми, що вивчається.

В.П. Воробйов - відомий харківський анатом, який зробив дуже багато для розвитку анатомії. Ним був написаний ряд наукових праць, які відомі в усьому світі.

Його інтереси були пов'язані з багатьма науковими проблемами анатомії. В.П. Воробйовим було відкрито закони структурної організації нервової системи, запропоновано нові методи анатомічних і фізіологічних досліджень. Він був засновником великої наукової школи. Багато хто з його учнів стали відомими вченими. В.П. Воробйовим було написано ряд підручників для медичних інститутів. Він планував створення «Атласу анатомії людини», що був складений і опублікований його учнем професором Р.Д. Синельниковим.

В.П. Воробйов створив методику бальзамування, що з успіхом була використана при бальзамуванні тіла В.І. Леніна. Він організував перший в Україні «Музей анатомії», що працює й зараз.

Вправа 2. Прочитайте 2 варіанти тексту про М.І. Пирогова. Випишіть у зошит спочатку моделі активних мовленнєвих зворотів, потім пасивних. Укажіть спосіб позначення предиката.

М.І. Пирогов

Варіант 1. М.І. Пирогов розробив метод вивчення тіла людини шляхом розтинів замороженого тіла у трьох напрямках.

Результати своїх праць він узагальнив у книзі "Топографічна анатомія".

М.І. Пирогов вивчив фасції й опублікував роботу «Хірургічна анатомія артеріальних стовбурів і фасцій».

В області анатомії він зробив чимало відкриттів.

Варіант 2. Метод вивчення тіла людини шляхом розтинів замороженого тіла у трьох напрямках був розроблений М.І. Пироговим.

У книзі «Топографічна анатомія» були узагальнені результати його праць.

М.І. Пироговим були вивчені фасції й опублікована робота «Хірургічна анатомія артеріальних стовбурів і фасцій».

В області анатомії ним було зроблено чимало відкриттів.

Вправа 3. Замініть пасивні мовленнєві звороти активними.

1. Ця лабораторна робота виконується студентом самостійно. 2. Результати роботи перевіряються викладачами наприкінці заняття. 3. Наукова робота аспіранта контролюється викладачем наприкінці року. 4. Досліди проводяться студентами. 5. Ліки від СНІДу розробляються вченими. 6. Консультації проводяться викладачами перед іспитом. 7. Огляд хворих проводиться лікарем щодня. 8. Курсові роботи захищаються студентами наприкінці семестру. 9. Ці ліки приймаються хворим вранці й увечері.

Вправа 4. Прочитайте речення. Поставте питання до виділених слів, визначте їх відмінок.

1. Доповідь уже підготовлена аспірантом. 2. Артеріальний тиск вимірюють тонометром. 3. Рецепт для хворого виписаний лікарем. 4. Хворий уже оглянутий хірургом. 5. Клітинна теорія сформульована Шванном і Шлейденом. 6. Гуком була вивчена будова коркового дерева. 7. Інсулін виділяється підшлунковою залозою. 8. Ученими були досліджені властивості вірусів. 9. Багато хвороб людини викликаються вірусами. 10. Слизова оболонка шлунка утворена одношаровим циліндричним епітелієм.

Вправа 5. Замініть активні мовленнєві звороти пасивними.

1. Студент виконує роботу під контролем викладача. 2. Наприкінці заняття викладач перевіряє роботу студента. 3. Кожен студент пише курсову роботу наприкінці семестру. 4. Щодня вранці лікар проводить обхід хворих. 5. Кожний аспірант проводить наукову роботу за планом. 6. Лікарі застосовують нові ліки. 7. Учені розробляють нові препарати. 8. Хворий приймає ліки раз на день. 9. Студенти проводять досліди у лабораторії.

Вправа 6. Утворіть пасивні дієприкметники минулого часу. З деякими з них складіть речення.

Таблиця 1

Суфікс	Дієслово в інфінітиві	Пасивний дієприкметник минулого часу
- ан-	прочитати	
	розказати	
	вислати	
	з'єднати	

	виконати	
(л)-ен-	відокремити	
	розділити	
- т-	покрити	
	розкрити	
	розбити	

Таблиця 2

Суфікс	Чергування	Дієслово	Пасивний дієприкметник минулого часу
-ен-	(л)	освітлювати	
	(п)л	охопити	
	(н)	звільнити	
	гт-ж	перемогти	
	д – ж	посадити	
		розбудити	
	з – ж	зобразити	
		виразити	
	в – вл	розставити	
		виправити	
	п – пл	купити	
	(б)л	послабити	
	ст – щ	почистити	
		виростити	

Вправа 7. Замініть активні мовленнєві звороти пасивними.

1. Студент підготував доповідь. 2. Професор прочитав статтю. 3. Волокнистий хрящ покриває суглобні поверхні. 4. Окістя покриває суглобні поверхні. 5. Система тонких каналців пронизує компакту речовину. 6. Учені відкрили нову речовину. 7. Лікарі використовували рентгенографію. 8. Учені знайшли новий вірус. 9. Флемінг відкрив антибіотики. 10. Пухнаста сполучна тканина утворює серозну оболонку. 11. Ендокард утворює клапан аорти. 12. Епікард покриває серце.

Вправа 8. Складіть із наведених слів і словосполучень пасивні мовленнєві звороти. Запишіть утворені речення.

Зразок: Внутрішні органи; утворити; гладка м'язова тканина. - Внутрішні органи утворені гладкою м'язовою тканиною.

1. Обидві частки тимуса; зростити; між собою. 2. Нижня частина кожної частки; розширити. 3. Початкові відділи аорти; покрити; верхня частина перикарда. 4. Строма тимуса; представити; ретикулярна тканина. 5. Паренхіма лімфатичного вузла; пронизати; часта мережа каналів. 6. Основна маса кінцівок; утворити; соматична мускулатура. 7. Селезінка; покрити; очеревина. 8. Стінки нутрощів; утворити; вісцеральна мускулатура. 9. М'язова оболонка шлунка; утворити; гладкі м'язові волокна. 10. Міокард; утворити; поперечносмугаста м'язова тканина.

Вправа 9. Складіть діалоги за зразком.

Зразок: Книги вже (повернути) у бібліотеку? - Книги вже повернуті в бібліотеку? - Так, повернуті.

1. Халат уже (купити)? 2. Пінцет уже (помити)? 3. Залік уже (зкласти)? 4. Магазин ще (відкрити)? 5. Підлоги вже (вимити)? 6. Курсова робота вже (написати)? 7. Хворий уже (виписати) з лікарні? 8. Хворий уже (оглянути) лікарем? 9. Операція вже (закінчити)? 10. Підручник уже (опублікувати)? 11. Контрольні роботи (перевірити)? 12. Лабораторна робота з хімії (виконати)? 13. Аудиторія (закрити)? 14. Ключі (знайти)?

Вправа 10. Замініть активні мовленнєві звороти пасивними.

А. 1. Комарі відкладають личинки у водоймах. 2. Слина змочує й частково перетравлює їжу. 3. Залози внутрішньої секреції виробляють гормони. 4. Нирки виводять воду й шкідливі речовини. 5. Клітини шлунка виробляють соляну кислоту. 6. Гемоглобін переносить кисень. 7. Потові залози виводять воду з організму. 8. Віруси викликають різні хвороби. 9. Нервова система сприймає подразнення зовнішнього середовища.

Б. 1. Англійський лікар **Гарлей** відкрив систему кровообігу. 2. І.М. Сеченов відкрив явище гальмування в центральній нервовій системі. 3. **Ейнштейн** створив теорію відносності. 4. **Шванн** і **Шлейден** сформулювали клітинну теорію. 5. І.П. **Павлов** глибоко вивчив фізіологію кровообігу. 6. **Левенгук** виявив найпростіші організми. 7. Учені вивчили хімічний склад живого організму.

Вправа 11. Складіть речення з поданих словосполучень.

З р а з о к: *Дрібні борозни; відділена; звивини великого мозку. - Дрібні борозни відділені звивинами великого мозку.*

1. Права й ліва півкуля; відділена; глибока поздовжня щілина. 2. Передні відділи мозкового стовбура; утворений; зорові бугри. 3. Кора мозочка; представлений; три шари нервових клітин. 4. Підпаутинний простір головного мозку; заповнена; синовіальна рідина. 5. Порожнина суглоба; заповнена; синовіальна рідина. 6. Головний мозок; оточений; три оболонки. 7. Слизова оболонка дихальних шляхів; вистелений; миготливий епітелій. 8. Кістка; покрита; окістя. 9. Судина оболонка мозку; утворена; пухка сполучна тканина. 10. Тверда оболонка мозку; утворений; еластичні волокна. 11. Стінка міокарда; утворена; поперечносмугаста м'язова тканина. 12. Зовнішня оболонка серця; побудований; з тонкої пластинки сполучної тканини.

Вправа 12. Використайте замість крапок необхідний за змістом присудок у потрібній граматичній формі.

1. Р. Гук ... клітинну будову шматочка коркового дерева. 2. У 1838 р. Шванном і Шлейденом ... клітинна теорія. 3. Віруси ... більше 250 захворювань рослин, тварин і людину. 4. Слина ... слинними залозами. 5. За останні роки ... нові факти про будову вірусів. 6. У 1666 р. за допомогою мікроскопа Р. Гуком ... шматочки звичайного коркового дерева. 7. Перші мікроскопи ... у 17 столітті. 8. Система кровообігу ... лікарем В. Гарлеєм. 9. Багато хімічних елементів ... за останні роки. 10. Інсулін ... підшлунковою залозою.

С л о в а д л я д о в і д о к: *сформулювати, виділятися, винаходити, досліджувати, виявити, вироблятися, відкривати, викликати, вивчити, одержати.*

Вправа 13. Замініть, де можливо, підкреслені присудки дієсловами **винайти** або **сформулювати**.

Запам'ятайте!

Винаходити – **винайти**: машини, прилади, літаки...;

формулювати – **сформулювати**: теорію, закон, думку, правило, вчення, питання, гіпотезу.....

1. Теорія відносності створена **Ейнштейном**. 2. **Левенгук** створив мікроскоп, який збільшує предмети в 250 разів. 3. **Шванн** і **Шлейден** створили клітинну теорію. 4. Радіо й телефон створені у XIX столітті. 5. Перші мікроскопи створили у XVII столітті. 6. Еволюційне навчання створене Ч. **Дарвіним**. 7. У XX столітті вчені створили космічні кораблі.

Вправа 14. Замініть, де можливо, підкреслені присудки дієсловом **досліджувати**.

Запам'ятайте! **Вивчати** – **вивчити**, **досліджувати**: атмосферу, будову, поведження організму..., **вивчати** – **вивчити**: анатомію, гістологію, тему...

1... За допомогою мікроскопа Р. **Гуком** була вивчена будова коркового дерева. 2. **Ломоносов** самостійно вивчив граматику в дитинстві. 3. Англійський лікар В. **Гарлей** детально вивчав систему кровообігу в організмі людини. 4. За кордоном Ломоносов вивчив різні науки. 5. Ученими були вивчені властивості вірусів. 6. **Левенгук** вивчив найпростіші організми – інфузорії.

Вправа 15. Прочитайте текст і дайте відповіді на питання:

1. Що таке цитологія? 2. Із чим пов'язана історія розвитку цитології? 3. Що було встановлено на початку XIX століття? 4. Ким була сформульована клітинна теорія? 5. Які основні принципи клітинної теорії? 6. Ким були узагальнені принципи клітинної теорії?

Цитологією називається наука про клітину та її компоненти. Вона вивчає структури клітини та ядра, їхні функції.

Історія розвитку цитології пов'язана з історією створення (винаходу) мікроскопа.

На початку XIX століття було сформульовано положення про те, що клітини рослин - це структурні одиниці, які мають оболонку. У цей час учені досліджували живий зміст клітини. Цей зміст Пуркінє й Моль назвали протоплазмою. **Шульце встановив**, що протоплазма властива всім живим організмам.

Ядро вперше спостерігав **Левенгук** у XVII столітті. Робертом **Броуном** було встановлено, що ядро - обов'язковий елемент клітини, і він дав йому назву.

Шванном були узагальнені знання про клітину. Він сформулював основні принципи клітинної теорії: всі тканини складаються із клітин, що містять ядро; клітина є елементарною структурою тканини тварин і рослин; клітини схожі між собою.

Вірховим було узагальнено принципи клітинної теорії й сформульоване положення - «кожна клітина із клітини».

Вправа 16. Складіть речення зі слів і словосполучень, наведених у частинах А, Б, В.

А	Б	В
Ученими	виводять	у холодильнику
Суглобні поверхні	одягають	миготливим епітелієм
У XVII столітті	утворена	перші мікроскопи
У кабінеті анатомії	виявлені	трьома оболонками
Стінка міокарда	заповнені	найпростіші організми
Головний мозок	вистелена	систему кровообігу
Левенгуком	відкрив	щодня
Порожнини суглоба	оточений	шкідливі речовини
Слизова оболонка	проводиться	новий вірус
Лікар Гарлей	покриті	поперечно-смугастою м'язовою тканиною
Обхід хворих	зберігаються	синовіальною рідиною

Нирки	винайдені	маску
Шванн і Шлейден	знайдений	клітинну теорію
Ліки	сформулювали	хрящем
Епікард	утворений	сполучною тканиною

Вправа 17. Дайте відповіді на питання, використовуючи слова, наведені у дужках.

1. Коли був заснований Харківський університет? (1805 рік).
2. Коли був заснований Харків? (XVII століття)
3. Коли були винайдені перші мікроскопи? (XVII століття)
4. Де проводиться конференція? (Харківський університет)
5. Де видана ця книга? (Україна)
6. Де навчають майбутніх лікарів? (факультет фундаментальної медицини)
7. Коли був відкритий Московський університет? (1755 рік)

Вправа 18. Замініть активні мовленнєві конструкції пасивними.

З р а з о к: *Температуру вимірюють термометром. - Температура вимірюється термометром.*

1. Тиск вимірюють тонометром.
2. Тиск знижують до 120/70.
3. Тиск підвищують до 120/70.
4. Під час операції розширюють рану.
5. Прискорюють хімічні реакції.
6. Розчин нагрівають до температури 80°C.
7. Зараз розробляють ліки, які лікують рак.
8. Під час операції поліпшують кровопостачання міокарда.
9. Віруси вивчають за допомогою електронного мікроскопа.

Вправа 19. Замініть активні мовленнєві звороти пасивними.

1. На зборах обговорили важливі питання.
2. Хворого оглянули вранці.
3. Цей великий будинок побудували недавно.
4. По радіо передали останні повідомлення.
5. У XX столітті відкрили багато нових вірусів.
6. У лабораторії зібрали й досліджували невідомий газ.
7. У XVII столітті створили перші мікроскопи.
8. У XIX столітті відкрили пірамідні клітини головного мозку.
9. Операцію на серці провели успішно.
10. Бактерії виявили на препараті.
11. Поки що не знайшли засоби лікування раку.

Вправа 20. Замініть активні мовні звороти пасивними.

1. Консультацію проводять раз на тиждень.
2. Перев'язку роблять уранці.
3. Результати аналізів видають після другої години.
4. Ці ліки зберігають у холодильнику.
5. У кабінеті анатомії одягають маску й рукавички.
6. В анатомії використовують метод розтину.
7. Книги в бібліотеці видають щодня.
8. Обхід хворих проводять щодня.
9. Температуру вимірюють за допомогою термометра.

Вправа 21. Замініть активні мовленнєві звороти пасивними.

а). З р а з о к: *Харківський університет заснували у 1805 році. - Харківський університет заснований у 1805 році.*

1. Мікроскопи винайшли у 17 столітті.
2. Клітинну теорію сформулювали у 19 столітті.
3. У 19 столітті узагальнили знання про клітину.
4. У цей час вивчили більше 250 вірусів.
5. За останні роки одержали нові дані (факти) про будову вірусів.
6. У воді знайшли мікроби.
7. У воді виявили велику кількість солей.

б). З р а з о к: *Тиск підвищували поступово. - Тиск підвищувався поступово.*

1. Тиск знижували за допомогою ліків. 2. У кабінеті анатомії зберігали препарати. 3. Цю тему вивчали в першому семестрі. 4. Розчин нагрівали до температури 100°C. 5. До операції вводили ліки. 6. Під час операції перев'язували судини. 7. Під час операції використовували нову апаратуру.

Вправа 22. Спишіть речення, замінюючи активні мовленнєві звороти пасивними і навпаки.

1. Подразнення зовнішнього середовища сприймаються нервовою системою. 2. Слина виробляється й виділяється слинними залозами. 3. За останні роки одержали нові факти про будову вірусів. 4. Більше 250 захворювань рослин, тварин і людини викликаються вірусами. 5. У XVII столітті винайшли мікроскоп. 6. За допомогою мікроскопа Р. Гук досліджував шматочки корки. 7. Шванн і Шлейден розробили клітинну теорію. 8. Левенгук виявив найпростіші організми. 9. Підшлункова залоза виробляє інсулін. 10. Кислий і лужний секрет виділяються клітинами дна й тіла шлунка. 11. Рельєф слизової оболонки шлунка формується складками. 12. Слизова оболонка шлунка утворює складки.

Вправа 23. Замініть активні мовленнєві звороти пасивними.

1. На початку XX століття встановили, що атом не є неподільним. 2. У 1838 році встановили, що рослини складаються із клітин. 3. Довели, що секреція шлункового соку гальмується під впливом жиру. 4. З'ясували, що пухлини можуть розвиватися на ґрунті тривалих запалень. 5. Довели, що відсутність вітамінів у їжі призводить до захворювань. 6. Виявили, що щодня в організмі людини гине 300 – 350 млрд. еритроцитів. 7. Вважають, що нікотин може знизити апетит. 8. Повідомляли, що недавно знайшли ліки від СНІДу. 9. Припускають, що глобальне потепління призведе до зростання інфекційних захворювань. 9. На конференції повідомляли, що були відкриті нові антибіотики.

Вправа 24. Закінчіть речення.

1. Як було доведено ... . 2. На конференції повідомлялося ... . 3. Передбачається ... . 4. У журналі повідомлялося ... . 5. Доведено ... . 6. Установлено ... .

Вправа 25. Прочитайте речення, наведені в таблиці зліва й справа.

Зверніть увагу на те, як за допомогою пасивних мовленнєвих зворотів передається зміст речень зі словами **можна, потрібно, необхідно**.

I. А. 1. Цю проблему <u>можна вивчити</u> .	1. Ця проблема <u>може бути вивчена</u> .
2. Цю проблему <u>можна було вивчити</u> .	2. Ця проблема <u>могла бути вивчена</u> .
Б. 1. Цю проблему <u>можна вивчати</u> .	1. Ця проблема <u>може вивчатися</u> .
2. Цю проблему <u>можна було вивчати</u> .	2. Ця проблема <u>могла вивчатися</u> .
II. А. 1. Цю проблему <u>потрібно вивчити</u> .	1. Ця проблема <u>повинна бути вивчена</u> .
2. Цю проблему <u>потрібно було вивчити</u> .	2. Ця проблема <u>повинна була бути вивчена</u> .
Б. 1. Цю проблему <u>потрібно вивчати</u> .	1. Ця проблема <u>повинна вивчатися</u> .
2. Цю проблему <u>потрібно було вивчати</u> .	2. Ця проблема <u>повинна була вивчатися</u> .
III. А. 1. Цю проблему <u>необхідно вивчити</u> .	1. Ця проблема <u>має вивчатися</u> .
2. Цю проблему <u>необхідно було вивчити</u> .	2. Ця проблема <u>мала вивчатися</u> .
Б. 1. Цю проблему <u>необхідно вивчати</u> .	1. Ця проблема <u>мала бути вивченою</u> .
2. Цю проблему <u>необхідно було вивчати</u> .	

Вправа 26. Трансформуйте активні форми присудка у пасивні:

а) можна **встановити**, можна створити, можна було виконати, можна **одержати**, необхідно виміряти, потрібно було **визначити**, необхідно було поліпшити.

б) можна вимірювати, потрібно **використовувати**, можна було **одержувати**, можна було застосовувати, необхідно було **проводити**.

РОБОТА З ТЕКСТОМ

Завдання 1. Прочитайте текст і підготуйтеся дати відповіді на питання.

СТІНКА СЕРЦЯ

Стінка серця складається з 3 (**трьох**) **шарів**: тонкого м'язового **шару** - ендокарда, товстого м'язового **шару** - міокарда й тонкого зовнішнього **шару** - епікарда.

Порожнини серця зсередини вистелені ендокардом, що повторює їхній складний рельєф. **Передсердно-шлункові** клапани, клапан аорти й клапан легеневого стовбура, а також заслінка нижньої порожньої вени й вінцевого синуса утворені ендокардом.

Середній **шар** стінки серця, або міокард, утворений серцевою поперечно-смугастою м'язовою тканиною й складається із **серцевих** міоцитів. Товщина міокарда найменша у передсерді, а найбільша - **у лівого** шлуночка. Міокард передсердь відділений від міокарда шлуночків фіброзними **кільцями**.

У передсердях м'язові волокна розміщені двома шарами. Зовнішня оболонка серця - епікард. Епікард прилягає до міокарда зовні. Він побудований на зразок серозних оболонок і складається з тонкої **пластинки** сполучної тканини. Епікард покриває серце, початкові відділи висхідної частини аорти й легеневого стовбура, кінцеві відділи легених вен.

Зовні серце оточене навколосерцевою сумкою або сорочкою - перикардом. Перикард складається із зовнішнього й внутрішнього листків. Між ними **розташована порожнина**, заповнена серозною рідиною (20-40 мл). Серозна рідина змочує листки перикарда. Зовнішній **шар** захищає (охороняє) серце від різких зсувів, а сама серцева сумка перешкоджає надмірному **розширенню** серця. Внутрішній **шар** перикарда (**серозний**) ділиться на **два** листки: парієтальний і **вісцеральний** або епікард.

Завдання 2. Дайте відповіді на питання.

1. Із чого **складається** стінка серця? 2. Чим вистелені **порожнини** серця? 3. Що повторює ендокард? 4. Що утворюється ендокардом? 5. Чим утворений міокард? 6. Із чого **складається** серцева **поперечно-смугаста** м'язова тканина? 7. Де товщина міокарда найменша, а де найбільша? 8. Чим відділений міокард передсердь від міокарда шлуночків? 9. У що **укладено** (чим оточене) серце? 10. Із чого **складається** перикард? 11. Що **розташовано** між зовнішнім і внутрішнім листком перикарда? 12. Чим заповнена **порожнина** між листками перикарда? 13. Яка функція зовнішнього **шару**? 14. Чому перешкоджає серцева сумка? 15. На що ділиться внутрішній **шар** перикарда? 16. До чого належить епікард? 17. Із чого **складається** епікард?

Завдання 3. Утворіть прикметники від поданих іменників.

М'яз, серце, легені, вена, аорта, шлуночок, передсердя.

Завдання 4. Утворіть пасивні дієприкметники минулого часу .

Вислати, утворити, відокремити, оточити, заповнити, розташувати, укласти, покрити.

Завдання 5. **Замініть** словосполучення антонімічними.

Тонка **пластинка**, початковий відділ, зовнішній листок, складний рельєф, нижня порожня вена, найбільша товщина, **розширення** серця.

Завдання 6. Складіть словосполучення з дієсловами, наведеними зліва, використовуючи слова, подані праворуч:

складатися *із чого?*

повторювати *що?*

прилягати *до чого?*

покривати *що?*

змочувати *що?*

охороняти *що? від чого?*

перешкоджати *чому?*

ділитися *на що?*

три шари; **серцеві** міоцити

складний рельєф

міокард

серце

листки перикарда

серце; різкі зсуви

надмірне **розширення** серця

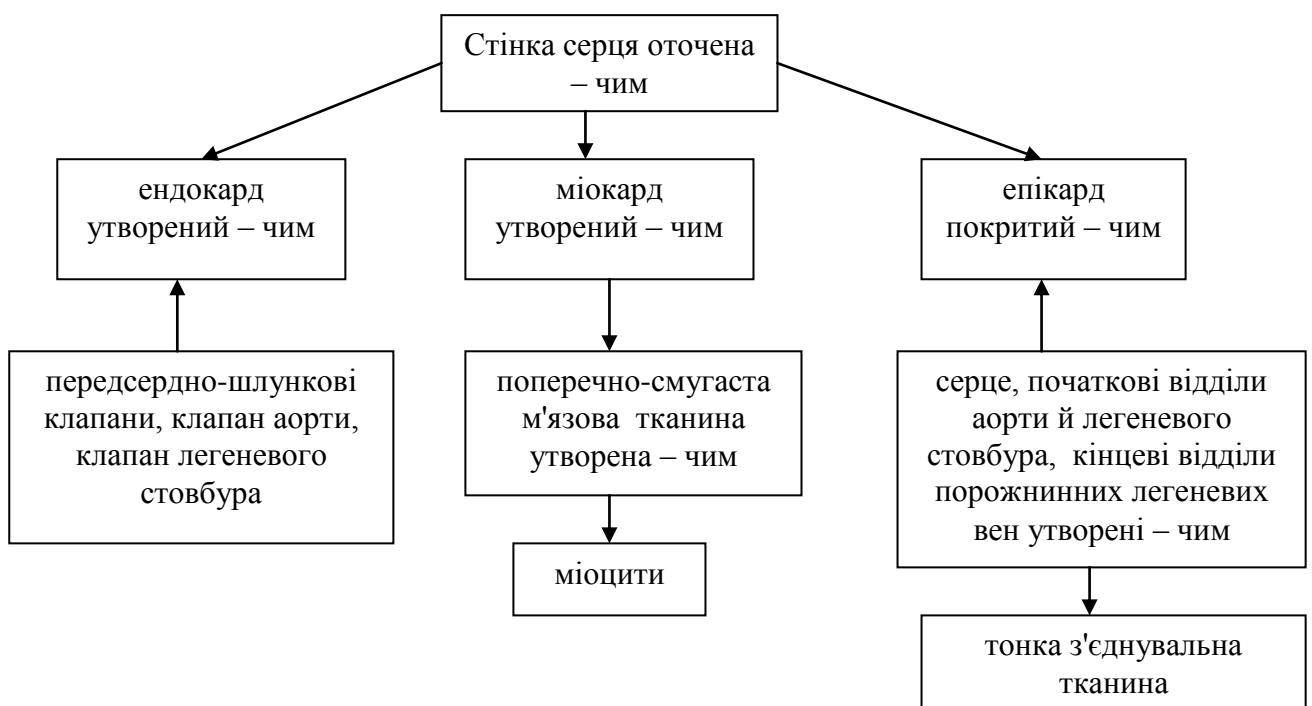
два листки

Завдання 7. **Замініть** виділені слова синонімічними.

1. **Порожнини** серця зсередини **вистелені** ендокардом. 2. Епікард прилягає до міокарда зовні. 3. Серце **укладене** в навколосерцеву сумку. 4. Між ними **розташована** порожнина. 5. Зовнішній **шар** **охороняє** серце від різких зсувів. 6. Сама серцева сумка **перешкоджає** надмірному **розширенню** серця. 7. Внутрішній **шар** перикарда **ділиться** на **два** листки.

Завдання 8. **Розкажіть** про перикард за самостійно складеною схемою.

Завдання 9. Перекажіть текст, використовуючи схему.

САМОСТІЙНА РОБОТА

Завдання 1. Прочитайте тест і підготуйтеся дати відповіді на питання.

СТІНКА ШЛУНКА

Стінка шлунка складається із чотирьох оболонок: **слизової**, **підслизової**, **м'язової** й **серозної**.

Слизова оболонка покрита гелеподібною оболонкою (плівкою). Вона утворена одношаровим циліндричним епітелієм, що складається з епітеліоцитів. Епітеліоцити знаходяться на полях і в ямках шлунка. Епітеліоцити, які знаходяться на полях, називаються поверхневими (покривними), а в ямках - ямковими.

Слизова оболонка шлунка утворює складки. Рельєф **слизової** оболонки формується складками. **Підслизова** оболонка утворена дірчастою сполучною тканиною. У **підслизовій оболонці знаходиться** велика кількість залоз (близько 25 - 35 млн.), які виділяють секрет. Кислий і лужний секрет виділяються **клітинами** дна й тіла шлунка. У людини **обсяг** добової секреції **становить** 2-3 літри.

М'язова оболонка утворена гладкими м'язовими волокнами, **розташованими** у **три шари**: зовнішній **поздовжній**, середній круговий й внутрішній навскісний. Товщина **поздовжнього шару** найбільша на малому й великому викривленні.

Серозна оболонка утворена дірчастою сполучною тканиною й зовні покрита мезотелієм.

Завдання 2. Дайте відповіді на питання.

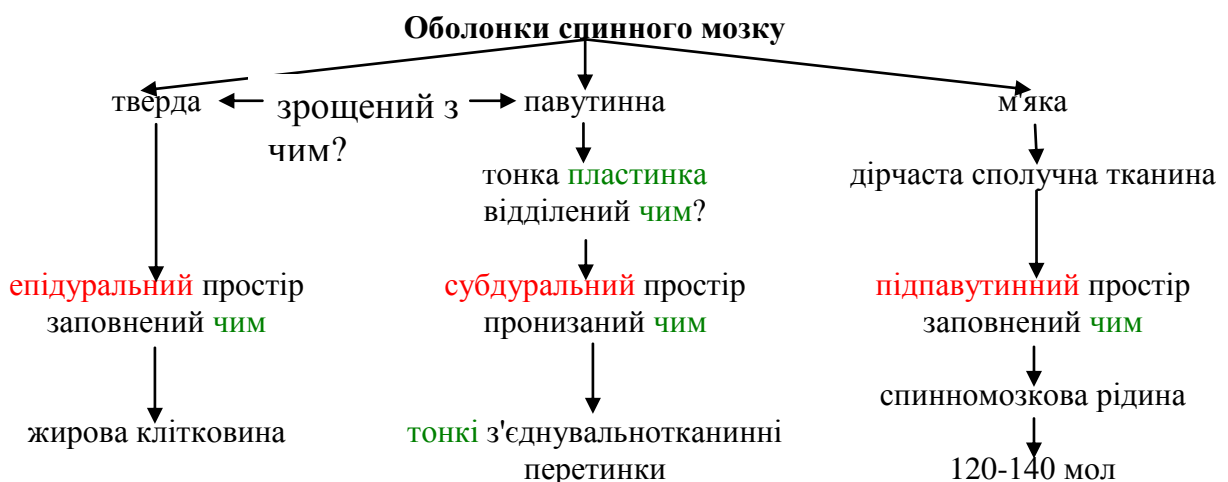
- З яких оболонок **складається** стінка шлунка?
- Чим покрита **слизова** оболонка?
- Чим утворена **слизова** оболонка?
- Із чого **складається** одношаровий циліндричний епітелій?
- Де знаходяться епітеліоцити?
- Як називаються епітеліоцити, які знаходяться на полях і в ямках?
- Що утворює **слизова** оболонка шлунка?
- Чим формується рельєф **слизової оболонки**?
- Чим утворена **підслизова** оболонка?
- Що **розташовано** у **підслизовій** оболонці?
- Що виділяють залози **підслизової** оболонки?
- Якими частинами шлунка виділяються кислий і лужний секрет?
- Чим утворена м'язова оболонка?
- Скільки шарів** має м'язова оболонка?
- Де найбільша товщина **поздовжнього шару**?
- Чим утворена серозна оболонка?
- Чим зовні покрита серозна оболонка?

Завдання 3. **Замініть** виділені конструкції синонімічними.

- Стінка шлунка **складається** із чотирьох оболонок.
- Слизова** оболонка **утворена** одношаровим циліндричним епітелієм.
- Епітеліоцити **знаходяться** на полях і в ямках.
- Слизова оболонка** шлунка **формує** складки.
- У **підслизовій оболонці** знаходиться велика кількість залоз.
- Кислий і лужний секрет **виробляються** **клітинами** дна й тіла шлунка.
- Епітеліоцити, **розташовані** на полях, **називаються** поверхневими (покривними).

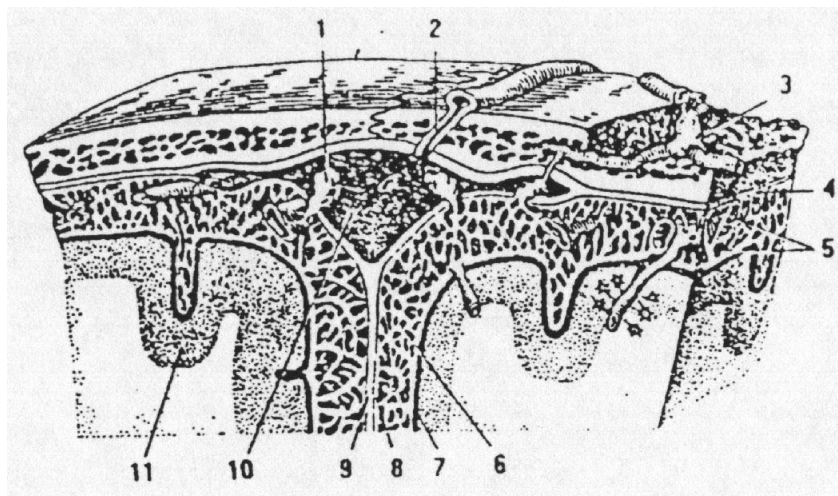
Завдання 4. Складіть текст «Оболонки спинного мозку», використовуючи схему й дієслова, подані нижче.

Слова для довідок: зростатися – зростися *із чим*, зрощений; заповнювати – заповнити *що*, заповнений; оточувати – оточити *що чим*, оточений; відокремлювати – відокремити *що від чого*, відокремлений; пронизувати – пронизати *що чим*, пронизаний.

Завдання 5. Складіть текст про оболонки головного мозку, орієнтуючись на малюнок. Почніть так:

Цифрою 1 позначена грануляція павутинної оболонки.

Оболонки головного мозку:

1 - грануляція павутинної оболонки; 2 - емісарна вена; 3 - вена губчатої речовини кістки; 4 - тверда мозкова оболонка; 5 - поперечини павутинної оболонки; 6 - підпавутинний простір; 7 - судинна оболонка; 8 - павутинна оболонка; 9 - серп великого мозку; 10 - верхній сагітальний синус; 11 - кора великого мозку.

Завдання 6. Спишіть речення, поставивши слова в дужках у потрібній граматичній формі.

У результаті ... (спостереження та дослідження) учені виявили, що всі живі організми мають ... (клітинний) будова. У XVII ... (століття) винайшли мікроскоп. У 1865 ... (рік) за допомогою ... (мікроскоп) Р. Гуком були ... (досліджений) шматочки звичайного коркового дерева. Р. Гук виявив, що пробка складається з ... (частинки). Ці частинки Гук назвав ... (клітини). Протягом XVII ... (століття) удосконалювали ... (будова) ... (мікроскоп). За допомогою мікроскопа Левенгуком було ... (виявлений) ... (одноклітинний) ... організми. Ці організми назвали ... (найпростіші). В 1838-39 р. Шванном і Шлейденем були ... (сформульований) основні положення ... (клітинна теорія). Завдяки ... (створення) клітинної теорії Дарвіним було ... (розроблений) еволюційне вчення.

ЯКЩО ВИ ВТОМИЛИСЯ...

Прочитайте й перекажіть текст. Перевірте за словником значення слів: *стогнати, подряпина*

I. - Мій чоловік такий застуджений!

- Скажіть йому, щоб він більше пив і відпочивав.

- Ах, лікарю, якщо це допомагає, я взагалі не розумію, як йому вдалося простудитися.

II. Лікар був викликаний уночі до хворого. Лікар дуже поспішав, тому що йому сказали, що хворий упав і мав потребу в терміновій медичній допомозі.

... Хворий лежав на ліжку й стогнав. Лікар уважно оглянув його й виявив усього лише невелику подряпину на носі. Він виписав рецепт, дав його дружині хворого й сказав:

- Біжіть в аптеку! Тільки скоріше, а то нога заживе раніше, ніж ліки будуть доставлено.

III. Дзвінок у зубну клініку.

- Я дзвоню, щоб записатися до лікаря.

- **Вибачте**, сьогодні ми закриті.
- А коли ви будете закриті знову?

ПЕРЕВІР СЕБЕ

Вставте пасивні дієприкметники минулого часу у потрібній граматичній формі, утворюючи їх від дієслів, наведених у дужках.

БАТЬКО РОСІЙСЬКОЇ ФІЗІОЛОГІЇ

І.М. Сеченов - творець російської фізіології. І.М. Сеченовим були ... (досліджувати) гази крові й ... (з'ясувати) питання розчинення, зв'язування й переносу вугільної кислоти кров'ю, ... (визначити) роль гемоглобіну у переносі вугільної кислоти й ... (установити) закономірності, пов'язані з надходженням у кров вугільної кислоти й віддачі її легеням. І.М. Сеченовим був ... (відкрити) закон розчинності газів у розчині солей.

І.М. Сеченовим була ... (написати) робота «Фізіологічні нариси», у якій ним була ... (висловити) гіпотеза про можливість хімічної передачі нервового збудження.

Сеченов займався вивченням електричних коливань у центральній нервовій системі, і ним була ... (виявити) періодичність коливань у продовгуватому мозку.

Сеченов провів багато дослідів, і ним було ... (довести), що існує явище гальмування центральної нервової системи.

ТЕМА III. 1. ОБ'ЄКТНІ ВІДНОШЕННЯ У ПРОСТОМУ РЕЧЕННІ. ПРЯМИЙ ОБ'ЄКТ

ПЕРЕВІР СВОЇ ЗНАННЯ З ГРАМАТИКИ УРОКУ

Вправа 1. Напишіть замість **крапок** дієслова у потрібній формі, використовуючи слова для довідок.

1. Вітамін В... *ріст* рослин.
2. У легенях кисень ... *кров*.
3. Адреналін ... *артеріальний тиск*.
4. Низька температура ... *активність ферментів*.
5. Хірург ... *рану*.
6. Викладач ... *завдання*.

Слова для довідок: ускладнювати – ускладнити; збагачувати – збагатити; підвищувати – підвищити; знижувати – знизити; розширювати – розширити; прискорювати – прискорити.

Вправа 2. Замініть виділені дієслова антонімічними.

1. **Покладемо** у пробірку шматочок міді.
2. **Наллємо** у склянку **небагато** води.
3. **Накачаємо** повітря у балон.
4. На **пластинку** **насипають** порошок.
5. **Поставимо** **банку** під газовідвідну трубку.

ГРАМАТИКА

Позначення прямого об'єкта (доповнення)

Знахідний відмінок без прийменника означає предмет безпосереднього, прямого додатка дії. Такий об'єкт називається прямим. Дієслова, які мають при собі прямий об'єкт, називаються перехідними.

Пряме доповнення (після перехідних дієслів з різним значенням)

Таблиця 1

<i>Лексичне значення</i>	<i>Приклади</i>
Дієслова фізичної дії	<i>будувати</i> канал <i>готовити</i> розчин
Дієслова сприйняття, висловлення, стану	<i>слухати</i> музику <i>говорити</i> правду
Дієслова зі значенням зміни: змінювати – змінити , збільшувати – збільшити , зменшувати – зменшити , підвищувати – підвищити , знижувати – понизити , скорочувати – скоротити , підсилювати – підсилити тощо.	<i>змінювати</i> склад <i>збільшувати</i> розмір <i>підвищувати</i> тиск
Дієслова зі значенням пошуку та виявлення: відкривати – відкрити , виявляти – виявити , установлювати – установити , знаходити – знайти , винаходити – винайти .	<i>відкрити</i> клітинну будова <i>виявити</i> ядро <i>установити</i> принципи
Дієслова зі значенням дослідження: досліджувати – дослідити , вивчати – вивчити , аналізувати – проаналізувати , розглядати – розглянути , розробляти – розробити .	<i>дослідити</i> клітину <i>розробляти</i> теорію
Дієслова зі значенням збереження: зберігати – зберегти ; захистити – захистити .	<i>зберегти</i> інформацію <i>захистити</i> головний мозок

Дієслова **зі** значенням «розміщувати що-небудь куди-небудь»

Таблиця 2

<i>Лексичне значення</i>	<i>Приклади</i>
Дієслова, що позначають дії, які здійснюються з твердими тілами : ставити – поставити <i>що куди</i> покласти <i>що куди</i> повісити <i>що куди</i> опускати – опустити <i>що куди</i> занурювати – занурити <i>що куди</i> виймати – вийняти <i>що звідки</i>	<i>поставити</i> коробку в ящик <i>покласти</i> ручку в сумку <i>повісити</i> таблицю на стіну <i>занурити</i> тіло у воду <i>опустити</i> стрижень у кислоту
Дієслова, що позначають дії, які здійснюються з рідинами : наливати – налити <i>що куди</i> випити – випити <i>що звідки</i> вливати – влити <i>що куди</i> увести – увести <i>що куди</i> доливати – долити <i>що куди</i> підливати – підлити <i>що куди</i> накапати <i>що куди</i> чим наповнювати – наповнити <i>що</i> заповнювати – заповнити <i>що</i>	<i>налити</i> воду в посудину <i>вилити</i> воду з пробірки <i>влити</i> кислоту в посудину <i>накапати</i> кислоту на пластинку <i>солити</i> воду в посудині

<p>Дієслова, що позначають дії, які здійснюються з газами:</p> <p>накачувати – накачати <i>що куди</i></p> <p>викачувати – викачати <i>що звідки</i></p> <p>впускати – впустити <i>що куди</i></p>	<p>накачати газ у балон</p> <p>впустити газ у <i>склянку</i></p> <p>викачати газ із балона</p>
<p>Дієслова, що позначають дії, які здійснюються з сипучими тілами (пісок, порошок, сіль, цукор, <i>дрібні камінці</i>):</p> <p>насипати – <i>насіпа́ти</i> <i>що куди</i></p> <p>висипати – <i>висипа́ти</i> <i>що звідки</i></p> <p>досипати – <i>досипа́ти</i> <i>що куди</i></p>	<p>насипати порошок на <i>пластинку</i></p> <p>висипати порошок із <i>пластинки</i></p>

Дієслова **зі** значенням зміни якості й **стану**

Таблиця 3

<i>Перехідні дієслова</i>	<i>Дієслова довільної дії</i>
змінювати – змінити	змінюватися – змінитися
поліпшувати – поліпшити	поліпшуватися – поліпшитися
погіршувати – погіршити	погіршуватися – погіршитися
підсилювати – підсилити	підсилюватися – підсилитися
послаблювати – послабити	слабшати – ослабнути

Дієслова **зі** значенням кількісних змін

Таблиця 4

<i>Перехідні дієслова</i>	<i>Дієслова довільної дії</i>
збільшувати – збільшити	збільшуватися – збільшитися
зменшувати – зменшити	зменшуватися – зменшитися
підвищувати – підвищити	підвищуватися – підвищитися
знижувати – понизити	знижуватися – понизитися
сповільнювати – сповільнити	уповільнюватися – уповільнитися
прискорювати – прискорити	прискорюватися – прискоритися
розширювати – розширити	розширюватися – розширитися
стискати – стиснути	стискуватися – стиснутися
звужувати - звужити	звужуватися – звужитися
	зростати - зрости

Дієслова **зі** значенням зміни температури й агрегатного **стану** речовини

Таблиця 5

<i>Перехідні дієслова</i>	<i>Дієслова довільної дії</i>
нагрівати - нагріти	нагріватися - нагрітися
прохолоджувати - остудити	прохолоджуватися - остудитися
плавити - розплавити	плавитися - розплавитися
випаровувати - випарувати	випаровуватися - випаруватися
кип'ятити - скип'ятити	кипіти - скипіти
заморожувати - заморозити	замерзати - змерзнути

Дієслова **зі** значенням зміни інтенсивності процесів

Таблиця 6

<i>Перехідні дієслова</i>	<i>Дієслова довільної дії</i>
ускладнювати – ускладнити	ускладнюватися – ускладнитися
спрощувати – спростити	спрощуватися – спроститися
полегшувати – полегшити	полегшуватися – полегшитися
загострювати – загострити	загострюватися – загостритися
поглиблювати – поглибити	поглиблюватися – поглибитися

учащати – участити збагачувати – збагатити	частішати – почастішати збагачуватися – збагатитися
---	--

ВПРАВИ

Вправа 1. Прочитайте тексти:

- а) знайдіть у них граматичні конструкції з теми, що вивчається.
- б) поставте питання до текстів.

I. Російський учений М.В. Ломоносов уперше сформулював ряд **положень** у природознавстві, які мають відношення до фізіології. Він уперше сформулював закон збереження матерії й руху. **Ломоносов** розробив наукові основи процесу окислювання. Він сформулював трикомпонентну теорію кольорового зору, створив класифікацію смакових відчуттів. М.В. Ломоносов установив, що тепло утворюється безпосередньо в **самому** організмі.

II. Відомо, що навіть після видалення пухлини у лімфатичних **судинах** можна **виявити** життєздатні **клітини** раку. **Зі струменем** крові вони **попадають** до різних органів, де утворюють метастази.

Учені провели такий дослід. Кроликам вводили **клітину** раку - через якийсь час у них розвивалися пухлини. Потім у великій лімфатичній **судині** – грудній протоці, де збирається вся лімфа, – **визначали** кількість ракових **клітин** під впливом різних препаратів.

Коли **тварині** вводили речовини, які прискорюють **струмінь** лімфи у **судинах**, кількість ракових **клітин** у них збільшувалося. Якщо кроликам вводили **ліки**, які сповільнюють **струмінь** лімфи, то кількість пухлинних **клітин** не збільшувалося

Зараз учені розробляють ліки, які здатні гальмувати процес **утворення** лімфи й знижувати швидкість її **руху**.

Вправа 2. Складіть речення, використовуючи подані дієслова:

- а) **формулювати, розробляти.**

Пам'ятайте!

Формулювати – **сформулювати** означає *виразити словами*, поєднуються з іменниками: *закон, правило, теорія*;

розробляти – **розробити** означає *працювати над об'єктом вивчення*.

1. **Положення** природознавства, що належать до фізіології. 2. Закон збереження матерії й руху. 3. Наукові основи процесу окислювання. 4. Трикомпонентна теорія кольорового зору. 5. Основні **положення** клітинної теорії. 6. Теорія імунітету.

- б) **створити, винайти.**

1. Мікроскоп. 2. Класифікація смакових відчуттів. 3. Еволюційне вчення. 4. Космічний корабель. 5. Теорія відносності. 6. Телефон. 7. Комп'ютер. 8. Нова вакцина.

Вправа 3. Назвіть дії, які потрібно зробити із твердими тілами при їх переміщенні. Скористайтеся словами для довідок.

Зразок: *Так, щоб тіло стояло. - Його потрібно поставити.*

1. Так, щоб тіло лежало. 2. Так, щоб тіло висіло. 3. Так, щоб тіло стояло. 4. Так, щоб тіло рухалося усередині чого-небудь зверху долілиць. 5. Так, щоб тіло **перебувало** в **рідині**.

Слова для довідок: покласти, повісити, підвісити, поставити, опустити, занурити.

Вправа 4. Використовуючи слова для довідок, назвіть дії, які необхідно виконати з рідинами, якщо їх потрібно помістити:

1. У широку ємність. 2. У вузьку трубочку. 3. У широку ємність, але треба діяти обережно. 4. У ємність, в якій уже є рідина. 5. На пластинку. 6. На предметне скло. 7. За допомогою піпетки. 8. За допомогою насоса. 9. У ємність, щоб вона стала повною.

Слова для довідок: налити, влити, долити (підлити), накапати, накачати, наповнити (заповнити).

Вправа 5. Назвіть дії, які потрібно виконати з газами, якщо їх необхідно розмістити де-небудь:

1. За допомогою насоса.
2. Відкриваючи кран, щоб газ пішов у ємність.
3. Обережно.

Слова для довідок: накачати, впускати, уводити.

Вправа 6. Використовуючи слова для довідок, назвіть дії, які необхідно виконати із сипучими тілами, якщо їх потрібно розмістити:

1. На чашку ваг, на пластинку, на стіл, у чашку.
2. У вузьку пробірку, трубку, колбу з вузьким горлом.
3. В ємність, у якій вже є такі тіла, але їх недостатньо.
4. В ємність, у якій вже є такі тіла, але їх мало.

Слова для довідок: Насипати, усипати, підсипати, досипати.

Вправа 7. Використовуючи інформацію поданих речень, складіть речення, в яких опишіть протилежні дії.

Зверніть увагу, що дієслова зі значенням **розмістити** – перехідні.

З р а з о к: Покладемо у пробірку шматочок свинцю. – Виймемо шматочок свинцю з пробірки.

1. Зануримо кінець трубки у воду. 2. Опустимо залізний цвях у пробірку. 3. Помістимо сіль у пробірку. 4. Наллємо **небагато** води в склянку. 5. Уведемо **один** кінець скляної трубки в полум'я газового пальника. 6. Насиплемо порошок сірки на **аркуш** паперу. 7. Поставимо пробірку. 8. Покладемо сіль на ваги. 9. Накачаємо повітря в балон. 10. Покладемо кілька кристалів йоду в пробірку. 11. Поставимо **банку** під **газовідвідну** трубку.

Вправа 8. Опишіть хід хімічних реакцій за зразком.

З р а з о к:

Візьмемо пробірку, опустимо в неї шматочок натрію, увіллемо **небагато** сірчаної кислоти, вставимо **один** кінець **газовідвідної** трубки в склянку з водою, а **інший** - у пробірку, вставимо пробірку у штатив, підставимо під пробірку пальник, почнемо нагрівати. Під час нагрівання у склянці з водою з'являться пухирці повітря, а в пробірці з'явиться осад. Реакція відбулася.

- 1) $\text{DO} + \text{HCl} >$
- 2) $\text{Na} + \text{HCl} >$
- 3) $\text{Li} + \text{HCl} >$
- 4) $\text{DO} + \text{H}_2\text{SO}_4 \rightarrow$
- 5) $\text{Ca} + \text{H}_2\text{SO}_4 \rightarrow$

Вправа 9. А. Використайте замість **крапок необхідні** за змістом дієслова у потрібній граматичній формі.

Б. Перекажіть текст.

Одержання хлористого водню

... у пробірку 2-3 г солі й ... до чверті пробірки концентрованої сірчаної кислоти (обережно!). У пробірку ... пробку з **газовідвідною** трубкою й ... у штатив (похило). Кінець **газовідвідної** трубки ... у суху пробірку так, щоб трубка доходила майже до дна. ... отвір пробірки ватю. Поруч ... чашку з водою.

Злегка нагріємо пробірку із сіллю й сірчаною кислотою. Коли під ватю з'явиться туман, припинимо нагрівання, ... вату й закриємо отвір пробірки пробкою. Перевернемо пробірку, ... закритий кінець у чашку з водою й виймемо пробку. Спостерігається підняття води у пробірці.

Слова для довідок: *влити, насипати, вставити, увести, поставити, закрити, опустити, вийняти, занурити.*

Вправа 10. **Замініть** виділені дієслова синонімічними.

1. Якщо **помістити** сіль у воду, вона розчиниться.
2. Цю **пластинку** необхідно **помістити** на дно ємності.
3. У ємність потрібно **помістити** шматочок свинцю.
4. Розчин треба **помістити** в холодильник.
5. Залізний стрижень треба **помістити** у воду.
6. Порошок сірки необхідно **помістити** в колбу.
7. Пісок необхідно **помістити** на **пластинку**.
8. Цю **пластинку** треба **помістити** у воду.
9. Поруч із трубкою необхідно **помістити** чашку з водою.

Вправа 11. **Доповніть** таблицю прикладами.

<i>Дієслова</i>	<i>Керування</i>	<i>Приклади</i>
1. Відкривати , виявляти, установлювати , шукати, винаходити. 2. Досліджувати , вивчати, аналізувати, розробляти. 3. Ставити, покласти, повісити, опускати, занурювати, виймати. 4. Лити, наливати, виливати, уводити, накапати. 5. Накачувати, впускати. 6. Насипати, висипати, досипати. 7. Змінювати, поліпшувати, погіршувати, підсилювати . 8. Збільшувати, зменшувати, підвищувати, знижувати, сповільнювати, розширювати.	Кого, що	Учені відкрили новий вірус.

Вправа 12. Вставте замість **крапок** слова й словосполучення, **наведені** в дужках, у потрібному відмінку.

1. Вітамін А поліпшує ... (зір). 2. Вітамін В₂ поліпшує ... (робота нервової системи). 3. Фізичні вправи підвищують ... (**венозний кровоток**). 4. У високих дозах вітамін С збільшує ... (**загальна кислотність організму**). 5. Вітамін С прискорює ... (**ріст тканин**). 6. Студент звузив ... (тема курсової роботи). 7. Вітамін С **зміцнює** ... (імунна система). 8. Яблука знижують ... (рівень холестерину) в організмі. 9. Хірург поглибив ... (рана). 10. Вітамін А **зміцнює** ... (**волосся, нігті, шкіра**). 11. Яблучна кислота **підсилює** ... (перистальтика кишечника).

Вправа 13. Замініть активні мовленнєві звороти пасивними.

З р а з о к: Адреналін розширює **судини** скелетних м'язів. - **Судини** скелетних м'язів розширюються адреналіном (під впливом адреналіну).

1. Адреналін звужує **судини** шкіри. 2. Адреналін підвищує **кровоток** через скелетні м'язи при **фізичному** навантаженні. 3. Хірург розширив рану. 4. Деякі ліки звужують **судини**. 5. Емоційні реакції прискорюють частоту пульсу. Підвищення температури збільшує активність ферментів. 7. Іони кальцію прискорюють пульс. 8. Ферменти прискорюють швидкість хімічних реакцій. 9. Жир збільшує секрецію шлункового соку. 10. Яскраве світло звужує зіниці. 11. Ліки сповільнили пульс хворого.

Вправа 14. Замініть активні мовленнєві звороти пасивними.

З р а з о к: Спочатку розширюють рану. - Спочатку розширюється рана.

1. Спочатку поліпшують кровопостачання міокарда. 2. Поступово підвищують артеріальний тиск. 3. Поступово знижують артеріальний тиск. 4. Поступово збільшують дозу препарату. 5. Щодня зменшують дозу препарату. 7. Поступово збільшують фізичні навантаження.

Вправа 15. Замініть словосполучення синонімічними дієсловами.

Ставати більше - стати більше; ставати менше - стати менше; ставати нижче - стати нижче; ставати вище - стати вище; ставати гірше - стати гірше; кращати - стати краще; ставати коротше - стати коротше; ставати довше - стати довше.

Вправа 16. Дайте відповіді на питання за зразком. У відповідях **використовуйте** прислівники **поступово, набагато, значно**.

З р а з о к: 1). *Погода покращилася?* - *Так, погода стала значно кращою.* 2). *Погода поліпшується?* - *Так, погода поступово поліпшується.*

1. **З** висотою тиск знижується? 2. **У** хворого тиск понизився? 3. **У** хворого тиск підвищився? 4. Погода погіршилася? 5. Погода погіршується? 6. **У** хворого температура понизилася? 7. Температура повітря знижується? 8. Кількість хворих грипом збільшилася? 9. **Прилив** крові до м'язів збільшується при фізичній роботі?

Вправа 17. Дайте відповіді на питання.

1. **У** хворого підвищилася температура. Його **стан** покращився чи погіршився? 2. **У** хворого тиск став 120/70, а було 190/100. **У** хворого тиск підвищився чи понизився? 3. На **небі** з'явилося сонце. Погода покращилася чи погіршилася? 4. У лікарні з'явилася нова апаратура. Умови праці лікарів покращилися чи погіршилися? 5. З'явився туман. Видимість покращилася чи погіршилася? 6. **У** хворого з'явився апетит. Його **стан** погіршився чи покращився?

Вправа 18. Замініть виділені словосполучення дієсловами.

А. 1. При підвищенні температури швидкість руху молекул стає більшою. 2. Весною рівень води в ріках стає вищим. 3. При нагріванні тіла стають ширшими. 4. У хворого тиск стає нижчим. 5. Концентрація вуглекислого газу в атмосфері стає вищою. 6. Стан хворого стає кращим. 8. З віком зір стає гіршим. 9. Навесні дні стають довгими, а восени стають коротшими.

Б. 1. Зір у хворого став гіршим. 2. Тиск у хворого став нижчим. 3. З віком у хворого пам'ять стала гіршою. 4. Завдяки лікуванню стан хворого став кращим. 5. Температура повітря стала вищою. 6. Увечері вітер став сильнішим. 7. Сфера застосування лазерів стала ширшою. 8. Удень мороз став слабкішим. 9. Пульс у хворого став повільнішим.

Вправа 19. Поставте замість крапок дієслова розширювати(ся) – розширити(ся), звужувати(ся) – звужити(ся) у потрібній формі.

1. Вона ... очі від подиву. 2. Атропін ... зіницю ока. 3. Деякі ліки ... судини. 4. У жарку погоду пори шкіри ... . 5. Усі метали при нагріванні ... . 6. При атеросклерозі коронарні судини ... . 7. При стенокардії кровоносні судини ... . 8. Вам потрібно ... тему вашої роботи. 9. Від гніву її очі потемніли й ... . 10. На холоді пори шкіри ... . 11. При яскравому світлі зіниці ... .

Вправа 20. Поставте замість крапок необхідний за змістом присудок, використовуючи дієслова, наведені в довідках, у потрібній граматичній формі:

Адреналін і норадреналін - це гормони. Вони ... артеріальний тиск, ... ритм серцевих скорочень, ... вміст глюкози в крові й ... кровоток через скелетні м'язи.

Слова для довідок: прискорювати, підвищувати, підсилювати, збільшувати.

Ферменти - це речовини, які ... швидкість хімічних реакцій. При зниженні температури їхня активність ..., а при підвищенні температури їхня активність ...

Слова для довідок: уповільнюватися, прискорюватися, підвищувати.

З підвищенням вмісту кальцію в крові частота скорочень серця ..., а при зменшенні кількості кальцію частота скорочень ... . З підвищенням рівня кальцію в крові людини ... її чутливість до холоду.

Слова для довідок: збільшуватися, підвищуватися, падати.

Вправа 21. Поставте замість крапок необхідні за змістом дієслова у відповідній граматичній формі.

1. Вітамін В... ріст рослин (прискорювати, прискорюватися). 2. Під впливом вітаміну В ріст рослин .... (прискорювати, прискорюватися). 3. При збільшенні вмісту кальцію в крові пульс ... (прискорюватися, частішати). 4. Іони кальцію ... пульс. (прискорюватися, частішати). 5. Під впливом високої температури подих рослин... (прискорювати, прискорюватися). 6. З підвищенням температури активність ферментів ... (підвищувати, підвищуватися). 7. Сфера застосування лазерів ... (розширювати, розширюватися). 8. Комп'ютери ... життя людей (полегшувати, полегшуватися). 9. У легенях кров ... киснем (збагачувати, збагачуватися). 10. Вітаміни ... ріст і розвиток рослин (прискорювати, прискорюватися). 11. Адреналін ... артеріальний тиск (підвищувати, підвищуватися). 12. Норадреналін ... ритм серцевих скорочень (прискорювати, прискорюватися).

Вправа 22. Складіть діалоги, використовуючи вказані словосполучення.

Зразок: Температура змінюється? - Так, температура змінюється.

Температура	змінюватися, збільшуватися, зменшуватися, зростати.
Тиск	знижуватися, підвищуватися.
Швидкість	зменшуватися, знижуватися, зростати, рости , падати.
М'яз	розслаблюватися, скорочуватися, збільшуватися, зменшуватися.
Реакція	прискорюватися, уповільнюватися, підсилюватися , слабшати.
Стан хворого	поліпшуватися, погіршуватися, змінюватися.
Речовина	нагріватися, прохолоджуватися, плавитися, випаровуватися, остигати, кипіти, твердіти, замерзати, руйнуватися.
Тіло	звужуватися, стискуватися, розширюватися, подовжуватися, коротшати.
Серце	стискуватися, скорочуватися.
Судини	звужуватися, розширюватися.
Здоров'я	погіршуватися, поліпшуватися, зміцнювати .

Вправа 23. Закінчіть речення, використовуючи слова для довідок.

1. При нагріванні швидкість **руху** молекул ... . 2. При зниженні температури активність ферментів ... . 3. При підвищенні температури активність ферментів ... . 4. При нагріванні тіла ... . 5. При охолодженні тіла ... . 6. При високій температурі пори шкіри ... . 7. У відкритій ємності **рідина** ... . 8. На холоді кровеносні **судини** ... . 9. У спеку кровеносні **судини** ... .

Слова для довідок: розширюватися, розширюватися, розширюватися, звужуватися, звужуватися, випаровуватися, уповільнюватися, підвищуватися.

Вправа 24. Прочитайте мікротексти й перекажіть їх.

1. Адреналін виділяється **наднирковиками**. Він має сильну судинну дію. Він звужує **судини** шкіри, органів травлення, нирок, **легенів**. Адреналін розширює **судини** скелетних м'язів, гладкої мускулатури бронхів. Він підвищує **кровоток** через скелетні м'язи при **фізичному й емоційному** навантаженні.

2. Мале коло кровообігу починається у правому шлуночку й закінчується у **лівому** передсерді. У **ньому** кисень збагачує кров. Велике коло кровообігу починається в лівому шлуночку й закінчується в **правому** передсерді. **Судини** доставляють до органів і тканин кисень, живильні речовини, гормони.

3. Таламус (зоровий бугор проміжного мозку) відіграє основну роль в **емоційній поведінці**. При емоційних реакціях підвищується артеріальний тиск, прискорюється частота пульсу,

дихання, розширюються зіниці. Ураження таламуса в людини викликає сильний головний біль, порушення сну й чутливості.

Вправа 25. Доповніть речення, використовуючи слова для довідок.

1. В Україну прийшов циклон, і морози ... . 2. За містом сніг ще не **весь** ... . 3. Не беріть фотографії, вони ще не ... . 4. Ми ... воду за 20 хвилин. 5. Було холодно, ми дуже ... . 6. **Ішов** дощ, наш одяг ... . 7. Пий чай, а то він незабаром ... . 8. Під впливом солі сніг .... 9. На **сонці білизна** ... швидко. 10. Ранком було тихо, вітер ... .

Слова для довідок: кип'ятити – закип'ятити, слабшати – ослабшати, замерзати – змерзнути, танути – розтанути, холонути – охолонути, висихати – висохнути, мокнути – намокнути.

Вправа 26. Скажіть, від яких дієслів утворені подані іменники.

Плавлення, посилення, ослаблення, **розширення**, звуження, **стиск**, зниження, підвищення, погіршення, поліпшення, збагачення, збідніння, танення.

Вправа 27. Назвіть дієслова, з якими можуть з'єднуватися подані іменники.

Обсяг ... Рідина ... Міцність ... Швидкість ... **Судини** ... М'яз ... Кров ... Активність ... Температура...

Вправа 28. Передайте **зміст** речень, використовуючи дієслова, що позначають зміну кольору.

Зразок: Він став **блідим** від хвилювання. - Він **сполотнів** від хвилювання.

1. Губи у нього стали синіми від холоду. 2. Він став **зеленим** від злості. 3. Восени листя стало жовтим. 4. Обличчя хворого стало **червоним**. 5. Папір став **жовтим** від часу. 6. Шкіра хворого стала **жовтою**. 7. Пальці ніг хворого стали чорними. 8. Щоки в неї стали червоними. 9. Земля стала **білою** від снігу. 10. Розчин став **рожевим**.

Слова для довідок: синіти – посиніти; зеленіти – позеленити; жовтіти – пожовкнути; чорніти – почорніти; червоніти – почервоніти; біліти – побіліти; рожевіти – порожевіти.

Вправа 29. Розкажіть, як впливає на організм брак вітамінів в організмі, використовуючи таблицю.

Зразок: Брак вітаміну А знижує опірність простудним і інфекційним захворюванням.

Брак вітаміну	Дія на організм
А	Зниження опірності простудним і інфекційним захворюванням, зниження фагоцитозу, погіршення зору, білкового й жирового обміну.
В₂	Уповільнення загоєння ран, погіршення стану нервової системи, посилення випадання волосся .
Е	ослаблення м'язів, загострення серцево-судинних захворювань, прискорення процесу старіння, погіршення згортання крові, погіршення роботи серця й печінки.

Вправа 30. Розкажіть, як діє на організм брак або надлишок мікроелементів.

Брак/надлишок мікроелемента	Дія на організм
Брак заліза (Fe)	Зменшення гемоглобіну в крові, ослаблення серцево-судинної системи.
Надлишок міді (Cu)	Прискорення утворення чорного пігменту меланіну, прискорення росту рідних плям.
Брак магнію (Mg)	Погіршення сну, ослаблення міокарда.

Вправа 31. Розкажіть про дію мікроелементів, використовуючи таблицю.

Мікроелементи	Дія на організм	Продукти, у яких містяться
Залізо (Fe)	Прискорення переносу крові, зміцнення здоров'я, поліпшення якості крові, збільшення кількості гемоглобіну.	яловичина, баранина, свинина, печінка.
Мідь (Cu)	Прискорення утворення чорного пігменту меланіну.	печінка, риба, морепродукти
Магній (Mg)	Зміцнення серцевого м'яза, зміцнення судин, кісток.	Абрикоси, персики, кольорова капуста, помідори, картопля.
Кальцій (Ca)	Зміцнення кісток, посилення дії багатьох ферментів, поліпшення згортання крові, прискорення передачі нервових імпульсів, посилення дії механізму м'язових скорочень.	Молоко, сир, молочні продукти.

РОБОТА З ТЕКСТОМ

Завдання 1. Прочитайте текст і знайдіть у ньому граматичні конструкції з теми, що вивчається.

ІННЕРВАЦІЯ СЕРЦЯ

Блукаючі та симпатичні нерви іннервують серце. Блукаючий нерв сповільнює роботу серця. При подразненні його електричним струмом середньої сили ритм серцевих скорочень уповільнюється, провідність погіршується, а збудливість знижується.

Дія симпатичних нервів на роботу серця протилежна дії блукаючого нерва. Під впливом імпульсів, що надходять через симпатичні нерви, ритм серцевих скорочень частішає, сила скорочення посилюється, провідність поліпшується, а збудливість збільшується.

Блукаючі й симпатичні нерви діють узгоджено. Якщо підвищується збудливість одного з них, то відповідно знижується збудливість іншого нерва. При фізичному навантаженні кількість скорочень серця збільшується. Це збільшення відбувається через те, що при м'язовій роботі тонус симпатичного нерва дещо підвищується. Це призводить до збільшення частоти серцевих скорочень. Звичайно тонус симпатичних нервів слабкіший за тонус блукаючих нервів.

Узгоджена діяльність блукаючих і симпатичних нервів визначає роботу серця.

Завдання 2. Поставте питання до тексту і дайте на них відповіді.

Завдання 3. Утворіть іменники від дієслів.

Іннервувати, дратувати, скорочувати, діяти, впливати, учащати, підвищувати, збільшити.

Завдання 4. Замініть активні мовленнєві конструкції пасивними.

1. Блукаючі й симпатичні нерви іннервують серце. 2. Блукаючий нерв сповільнює роботу серця. 3. Фізичне навантаження збільшує частоту серцевих скорочень. 4. Узгоджена діяльність блукаючих і симпатичних нервів **визначає** роботу серця. 5. Симпатичний нерв збільшує збудливість серця. 6. Симпатичні нерви поліпшують провідність серця. 7. Симпатичні нерви **підсилюють силу** скорочень серця.

Завдання 5. Складіть словосполучення з дієсловами, використовуючи слова, наведені праворуч.

іннервувати <i>що?</i>	серце
сповільнювати <i>що?</i>	робота серця
призводити до чого?	збільшення частоти серцевих скорочень
визначати що?	робота серця
надходити через що?	симпатичні нерви

Завдання 6. **Доповніть** таблицю. Перекажіть текст, використовуючи таблицю.

Дія блукаючого нерва.	Дія симпатичних нервів
1. Ритм серцевих скорочень уповільнюється	1.
2. Провідність	2.
3. Збудливість	3.
4. Сила серцевих скорочень	4.

САМОСТІЙНА РОБОТА

Завдання 1. Прочитайте тест і підготуйте відповіді на питання до тексту.

ТЕРМОРЕГУЛЯЦІЯ

Якщо підвищується або знижується температура навколишнього середовища, то під впливом центральної нервової системи змінюється теплотворення й віддача тепла. При зниженні температури віддача тепла зменшується, а при підвищенні - збільшується.

Значну роль у тепловіддачі відіграє рефлекторне **розширення** й звуження **судин** шкіри. Під впливом холоду кровonosні **судини**, у першу чергу **артеріоли**, спочатку дещо розширюються, а потім звужуються. У результаті **приплив** крові до поверхні тіла зменшується, а, отже, зменшується й тепловіддача.

Під впливом тепла **судини** розширюються, кров підходить до поверхні тіла, що **підсилює проведення** й випромінювання тепла. Тепло віддається навколишньому середовищу тільки тоді, коли температура повітря буде нижчою за температуру тіла. Чим меншою є різниця між температурою шкіри й температурою повітря, тим менше тепла віддається навколишньому середовищу. **Значну** роль у посиленні тепловіддачі відіграє **потовиділення**.

Певну роль у тепловіддачі відіграє дихання. На холоді дихання рефлекторно вповільнюється. При високій температурі дихання частішає. Для кращої віддачі тепла велике значення має циркуляція повітря.

Завдання 2. Дайте відповіді на питання.

1. Що **відбувається**, якщо підвищується або знижується температура навколишнього середовища? 2. Що **відбувається** з тепловіддачею при зниженні й **підвищенні** температури? 3. Що відіграє велику роль у тепловіддачі? 4. Що **відбувається** із **судинами** під впливом холоду? 5. Як зміняться **приплив** крові до поверхні тіла під впливом холоду? 6. Що **відбувається** з **судинами** під впливом тепла? 7. За яких умов тепло віддається в навколишнє середовище? 8. Від чого залежить тепловіддача? 9. Яку роль у тепловіддачі відіграє **потовиділення**? 10. Яку

роль у тепловіддачі відіграє дихання? 11. Що відбувається з диханням при високій температурі?
12. Яке значення в тепловіддачі має циркуляція повітря?

Завдання 3. Закінчіть речення.

1. При зниженні температури віддача тепла ... . 2. При підвищенні температури віддача тепла ...
. 3. Під впливом холоду кровеносні судини ... . 4. На холоді приплив крові до поверхні тіла ... .
5. Під впливом тепла судини ... 6. Чим менше різниця між температурою шкіри й температурою
повітря, тим ... . 7. Велику роль у посиленні тепловіддачі ... . 8. На холоді дихання рефлекторно
... . 9. При високій температурі дихання ... . 10. Для кращої тепловіддачі велике значення ... .

Завдання 4. Складіть називний план тексту «Терморегуляція» й перекажіть за цим планом текст.

Завдання 5. Спишіть текст, вставивши замість крапок слова й словосполучення, подані в дужках, у потрібній граматичній формі.

Для чого потрібні роги ... (вівці й інші тварини)? Для ... (краса)? - Мабуть. Зброя? - Теж правильно. Але не тільки. Роги багаті ... (кровеносні судини). При ... (висока температура) судини розширюються, приплив ... (кров) підсилюється й надлишок ... (тепло) віддається в... (навколишнє середовище). У... (холодна погода) судини звужуються й зберігають ... (тепло). Роги регулюють ... (тепловіддача), при ... (зниження температури) віддача ... (тепло) зменшується, а при ... (підвищення температури) - збільшується.

ЯКЩО ВИ ВТОМИЛИСЯ...

Прочитайте й перекажіть текст. Перевірте за словником значення слів: цілющий, каламбур.

I. Паризький лікар Галлі Матьє лікував своїх пацієнтів і ліками, і жартами. Поступово цей метод набув такої популярності, що його автор вже не встигав відвідувати усіх хворих. Вихід був знайдений. Лікар посилав всі цілющі жарти, каламбури в поштовому конверті. Так народилося слово «нісенітниця», але його первісне значення було іншим, ніж сьогодні.

II. Лікар запитує медсестру:

- Як справи у пацієнта з палати номер три?
- Його стан покращився. Сьогодні ранком він уперше відкрив очі й заговорив.
- И що ж він сказав?
- Що почуває себе значно гірше. Його здоров'я погіршилося.

III. - Можу Вас заспокоїти. З вашою хворобою Ви будете жити до ста років.

- Доктор, хіба мій стан погіршився? Минулого разу Ви говорили, що я проживу до ста двадцяти років.

ПЕРЕВІР СЕБЕ

Вставте в текст необхідні за змістом слова у потрібній граматичній формі, використовуючи довідку.

В експерименті, проведеному на мишах довели, що у тварин, яким раніше вводився нікотин, ... апетит. Ці дослідження суперечать думці, що паління ... апетит. Автор експерименту вважає, що нікотин може ... апетит безпосередньо в момент паління, але тривалий контакт із нікотином ... протилежний результат. Апетит буде ще ... кілька тижнів після регулярного паління.

Це значить, що люди, що намагаються ... вагу, за допомогою сигарет, не досягнуть бажаного результату.

Це дослідження допоможе зрозуміти, як поводитися людям, які набирають вагу. Багато жінок не кидають палити, тому що бояться, що **їхня вага** ... Інформація про те, що нікотин тільки ... апетит, може бути корисна для тих, хто **хоче** почати палити, щоб схуднути.

Слова для довідок: стримувати, зростав, знизити, дає, посилений, зменшує, збільшиться, **посилює**.

ТЕМА III. 2 ОБ'ЄКТНІ ВІДНОШЕННЯ У ПРОСТОМУ РЕЧЕННІ НЕПРЯМИЙ ОБ'ЄКТ

ПЕРЕВІР СВОЇ ЗНАННЯ З ГРАМАТИКИ УРОКУ

Вправа 1. Використайте замість **крапок** слова й словосполучення, подані в **дужках**, у потрібній применниково-відмінковій формі.

1. Ребра з'єднуються ... (тіла грудних хребців).
2. Спадна частина аорти примикає ... (стравохід).
3. Крилоподібний м'яз прикріплюється ... (нижня щелепа).
4. Обидва листки очеревини стикаються ... (внутрішні органи).
5. Гормони сприяють ... (ріст організму).
6. Шум у коридорі **заважає** ... (проведення занять).
7. Жирова тканина **перешкоджає** ... (виділення тепла з організму).
8. Амеби пристосувалися ... (перебування) у кишечнику людини.
9. Вкладач пише на дошці ... (крейда).
10. М'яз починається ... (гребінь великого крила клиноподібної кістки).

ГРАМАТИКА

Дієслова в українській мові можуть поєднуватися з іншими словами в певному відмінку із применником чи без нього. **Наприклад:** читати книгу, вивчати українську мову.

Слід розрізняти дієслова, що у певних значеннях вимагають об'єктних зв'язків, **наприклад:** досягати чого-небудь і дієслова, які таких зв'язків не потребують, **наприклад:** читати, писати.

Дієслова, що мають при собі одну й ту ж форму об'єктних зв'язків, у ряді випадків утворюють лексико-граматичні групи з певною семантикою.

Дієслова, що вимагають родового відмінка

1. Без **применника** з родовим відмінком іменників **уживаються** такі дієслова: **боятися** (холоду), **домагатися** – домогтися (визнання), **досягати** – досягти (досягнути) (висоти), **уникати** – уникнути (контакту), **вимагати** – зажадати (уваги), **позбуватися** – позбутися (болю), **потребувати** (допомоги).

2. Дієслова із применником **від:** **страждати** – постраждати (від хвороби), **захищати** – захиститися (від інфекції), **рятуватися** – урятуватися (від епідемії).

Дієслова, що вимагають давального відмінка

1. **З** давальним відмінком іменників **без прийменника** вживаються такі дієслова: *допомагати - допомогти (секреції), сприяти (кровотворенню), сприяти (розщепленню), заважати – перешкодити (руху), перешкоджати (утворенню тромбів), відповідати (рівню другого ребра), передувати (розпаду).*

2. **Із прийменником до** і давальним відмінком уживаються такі дієслова: *прилягати (до краю), примикати (до печінки), прикріплюватися – прикріпитися (до нижньої щелепи), приєднуватися – приєднатися (до м'язів), звикати - звикнути (до клімату), пристосовуватися – пристосуватися (до середовища), готуватися – підготується (до заліку), належати (до жувальних м'язів).*

Дієслова, що вимагають орудного відмінка

1. **З** орудним відмінком **без прийменника** вживаються такі дієслова: *займатися – зайнятися (анатомією), відрізятися (властивостями), керувати (діяльністю), характеризуватися (слабістю), закінчуватися – закінчитися (летальним результатом), починатися – початися (передніми кінцями ребер).*

2. **Із прийменником з (із, зі)** і орудним відмінком іменників **уживаються** такі дієслова: *з'єднуватися – з'єднатися (з кісткою), зчленовуватися - зчленуватися (із суглобом), працювати (зі студентами), зростатися – зростися (із тканиною), взаємодіяти (з киснем), зливатися – злитися (з аортою).*

3. **Із прийменником за** й орудним відмінком **уживаються** такі дієслова: *спостерігати (за дослідом), стежити (за тиском), доглядати (за хворим).*

Дієслова, що вимагають місцевого відмінка

1. **Із прийменником в (у)** і місцевим відмінком **уживаються** такі дієслова: *сумніватися (у правильності висновків), переконуватися - переконатися (у помилці), брати участь (в обміні речовин).*

2. **Із прийменником на** й місцевим відмінком іменників **уживаються** такі дієслова: *базуватися (на клітинній теорії), ґрунтуватися (на фактах).*

Дієслова подвійного керування

I.	з'єднувати – з'єднати скріплювати – скріпити	<i>що із чим</i>
II.	приєднувати – приєднати прикріплювати – прикріпити прив'язувати – прив'язати додавати – додати	<i>що до чого</i>
III.	включати – включити вставляти – вставити убивати – убити впускати – випустити	<i>що у що</i>
IV.	виключати – виключити виділяти – виділити випускати – випустити	<i>що із чого</i>

виганяти – вигнати

V. **перетворювати – перетворити**

що у що

ВПРАВИ

Вправа 1. Прочитайте тексти й знайдіть у них граматичні конструкції дієслівного керування.

1. На кожній **стороні** є 12 ребер. Усі вони своїми задніми частинами з'єднуються **з** тілами грудних хребців. **Сім** верхніх ребер передніми кінцями за допомогою хрящів з'єднуються безпосередньо із грудиною. Це справжні ребра. **Сім** справжніх ребер з'єднуються із грудиною, причому хрящ 1-го ребра безпосередньо зростається із грудиною (синхондроз), а інші реберні хрящі частіше утворюють **плоскі** зчленування.

2. Майже усі **кістки** верхньої частини черепа, за винятком луски скроневої **кістки**, з'єднуються за допомогою **зубчастого** шва. Луска скроневої **кістки** з'єднується **з** лускатим краєм **тім'яної кістки** за допомогою лускатого шва. **Кістки лицьової частини** черепа прилягають одна до одної порівняно рівними краями.

3. Передній **зубчастий** м'яз залягає на поверхні грудної **клітки** у боковій ділянці грудей. М'яз починається звичайно **9 (дев'ятьма)** зубцями від **дев'яти** верхніх ребер і прикріплюється до медіального краю лопатки.

Вправа 2. Сформулюйте питання до текстів.

Почніть їх так:

1. Із чим з'єднуються ...
2. За допомогою чого з'єднуються ...
3. За допомогою чого ...
4. Із чим зростаються ...
5. За допомогою чого з'єднуються ...
6. До чого прикріплюється ...
7. Де залягає ...
8. До чого прилягають ...
9. Чим починається ...

Вправа 3. Передайте **зміст** речень, використовуючи дієслово **прилягати**.

1. Праворуч до стравоходу прилягає ліва **частина** печінки, а ліворуч прилягає верхній полюс селезінки. 2. Позаду до стравоходу прилягає спадна частина аорти. 3. Попереду до стравоходу прилягає лівий **поворотний** нерв. 4. Шлунок прилягає до лівої нирки, надниркова залоза. 5. Підшлункова залоза прилягає до шлунка. 6. Очеревина прилягає до дванадцятипалої кишки попереду. 7. Купол лівої легені прилягає до навколосерцевої сумки. 8. Попереду стравохід прилягає до трахеї.

Вправа 4. Складіть речення, використовуючи конструкцію **за допомогою чого**.

1. Майже всієї **кістки черепа**; з'єднуватися; **зубчастий** шов. 2. Луска скроневої **кістки**; з'єднуватися; лускатий шов. 3. У кістяку **кістки**; з'єднуватися між собою; хрящова й сполучна тканина. 4. **М'язи**; прикріплюватися до кісток; сухожилля. 5. Прямий м'яз живота; прикріплюватися; міцне сухожилля до лонної **кістки**. 6. **Слизова** оболонка ясен; щільно

зростатися з окістям; фіброзна тканина. 7. М'язові волокна; скорочуватися; міофібрили. 8. Кістки черепа; з'єднуватися між собою; шви.

Вправа 5. Прочитайте речення, складіть їх моделі.

Скажіть, що у них передано непрямим об'єктом. **Визначите**, яке значення мають ці дієслова.

1. Ребра своїми задніми кінцями з'єднуються з тілами грудних хребців. 2. Лонне зрощення з'єднує обидві лонні кістки між собою. 3. Кожний хребець має дугу, що прикріплюється до тіла позаду двома ніжками. 4. Підшлункова залоза прилягає до нижньої порожньої вени. 5. Праворуч печінка прилягає до діафрагми. 6. Пристінна плевра легені зростається зі стінками грудної порожнини. 7. До стегна примикає невелика (сесамоподібна) кістка - надколінник.

Вправа 6. Використайте замість крапок слова й словосполучення, подані в дужках, у потрібній применниково-відмінковій формі.

1. Внутрішньосуглобні хрящі своїми зовнішніми краями зростаються ... (суглобна сумка). 2. Ліворуч і трохи позаду ... (стравохід) примикає спадна частина аорти. 3. Гілка сідничної кістки, відійшовши від сідничного бугра, зливається ... з (нижня гілка лонної кістки). 4. Обидва листки очеревини тісно змикаються ... (діафрагма). 5. Кістки лицьового черепа прилягають одна до одної ... (рівні краї). 6. ... (соскоподібний відросток) прикріплюється грудинно-ключично-соскоподібний м'яз. 7. Волокна, що йдуть паралельно одне одному, зв'язуються ... (пухнаста сполучна тканина) у пучки першого порядку. 8. Лонне зрощення з'єднує обидві ... (лонні кістки) між собою. 9. Прямий м'яз живота прикріплюється ... (лонна кістка). 10. Слизова оболонка ясен зростається ... (окістя). 11. Підшлункова залоза стикається ... (шлунок). 12. Попереду стравохід примикає ... (трахея). 13. Ліва частина печінки примикає ... (стравохід). 14. Верхній полюс селезінки прилягає ... (стравохід).

Вправа 7. Використайте замість крапок необхідні за змістом дієслова у потрібній граматичній формі.

1. Обидва листки очеревини тісно ... один з одним. 2. М'яз ... до медіального краю лопатки. 3. Праворуч до стравоходу ... правий блукаючий нерв. 4. У тугих суглобах суглобні поверхні тісно ... один з одним. 5. Скроневий м'яз ... від скроневої ямки. 6. Усі жувальні м'язи ... до нижньої щелепи. 7. М'язи ... до кісток за допомогою сухожиль. 8. Кістки ... між собою за допомогою сполучної й хрящової тканини. 9. Кістки черепа ... одна до одної. 10. Права нирка ... до печінки.

Слова для довідок: прилягати, стикатися, прикріплюватися, примикати, зчленовуватися, починатися, прикріплюватися, з'єднуватися.

Вправа 8. А. Прочитайте текст, складіть план опису м'яза.

КРИЛОПОДІБНИЙ М'ЯЗ

Крилоподібний м'яз має чотирикутну форму та дві голівки. Починається (бере початок) від верхньощелепної поверхні й гребеня великого крила клиноподібної кістки й прикріплюється до передньої поверхні шийки нижньої щелепи. Він висуває щелепу вперед.

Б. Порівняйте ваш план із запропонованим.

1. Початок (починатися від чого; брати початок від чого).
2. Прикріплення (прикріплюватися; до чого за допомогою чого яким чином).

3. Форма (мати що; нагадувати що за якими ознаками).

4. Функція (піднімати що; висувати що; куди опускати що; повертати що).

Вправа 9. Опишіть жувальний м'яз за планом.

Форма - чотирикутна, початок - нижній край щелепної дуги, прикріплення - нижня щелепа, функція - **підйом** нижньої щелепи.

Вправа 10. Складіть речення з таких частин.

А	Б	В
Кістки черепа	прикріплюється	до стравоходу
Хрящ першого ребра	прилягає	від скроневої ямки
Передній зубчастий м'яз	примикає	один з одним
Ліва частина печінки	починається	за допомогою швів
Шлунок	зростається	до лівої нирки
Скроневий м'яз	скорочуються	за допомогою міофібрил
Обидва листки очеревини	з'єднуються	з грудиною
М'язові волокна	стикаються	до медіального краю лопатки

Вправа 11. Доповніть таблицю прикладами.

Дієслова	Керування	Приклади
з'єднуватися		
стикатися		
зростатися		
зчленовуватися		

Вправа 12. Використайте замість **крапок** слова, подані в **дужках**, у потрібному відмінку.

1. Жовч сприяє ... (розпад) жиру на дрібні частки. 2. Розпад жиру сприяє ... (збільшення) його поверхні. 3. Ліпаза сприяє ... (розщеплення) жиру на гліцерин і жирні кислоти. 4. Жовч сприяє ... (розчинення) жирних кислот. 5. У кишечнику жовч сприяє ... (посилення) соковиділення підшлункової залози. 6. Всмоктавшись у кров, жовч діє на печінку й сприяє ... (**утворення**) жовчі. 7. Жовч сприяє ... (посилення) **руху** кишечника. 8. Клапани вен сприяють ... (просування) крові тільки в **напрямку** до серця.

Вправа 13. Передайте **зміст** даних складних речень простими, використовуючи конструкцію **що сприяє чому**.

З р а з о к: Жовч сприяє **тому**, що жир розпадається на дрібні частини. - Жовч сприяє **розпаду** жиру на дрібні частини.

1. Ліпаза сприяє **тому**, щоб жир розщеплювався на гліцерин і жирні кислоти. 2. У кишечнику жовч сприяє **тому**, щоб **посилювалося** соковиділення підшлункової залози. 3. Жовч сприяє **тому**, щоб жирні кислоти розчинялися й всмоктувалися. 4. Жовч сприяє **тому**, щоб **рух** кишечника посилювався й поліпшувався процес пересування харчової кашки. 5. Жовч сприяє **тому**, щоб **дія** всіх ферментів посилювалася. 6. Клапани вен сприяють **тому**, щоб кров просувалася тільки у **напрямку** серця. 7. Надійшовши до кишечника, жовч сприяє **тому**, щоб

посилювалося соковиділення підшлункової залози. 8. Збільшення грудної клітки при вдиханні сприяє **тому**, що розширюються легені й вени, які перебувають у грудній порожнині. 9. М'язові скорочення при роботі, ходінні сприяють тому, що поліпшується венозний кровообіг.

Вправа 14. Складіть речення, використовуючи дієслово **сприяти**.

1. Вечірні прогулянки; поліпшення сну. 2. Заняття спортом; зміцнення кісток. 3. Вітамін Р; процес утворення кісток. 4. Достатній вміст мікроелементів у їжі; гарний обмін речовин. 5. Синовіальна рідина; зменшення тертя у суглобі. 6. Хробаки; проникнення води й повітря **вглиб** ґрунту. 7. Жовч; розчинення жирних кислот. 8. Гормони; **ріст** організму. 9. Вітаміни; нормальне протікання всіх життєвих процесів. 9. Ходіння; поліпшення венозного кровообігу.

Вправа 15. Дайте відповіді на питання, використовуючи у потрібному відмінку слова й словосполучення, подані у дужках.

1. Чому сприяє жовч? (розпад жиру) 2. Чому сприяє жовч? (розчинення жирних кислот) 3. Чому сприяють ферменти? (прискорення хімічних процесів) 4. Чому сприяють фізичні вправи? (кровотворення) 5. Чому сприяють гормони? (**ріст** організму) 6. Чому сприяє збільшення грудної **клітки** при вдиханні повітря? (**розширення** легеневих вен) 7. Чому сприяє різниця тиску у великих і **дрібних** венах? (надходження крові із **дрібних** вен у великі) 8. Чому сприяють м'язові скорочення вен? (**рух** крові по венах) 9. Чому сприяє ранкова зарядка? (поліпшення венозного кровообігу).

Вправа 16. А. Прочитайте текст і знайдіть у ньому дієслівно-граматичні конструкції.

Серце людини має **чотири** камери: **два** передсердя й **два** шлуночки. Передсердя між собою прямо не з'єднуються, як і шлуночки. З'єднання між передсердями й шлуночками здійснюється за допомогою клапанів, які **відкриваються** убік шлуночків. Ці клапани називаються стулчастими. Сухожилльні нитки перешкоджають відкриванню клапанів убік передсердь. При скороченні шлуночків сухожилльні нитки натягуються й перешкоджають **повороту** клапанів убік передсердь.

На межі між лівим шлуночком і аортою, між правим шлуночком і легеневою артерією є напівлунні клапани. Вони влаштовані таким чином, що вільно пропускають кров із шлуночків у **судини**, але **заважають** зворотному **струменю** крові з **судин** у шлуночки.

Б. Перекажіть текст.

Вправа 17. Використайте замість **крапок** слова, подані в **дужках**, у потрібному відмінку.

1. Клапани вен перешкоджають ... (зворотний **струмінь** крові). 2. Сухожилльні нитки перешкоджають ... (поворот убік передсердя). 3. Напівлунні клапани **заважають** ... (зворотний **струмінь** крові з **судин** у шлуночки). 4. Синовіальна рідина перешкоджає ... (тертя між суглобними поверхнями). 5. **Здатність** лейкоцитів знищувати мікроорганізми перешкоджає ... (їхнє **поширення** в крові). 6. Надгортанник закриває вхід у гортань і перешкоджає ... (попадання) їжі в дихальні **шляхи**. 7. Піднявшись, корінь язика **заважає** ... (попаданню) харчової грудки **назад** до рота. 8. Негативні емоції **заважають** ... (**шлункове** соковиділення). 9. Деякі речовини перешкоджають ... (діяльність шлункових залоз).

Вправа 18. Дайте відповіді на питання, використовуючи у потрібному відмінку слова й словосполучення, подані в **дужках**.

1. Чому перешкоджають сухожилльні нитки? (відкривання клапанів убік передсердь) 2. Чому перешкоджають півлунні клапани? (зворотний **струмінь** крові з **судин** у шлуночки) 3. Чому перешкоджає мерехтливий епітелій носової **порожнини**? (попадання чужорідних тіл у дихальні **шляхи**) 4. Чому перешкоджає передворотник шлунка? (попадання їжі із дванадцятипалої кишки в шлунок) 5. Чому перешкоджає надгортанник? (попадання їжі в дихальні **шляхи**) 6. Чому перешкоджає **рідина** між листками плеври? (тертя поверхонь плеври) 7. Чому перешкоджають жири? (секреція шлункового соку) 8. Чому перешкоджає жир? (діяльність шлункових залоз)

Вправа 19. Складіть речення з таких частин.

А	Б	В
Жовч	заважають	розпаду жиру
Жовч	сприяє	руху крові по венах
Заняття спортом	сприяє	посиленню руху кишечника
М'язові скорочення вен	сприяють	зміцненню кісток
Напівлунні клапани	сприяють	зворотному струменю крові з судин
Сухожилльні нитки	перешкоджають	відкриванню клапанів убік передсердь

Вправа 20. Прочитайте речення. Зверніть увагу на **керування** підкреслених дієслів.

1. Рослини й тварини присотувалися до умов зовнішнього **середовища**.
2. Мій друг досить швидко **звик** до клімату півночі.
3. Через дуже короткий час організм присотувався переносити вологу жару тропіків.

Вправа 21. Доповніть таблицю прикладами.

<i>Дієслова</i>	<i>Керування</i>	<i>Приклади</i>
сприяти		
сприяти		
перешкоджати		
заважати		
допомагати		
допомогти		
відповідати		
супроводжувати		
передувати		

Вправа 22. Замість **крапок** використайте слова й словосполучення, подані в **дужках**, у потрібній применниково-відмінковій формі.

1. Собаки досить швидко звикають ... (людина). 2. **Водні** тварини пристосувалися ... (життя) у **водному середовищі**. 3. Амеби пристосувалися ... (перебування) у кишечнику людини. 4. Багато хробаків пристосувалися ... (паразитичний спосіб життя). 5. Багато тварин дуже швидко звикають ... (люди). 6. Він **звик** ... (вставати рано) і обливатися холодною водою. 7. Водорості пристосувалися ... (життя) у воді. 8. Люди звикають ... (зміні клімату). 9. Рослини пристосувалися ... (глобальне **потепління**).

Вправа 23. Закінчіть речення.

1. Мій друг **звик** ... . 2. Малярійний плазмодій пристосувався ... . 3. **Плоскі** хробаки пристосувалися ... . 4. Хвора **звикла** ... . 5. Свійські тварини швидко звикають ... . 6. Спортсмен **звик** ... . 7. Амеби пристосувалися ... . 8. Хірург **готується** ... . 9. Студент уже підготувався ... .

Вправа 24. Використайте замість **крапок** слова й словосполучення, подані в **дужках**, у потрібній прийменниково-відмінковій формі.

Шлунковий сік має ... (властивість) переварювати ... (їжа). Основну роль у... (він) відіграють ферменти. У... (шлунковий сік) міститься пепсин - фермент, що розщеплює ... (білки). Під впливом ... (пепсин) білки розщеплюються ... (пептони). Крім ... (пепсин), шлунковий сік **містить** ... (ліпаза). Ліпаза розщеплює ... (жири) ... (жирні кислоти) і гліцерин. Шлунковий сік не **містить** ... (ферменти), які розщеплюють ... (вуглеводи). Шлунковий сік, крім ... (властивість) розщеплювати ... (харчові речовини), має ... (захисні властивості). Бактерії швидко гинуть **в...** (кислий шлунковий сік).

Вправа 25. **Доповніть** таблицю прикладами.

<i>Дієслова</i>	<i>Керування</i>	<i>Приклади</i>
готується підготуватися		
звикати звикнути		
приспосовуватися приспосуватися		
примикати		
прилягати		
належати		
прикріплюватися		

Вправа 26. Використовуючи таблицю й вивчені граматичні конструкції, напишіть про захисно-приспосувальні реакції організму та **фактори захисту**.

Захисно-приспосувальні реакції та фактори захисту	Дія на організм
1. Висока температура	загибель мікроорганізмів, стимуляція обмінних процесів
2. Температура вище 40°C	згорання білків нервової системи й крові
3. Реакція запалення	затримка мікробів у вогнищі запалення, поширення їх по організму
4. Піт і секрет сальних залоз	розмноження бактерій
5. Слизові оболонки шлунково-кишкового тракту	проникнення мікробів і отрут в організм
6. Гуморальні фактори захисту	знищення мікробів

Вправа 27. Використовуючи слова для довідок, **розкажіть** про **фактори**, що сприяють і перешкоджають збереженню здоров'я.

С л о в а д л я д о в і д о к: інфекції, переохолодження й перегрівання організму, неправильне **харчування**, брак **руху**, паління, рентгенівське випромінювання, **розумове** або **фізичне перенавантаження**, надлишковий виробничий шум, недостатній сон, повноцінне **харчування**, фізична активність, загартовування організму, психологічний **стан людини**, урівноваженість почуттів.

Вправа 28. Прокоментуйте такі вислови: «У здоровому тілі - здоровий дух» і «Здорове тіло - продукт здорового розуму». З яким із цих висловів Ви згодні й чому?

РОБОТА З ТЕКСТОМ

Завдання 1. Прочитайте текст та підготуйте відповіді на питання за змістом тексту.

ЖУВАЛЬНІ М'ЯЗИ

Жувальні м'язи належать до м'язів голови. Вони беруть початок на кістках черепа й прикріплюються до нижньої щелепи - єдиної **рухливої кістки**. Жувальні м'язи забезпечують складні різноманітні **рухи** нижньої щелепи у скроненижньощелепному **суглобі** під час жування, ковтання, при акті **мови**.

До жувальних м'язів належать жувальний м'яз, скроневиий м'яз, медіальний крилоподібний м'яз і латеральний крилоподібний м'яз.

Жувальний м'яз має чотирикутну форму. Він ділиться на **дві частини**: **поверхневу (більшу)** і **глибоку (меншу)**. Поверхнева частина починається від вилицевого відростка верхньої щелепи та **вилицевої дуги** й прикріплюється до жувальної **бугристості щелепи**. Глибока частина м'яза починається від внутрішньої поверхні вилицевої дуги й відростка нижньої **щелепи**. Жувальний м'яз піднімає нижню щелепу, розвиваючи **більшу силу**.

Скроневиий м'яз має віялоподібну форму. Вона знаходиться у скроневиій ямці на латеральній поверхні черепа. Скроневиий м'яз починається від усієї поверхні скроневиї ямки й прикріплюється до відростка нижньої щелепи.

Скроневиий м'яз піднімає нижню щелепу, діє переважно на передні зуби (кусаючий м'яз).

Медіальний крилоподібний м'яз - це товстий м'яз. Він має чотирикутну форму. Медіальний крилоподібний м'яз починається в крилоподібній ямці відростка клиноподібної **кістки**, прикріплюється до крилоподібної бугристості нижньої **щелепи**. Він піднімає нижню щелепу й висуває її вперед.

Латеральний крилоподібний м'яз становить собою товстий короткий м'яз. Він має 2 **голівки**: верхню й нижню. Верхня **голівка** починається від верхньощелепної поверхні, нижня - від крилоподібного відростка крилоподібної **кістки**. Латеральний крилоподібний м'яз прикріплюється до шийки нижньої щелепи, суглобної капсули скроненижньощелепного суглоба й до суглобного диска. При двосторонньому скороченні м'яза нижня щелепа висувається вперед. При односторонньому скороченні цього м'яза нижня щелепа зміщується у протилежному напрямку.

Завдання 2. Дайте відповіді на наступні питання.

1. До яких м'язів належать жувальні м'язи?
2. Де починаються жувальні м'язи?
3. До чого прикріплюються жувальні м'язи?
4. Що забезпечують жувальні м'язи?
5. Які м'язи належать до жувальних м'язів?
6. Яку форму має жувальний м'яз?
7. На які частини ділиться жувальний м'яз?
8. Де знаходиться й до чого прикріплюється поверхнева частина жувального м'яза?
9. Де знаходиться й до чого прикріплюється глибока частина жувального м'яза?
10. Яку функцію виконує жувальний м'яз?
11. Яку форму має скроневиий м'яз?
12. Де знаходиться скроневиий м'яз?
13. Від чого починається скроневиий м'яз?
14. До чого прикріплюється скроневиий м'яз?
15. Яку функцію виконує скроневиий м'яз?
16. Що являє собою медіальний крилоподібний м'яз?
17. Яку форму має медіальний крилоподібний м'яз?
18. Де починається медіальний крилоподібний м'яз?
19. До чого прикріплюється медіальний крилоподібний м'яз?
20. Яку функцію виконує медіальний крилоподібний м'яз?
21. Що являє собою латеральний крилоподібний м'яз?
22. Що має латеральний крилоподібний м'яз?
23. Від чого починається верхня **голівка латерального крилоподібного м'яза**?
24. Від чого починається нижня **голівка латерального крилоподібного м'яза**?
25. До чого прикріплюється латеральний крилоподібний м'яз?
26. Яку функцію виконує латеральний крилоподібний м'яз?

Завдання 3. Визначте морфемний склад слів.

Скроненижньощелепний, чотирикутний, верхньощелепний, двосторонній, однобічний, протилежний.

Завдання 4. Утворіть іменники від поданих дієслів.

Жувати, ковтати, прикріплюватися, скорочувати, починатися, піднімати, висувати.

Завдання 5. Утворіть прикметники від поданих іменників.

Скроня, крило, поверхня, вилиця, вінець, віяло, верх, суглоб, м'яз.

Завдання 6. Складіть словосполучення з наведеними дієсловами та словами й словосполученнями, поданими праворуч:

ставитися до чого?	м'язи голови
належати до чого?	жувальні м'язи
мати що?	чотирикутна форма
ділитися на що?	поверхнева частина; глибока частина
починатися від чого?	внутрішня поверхня
прикріплюватися до чого?	відросток нижньої щелепи
піднімати що?	нижня щелепа
перебуває де?	скронева ямка
зміщуватися куди?	протилежна сторона

Завдання 7. Замініть виділені слова синонімами.

1. Жувальні м'язи **належать** до м'язів голови. 2. Вони **беруть початок** на кістках черепа. 3. Нижня щелепа – це єдина **рухлива** кістка. 4. До жувальних м'язів **належать** жувальний м'яз, скроневий м'яз, медіальний крилоподібний м'яз і латеральний крилоподібний м'яз. 5. Глибока частина м'яза **починається** від внутрішньої поверхні вилицевої дуги. 6. Скроневий м'яз **знаходиться** у скроневій ямці. 7. Латеральний крилоподібний м'яз **являє собою** товстий короткий м'яз. 8. М'яз **має** дві **голівки**.

Завдання 8. Складіть таблицю, **орієнтуючись** на **зміст** тексту.

Таблиця. Жувальні м'язи

Назва м'яза	Форма	Склад	Початок	Прикріплення	Функція
1) жувальний м'яз	Чотирикутна	1) поверхнева частина 2) глибока частина	1) вилицевий відросток верхньої щелепи; вилицева дуга 2) внутрішня поверхня вилицевої дуги	1) жувальна бугристість щелепи 2) латеральна поверхня вінцевого відростка нижньої щелепи	підйом нижньої щелепи

Завдання 9. Перекажіть текст «Жувальні м'язи», використовуючи **складену** вами таблицю.

САМОСТІЙНА РОБОТА

Завдання 1. Прочитайте текст і підготуйтеся дати відповіді на питання.

ЗНАЧЕННЯ ЖОВЧІ У ТРАВЛЕННІ

Під впливом жовчі **посилюється** дія всіх ферментів: **білкових, вуглеводних і жирних**. Особливо різко **посилюється** дія ліпази – жиророзщеплюючого ферменту. Під впливом жовчі **дія** ліпази збільшується у 15 – 20 **разів**.

Жовч сприяє **розпаду** жиру на дрібні частинки. Таке роздріблення жиру сприяє збільшенню його поверхні. У такий спосіб створюються умови для кращої дії ліпази. Ліпаза сприяє розщепленню жиру на гліцерин і жирні кислоти. Гліцерин розчиняється у воді й легко всмоктується, а жирні кислоти не розчиняються у воді і не всмоктуються. Жовч сприяє розчиненню жирних кислот і їхньому всмоктуванню. Це досягається тим, що жовчні кислоти вступають у **з'єднання з** жирними кислотами й утворюють легко розчинні **з'єднання**.

Жовч сприяє посиленню **руху** кишечника, що поліпшує процес просування харчової кашки.

Жовч виділяється печінкою, накопичується в жовчному **міхурі**, а потім **попадає** в кишечник. Жовч бере участь у процесі травлення.

Надійшовши у кишечник, жовч сприяє соковиділенню підшлункової залози. Нарешті, всмоктавшись у кров, жовч діє на печінку й сприяє **утворенню** жовчі.

Якщо виділяється надлишкова кількість жовчі, то частина її не розщеплюється, а виводиться з кишечника назовні.

Завдання 2. Дайте відповіді на наступні питання.

1. **Дія** яких ферментів **посилюється** під впливом жовчі? 2. **Дія** якого ферменту **посилюється** особливо різко під впливом жовчі? 3. У **скільки разів** **посилюється** дія ліпази під впливом жовчі? 4. Що **відбувається з** жиром під дією жовчі? 5. Чому сприяє роздріблення жиру? 6. Що сприяє поліпшенню дії ліпази на жир? 7. Що **відбувається з** жиром під дією ліпази? 8. Як розчиняються у воді й всмоктуються жирні кислоти й гліцерин? 9. Як **діє** жовч на жирні кислоти? 10. Що **відбувається з** жирними кислотами під впливом жовчі? 11. Як впливає жовч на **рухи** кишечника та просування їжі? 12. Якому **процесу** сприяє жовч, надійшовши до кишечника? 13. Якому **процесу** сприяє жовч, всмоктавшись у кров? 14. Що **відбувається з** жовчю, якщо вона виділяється у надлишковій кількості?

Завдання 3. **Замініть** виділені слова й словосполучення синонімами.

1. Під впливом жовчі **посилюється** дія всіх ферментів. 2. Ліпаза **сприяє** розщепленню жиру на гліцерин і жирні кислоти. 3. Жовчні кислоти **вступають у з'єднання з** жирними кислотами. 4. Всмоктавшись у кров, жовч **діє** на печінку. 5. Якщо виділяється надлишкова кількість жовчі, то частина її **не розщеплюється**. 6. Жовч **бере участь** у процесі травлення. 7. Жовч **сприяє** розчиненню жирних кислот. 8. Жовч **виділяється** печінкою.

Завдання 4. Перекажіть текст «Значення жовчі у травленні».

Завдання 5.

А. Спишіть текст, використовуючи замість **крапок** слова й словосполучення, подані в **дужках**, у потрібній прийменниково-відмінковій формі.

Кровообіг у... (венозна частина) судинної системи має свої особливості, які зумовлені ... (будова стінок вен).

Тиск ... (кров) у венах **низький**, а у... (великі вени) навіть від'ємний. Збільшення ... (грудна клітина) при вдиханні повітря сприяє ... (розширення легенів і вен), що **перебувають** ... (грудна

порожнина). При цьому їхні стінки розтягуються, просвіт розширюється й тиск у... (вони) падає, стає від'ємним.

Таким чином, між ... (тиск крові) у великих і дрібних венах створюється значна різниця, що сприяє ... (надходження крові) із дрібних вен у більші. М'язові скорочення також сприяють ... (рух крові) по ... (вени).

Відомо, що вени мають ... (клапани), які відкриваються тільки у бік ... (серце). Така будова ... (клапани) не заважає ... (просування крові) до серця, але перешкоджає ... (зворотний струмінь крові).

Фізичні вправи, ходіння сприяють ... (поліпшення венозного кровообігу).

Б. Перекажіть поданий текст.

ЯКЩО ВИ ВТОМИЛИСЯ...

Прочитайте й перекажіть текст. Перевірте за словником значення слів: *уроджений, вдихати, гірськолижний*.

I. - Лікар сказав, що у мене вроджені здібності до гірськолижного спорту. Я вирішив ним серйозно зайнятися.

- У чому це проявляється?

- У мене швидко зростаються переломи.

II. Студент складає іспит з анатомії. У білеті питання: м'язи обличчя. Відповідає студент погано.

Професор:

- Скажіть, m. gluteus maximus - це м'яка або жувальна?

Студент:

- М'яка!

- От коли вона вам посміхнеться, тоді й приходьте із заліковою книжкою.

III. У гірському санаторії хворий скаржиться лікареві, що йому важко дихати. Лікар дивується:

- Як так? Адже у нас тут унікальне за чистотою повітря.

- У тім-то вся й справа, лікарю! Я звик бачити, що вдихаю!

ПЕРЕВІР СЕБЕ

ТЕКСТ

Напишіть речення, вибираючи слова й словосполучення у правильній формі.

1. Печінка стикається	1) верхній полюс нирки 2) з верхнім полюсом нирки 3) верхнього полюса нирки
2. Кістки у кістяку з'єднуються за допомогою	1) сполучну тканину 2) сполучна тканина 3) сполучної тканини
3. Жувальні м'язи прикріплюються	1) нижньої щелепи 2) до нижньої щелепи 3) нижню щелепу
4. Ліворуч ... примикає спадна частина аорти	1) стравоходом 2) стравоходу

5. Шлунок прилягає	3) до стравоходу 1) з лівою ниркою 2) ліву нирку 3) до лівої нирки
6. Кістки черепа зростаються за допомогою	1) шви 2) швів 3) швам
7. Слизова оболонка ясен зростається	1) до окістя 2) окістям 3) з окістям
8. М'яз починається	1) від клиноподібного відростка 2) із клиноподібним відростком 3) клиноподібного відростка
9. Жовч сприяє	1) розпад жиру 2) розпадом жиру 3) розпаду жиру
10. Жовч сприяє	1) соковиділенню 2) соковиділення 3) соковиділенні
11. Надгортанник перешкоджає	1) попадання їжі 2) попаданню їжі 3) попаданням їжі
12. Півлунні клапани заважають	1) зворотний струмінь крові 2) зворотного струменя крові 3) зворотному струменю крові
13. Амеби пристосувалися	1) перебуванням у кишечнику 2) до перебування у кишечнику 3) з перебуванням у кишечнику
14. Людина звикла	1) до зміни середовища 2) зі зміною середовища 3) зміні середовища
15. Студенти готуються	1) іспитом 2) до іспиту 3) іспиту

ТЕМА IV. ОЗНАЧАЛЬНІ ВІДНОШЕННЯ У ПРОСТОМУ РЕЧЕННІ

ПЕРЕВІР СВОЇ ЗНАННЯ З ГРАМАТИКИ УРОКУ

Вправа 1. Утворіть прикметники від іменників.

Амеба, конус, хробак, клин, щит, **мережа**, відросток, куб, **куля**, крило.

Вправа 2. Використайте замість **крапок** слова, подані в **дужках**, у потрібній прийменниково-відмінковій формі.

1. **Клітини** мають ... (зірчаста форма).
2. **Нирки** мають ... (довжина) 11-14 см.
3. **Серце** має форму ... (конус).
4. **Еритроцити** - це **клітини** ... (діаметр; 7,1 - 7,8 мкм)

5. Хірург взяв інструменти ... (операція).
 6. Студенти *недавно* вивчили кістки ... (череп).

Вправа 3. Із наведених У дужках дієслів утворіть, де це можливо, дієприкметники або підрядні речення і використайте їх замість крапок.

1. Легені складаються із бронхіального дерева, ... (бути) продовженням головних бронхів.
 2. Пристінок є частиною *порожнини* носа, ... (оточити) хрящовою основою.
 3. Лікар поставив діагноз хворим, ... (*страждати*) бронхітом.
 4. Брат *одержав* книгу, ... (відправити) йому минулого тижня.
 5. Ворота легенів розташовуються позаду від *заглиблення*, ... (утворити) навколосерцевою сумкою.

ГРАМАТИКА

Вираження означення

Таблиця 1

Узгоджені означення	Неузгоджені означення
який (-а, -е, -і)?	який (-а, -е, -і)?
<i>лицьові кістки</i> <i>вимірювальні прилади</i> <i>металеві інструменти</i> <i>синій розчин</i> <i>шароподібна клітина</i>	<i>кістки обличчя</i> <i>прилади для виміру</i> <i>інструменти з металу</i> <i>розчин синього кольору</i> <i>клітка шароподібної форми</i>

Вираження означальних відношень (структура словосполучення)

Таблиця 2

Предикативні конструкції	Атрибутивні конструкції	Грамматичний коментар
(бути) якого <i>кольору</i> мати який <i>колір</i> мати яке <i>зabarвлення</i> мати який <i>відтінок</i>	предмет { якого <i>кольору</i> с яким відтінком	Характеристика предмета за кольором
мати яку форму (форму чого) мати яку структуру мати <i>яку будову</i>	предмет { якої форми якої структури якої <i>будови</i>	Характеристика предмета за формою
мати які розміри розміри (в) <i>x</i> одиниць розміри порядку чого розміри (до) <i>x</i> одиниць мати <i>x</i> одиниць у довжину } висоту } ширину } (З.в.) глибину } але: у діаметрі } у поперечнику } (М.в.)	предмет { якого розміру розміром (У) <i>x</i> - одиниць розміром порядку розміром до <i>x</i> одиниць	Кількісна характеристика предмета Розміри: <i>обсяг, довжина, ширина, висота, глибина, товщина, ємність, сила, вага, діаметр, радіус</i>
мати <i>який</i> } <i>запах</i> } смак	предмет { із <i>запахом</i> зі смаком	Характеристика предмета за смаком

мати	запах смак	} чого (Р.в.)		і запахом
			який предмет предмет із чого (Р.в.)	Характеристика предмета за матеріалом
			предмет для чого (Р.в.) предмет по чому (Д.в.)	Призначення предмета
			N ₁ N ₂ який предмет	Ознака предмета, приналежність предмета
			N ₁ з N ₅ предмет який (із чим)	Характерна ознака предмета

ДІСПРИКМЕТНИКИ

Дієприкметники утворюються від дієслів, мають ознаки дієслова (вид, час, управління дієслова, від якого цей дієприкметник утворено) і ознаки прикметника (рід, число, відмінок). Дієприкметники діляться на **активні** й **пасивні**. **Активні дієприкметники** визначають *ознаку предмета або особи*, які діють. Вони не є продуктивними для української мови. **Пасивні дієприкметники** визначають *ознаку особи або частіше предмета*, які зазнають дії. У тексті дієприкметники легко розпізнати за суфіксами.

Утворення активних дієприкметників теперішнього часу

Таблиця 3

Дієвідміна дієслова	Основа теперішнього часу	Суфікс	Дієприкметник
I	писати – пиш-уть розмовляти – розмовля-ють думати – дума-ють	-уч- -юч-	пишучий, (- а, - е, - і) розмовляючий, (- а, - е, - і) думаючий, (- а, - е, - і)
II	лежати – леж-ать свистіти – свист-ять	-ач- -яч-	лежачий, (- а, - е, - і) свистячий, (- а, - е, - і)

Утворення активних дієприкметників минулого часу

Таблиця 4

Основа минулого часу	Суфікс	Дієприкметник
(ДВ) посиніти – посині-в	-л-	посиніл-ий, (-а, -е, -і)
(ДВ) пожовтіти – пожовті-в		пожовтіл-ий, (-а, -е, -і)

Дієприкметники активного стану минулого часу утворюються тільки від дієслів доконаного виду і самі мають тільки доконаний вид.

Утворення пасивних дієприкметників минулого часу

Таблиця 5

Основа минулого часу	Суфікс	Дієприкметник
прочитати – прочита-в	-н- (основа на -а (-я))	прочитаний, (- а, - е, - і)
вивчити - вивчи-в принести - приніс	-ен- (основа на -и- або приголосний)	вивчений, (- а, - е, - і) принесений, (- а, - е, - і)

взяти - взя-в розбити - разби-в загорнути - загорну-в закинути – закину-в	- т- (основа на -ну-, односкладові дієслова)	узятий, (- а , - е , - і) розбитий, (- а , - е , - і) загорнений, (- а , - е , - і) закинутий, (- а , - е , - і)
--	--	---

В українській мові дієприкметники пасивного стану не мають форми теперішнього часу.

РОЛЬ ДІЄПРИКМЕТНИКІВ У РЕЧЕННІ

Дієприкметники мають закінчення прикметників. Рід, число, відмінок дієприкметника залежить від слова, до якого воно належить.

*Наприклад: Студенти дістали **принесені** на заняття підручники.*

У реченнях часто вживаються дієприкметникові звороти. **Дієприкметниковий зворот** – це дієприкметник і **залежні** від нього слова, доповнення або обставини.

*Наприклад: Книга, **прочитана мною учора**, лежала на столі.*

*Студент здав у бібліотеку книгу **прочитану ним** книгу.*

Замість дієприкметникових зворотів з пасивними дієприкметниками можуть уживатися конструкції, у яких після іменника у називному відмінку використовують речення **зі** словом «який», „що” і дієсловом, від **якого** утворено поданий дієприкметник у потрібній формі. Дієприкметникові звороти з пасивними дієприкметниками замінюються реченнями **зі** словом «який» у знахідному відмінку

*Наприклад: Студенти дістали книги, **які принесли на заняття.***

*Книга, **яку я вчора прочитав**, лежала на столі.*

*Студент здав у бібліотеку книгу, **що прочитав.***

ВПРАВИ

Вправа 1. Прочитайте текст і знайдіть у ньому граматичні конструкції з теми, що вивчається.

Розміри клітин досить різноманітні. Найчастіше клітини мають невеликі розміри - близько декількох мікронів (1мк - 0,001мм). Однак є великі клітини розміром до 100 мікронів. До дуже великих клітин належать клітини м'якоті кавуна, які можна побачити без мікроскопа. Клітини багатоклітинних водоростей іноді мають розміри до декількох десятків сантиметрів. Найбільшими клітинами є яйця птахів.

Відомо, що найбільш дрібні клітини характерні для риб. Розміри клітин бактерій також малі. Розміри клітин у кулястих бактерій 1-2 мікрона, у паличкоподібних бактерій - 2-5 мікронів довжини й 0,4-0,8 мікронів ширини. У людини, як і в інших ссавців, найдрібніші клітини - це лейкоцити, а найбільші - нервові клітки головного мозку. Еритроцити людини мають розміри в 8,5 мікрон, а клітини печінки - 18-20 мікрон.

Клітини мають різну форму. Клітини бувають кулясті, відросткоподібні, веретеноподібні, овальні, зіркоподібні.

Вправа 2. Передайте зміст поданих речень, використовуючи конструкцію **предмет якого кольору**.

Зразок: *Золото – жовтий метал. Золото - метал жовтого кольору.*

1. Бром - червоно-коричнева рідина.
2. Хлор - жовто-зелений газ.
3. Фтор - яскраво-зелений газ.
4. Йод - темно-сіра кристалічна речовина.
5. Еритроцити - темно-червоні **клітини**.
6. Крохмаль - білий порошок.
7. Плазма крові - жовтувата рідина.
8. Алюміній - сріблястий метал.

Вправа 3. Утворіть прикметники, що позначають відтінки **кольору**.

Зразок: *блакитний* – блакитнуватий, яскраво-блакитний, світло-блакитний, темно-блакитний.

Жовтий, червоний, зелений, синій, коричневий, рожевий, сірий.

Вправа 4. Дайте відповіді на питання, використовуючи конструкцію *мати який колір* і слова, подані в дужках.

Зразок: *Якого кольору золото? (жовтий).* - *Золото має жовтий колір.*

1. Якого **кольору** розчин? (блакитнуватий).
2. Якого **кольору** порошок? (темно-сірий).
3. Якого **кольору** осад? (яскраво-жовтий).
4. Якого **кольору** еритроцити? (темно-червоний).
5. Якого **кольору** рідина? (червонуватий).
6. Якого **кольору** кров? (яскраво-червоний).
7. Якого **кольору** йод? (темно-сірий).

Вправа 5. Назвіть предмети, які можуть мати **вказані** параметри:

1. ...площею ...	7. ...перетином ...
2. ...довжиною ...	8. ...товщиною...
3. ...шириною ...	9. ...обсягом ...
4. ...діаметром ...	10. ...радіусом ...
5. ...вагою ...	11. ...масою ...
6. ...висотою...	12. ...ємністю ...

Вправа 6. Складіть словосполучення, використовуючи у потрібній формі слова, подані в дужках.

Округність... (діаметр), відрізок... (довжина), орган... (товщина), гора... (висота) шлунок... (ємність), ріка...(ширина), трубка... (довжина; діаметр).

Вправа 7. Схарактеризуйте предмети за формою, **кольором** і розмірами:

Зразок: *Еритроцити, клітини крові, темно-червоний, куля, діаметр – 7,1-7,8 мкм – Еритроцити являють собою клітини крові темно-червоного кольору, діаметром 7,1-7,8 мкм, що мають кулясту форму.*

1. Еозинофіли - **клітини** крові, овал, безбарвні, діаметр - 9-10 мкм
2. Тромбоцити - кров'яні **пластинки**, червоний **колір**, овал, веретено, розмір - 2-3 мкм.
3. Нирки, парний орган, квасоля, довжина 11-14 см, ширина - 5-7 см, товщина - 3 см, **вага** - 150-160 г.
4. Тонка кишка - трубка, довжина - 2,2-4 м, поперечник **на** початку - 47 мм, поперечник на кінці - 27 мм.
5. Дванадцятипала кишка - орган, трубка, довжина - 25-30 см, діаметр - 4-7 см.
6. Шлунок - орган, мішок, **ємність** - 1000-1900 мл.
7. Серце - порожній м'язовий орган, конус, вага - 250-300 г, довжина - 12-15 см, поперечник - 9-11 см.
8. Передсердя серця - камери, **об'єм** - 100 мл, товщина стінки - 2-3 мм.
9. Шлуночки серця - камери, **об'єм** - 150-200 мл, товщина стінки - 5-12 мм.

Вправа 8. Поставте питання до речень.

Зразок: Колба має висоту 25 см. - Яка висота колби?

1. Нирки мають (в) довжину 11-14 см. 2. Серце має в поперечнику 9-11 см. 3. Шлунок має **ємність** в 1000-1900 мл. 4. Еритроцити мають діаметр 7,1-7,8 мкм. 5. Еозинофіли мають діаметр 9-10 мкм. 6. Передсердя серця має товщину стінки 2-3 мм. 7. Колба має **ємність** 3 л.

Вправа 9. Утворіть прикметники від поданих іменників за зразком.

Образець: 1) ромб – ромбовидний, ромбоподібний;

2) нитка - ниткоподібний;

3) куля - кулястий,

4) циліндр - циліндричний.

1. Щит, колесо, сідло, блок, клин, **щілина**, меч, трапеція, дельта, келих, веретено, крило, мішок, квасоля, кільце, ріжок. 2. **Мережа**, зірка, відросток, трубка, луска, **грати**. 3. Гвинт, веретено, конус, хрест, хробак, S, дуга, амеба. 4. Куб, призма.

Вправа 10. Напишіть прикметники, що передають значення наведених словосполучень.

Форма, схожа на конус; форма, схожа на хрест; форма, схожа на клин; форма, схожа на щит; форма, схожа на трапецію; форма, схожа на трубку; форма, схожа на дугу; форма, схожа на перстень; форма, схожа на ріжок.

Вправа 11. Дайте відповіді на питання, використовуючи прикметники, **утворені** від іменників, поданих у **дужках**.

1. Яку форму мають **клітини**? (**куля**, відросток, зірка, призма, амеба). 2. Яку форму мають суглоби? (циліндр, блок, сідло, **куля**, гвинт). 3. Якої форми бувають **м'язи**? (дельта, ромб, трапеція). 4. Яку форму мають кістки? (клин, **грати**, куб, трапеція). 5. Яку форму має серце? (конус). 6. Яку форму має стравохід? (трубка). 7. Яку форму має нирка? (квасоля). 8. Яку форму має шлунок? (мішок). 9. Яку форму мають хрящі? (щит, перстень, ріжок)

Вправа 12. Передайте **зміст** даних речень, використовуючи конструкцію **мати яку форму**.

Зразок: Трубка має форму кільця. - Трубка має кільцеподібну форму.

1. Кістка має форму циліндра. 2. Стегно має форму трубки. 3. М'яз має форму крила. 4. Серце має форму конуса. 5. **Клітини слизової** оболонки дихальних **шляхів** мають форму вий і келихів. 6. **Клітини слизової** оболонки трахеї мають форму келиха. 7. **Клітини** мають форму **кулі**. 8. Плечовий суглоб має форму **кулі**. 9. Хрящ має форму персня.

Вправа 13. Дайте відповіді на питання, використовуючи слова, подані в **дужках**, у потрібній граматичній формі. Наведіть по два варіанти відповідей.

1. Яку форму має Земля? (еліпс, еліпсоподібний). 2. Яку форму мають багато **клітин**? (відросток, **відросткоподібний**). 3. Яку форму мають суглоби? (блок, **блокоподібний**; сідло, сідлоподібний). 4. Яку форму має м'яз? (дельта, **дельтавидний**). 5. Яку форму має **кістка**? (клин, клиноподібний). 6. Яку форму мають тромбоцити? (овал, овальний; веретено, **веретеноподібний**). 7. Яку форму мають лейкоцити? (**куля**, кулястий). 8. Яку форму мають багато **клітин** сполучної тканини? (призма, призматичний). 9. Яку форму мають **клітини слизової** оболонки трахеї? (келих, келихоподібний). 10. Яку форму мають хрящі? (щит, щитовидний; перстень, персневидний; ріжок, **рождкоподібний**).

Вправа 14. Замініте подані словосполучення синонімами.

Зразок: Суглоб у вигляді циліндра, – циліндроподібний (циліндричний) водорість.

1. Клітина у формі кулі.
2. Клітина у вигляді зірки.
3. Кістка у вигляді куба.
4. Відросток у формі меча.
5. Клітина, що має форму відростка.
6. Клітина, що має форму амеби.
7. М'яз, що має вид ромба.
8. Суглоб, що має форму сідла.
9. Хрящ, що має форму щита.

Вправа 15. Передайте зміст речень, використовуючи конструкцію **що має які розміри**.

1. Клітини бувають різних розмірів.
2. Частіше для клітин характерні невеликі розміри - близько декількох мікронів (1 мк - 0,001 мм).
3. Еритроцити людини - це клітини розміром 8,5 мк, а для клітин печінки характерні розміри в 18-20 мк.
4. Розміри клітин у кулястих бактерій 1-2 мк, у паличкоподібних бактерій 2-5 мк у довжину й 0,4-0,8 мк у ширину.
5. Поряд із клітинами невеликого розміру є клітини гігантських розмірів.
6. Розміри багатоклітинних водоростей досягають декількох десятків см у довжину.

Вправа 16. Складіть речення з частин А, Б, В.

А	Б	В
Азотна кислота	має	різкий запах і неприємний смак
Синильна кислота (HCN)	мають	темно-червоний колір
Еритроцити		довжину в 25-30 см
Нирки		довжину 2-5 мк
Дванадцятипала кишка		різкий запах
Паличкоподібні бактерії		бобоподібну форму
Клітки слизової оболонки трахеї		форму циліндра
Променеліктевий суглоб		кулясту форму
Плечовий суглоб		дельтоподібну форму
М'яз		мішкоподібну форму
Стравохід		персневидну форму й рожкоподібну форму
Шлунок		келихоподібну форму
Лимон		кислий смак
Хрящі		трубчаста будова

Вправа 17. Утворіть прикметники, що означають недостатній вияв ознаки.

Зразок: Солодкий – солодкуватий.

Гіркий, кислий, солоний.

Вправа 18. Передайте зміст поданих речень, використовуючи конструкцію **предмет з яким запахом**.

Зразок: Сірчана кислота має різкий запах. - Сірчана кислота - це рідина з різким запахом.

1. Азотна кислота має різкий запах.
2. Синильна кислота (HCN) має різкий запах і неприємний смак.
3. Йод має різкий запах.
4. Хлор має різкий запах.
5. Бром (рідина) має неприємний різкий запах.
6. Фтор має різкий запах.
7. Лимон має кислий смак.
8. Вітамін С має кислий смак.
9. Сахароза має солодкий смак.

Вправа 19. Опишіть відомі вам речовини і плоди.

Зразок: 1. Лимон – це плід овальної форми жовтого кольору з кислим смаком сильним приємним запахом. 2. Вода – безбарвна рідина без запаху й смаку. Вона замерзає при $t\ 0^{\circ}\text{C}$ і кипить при $t\ 100^{\circ}\text{C}$.

Вправа 20. Передайте зміст речень, використовуючи синонімічну конструкцію.

Зразок: Це гумова трубка. - Ця трубка з гуми.

1. Це залізна пластинка. 2. Це мідна куля. 3. Це шовкова нитка. 4. Це шовкова стрічка. 5. Це гумова пробка. 6. Це дерев'яний стіл. 7. Це свинцевий екран. 8. Це гумові рукавички. 9. Це марлева пов'язка. 10. Це гумова трубка.

Вправа 21. Прочитайте речення, наведені у таблиці. Зверніть увагу на різницю підкреслених словосполучень.

Який (-а, -е, -і)?	Для чого? З якою метою?
1. У гори виїхала експедиція <u>для вивчення</u> тваринного світу.	1. <u>Для вивчення</u> тваринного світу в гори виїхала експедиція.
2. У 17 столітті був створений новий <u>прилад</u> <u>для вивчення</u> організмів.	2. <u>Для вивчення</u> організмів у 17 столітті був створений новий <u>прилад</u> .

Вправа 22. Дайте відповіді на питання, використовуючи конструкції **для + родовий відмінок** або **по + давальний відмінок** і словосполучення у дужках.

1. Які **прилади** приготували студенти? (визначення температури). 2. Який матеріал **знайшли** вчені? (складна операція). 3. Який матеріал приготував хірург? (операція). 4. Які записи зробив студент? (**довідь**). 5. Яким матеріалом **є** окістя? (**ріст і відновлення**; регенерація кісток). 6. На яке питання відповів студент? (розвиток організмів). 7. На яких **заняттях** студенти вивчали **будову** кістяка? (анатомія). 8. Які досвіди були проведені? (визначення активності речовини). 9. Який матеріал ви збирали під час практики? (маркувальниця робота).

Вправа 23. Поставте питання до підкреслених у реченнях словосполученнях.

1. Хірург приготував матеріал для операції. 2. Учений проводив експерименти над мишами. 3. В основі регенерації лежать процеси розмноження клітин. 4. Хірург видалив з рани осколки кістки. 5. Амеби мають здатність утворювати псевдоподії. 6. Усі організми мають здатність до відновлення клітин, що руйнуються. 7. Окістя **є** матеріалом для росту й відновлення кістки. 8. Для майбутньої операції підготували всі необхідні інструкції. 9. Для росту й відновлення кісткової тканини **необхідна** наявність окістя.

Вправа 24. Назвіть, від яких дієслів утворені дієприкметники.

1. Виконуючий, утворюючий, проникаючий, захоплюючий, проживаючий. 2. Зруйнований, знайдений, знищений. 3. Використовуваний, вироблений, керований, утворений. 4. Спрощений, прикріплений, локалізований, **розташований**, оточений, ускладнений, пристосований.

Вправа 25. Утворіть дієприкметники від дієслів.

1. Дієприкметники активного стану теперішнього часу:

страждати, зростати, **визначати**, розмовляти, паразитувати.

2. Дієприкметники активного стану минулого часу:

змарніти, нависати, вистраждати.

3. Дієприкметники пасивного стану минулого часу:

утворити, написати, покрити, вислати, закрити, вставити, заснувати, відокремити, розділити, розташувати, спрямувати.

Вправа 26. Сформулюйте **речення**, використовуючи дієприкметники чи підрядні речення, утворені від наведених у дужках дієслів.

1. В організмі людини існує кілька видів **клітин**, ... своєю формою (відрізнитися). 2. Волокнисто-хрящова оболонка складається з 16-20 гіалінових хрящів, ... форму незамкнута **кілець** (мати). 3. **Хворий**, ... астмою, звернувся до лікаря (**страждати**). 4. Лікар поставив діагноз хворому, ... бронхітом (**страждати**). 5. **Слизова** оболонка складається із **призматичного** в'язкого епітелію, ... на з'єднувальнотканинній **пластинці** (**розташуватися**). 6. Органи, ... **вид** трубок, називаються трубчастими (мати). 7. Дихальна система містить у собі всі органи, ... у газообміні між атмосферним повітрям і кров'ю (брати участь). 8. Легені складаються із бронхіального дерева, ... продовженням головних бронхів (становити).

Вправа 27. Прочитайте речення, наведені у лівій і правій колонках таблиці. **Поясніть** різницю між ними.

Соматична мускулатура, що здійснює **рухи**, складається з поперечно-смугастих волокон.

Соматична мускулатура, здійснююча **рухи**, складається з поперечно-смугастих волокон.

Рухи, які здійснюються соматичною мускулатурою, **проявляються** у вигляді переміщення **всього** тіла.

Рухи, здійснені соматичною мускулатурою, **проявляються** у вигляді переміщення **всього** тіла.

Препарат, що зробив студент, **використовується** на **заняттях** з анатомії.

Препарат, **зроблений** студентом, **використовується** на **заняттях** з анатомії.

Вправа 28. Відтворіть **речення**, **вживаючи** у відповідній формі наведені в дужках дієприкметники або утворюючи підрядні речення.

1. **Хворий**, ... на пневмонію, лежить у лікарні. (**страждаючий** - який страждав) 2. Легені складаються із бронхіального дерева, ... продовженням головних бронхів. (яке є) 3. **Порожнина** повітряноносних **шляхів** вистелена **слизовою** оболонкою, ... з миготливого епітелію. (що **складається**) 4. **Хворий**, ... на бронхіт, виписався з лікарні. (**страждаючий** - що страждав) 5. Медичний інтерес викликають **жгутикові**, ... у тілі людини. (**паразитуючий** - що паразитують) 6. Трипаносома є збудником африканської сонної хвороби, ... м'язовою слабкістю, сонливістю. (що характеризується) 7. Трипаносома викликає небезпечне захворювання, ... 5-7 місяців. (що триває) 8. Кісткова система виконує ряд функцій, ... механічне й біологічне значення. (які мають) 10. Вісцеральна мускулатура входить до складу нутрощів, ... усередині тіла. (**залигаючі** - що залигають) 11. Студент, ... у лікарні, **недавно** виписався. (який лежав)

Вправа 29. Відтворіть речення, вживаючи утворені з наведеними у дужках дієсловами підрядні речення.

1. До жгутикових належить трипаносома, ... збудником африканської сонної хвороби. (бути) 3. У світі налічується багато людей, ... **більше** 100 (ста) років. (жити - прожити) 4. Окістя, ... **харчування** кісткової тканини, бере участь у **рості кістки** в товщину. (забезпечувати - забезпечити) 5. **М'язи**, ... **положення** кісток, **становлять** активну частину опорно-рухового апарату. (змінювати - змінити) 6. М'язове волокно - це велика клітина діаметром 10-100 мкм і довжиною кілька сантиметрів, ... у себе цитоплазму, оболонку, ядро, мітохондрії. (включати - **включити**) 7. Права легеня має горизонтальну борозну, ... на рівні четвертого ребра. (проходити - **пройти**) 8. Студент, ... грипом, уже одужав і відвідує **заняття**. (хворіти - **занедужати**) 9. Печінка є великою травною залозою, ... жовч. (виробляти - виробити) 10. Гортань, ... участь у голосоутворенні, захищає розміщені нижче відділи дихальної системи від проникнення **сторонніх** тіл. (брати - взяти)

Вправа 30. Складіть **речення**, вживаючи замість крапок утворені з наведеними в дужках дієсловами підрядні речення або пасивні дієприкметники.

1. До хрящів прикріплюються м'язи гортані, ... поперечно-смугастою м'язовою тканиною. (утворювати - утворити) 2. **Слизова** оболонка гортані утворює складки, ... багат шаровим **плоским** епітелієм. (покривати - покрити) 3. У стінці трахеї знаходиться слизова оболонка, ... **війчастим** епітелієм. (вистилати - вислати) 4. **Слизова** оболонка складається із **призматичного** війчастого епітелію, ... на з'єднувальнотканинній **пластинці**. (розташувати - розташовувати) 5. Зверху серцева вирізка легені обмежена виступом переднього краю, ... язичком. (називати - назвати) 7. Легені **знаходяться** в грудній **порожнині**, у плевральних мішках, ... одна від одної середостінням. (відокремлювати - відокремити) 8. Кожна легеня має неправильну конусоподібну форму з основою, ... вниз. (**спрямувати**) 9. На медіальній поверхні легені догори й позаду від **заглиблення**, ... навколосерцевою сумкою, розташовуються ворота легенів. (утворити - утворювати)

Вправа 31. Передайте **зміст** простих речень складними, використовуючи у них дієприкметникові звороти або підрядні речення.

З р а з о к: Студенти вивчають англійську мову **два роки**. Студенти добре розмовляють англійською мовою. - Студенти, які вивчають англійську мову **два роки**, добре розмовляють англійською мовою.

Брат уже **одержав** книгу. Книгу відправили йому минулого тижня. - Брат уже **одержав** книгу, **відправлену** йому минулого тижня.

1. Студент вивчав анатомію. Студент склав іспит на «відмінно». 2. Студентка вивчає російську мову **два місяці**. Студентка ще погано говорить російською мовою. 3. Студенти-іноземці вивчають українську мову. Студенти-іноземці добре розмовляють українською мовою. 4. Викладач підійшов до студента. Студент перевіряв свою контрольну роботу. 5. Контрольні роботи перевірів викладач. Контрольні роботи лежать на столі. 6. Студент здав у бібліотеку книгу Студент прочитав книгу минулого тижня. 7. Студентам потрібно купити інструменти (скальпель, пінцет). Інструменти **використовуються** для розтину. 8. Професор провів операцію. Операція тривала **2 години**. 9. Сумку **знайшли** в аудиторії. Сумку віднесли в деканат. 10. Газ **одержав** учений. Газ був отруйний.

Вправа 32. Передайте зміст двох простих речень:

- а) складним реченням з підрядною означальною частиною;
- б) простим реченням з дієприкметниковим зворотом (де це можливо).

1. Дихальна система містить у собі органи. Органи беруть участь у зовнішньому диханні. 2. Кісткова тканина має багато міжклітинної речовини. Ця речовина складається з осейну й мінеральних солей. 3. Волокнисто-хрящова оболонка складається з 16-10 гіалінових хрящів. Ці хрящі мають вигляд незамкнених кілець. 4. Стравохід становить собою довгу й вузьку трубку. Вона знаходиться між глоткою й шлунком. 5. Порожнина повітряноносних шляхів вистелена слизовою оболонкою. Слизова оболонка складається з миготливого епітелію. 6. Дихальна система містить у собі органи. Ці органи беруть участь у газообміні між атмосферним повітрям і кров'ю. 7. Легені знаходяться в грудній порожнині, у плевральних мішках. Плевральні мішки відділені один від одного середстінням. 8. Кожна легеня має неправильну конусоподібну форму з основою. Ця основа спрямована вниз. 9. Борозна відмежовує від верхньої частини правої легені клиноподібну ділянку. Ця ділянка складає середню долю. 10. Порожнина плеври людини містить 1-2 см рідини. Ця рідина розділяє дотичні поверхні плевральних листків. 11. Вісцеральна плевра має багато кровоносних судин. Вісцеральна плевра виконує функцію виведення. 12. Пристінна плевра являє собою суцільний мішок. Цей мішок оточує легеню.

Вправа 33. Передайте зміст простих речень складними, використовуючи, дієприкметникові звороти, де це можливо, або підрядні речення зі словом **«який»**:

1. До хрящів прикріплюються м'язи гортані, Вони утворені поперечно-смугастою м'язовою тканиною. 2. Волокнисто-хрящова оболонка складається з 16-20 гіалінових хрящів. Вони мають вигляд незамкнених кілець. 3. Слизова оболонка складається із призматичного війчастого епітелію. Він розташований на з'єднувальнотканній пластинці. 4. Присінок є частиною порожнини носа. Воно оточене хрящовою основою. 5. Порожнина повітряноносних шляхів вистелена слизовою оболонкою. Вона складається з миготливого епітелію. 6. Легені складаються із бронхіального дерева. Воно є продовженням головних бронхів. 7. Дихальна система містить у собі всі органи. Вони беруть участь у зовнішньому диханні.

Вправа 34. Прочитайте речення, подані у правій і лівій частині таблиці. Порівняйте конструкції з дієприкметниками.

1. Процес фотосинтезу відкритий російським ученим К.А. Тімірязевим.

2. Щитовидна залоза розташована перед дихальним горлом.

1. Процес фотосинтезу, уперше відкритий К.А. Тімірязевим, продовжують вивчати вчені з різних країн.

2. Щитовидна залоза, розташована перед дихальним горлом, належить до органів внутрішньої секреції.

Вправа 35. Утворіть речення, використовуючи дієприкметники, утворені від наведених у дужках дієслів. Доповніть речення, утворюючи дієприкметникові звороти.

З р а з о к: *Малярія ... у болотистих районах (поширити). - Малярія, поширена у болотистих районах. -Малярія, поширена у болотистих районах, приносить смерть сотням людей.*

1. X-промені ... німецьким ученим Рентгеном (відкрити).
2. Паразит трипаносома ... в Екваторіальній Африці (виявити).
3. Африканська сонна хвороба ... трипаносоною (викликати).
4. Мікроскоп ... у XVII столітті (винайти).
5. Антибіотики ... англійським ученим Флемінгом (відкрити).
6. Останнім часом ... цікаві досвіди з регенерації (провести).
7. Клітинна теорія ... Шванном і Шлейденом (сформулювати).
8. У цей час ... експерименти по вирощуванню людських тканин (провести).

Вправа 36. Передайте зміст речень, замінюючи дієприкметникові звороти пасивними дієприкметниками.

Зразок: Досліди, проведені у дослідницькому інституті, дали цікаві результати.
- Досліди були проведені у дослідницькому інституті й дали цікаві результати.

1. Багато елементів, виявлених останнім часом, внесені до періодичної системи Менделєєва.
2. Хімічний склад живого організму і його клітинна будова, досліджені вченими, допомогли знайти родинні зв'язки між рослинами й тваринами.
3. Нервова система, добре розвинена у тварин, відповідає за подразнення.
4. Органічні речовини, розкладені на прості, добре засвоюються організмом.
5. Щитовидна залоза, розташована поперед дихального горла, належить до органів внутрішньої секреції.
6. Клітинна теорія, сформульована Шванном і Шлейденом, була узагальнена Вірховим.
7. Голосові зв'язки, укріті багатошаровим плоским епітелієм, беруть участь у голосоутворенні.

РОБОТА З ТЕКСТОМ

Завдання 1. Прочитайте текст і знайдіть у ньому граматичні конструкції з теми, що вивчається. Підготуйтеся відповідати на питання.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ДИХАЛЬНОЇ СИСТЕМИ

Дихальна система містить у собі всі органи, які беруть участь у газообміні між атмосферним повітрям і кров'ю: ніс із навколоносними порожнинами, глотку (глотку й ротоглотку), гортань, трахею, головні бронхи, легені, плевру й локомоторний апарат (кістковий скелет і дихальні м'язи), які забезпечують дихальні рухи.

Легені складаються із бронхіального дерева (внутрішньолегевих бронхів і бронхіол). Бронхіальне дерево є продовженням головних бронхів. Дихальна система виконує функції проведення повітря, його кондиціювання, а також голосоутворення, газообміну між повітрям і кров'ю. Крім того, дихальна система виконує додаткові функції: нюху, виведення з газами багатьох речовин (екскреція), а також бере участь у водному обміні, регулюванні згортання крові.

Порожнина повітряноносних шляхів вистелена слизовою оболонкою, що складається з миготливого епітелію. У епітелії є війчасті, келихоподібні, базальні, ендокринні, мікрворсинчасті клітини.

Порожнина носа. У порожнині носа розрізняють присінок і власне порожнину носа. Присінок вистелений багатошаровим плоским епітелієм. У власне порожнині носа розрізняють дві ділянки: респіраторну ділянку і нюхову ділянку.

Глотка зв'язує порожнини рота й носа з гортанню й стравоходом. Глотка бере участь у голосоутворенні.

Гортань проводить повітря, бере участь у голосоутворенні й захищає відділи дихальної системи, що знаходяться нижче, від попадання сторонніх тіл. Стінка гортані має три оболонки: слизову, фіброзно-хрящову й адвентиціальну. Слизова оболонка утворює складки - справжні й уявні голосові зв'язки. Голосові зв'язки покриті багатошаровим плоским епітелієм. Інша частина слизової оболонки вистелена війчастим епітелієм.

Фіброзно-хрящова оболонка складається з гіалинових (щитовидного, персневидного, черпаловидного) та еластичних (надгортанника, клиноподібних і рожкоподібних) хрящів. До хрящів прикріплюються м'язи гортані, утворені **поперечно-смугастою** м'язовою тканиною.

Адвентиціальна оболонка складається з **коллагеново** - волокнистої сполучної **тканини**.

Трахея має вигляд трубки довжиною 12-14 см і шириною до 2,5 см. Стінка трахеї складається зі **слизової** оболонки, **підслизової** основи, волокнисто-хрящової й адвентиціальної оболонок. **Слизова** оболонка вистелена війчастим епітелієм, у якому є війчасті, келихо**подібні**, ендокринні й базальні **клітини**. Волокнисто-хрящова оболонка складається з 16-20 гіалинових хрящів.

Адвентиціальна оболонка складається з дірчастої сполучної тканини.

Завдання 2. Дайте відповіді на питання.

1. Які органи містить у собі дихальна система? 2. Що таке зовнішнє дихання? 3. Із чого **складаються** легені? 4. Які функції виконує дихальна система? 5. Чим вистелена **порожнина** повітряноносних **шляхів**? 6. Які **клітини** є в миготливому епітелії? 7. Що розрізняють у **порожнині** носа? 8. Чим вистелений присінок **порожнини** носа? 9. Які **ділянки** розрізняють у **порожнині** носа? 10. У чому бере участь глотка? 11. Які функції виконує гортань? 12. Які оболонки має стінка гортані? 13. Що утворює **слизова** оболонка гортані? 14. Чим покриті голосові **зв'язки**? 15. Чим вистелена інша частина **слизової** оболонки гортані? 16. Із чого **складається** фіброзно-хрящова оболонка? 17. Що прикріплюється до хрящів гортані? 18. Якою тканиною утворені м'язи гортані? 19. Із чого **складається** адвентиціальна оболонка? 20. Який **вигляд** має трахея? 21. Із чого **складаються** стінки трахеї? 22. Чим вистелена **слизова** оболонка трахеї? 23. Із чого **складається** волокнисто-хрящова оболонка? 24. Із чого **складається** адвентиціальна оболонка?

Завдання 3. Розберіть слова за морфемним складом.

Звукоутворення, сторонній, багат шаровий, надгортанник, присінок, голосоутворення.

Завдання 4. **Замініть** підкреслені слова синонімами.

1. У **порожнині** носа **розрізняють** присінок і власне носову **порожнину**. 2. Присінок **є** частиною **порожнини** носа, оточеною хрящовою основою носа. 3. У з'єднувально-тканинному **шарі** під епітелієм **знаходяться** сальні залози. 4. **Слизова** оболонка **прилягає** до кісткової основи носа. 5. Глотка **бере участь** у голосоутворенні. 6. Гортань, крім **проведення** повітря, **виконує** функцію звукоутворення. 7. **Слизова** оболонка **вистелена** війчастим епітелієм.

Завдання 5. Утворіть іменники від дієслів.

Проводити, кондиціювати, зігрівати, зволожувати, захищати, **попадати**.

Завдання 6. Назвіть іменники, від яких утворені подані прикметники.

Бронхіальний, **слизовий**, війчастий, **бокалоподібний**, мікрворсинчастий, щитовидний, кільцевидний, **черпаловидний**, клиноподібний, **ложкоподібний**.

Завдання 7. Складіть словосполучення з дієсловами, використовуючи слова, подані праворуч.

Містити в собі *що*?

глотка, гортань, трахея, головні бронхи, легені,
плевра, локомоторний апарат

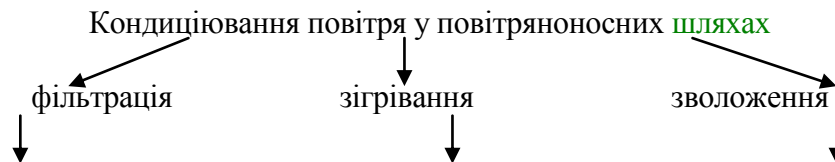
складатися із *чого*?

бронхіальне дерево

вистилати *що?* *чим?*
 бути *де?*
 зв'язувати *що?* з *чим?*
 утворювати *що?*
 захищати *що?* від *чого?*
 прикріплюватися *до чого?*

слизова оболонка; війчастий епітелій
 епітелій
 порожнини рота й носа; гортань
 зв'язки
 розміщені нижче відділи дихальної системи;
 попадання сторонніх предметів
 хрящі

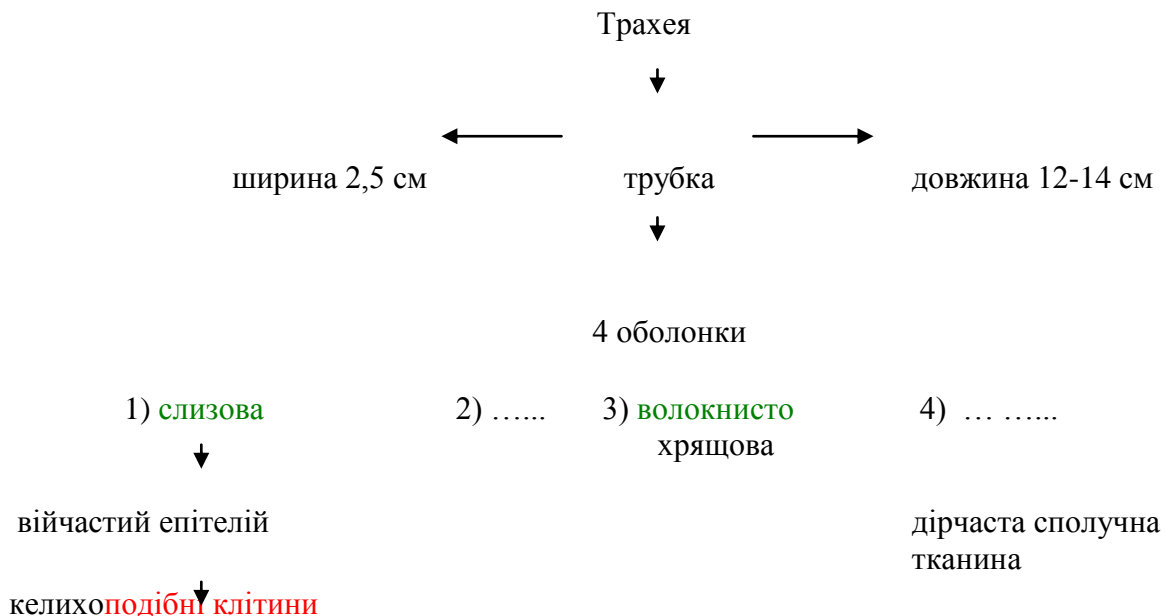
Завдання 8. Розкажіть про кондиціювання повітря у повітряноносних **шляхах** (верхніх дихальних **шляхах**).

1) волосся присінка носа	капілярна мережа	секрет келихоподібних
2) вій війчастих клітин	порожнини носа	клітин і залоз
3) секрет келихо подібних клітин і залоз		

Завдання 9. Напишіть, які функції виконують **порожнина** носа, глотка, трахея.

Завдання 10. Розкажіть про **будову** та **склад** оболонок трахеї, доповнивши схему.

САМОСТІЙНА РОБОТА

Завдання 1. Прочитайте текст і підготуйте відповіді на питання.

ЛЕГЕНІ

Легені **знаходяться** у грудній **порожнині**, у плевральних мішках, **відділених** один від одного друга середостінням. Кожна легеня має неправильну конусоподібну форму з основою,

спрямованою донизу. Верхівка легені **перебуває** на 3-4 см вище першого ребра попереду й лежить на рівні сьомого шийного хребця позаду.

У легені є три поверхні: нижня, реберна й медіальна. На медіальній поверхні догори й назад від заглиблення, утвореного навколосерцевою сумкою, знаходяться ворота легенів. Через ворота бронхи, легенева артерія, нерви входять у легеню. **Дві** легеневі вени й лімфатичні **судини** виходять із воріт, утворюючи корінь легені.

Кожна легеня за допомогою борозен ділиться на **частини**. У правій легені є три **частини**, а в лівій розрізняють тільки **дві частини**: верхню й нижню.

Серозна оболонка легені називається плеврою. Вона складається із двох листків: плеври вісцеральної й плеври пристінної. Вісцеральна або легенева плевра покриває легені й щільно зростається з речовиною легені. Пристінна плевра становить собою зовнішній відділ серозного мішка легенів. Вона зростається своєю зовнішньою поверхнею **зі** стінками грудної **порожнини**, а **внутрішньою стороною** звернена до вісцеральної плеври.

Плевра має найважливіше значення у процесах виведення й резорбції (усмоктування). Вісцеральна плевра, у якій переважають кровоносні **судини** над лімфатичними, виконує функцію виведення. Париетальна (пристінна) плевра, що має специфічні апарати усмоктування й **перевагу** лімфатичних **судин** над кровоносними, здійснює функцію усмоктування. щілеподібний простір між двома плеврами називається порожниною плеври. За нормальних умов, у стані спокою, **порожнина** плеври **містить** 1-2 мл **рідини**.

Завдання 2. Дайте відповіді на питання.

1. Де **розташовані** легені?
2. Яку форму має **кожна легеня**?
3. Де знаходиться верхівка легені?
4. Які поверхні є в легені.
5. Де розташовуються ворота легені?
6. Що входить у ворота легені?
7. Що утворює корінь легені?
8. За допомогою чого **кожна легеня** ділиться на **частини**?
9. **Скільки частин** є в правій легені?
10. **Скільки частин** розрізняють у лівій легені?
11. Що називається плеврою?
12. Із чого **складається** плевра?
13. Що покриває вісцеральна плевра?
14. Із чим зростається вісцеральна плевра?
15. Що становить собою пристінна плевра?
16. Із чим зростається пристінна плевра?
17. Яка функція плеври?
18. Чому вісцеральна плевра виконує функцію виведення?
19. Яку функцію виконує пристінна плевра й чому?
20. Що називається **порожниною** плеври?
21. Що **містить** **порожнина** плеври?

Завдання 3. **Розкажіть** про дихальну систему, користуючись малюнком.

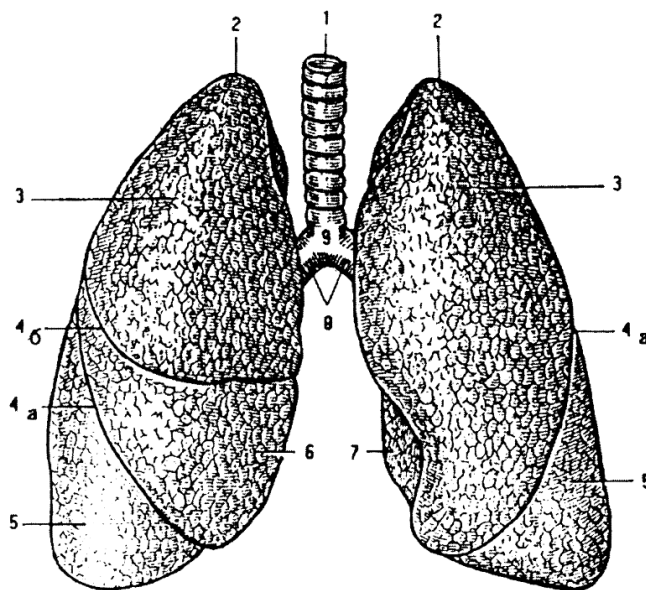

Рис. Трахея, головні бронхи й легені:

1 – трахея; 2 – верхівка легені; 3 – верхня **частина**; 4а – навскісна щілина; 4б – горизонтальна щілина; 5 – нижня **частина**; 6 – середня **частина**; 7 – серцева вирізка лівої легені; 8 – головні бронхи; 9 – біфуркація трахеї.

Завдання 4. Прочитайте текст і випишіть із нього визначення вказаних вище термінів.

Завдання 5. **Замініть** виділені слова й словосполучення синонімами.

1. Легені **знаходяться** у грудній **порожнині**. 2. Кожна легеня має неправильну **конусоподібну** форму. 3. У легені є три поверхні. 4. **Кожна легеня за допомогою** борозен ділиться на **частини**. 5. Серозна оболонка легені **називається** плеврою. 6. Пристінна плевра **являє собою** зовнішній відділ серозного мішка **легенів**. 7. Плевра **має важливе значення** у процесах виведення й усмоктування. 8. Пристінна плевра **здійснює** функцію усмоктування. 9. Щілеподібний простір між двома плеврами **називається** порожниною плеври. 10. **Порожнина** плеври **містить** 1-2 мл рідини.

Завдання 6. Перепишіть текст, вживаючи подані у **дужках слова** у потрібній граматичній формі.

КЛІТИНА

... (Головна складова частина) організму є **клітина**. **Клітини** мають ... (різноманітна) форму. Рослинні **клітини** у порівнянні з... (тваринні **клітини**) мають **більш** ... (правильна) і **менш** ... (різноманітна форма). Тваринні **клітини** мають ... (різноманітна форма). Жирові **клітини** мають ... (куляста форма), **клітини** ... (сполучна тканина) мають ... (зіркова форма). Для ... (нервові **клітини**) характерна відростчата форма, ... (**клітини**) епітелію кишкового властива призматична форма. Бувають також **клітини**, ... (який) можуть **міняти** свою форму, вони називаються ... (амебоподібні). Крім амеб, **до...** (подібні **клітини**) належать лейкоцити ... (білі кров'яні тільця) і деякі види ... (сполучна тканина).

Форма **клітин** тісно пов'язана з їхньою ... (функція). Довгі веретеноподібні клітини м'язів пристосовані для ... (скорочення). Нервові клітини, ... (мають) довгі відростки, пристосовані для ... (передача) подразнення ... (імпульс) до м'язів і органів. Таким чином, вид і форма ... (клітини) залежить від їхньої функції в організмі.

ЯКЩО ВИ ВТОМИЛИСЯ...

Прочитайте й перекажіть текст. Перевірте за словником значення слів: ожиріння, помилка.

I. Лікар **говорить пацієнтові**, що страждає ожирінням:

- Тепер Ви можете їсти **все**, що хочете. А ось Вам список того, що Ви повинні захотіти.

II. Німецький лікар Маркус Герц був запрошений до хворого, що лікувався за рецептами, які він виписував з медичних книг. Оглянувши пацієнта, **Герц** сказав:

- Я знаю, що послужить причиною Вашої смерті. Ви вмрете від помилки.

III. Знаменитий чемпіон лежить у ліжку із грипом. Лікар **говорить**:

- Мій друже, у Вас дуже висока температура.

- **Скільки?** - **запитує** чемпіон.

- 39.5, - **говорить** лікар.

- Так? А який рекорд світу? - слабким голосом **запитує** хворий чемпіон.

ПЕРЕВІР СЕБЕ

ТЕСТ

Напишіть речення, використовуючи слова й словосполучення у правильній формі.

1. Клітини мають
  - 1) веретеноподібної форми
  - 2) веретеноподібну форму
  - 3) веретеноподібна форма
2. Розміри паличкоподібних бактерій
  - 1) 2-5 мікрон шириною
  - 2) 2-5 мікрон ширина
  - 3) 2-5 мікрон завширшки
3. На полиці стоїть колба
  - 1) ємність у 1 л
  - 2) ємності у 1 л
  - 3) ємністю у 1 л
4. Клітини мають розміри
  - 1) близько декількох мікронів
  - 2) близько декількох мікронів
  - 3) близько кілька мікронів
5. Еритроцити мають
  - 1) темно-червоне зафарблення
  - 2) темно-червоного зафарблення
  - 3) темно-червоним зафарбленням
6. Хірург приготував інструменти
  - 1) операції
  - 2) для операції
  - 3) з операцією
7. Ворота легенів розташовуються за поглибленням, ...
  - 1) утвореним навколосерцевою сумкою
  - 2) утвореним навколосерцевої сумкою
  - 3) утвореним навколосерцева сумка
8. Дихальна система включає органи, ... у газообміні між повітрям і організмом.
  - 1) що братимуть участь
  - 2) що брали участь
  - 3) що беруть участь
9. Права легеня має горизонтальну борозну, ... на рівні IV ребра.
  - 1) що проходить
  - 2) що пройде
  - 3) що проходила
10. Кожна легеня має неправильну конусоподібну форму з основою, ... вниз.
  - 1) спрямований
  - 2) спрямованою
  - 3) спрямованим
11. У журналі була опублікована стаття, ... ученим.
  - 1) що написала
  - 2) пишуча
  - 3) написана

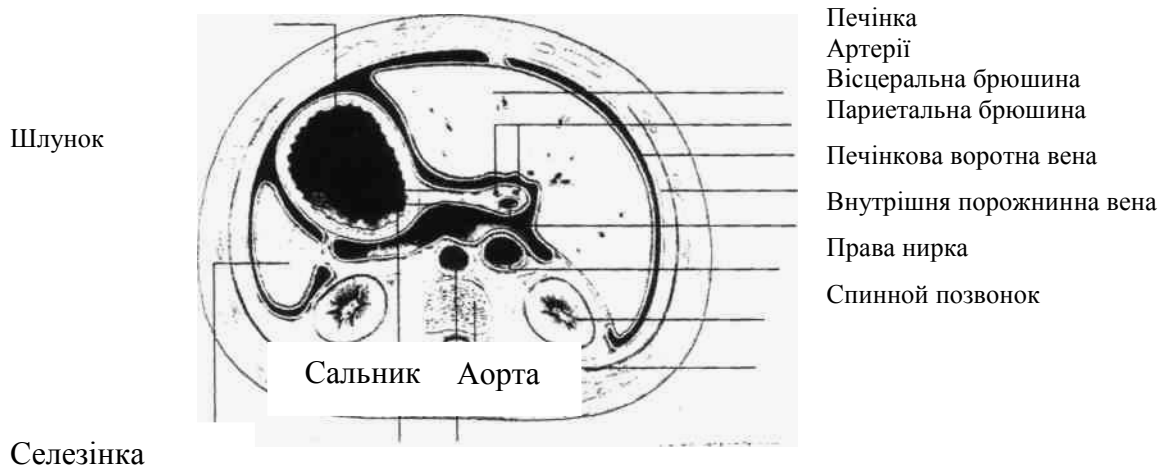
ТЕМА V. 1. ПРОСТОРОВІ ВІДНОШЕННЯ У ПРОСТОМУ РЕЧЕННІ

ПЕРЕВІР СВОЇ ЗНАННЯ З ГРАМАТИКИ УРОКУ

Вправа 1. Використайте замість **крапок** слова й словосполучення, подані у дужках, у потрібній применниково-відмінковій формі.

1. Лобова кістка знаходиться ... (лицьовий відділ черепа).
2. Мій друг учиться ... (фізичний факультет; третій курс).
3. Печінка знаходиться ... (верхня частина черевної порожнини).
4. Довгастий мозок знаходиться ... (задній мозок; спинний мозок).
5. Клиноподібний м'яз закінчується ... (шийка нижньої щелепи).
6. Попереду стравохід прилягає ... (трахея).
7. Продукти розпаду виводяться ... (організм) із сечею.
8. Залози внутрішньої секреції виділяють гормони ... (кров).
9. Оксана ходила на прийом ... (хірург).

Вправа 2. Подивіться на малюнок і напишіть, де знаходяться печінка, шлунок, селезінка, сальник, спинний хребець, нирки, вісцеральна очеревина, париетальна очеревина.

ГРАМАТИКА

Уживання применників у і на для позначення місця

Таблиця 1

Значення	Засоби вираження
1. Назва навчальних закладів	в інституті, у школі, у ліцеї
2. Назва частин установ	у групі, у класі, в операційній
3. Назва видів навчального процесу	на лекції, на заняттях
4. Назва форм суспільної, культурної й спортивної діяльності	на зборах, на виставці, на футбольному матчі

Запам'ятайте вживання словосполучень із дієсловами **вчитися, працювати (де?)**

у коледжі	на першому курсі
у школі	на економічному факультеті
у десятому класі	на кафедрі
у ліцеї	на курсах англійської мови
у гімназії	

в інституті
в університеті
в академії

Невмотивовані випадки вживання прийменників **в** і **на**

Таблиця 2

в	на
в установі у лікарні в аптеці у поліклініці у країні у Криму в Україні у північній частині у південній частині у західній частині у східній частині	на заводі на фабриці на пошті на вокзалі на батьківщині на підприємстві на прийомі на півночі на півдні на заході на сході

Обставини місця, що відповідають на питання **де?**

Таблиця 3

Приклади	Граматичний коментар
<i>Клапани легеневої артерії знаходяться біля краю грудини. Усередині легенів артерія ділиться на дрібні гілки. Круговий м'яз рота знаходиться навколо ротової щілини.</i>	Виражаються іменником у родовому відмінку із прийменниками й прислівниками в (у), біля, посередині, усередині, поза, далеко від, недалеко від, праворуч від, навпроти, від... до, навколо, уздовж, серед.
<i>У ліктьовій ямці плечова артерія ділиться на дві гілки. Довгий м'яз шиї знаходиться на передній поверхні шийних хребців.</i>	Виражається іменником у місцевому відмінку із прийменниками в (у), на.
<i>Підключична артерія кожної сторони проходить над верхівкою легені. Між органами середостіння знаходиться клітковина.</i>	Виражається іменником в орудному відмінку із прийменниками за, під, над, перед, між.

Обставини місця, що відповідають на питання **куди? звідки?**

Таблиця 4

Приклади	Граматичний коментар
<i>З носоглотки повітря переходить у ротову частину глотки, а потім у гортань. З передпліччя променева й ліктьова артерії переходять на кисть, де утворюють дві артеріальні дуги.</i>	Виражається іменником у знахідному відмінку із прийменниками в (у), на (питання куди?) і Виражається іменником у родовому відмінку із прийменниками з, із (питання звідки?).
<i>При пальпації лікар визначив, що печінка виходить на 5 см з-під реберної дуги.</i>	Виражається іменником у знахідному відмінку із прийменниками за, під (питання куди?) і іменником у родовому відмінку із прийменниками через, з-під (питання звідки?).
<i>Хворого направили на консультацію до хірурга. Від артеріальних дуг відходять пальцеві й п'ясткові артерії.</i>	Виражається іменником у родовому відмінку із прийменником до (питання куди?) і іменником у родовому відмінку із прийменниками від (питання звідки?).

Легеневий стовбур виходить із <i>правого</i> шлуночка серця, <i>звідси</i> венозна кров <i>направляється</i> у легені.	Виражається прислівниками: куди - звідки; усередину - зсередини; сюди - звідси; уперед - спереду ; туди - звідти; праворуч - справа ; нагору – зверху ; долілиць – знизу .
--	---

Прислівники місця

Таблиця 5

<i>де?</i>	<i>куди?</i>	<i>звідки?</i>
тут	сюди	звідси
там	туди	звідти
нагорі	наверх	зверху
угорі	нагору	знизу
унизу	долілиць	здалеку
удалині	удалину	зовні
спереду , попереду	уперед	ліворуч
позаду	назад	з будинку
зовні	назовні	зсередини
ліворуч	ліворуч	
вдома	додому	
усередині	усередину	

Вираження просторових відношень у складному реченні

Таблиця 6

<i>Приклади</i>	<i>Граматичний коментар</i>
Завдяки <i>руху</i> по <i>судинах</i> тепло переноситься <i>звідти</i> , <i>де</i> його більше, <i>туди</i> , <i>де</i> його менше. Не рекомендується відпочивати <i>там</i> , <i>де</i> клімат різко <i>відрізняється</i> від звичного для вас.	Просторові відношення виражаються складними реченнями зі сполучниками де , куди , звідки ; форма сполучного слова визначається присудком (предикатом) підрядної частини; форма співвідносного слова – присудком (предикатом головної частини).

ВПРАВИ

Вправа 1. Прочитайте текст і знайдіть у ньому граматичні конструкції за темою урока.

I. Американські вчені довели, що у головному мозку дорослої людини відбувається розподіл і відновлення нервових клітин. На думку вчених, відкриття може призвести до появи нових методів діагностики й лікування захворювань ЦНС.

Утворення нових нервових клітин виявлено у мозку багатьох тварин, у тому числі у пацюків і мишей. Однак до останнього часу вчені не могли виявити нові нервові клітини у головному мозку людини.

Учені кілька років спостерігали за раковими хворими. У їхній організм вводили речовини, що маркують нові клітини. Потім учені вивчили тканини померлих пацієнтів і виявили марковані клітини в головному мозку. На думку вчених, нові нервові клітини утворилися у гіпоталамусі, потім перейшли до шлуночків головного мозку по спеціальному каналу й перемістилися в область нюхових цибулин.

Відомо, що інтенсивність нейрогенезу в пацюків і мишей збільшується після травм головного мозку. Можливо, що аналогічні процеси відбуваються й у головному мозку людини після травм і хвороб. Розташування нових клітин свідчить про те, що нюх має в організмі людини більш важливе значення, ніж думали раніше.

Наявність у головному мозку клітин, які здатні перетворюватися у нові нейрони, розширює знання вчених про можливості головного мозку. У той же час утворення деяких пухлин також може бути пов'язане із цими клітинами.

II. Травний тракт - це шлях, по якому проходить їжа. У людини він має приблизно 8-10 м у довжину. З порожнини рота їжа попадає у глотку, у стравохід, а звідти до шлунка - найдовшу частину травного тракту. Між шлунком і дванадцятипалою кишкою знаходиться товстий шар м'язових волокон. Коли їжа попадає у шлунок, ці волокна скорочуються й закривають вихід з нього.

У шлунку їжа залишається від 3 до 10 годин. За цей час вона частково перетравлюється й перетворюється у напіврідку кашку. Зі шлунка вона попадає у тонкий кишечник, а потім у товстий кишечник.

Найближча ділянка тонкої кишки - дванадцятипала кишка. У дванадцятипалу кишку по протоці попадає жовч - вироблений печінкою сік. Жовч сприяє переварюванню жирів. Вона збирається (накопичується) у жовчному міхурі, а потім надходить у дванадцятипалу кишку. Іншою протокою сік підшлункової залози попадає до дванадцятипалої кишки. Він діє на білки, жири й вуглеводи. У тонкій кишці кишковий сік діє на всі живильні речовини. Переварені живильні речовини усмоктуються через стінку кишечника.

Вправа 2. Складіть словосполучення, що означають обставини місця.

Лікарня, лабораторія, операційна, перев'язна, маніпуляційна, викладацька, кафедра, деканат, змагання, фабрика, ділова зустріч, консерваторія, кабінет, пошта, гуртожиток.

Вправа 3. Дайте відповіді на питання, використовуючи прийменники на, недалеко від, поруч із, навпроти, праворуч від, в (у), біля:

а) де знаходиться медичний факультет, кабінет декана, кабінет анатомії, гуртожиток, найближча станція метро, зупинка тролейбуса?

б) де у вашій кімнаті знаходяться шафа, стіл, ліжко, стільці, тумбочка?

Вправа 4. Складіть речення, використайте слова й словосполучення, подані в дужках, у потрібній применниково-відмінковій формі.

1. Мій друг учиться (третій курс, біологічний факультет). 2. Моя подруга живе (гуртожиток, третій поверх, кінець коридору). 3. Мої земляки вчаться (Україна, Росія, Крим). 4. Харків знаходиться (північний схід України). 5. Щоліта я відпочиваю (батьківщина, гори, море, південь, Крим). 6. Я одержав посылку (пошта, друг). 7. Лекція буде проходити (аудиторія 6-51, шостий поверх, головний корпус). 8. Київ знаходиться (Дніпро, північ України, північна частина країни).

Вправа 5. Складіть із поданих слів словосполучення, що відповідають на питання де? куди? звідки?

Тонка кишка, дванадцятипала кишка, головний мозок, організм, артерія, праве передсердя, глотка, гортань, глазниця, ямка, впадина, стравохід, бронхи, легені, шлунок, судини, капіляри, грудна клітина.

Вправа 6. Від поданих слів утворіть прислівники, що відповідають на питання де? куди? звідки?

Верх, низ, бік.

Вправа 7. Прочитайте словосполучення, що часто зустрічаються у текстах і позначають місце розташування предмета (топографію органів).

Наведіть свої приклади.

відповідати <i>чому</i> перебувати <i>де</i>	рівню третього грудного хребця у стравоході, на рівні грудного хребця, ліворуч, праворуч, угорі, між хребцями
існувати <i>де</i>	у крові, усередині стравоходу, між стравоходом і сусідніми органами й очервиною
знаходитися <i>де</i>	у черевній частині, на середній лінії, ліворуч від середньої лінії
лежати <i>де</i>	попереду стравоходу, у центрі порожнини, під стравоходом, між хребцями
відбуватися <i>де</i>	в органах травлення, у серці
утворювати <i>де</i>	в артерії, у місці з'єднання стравоходу зі шлунок
з'являтися <i>де</i>	на місці переходу глотки в стравохід, в аорті
бути <i>де</i>	попереду й праворуч від глотки, збоку від глотки, між трахеєю й стравоходом

виникати <i>де</i>	в навколоторудній частині, зовні стравоходу
розвиватися <i>де</i>	у шлунку, поруч із нервовим закінченням
стикатися <i>де із чим</i>	збоку, знизу, з печінкою
прилягати <i>до чого</i>	до печінки
проходити <i>де</i>	у жолобах , між складками
примикати <i>до чого</i>	до печінки

Вправа 8. Прочитайте термінологічні словосполучення. Укажіть місце, де знаходиться предмет.

Зразок: Підключична артерія. - Артерія знаходиться під ключицею.

Стравохідний отвір, міжреберні хрящі, позадустравохідний простір, позадуорганний простір, плевростравохідний м'яз, залотковий простір, навколосерцева сумка, міжреберний проміжок, загудинний біль, підслизова оболонка, пахвова ділянка, навколоторудна частина.

Вправа 9. Використайте замість **крапок** слова й словосполучення, наведені в **дужках**, у потрібній граматичній формі.

1. У... (хребет) є п'ять відділів. 2. Підшлункова залоза лежить на ... (задня черевна стінка). 3. У... (підшлункова залоза) розрізняють дві складові частини. 4. Печінка знаходиться у... (верхня частина черевної **порожнини**). 5. У... (корінь легені) бронх розміщується дорсально. 6. Серце знаходиться у... (ліва половина грудної **клітини**). 7. У... (права половина серця) знаходиться тристулковий клапан. 8. Серце знаходиться у... (середнє середостіння).

Вправа 10. Використайте замість **крапок** слова й словосполучення, подані в **дужках**, у потрібній прийменниково-відмінковій формі.

1. **Більша** частина серця **розташована** ... (рівень IV- VIII грудних хребців). 2. Кардіальна частина шлунка лежить ... (рівень X грудного хребця). 3. Привратник шлунка відповідає ... (XII грудний хребець). 4. Язичок легені відповідає ... (середня частина правої легені). 5. Стравохід починається ... (рівень VI шийного хребця) і закінчується ... (рівень XI грудного хребця). 6. Нижня межа продовгуватого мозку відповідає ... (рівень потиличного отвору). 7. Ліва нирка **розташована** ... (рівень XII грудного хребця; рівень III поперекового хребця).

Вправа 11. Дайте відповіді на питання, використовуючи словосполучення, подані в **дужках**, у потрібній граматичній формі.

Зразок: Де знаходиться клітковина? (органи середостіння). - Клітковина знаходиться між органами середостіння.

1. Де знаходиться продовгуватий мозок? (задній мозок, спинний мозок) 2. Де знаходиться середня оболонка головного мозку? (тверда оболонка, судинна оболонка). 3. Де знаходиться серозна рідина? (зовнішній листок і внутрішній листок перикарда) 4. Де знаходяться кісткові **клітини**? (кісткові **пластинки**). 5. Де знаходиться кардіальна складка? (шлунок і стравохід). 6.

Де знаходиться пілорус? (шлунок і дванадцятипала кишка). 7. Де знаходиться стравохід? (глотка й шлунок).

Вправа 12. Прочитайте речення, наведені у таблиці. **Визначите** різницю між прийменниками між і серед.

1. Дошка стоїть між книжковою шафою й телевізором	Серед препаратів знаходиться мікроскоп.
--	---

Вправа 13. Дайте відповіді на питання, використовуючи конструкції із прийменниками між або серед і слова, подані в дужках, у потрібній прийменниково-відмінковій формі.

I. 1. Де лежить препарат? (шафа, стіл). 2. Де в лабораторії знаходиться холодильник? (шафа, стіл). 3. Де ви звичайно сидите в аудиторії? (Оксана, Сашко). 4. Де знаходиться гортань? (глотка, стравохід). 5. Де знаходиться шлунок (стравохід, дванадцятипала кишка). 6. Де знаходиться стравохід (глотка, шлунок). 8. Де знаходиться тристулковий клапан (праве передсердя, правий шлуночок). 9. Де знаходиться мітральний клапан? (ліве передсердя, лівий шлуночок) 10. Де знаходиться міжшлункова перегородка? (правий шлуночок, лівий шлуночок).

II. 1. Де знаходяться журнали? (книги). 2. Де стоять теки? (журнали). 3. Де ростуть квіти? (дерева). 4. Де сидить викладач на конференції (студенти). 5. Де ви купили вітаміни? (лікарські препарати).

Вправа 14. Складіть речення, використовуючи конструкцію що прилягає до чого.

З р а з о к: *Ліворуч; стравохід; спадна частина аорти. - Ліворуч до стравоходу прилягає спадна частина аорти.*

1. Ліва легеня; серце. 2. Медіальна поверхня печінки; середостіння. 3. Верхня поверхня печінки; діафрагма. 4. Нижня поверхня печінки; черевні внутрішності. 5. Позаду; підшлункова залоза; нижня порожня вена, ліва ниркова вена, аорта. 6. Передня поверхня підшлункової залози; шлунок. 7. Позаду, грудна частина стравоходу; ліва грудна протока. 8. Ліворуч; стравохід, спадна частина аорти. 9. Ліва частина печінки; стравохід.

Вправа 15. Складіть речення, використовуючи конструкцію що прилягає до чого й матеріал вправи 13.

З р а з о к: *Ліворуч; стравохід; спадна частина аорти. - Ліворуч до стравоходу прилягає спадна частина аорти.*

Вправа 16. Використайте замість **крапок** слова й словосполучення, подані в дужках, у потрібній граматичній формі.

Пам'ятайте керування наступних дієслів: починатися від чого, чим; кінчатися чим, у чому; закінчуватися чим у чому, на рівні чого.

1. Крилоподібний м'яз починається ... (гребінь крила клиноподібної кістки) і закінчується ... (шийка нижньої щелепи). 2. Жувальний м'яз починається ... (нижній край вилицевої дуги). 3. Стравохід починається на рівні ... (шостий шийний хребець). 4. Шийна частина стравоходу починається ... (шостий шийний хребець) і закінчується ... (другий грудний хребець). 5. У дітей до року стравохід починається ... (четвертий шийний хребець), а у віці 2-10 років починається ... (десятий грудний хребець). 6. Черевна частина стравоходу починається ... (десятий грудний хребець) і закінчується ... (вхід у шлунок). 7. Велике коло кровообігу закінчується ... (праве передсердя).

Вправа 17. Використайте замість крапок слова й словосполучення, подані в дужках, у потрібній прийменниково-відмінковій формі.

1. Попереду стравохід прилягає ... (трахея). 2. Збоку поверхні стравоходу змикаються ... (долі щитовидної залози). 3. Позаду стравохід змикається ... (парієтальна пластинка). 4. Печінка прилягає ... (підшлункова залоза). 5. Шлунок стикається ... (дванадцятипала кишка). 6. Серце прилягає ... (діафрагма). 7. Дванадцятипала кишка стикається ... (висхідна ободова кишка). 8. Висхідна ободова кишка стикається ... (сліпа кишка). 9. Стравохід прилягає ... (трахея).

Вправа 18. Використайте замість крапок необхідний за змістом присудок.

1. Стравохід ... між глоткою й шлунком. 2. Стравохід ... на рівні VI шийного хребця. 3. Місце переходу стравоходу в шлунок ... рівню X-X1 грудного хребця. 4. Шийна частина стравоходу ... трохи ліворуч від середньої лінії. 5. Позаду стравохід ... до трахеї. 6. У жолобах між стравоходом і трахеєю ... поворотні нерви. 7. Поверхні стравоходу ... із долями щитовидної залози. 8. Ліворуч до стравоходу ... грудна лімфатична протока. 9. За стравоходом ... клітинний позастравохідний простір. 10. Між трахеєю й стравоходом ... фіброзні перемички, що з'єднують їх. 11. Між стравоходом і сусідніми органами ... м'язові пучки, що з'єднують їх.

Слова для довідок: бути, перебувати, лежати, існувати, розташований, прилягати, відповідати, примикати, починатися, стикатися, розташовуватися.

Вправа 19. Дайте визначення анатомічних термінів, що позначають розташування органів у різних порожнинах.

Термін	Розташовується ближче до...	далі від...
1. Краніальний	голова	
2. Каудальний	нижня частина тулуба	
3. Вентральний	передня поверхня тіла	
4. Дорсальний	задня поверхня тіла	
5. Проксимальний	місце прикріплення кінцівок до тулуба	
6. Латеральний		серединна площина
7. Дистальний		місце прикріплення кінцівки до тулуба

Зразок: Краніальне *положення* займає орган, що *розташований* ближче до голови.

Вправа 20. Дайте відповіді на питання, використовуючи матеріал із вправи 18.

1. Яке *положення* займає орган, *розташований* ближче до голови? 2. Яке *положення* займає орган, *розташований* ближче до нижньої частини тулуба? 3. Яке *положення* займає орган, *розташований* ближче до передньої поверхні тіла? 4. Яке *положення* займає орган, *розташований* ближче до задньої поверхні тіла? 5. Яке *положення* займає орган, *розташований* ближче до місця прикріплення кінцівок до тулуба? 6. Яке *положення* займає орган, *розташований* далі від серединної площини? 7. Яке *положення* займає орган, *розташований* далі від місця прикріплення кінцівок до тулуба?

Вправа 21. Дайте відповіді на питання, використовуючи слова й словосполучення, подані в дужках, у потрібній формі.

1. Як *розташовані* сагітальні *площини*? (вертикально) 2. У якому *напрямку* проходять через тіло сагітальні *площини*? (*передньо-задній* *напрямок*) 3. Як проходить середина сагітальна *площина*? (середина тіла) 5. Як *розташовані* фронтальні *площини*? (вертикально) 6. Як *розташовані* стосовно сагітальних фронтальні *площини*? (перпендикулярно) 7. Під яким *кутом* перетинаються горизонтальні *площини* із сагітальними й фронтальними? (*прямий* *кут*)

Вправа 22. Замініть підкреслені присудки антонімами.

Зразок: *Зануримо* *пластинку* у воду. - *Виймемо* *пластинку* з води.

1. Наллємо кислоту в колбу. 2. Виймемо трубку із пробірки. 3. Зануримо шматок кальцію в пробірку. 4. Виллємо воду зі *склянки*. 5. Насиплемо порошок на *аркуш* паперу. 6. Поставимо мікроскоп у футляр. 7. Наллємо воду в колбу.

Вправа 23. Використайте замість *крапок* слова й словосполучення, подані в *дужках*, у потрібній применниково-відмінковій формі.

1. Кисень переноситься ... (*тканини*, легені). 2. Кров доставляє живильні речовини ... (органи). 3. Продукти обміну виводяться ... (видільні структури; організм). 4. Кров доставляє гормони й ферменти ... (всі *клітини*). 5. Живильні речовини *надходять* ... (*кровоток*) і виходять ... (він). 6. Нирки виводять ... (організм) продукти обміну. 7. Залози внутрішньої секреції виділяють гормони ... (кров). 8. Продукти розпаду виводяться ... (організм) із сечею.

Вправа 24. Доповніть діалоги за зразком.

Пам'ятайте, що дієслова: поміщати – помістити, ставити – поставити, опускати – опустити, занурювати – занурити, *насіпати* - *насипати, наливати – налити* мають керування що, куди.

Зразок: *Сіль я насипав у пробірку. А куди насипати цей порошок? - Порошок теж треба насипати у пробірку.*

1. Розчин кислоти я налив у пробірку. А куди налити воду? 2. Мідну **пластинку** ми опустили на дно ванни. А **залізу**? 3. Металеву **пластинку** ми занурили у розчин. А **алюмінієву**? 4. **Один** розчин я помістив у термостат. А **інший**? 5. Я насипав соду в колбу. А куди насипати кухонну сіль? 6. Розчин солі ми налили у колбу. А куди налити кислоту? 7. **Алюмінієвий** циліндр ми занурили у балон. А куди занурити **свинцевий**? 8. **Залізний** стрижень опустили у розчин. А **мідний**?

Вправа 25. Доповніть діалоги за зразком.

Пам'ятайте, що перехідні дієслова **виймати – вийняти, забирати – забрати, висипати – висипати, вилити – вилити**, мають **керування що, звідки**.

Зразок: *Де порошок? (висипати; пробірка) - Я висипав його із пробірки.*

1. Де сода? (висипати; колба). 2. Де металева **пластинка** (вийняти; ванна). 3. Де розчин? (вилити; пробірка). 4. Де металевий циліндр? (вийняти; колба). 5. Де сода? (висипати; пробірка). 6. Де кислота? (вилити, балон).

Вправа 26. Складіть питальні речення і дайте відповіді на них, використовуючи дієслова **лежати, стояти, висіти** й слова для довідок.

1. Ви **прийшли** в лабораторію й **запитуєте** в лаборанта, де **перебувають** пробірки, колби, реактиви, мікроскоп, ваги, папір, фільтри. Він вам відповідає.

Слова для довідок: **шафа** (**великий** - **маленький**), **полочка** (**верхня**, **нижня**, **друга** ...), **стіл**, **банка**, **ящик**, **коробка**.

2. Ви **прийшли** у кабінет анатомії й **запитуєте** у лаборанта, де знаходяться препарати, таблиці, інструменти, кістки, скелет.

Слова для довідок: **шафа**, **поліця**, **стіл**, **ящик** **пакунок**, **стіна**.

Вправа 27. Складіть речення з поданими словосполученнями.

Зразок: *стояти – тут; поставити сюди.*

Тут стоїть банка з розчином. - Банку з розчином поставте сюди.

1. Лежати тут; покласти сюди. 2. Висіти там, нагорі; повісити туди, нагору. 3. **Перебувати** тут, там, усередині; налити сюди, туди, усередину. 4. Занурити сюди, туди, усередину; вийняти, звідси, звідти, зсередини. 5. Надійти сюди, усередину; виходити - вийти звідси, назовні.

Вправа 28. Дайте відповіді на питання, використовуючи слова, **подані** праворуч, у потрібній прийменниково-відмінковій формі.

1. Де ви були? поліклініка, лікарня, маніпуляцій на.

2. Куди ви ходили? лабораторія, консультація, операційна, перев'язна.
3. Звідки ви прийшли? аптека, терапевт, окуліст, невропатолог, прийом лікаря.

Вправа 29. Передайте зміст поданих речень, використовуючи конструкцію до кого.

Зразок: *Ми сиділи у друга (у кого?). - Ми ходили до друга (до кого?).*

1. Він хворий і був у лікаря. 2. У нього погіршився зір, і він був у окуліста. 3. Я був у декана. 4. Я був на консультації у професора. 5. Мої друзі були у стоматолога. 6. Я одержав довідку у секретаря. 7. Весь вечір ми сиділи у хворого друга. 8. Студент підписав заяву у декана. 9. Студент одержав довідку у лікаря.

Вправа 30. Складіть речення за зразком.

Зразок: *Студент був у викладача на консультації. - Студент ходив до викладача на консультацію. - Студент повернувся від викладача з консультації.*

1. Мій друг був у лікаря на прийомі. 2. Студент був у деканаті у секретаря. 3. Студент був у хірурга на консультації. 4. Студенти були в лікарні у друга. 5. Студент був у декана в кабінеті. 6. Хворий був у кардіолога на прийомі. 7. Студент був на прийомі в декана. 8. Мій друг був у окуліста на прийомі. 9. Мій друг був у невропатолога.

Вправа 31. Складіть діалоги за зразком.

I. Зразок: – *Ви були у чергового?*

– *Так, ми ходили до чергового.*

1. Ви були у секретаря декана? 2. Ви були у заступника декана з навчальної роботи? 3. Ти відніс заяву деканові? 4. Ти був у коменданта гуртожитку? 5. Ти ходив у поліклініку до лікаря? 6. Під час канікул ти відпочивав на морі у друга? 7. Улітку ви були у батьків? 8. Ви провідали друга в лікарні?

II. Зразок: – *Ви були в деканаті в інспектора?*

– *Так, я ходив у деканат до інспектора?*

1. Ігор був у кабінеті анатомії у лаборанта? 2. Ви були в лікарні у друга? 3. Ти був у поліклініці у лікаря? 4. Учора ваша група була в клініці у хворого товариша? 5. Ваш друг був у поліклініці у хірурга? 6. Ви були на консультації у професора? 7. Олег був у хімічній лабораторії у лаборанта? 8. Ви були в поліклініці у травматолога?

Вправа 32. Дайте відповіді на питання, використовуючи слова, подані в дужках, у потрібній формі.

1. Куди ви ходили після занять? Де ви були після занять? (хірург, секретар, лаборант) 2. Куди пішов секретар? (заступник декана, деканат) 3. Де були викладачі? Куди ходили викладачі? (завідувач кафедри, заступник декана з навчальної роботи, декан) 4. Де був лікар? Куди ходив

лікар? (головний лікар, **начмед**, завідувач відділення) 5. Де був студент? Куди ходив студент? (професор, головний лікар, завідувач відділення) 6. Де були практиканти? Куди ходили практиканти? (медсестра, лікар, завідувач відділення) 7. Де був лаборант? Куди ходив лаборант? (професор, завідувач кафедри, заступник декана)

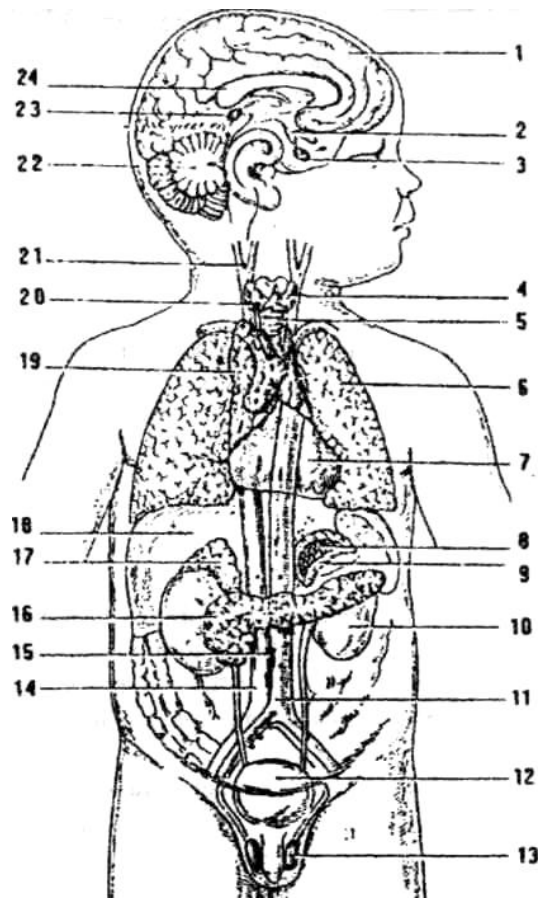
Вправа 33. Напишіть речення, вибираючи **потрібний** прислівник.

1. Кров переносить тепло (там - туди), де **його** менше. 2. Від перешийка щитовидної залози іноді відходить (нагору - догори) відросток. 3. Основа серця **спрямована** (нагору - догори), а верхівка **спрямована** (унизу - донизу) 4. Ендотелій покриває серцевий м'яз (зсередини - усередині). 5. У праве передсердя впадають дві вени (тут - сюди), ж **підходить загальна** венозна судина. 6. (Усередині - усередину) легені легенева артерія ділиться на **більше дрібні** гілки, (тут - сюди) **відбувається** газообмін. 7. Зовнішня сонна артерія піднімається (нагорі - догори) і проходить (за - назад) гілки нижньої щелепи.

Вправа 34. Складіть речення з поданих частин.

А	Б	В
Утворення нових нервових клітин	розташований	гормони в кров
Їжа	лежить	з порожнини рота в глотку
Жовч	відповідає	між стравоходом і шлунком
Шар м'язових волокон	розташовується	у шафі
Препарат	перебуває	до стравоходу
Спадна частина аорти	доставляє	у правій половині серця
Язичок легені	виділяють	від декана
Тристулковий клапан	ходив	по протоці у дванадцятипалу кишку
Стравохід	попадає	середній частині правої легені
Мікроскоп	примикає	на рівні VI шийного хребця
Кров	починається	на верхній полиці
Кисень	переноситься	кисень у тканині
Залози	надходить	з легенів у тканині
Мій друг	повернулася	до декана
Студентка		

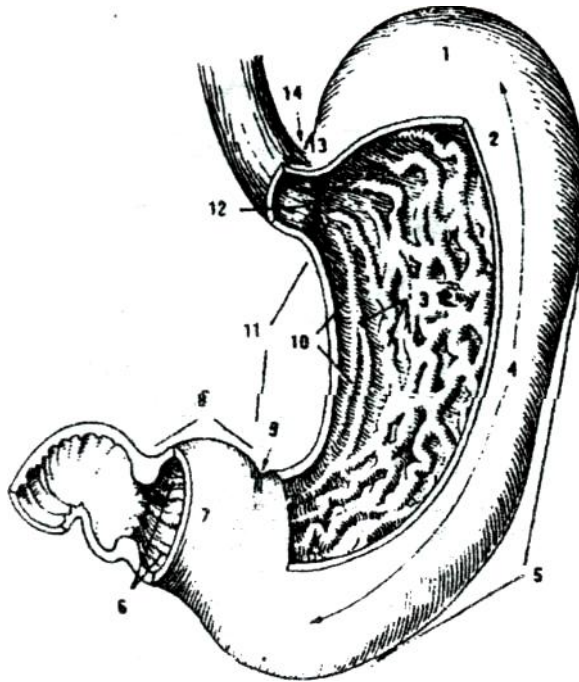
Вправа 35. Подивіться на малюнок і напишіть, де знаходяться залози внутрішньої секреції. Використовуйте слова для довідок.

Розташування залоз внутрішньої секреції людини (схема): 1 – півкуля великого мозку; 2 – ядра гіпоталамуса; 3 – гіпофіз; 4 – щитовидна залоза; 5 – трахея ; 6 – легеня; 7 – перикард; 8 – мозкова речовина наднирковика; 9 – коркова речовина (кора) наднирковика; 10 – нирка; 11 – аорта; 12 – сечовий міхур; 13 – яєчко; 14 – нижня порожня вена; 15 - аортальний параганглії; 16 - підшлункова залоза; 17 - наднирковик; 18 - печінка ; 19 – вилочкова залоза заліза (**тимус**); 20 - **паращитовидна** залоза; 21 - **сонний гломус**; 22 - мозочок; 23 - шишкоподібне тіло (епіфіз); 24 - мозолисте тіло

Слова для довідок: позаду, попереду, угорі, унизу, збоку, праворуч, ліворуч, усередині, над, під, за, між, в, біля.

Вправа 36. Подивіться на малюнок і напишіть, де розташовані основні частини шлунка.

Шлунок (розкритий)

1 - дно шлунка; 2 - передня стінка; 3 - складки шлунка; 4 - тіло шлунка; 5 - велика кривизна шлунка; 6 - канал пілоруса; 7 - пілорусна печера; 8 - пілорична частина; 9 - кутова вирізка; 10 - канал шлунка; 11 - мала кривизна шлунка; 12 - кардіальний отвір; 13 - кардіальна частина шлунка; 14 - кардіальна вирізка.

Вправа 37. а). Прочитайте мікротекст II із вправи 1 і складіть схему пересування їжі по травному каналу.

б) Напишіть про пересування їжі по травному каналу.

РОБОТА З ТЕКСТОМ

Завдання 1. Прочитайте текст і підготуйте відповіді на питання за змістом тексту.

СЕРЦЕ

Серце - це центральний орган серцево-судинної системи, що забезпечує своїми ритмічними скороченнями рух крові в організмі.

Серце має форму конуса, основа якого спрямована нагору й назад до хребта, а верхівка вниз і вліво до V міжреберного проміжку. Воно являє собою порожній м'язовий орган, розділений на чотири камери: праве й ліве передсердя, правий і лівий шлуночки. Передсердя й шлуночки відділені один від одного перегородками. Передсердя є порожнинами, які приймають кров з вен і проштовхують її у шлуночки, які викидають кров у артерії: правий - у легеневу артерію, лівий - в аорту. Праві й ліві камери серця не з'єднані між собою.

Кожне з передсердь з'єднане з відповідним шлуночком за допомогою отвору, що закривається стулчастим клапаном. Клапан пропускає кров тільки в одному напрямку: з передсердя у шлуночок. В основі аорти й легеневої артерії перебувають півлунні клапани, які теж пропускають кров тільки в одному напрямку.

Серце знаходиться у середньому середостінні асиметрично. Більша частина його знаходиться ліворуч від середньої лінії і праворуч знаходиться тільки праве передсердя й обидві порожні вени. Довга вісь серця розташована навскіс, зверху донизу, справа наліво, ззаду наперед, утворюючи з віссю всього тіла кут приблизно у 40 градусів.

Серце разом з навколосерцевою сумкою у більшій частині передньої поверхні прикрито легенями. Передні краї легенів відокремлюють його від грудної стінки, за винятком одного місця, де передня поверхня серця прилягає до грудини й хрящів V і VI лівих ребер.

Поштовх верхівки серця може бути прощупаний на 1 см усередину від лівої соскової лінії у ІХ левом міжреберному **проміжку**. Верхня межа серцевої поверхні відповідає верхньому **краю** третіх реберних хрящів.

При аускультатії (**вислуховуванні**) тони серцевих клапанів вислуховуються у **певних** місцях: мітральний клапан - біля верхівки серця; тристулковий клапан - біля грудини праворуч проти V реберного хряща; тон клапанів аорти - біля краю грудини у **другому** міжребер'ї й тон клапанів легеневих артерій - у **другому** міжребер'ї ліворуч від грудини.

Величина серця залежить від багатьох факторів. У чоловіків серце більше, ніж у жінок. У спортсменів, що постійно тренують свій організм, серця **збільшені**. У велосипедистів, **веслярів**, марафонців, лижників, футболістів **величина** серця найбільша, тому що вони постійно зазнають тривалих фізичних навантажень.

Завдання 2. Дайте відповіді на наступні питання:

1. Що являє собою серце? 2. Що забезпечує серце? 3. Яку форму має серце? 4. Скільки камер має серце? 5. Куди викидають кров передсердя? 6. Куди викидають кров шлуночки? 7. У якому напрямку пропускають кров стулчасті клапани? 8. Де перебувають півлунні клапани? 9. Де знаходиться серце? 10. До чого примикає нижня частина серця? 11. Де знаходиться більша частина серця? 12. Як знаходиться довга вісь серця? 13. Чим прикрите серце? 14. Як проєктують межі серця на грудну клітку? 15. Де вислуховуються тони серцевих клапанів? 16. Від чого залежить величина серця?

Завдання 3. Підберіть антоніми до слів.

Нижній, верхній, опуклий, **поздовжній**, гострий, передній, асиметричний, безперервний, тривалий.

Завдання 4. Підберіть **однокорінні** слова.

Верхівка, півлунний, передсердя, поштовх, вислуховування.

Завдання 5. Спишіть текст, використовуючи слова в дужках у потрібній граматичній формі.

При... (аускультатія) серця тони серцевих клапанів вислуховуються у... (певні місця): мітральний клапан - у (верхівка) серця; тристулковий клапан - у ... (грудина) праворуч навпроти ... (V - реберний хрящ); тон клапанів аорти - у ... (край) грудини в другому міжребер'ї праворуч і тон клапанів легеневих артерій - у другому міжребер'ї ліворуч від ... (грудина).

Завдання 6. Розташуйте пункти плану відповідно до змісту тексту «Серце».

1. Функція серця.
2. Топографія серця.
3. Форма й будова серця.
4. Межі серця.
5. Величина серця.

Завдання 7. Замініть підкреслені слова синонімами.

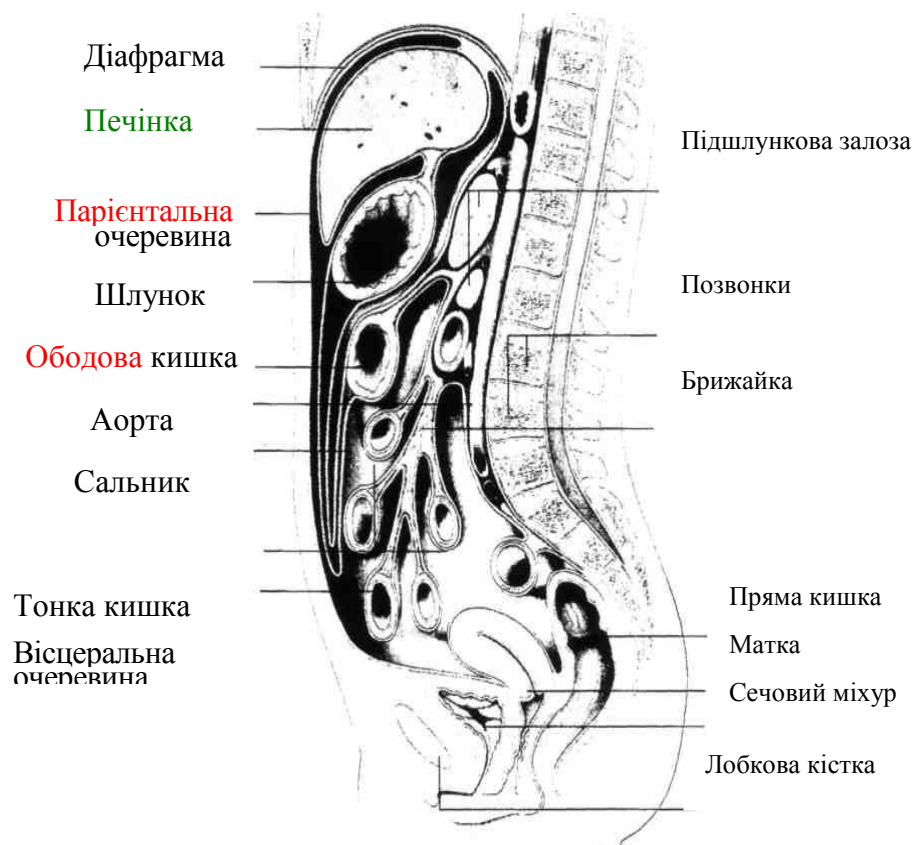
1. Серце – це центральний орган серцево-судинної системи. 2. Серце має конусоподібну форму. 3. Біля основи аорти й легеневої артерії знаходяться півлунні клапани. 4. Серце знаходиться у середньому середостінні. 5. Нижня частина серця примикає до діафрагми. 6. Передня поверхня

серця прилягає до грудини. 7. Верхня межа серця відповідає верхньому краю третіх реберних хрящів.

Завдання 8. Доповніть таблицю прикладами.

<i>Прийменники й прислівники</i>	<i>Приклади</i>
Родовий відмінок	
в (у), біля, біля, посередині, усередині, поза, близько від, недалеко від, праворуч від, ліворуч від, навпроти, від ... до, навколо, уздовж, мимо, серед, з, через, з. з-під від	<i>біля вікна, біля стравоходу ...</i>
Давальний відмінок	
до	<i>до лікаря</i>
Знахідний відмінок	
в (у), на, за, під, до	<i>у печінку ...</i>
Орудний відмінок	
за, під, над, перед, між	<i>за грудиною ...</i>
Місцевий відмінок	
в (у), на	<i>на поверхні ...</i>

Завдання 9. Вивчіть схему й розкажіть про розташування внутрішніх органів.

САМОСТІЙНА РОБОТА

Завдання 1. Прочитайте текст і підготуйте відповіді на питання.

ВЕЛИКЕ Й МАЛЕ КОЛО КРОВООБИГУ

Велике коло кровообігу починається від **лівого** шлуночка й закінчується правим передсердям.

При скороченні серця з **лівого шлуночка** кров викидається в аорту й потім, проходячи через артерії, артеріоли й капіляри **всього** тіла, **надходить** у венули. Венули збираються у **дрібні** вени, які зливаються у більші вени і впадають у нижні й верхню порожні вени. По нижній і **верхній** порожніх венах кров **надходить** у праве передсердя і цим закінчується велике коло кровообігу.

Таким чином, кров, що викидається при скороченні серця, проходить по **всьому тілу**, доставляючи **клітинам необхідні** для їхньої діяльності речовини.

Мале коло кровообігу починається від **правого** шлуночка й закінчується у **лівому** передсерді.

Від **правого** шлуночка по легеневи артеріях кров **надходить** у капіляри **легенів** і звідти через легеневі вени повертається у ліве передсердя, **чим** і закінчується мале коло кровообігу. При проходженні через капіляри малого кола кров віддає вуглекислоту й збагачується киснем.

Завдання 2. Дайте відповіді на питання.

1. Від правого чи **лівого** шлуночка починається велике коло кровообігу?
2. У аорту чи у вену викидається кров з **лівого** шлуночка при скороченні серця?
3. У вени чи венули **надходить** кров, **пройшовши** через артерії, артеріоли й капіляри?
4. У великі чи **дрібні** вени збираються венули?
5. По порожніх чи великих венах **надходить** кров у праве передсердя?
6. По **всьому тілу** чи тільки по його **частині** проходить кров, що викидається при скороченні серця?
7. Правим чи лівим передсердям закінчується велике коло кровообігу?
8. Від правого чи **лівого** шлуночка починається мале коло кровообігу?
9. У капіляри **легенів** чи в легеневі вени **надходить** кров по легеневи артеріях із **правого** шлуночка?
10. У правому чи лівому **передсерді** закінчується мале коло кровообігу?

Завдання 3. Прочитайте речення. Зверніть увагу на **керування** виділених дієслів. Запишіть ці дієслова.

А. 1. Велике коло кровообігу **починається** від **лівого** шлуночка. 2. Велике коло кровообігу **закінчується** правим передсердям. 3. При скороченні серця кров з **лівого** шлуночка **викидається** в аорту. 4. **Пройшовши** через артерії, артеріоли й капіляри, кров **надходить** у венули. 5. Кров **надходить** у праве передсердя по нижній і верхній порожніх венах. 6. Кров, що **викидається** при скороченні серця, проходить по **всьому тілу**.

Б. 1. Мале коло кровообігу **починається** від **правого** шлуночка. 2. Мале коло кровообігу **закінчується** у **лівому** передсерді. 3. Від **правого** шлуночка по легеневи артеріях кров **надходить** у капіляри **легенів**.

Завдання 4. Використайте замість **крапок** слова, подані в **дужках**, у потрібній прийменниково-відмінковій формі.

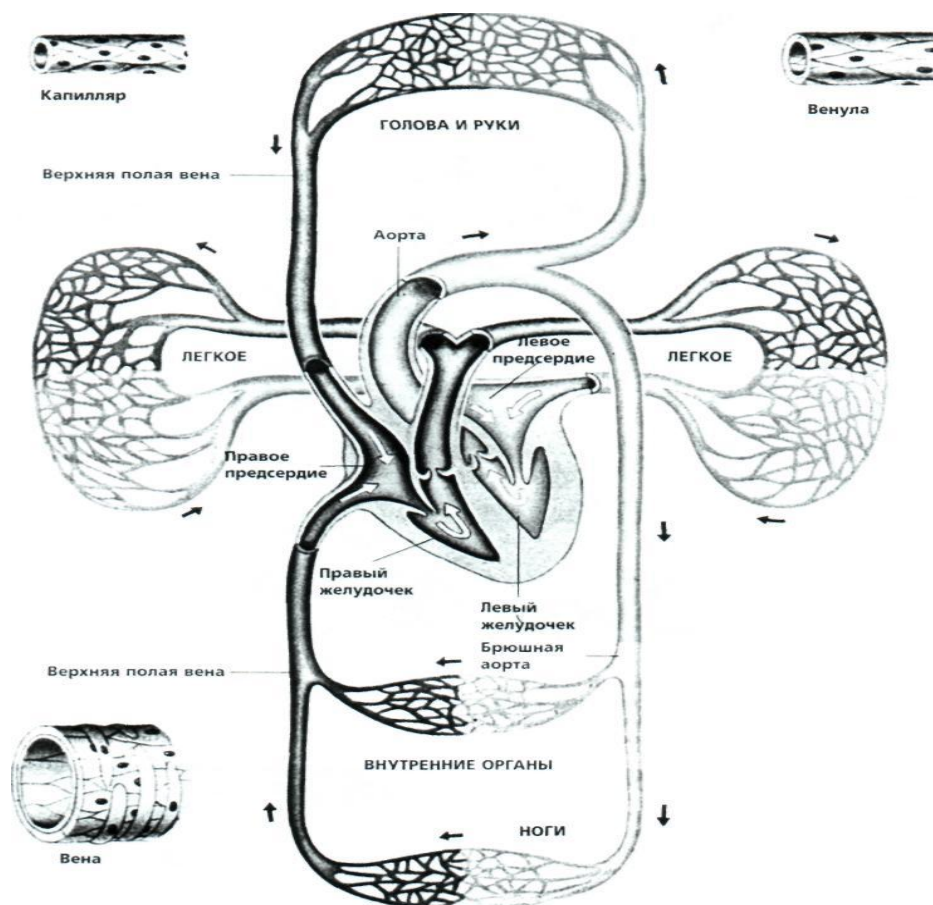
1. Велике коло кровообігу починається ... і закінчується ... (**лівий** шлуночок, праве передсердя).
2. При скороченні серця кров ...викидається ... (**лівий** шлуночок, аорта).
3. Проходячи через артерії, артеріоли й капіляри **всього** тіла, кров **надходить** ... (вени).
4. (нижні й верхня порожні вени) ... і... кров **надходить** ... (праве передсердя).
5. Кров, що викидається ..., проходить по **всьому тілу** (скорочення серця).
6. Мале коло кровообігу починається ... і закінчується ... (**правий** шлуночок, ліве передсердя).
7. ... по легеневи артеріях кров **надходить** ... **легенів** (**правий** ...)

шлуночок, капіляри). 8. Від **правого** шлуночка ... кров **надходить** у капіляри **легенів** (легеневі артерії). 9. Мале коло кровообігу закінчується ... (ліве передсердя).

Завдання 5. Розкажіть про **рух** крові у **великому** й **малому** колі кровообігу, використовуючи подані дієслова й схему.

Починатися, кінчатися, закінчуватися, викидатися, проходити, **надходити**, збиратися, зливатися, упадати, вертатися.

Схема кровообігу

Завдання 6. Перепишіть текст, вставляючи замість **крапок** слова й словосполучення, **подані в дужках**, у потрібній прийменниково-відмінковій формі.

Якщо розглядати під мікроскопом ... (внутрішня поверхня тонкої кишки), можна помітити, що вона вся покрита ... (ворсинки). Ворсинки це - тонкі, довгі вирости ... (слизової оболонка). Їх називають ... (органи усмоктування). Вони збільшують поверхню ... (слизова оболонка) і прискорюють ... (усмоктування).

Через ... (стінка) кишечника можуть всмоктуватися не тільки ... (живильні), але й **шкідливі** для ... (організм) речовини, ... (попали) ... (кишечник). Багато шкідливих речовин затримуються у... (печінка), куди насамперед попадає ... (кров), ... (йде) від ... (кишковик). Тут більша частина ... (отруйні речовини) знешкоджується, а потім виводиться ... (організм). Початковий відділ ... (товста кишка), там де вона з'єднується ... (тонка), розширений у вигляді ... (мішок) - це так ... (названий) сліпа кишка. Товста кишка є ... (остання ділянка) ... (травний тракт).

ЯКЩО ВИ ВТОМИЛИСЯ...

Прочитайте й перекажіть текст. Перевірте за **словником** значення слів: *отоларинголог, радикуліт, стенокардія.*

I. Хлопець каже **батькові**:

- Я **хочу** стати отоларингологом.

- Якщо ти дійсно **хочеш** домогтися успіху в житті, учися на зубного лікаря. Подумай гарненько: **у** твоїх хворих по одному **носу**, по одному **горлу** й **два** вуха, - порадив батько. - Зате **тридцять два** зуби.

II. **Дві** подруги розмовляють на **вулиці**. Одна з них скаржиться на свої хвороби:

- Я страждаю від радикуліту, астми, стенокардії...

Перехожий, почувши це, **говорить**:

- Мабуть, у Вас міцне здоров'я, якщо ви витримуєте все це.

III. -Лікарю, я **занедужав** раком?

- Звідки Ви знаєте?

- Я випадково заглянув в «Медичну енциклопедію» і прочитав про свою хворобу.

- Але адже там сказано, що **хворий** раком на початку хвороби нічого не відчуває.

- От-от. Я теж поки нічого не відчуваю.

ПЕРЕВІР СЕБЕ

Тест

Напишіть речення, вибираючи слова й словосполучення у правильній граматичній формі.

1. Підшлункова залоза лежить	1) до задньої черевної стінки 2) у задній черевній стінці 3) на задній черевній стінці
2. Верхній полюс лівої нирки розташований	1) на рівні XII грудного хребця 2) на XII грудному хребці 3) біля XII грудного хребця
3. Вітаміни знаходяться	1) серед ліків 2) між ліками 3) на ліках
4. Грудна частина стравоходу прилягає	1) біля грудної протоки 2) у грудній протоці 3) до грудної протоки
5. Стравохід стикається	1) із трахеєю 2) між трахеєю 3) поруч із трахеєю
6. Черевна частина стравоходу закінчується	1) біля входу в шлунок 2) із входом у шлунок 3) за входом у шлунок
7. Пілорус шлунка відповідає	1) на рівні XII грудного хребця 2) рівню XII грудного хребця 3) біля рівня XII грудного хребця
8. Ліва легень примикає	1) до серця 2) серцю 3) на серце

9. М'язові пучки є	1) між сусідніми органами 2) сусідніх органах 3) сусідні органи
10. Продукти розпаду виводяться	1) з організму 2) в організм 3) на організмі
11. Жовч виділяється	1) із дванадцятипалої кишки 2) у дванадцятипалу кишку 3) із дванадцятипалою кишкою
12. Живильні речовини разносяться	1) усім організмом 2) по всьому організму 3) з усім організмом
13. Я налив кислоту	1) із пробірки 2) на пробірку 3) у пробірку
14. Він висипав сіль	1) з колби 2) у колбу 3) на колбу
15. Студент поставив мікроскоп	1) з футляра 2) на футляр 3) у футляр
16. Студент повернувся	1) у декана 2) від декана 3) до декана
17. Мій друг ходив	1) до декана 2) від декана 3) у декана

ТЕМА V. 2. ЧАСОВІ ВІДНОШЕННЯ У ПРОСТОМУ РЕЧЕННІ

ПЕРЕВІР СВОЇ ЗНАННЯ З ГРАМАТИКИ УРОКУ

Вправа 1. Використайте необхідні за змістом прийменники.

1. Шлунковий сік починає виділятися ... 2-3 хвилин ... *прийому* їжі.
2. Лікар вилікував хворого ... місяць.
3. Операція тривала ... *двох* ... *трьох*.
4. Професор оглянув хворого ... обходу.
5. ... операції *у* хворого відбулася зупинка серця.
6. Гіпс накладають ... місяць.
7. Нітрогліцерин був відкритий ... 1847 року.
8. ... цієї *хвороби* хворий приймав антибіотики.
9. Мій друг приїхав в Україну ... *листопаді* 2006 року.
10. Ліки потрібно приймати ... *третья* година.

ГРАМАТИКА

Позначення часу дії

Таблиця 1

Грамматичні конструкції	Приклади	Значення
– число - місяць - число, місяць, рік	у <i>Р.в.</i> без прийменника	Вісімнадцятого жовтня дві тисячі сьомого року відбулося відкриття дитячого кардіологічного центру .
– місяць - рік - століття		
Прислівники: <i>сьогодні, учора, завтра,</i> <i>недавно, зараз, вчасно, удень</i>	Обхід лікаря був недавно .	

Позначення певного періоду часу

Таблиця 2

Грамматичні конструкції	Приклади	Значення
1) <i>о</i> + числ. у формі <i>М. в.</i> 2) <i>о</i> (<i>у</i>) + поряд. числ. у формі <i>Р. в.</i> + <i>іменник</i> у формі <i>М.в.</i> 3) <i>без</i> + числ. або <i>ім.</i> у формі <i>Р. в.</i> + числ. у формі <i>З. в.</i>	Операція почалася <i>о другій годині</i> (<i>о першій годині, у п'ять хвилин на</i> <i>першу, о пів на першу, без п'яти</i> <i>шість, за чверть на восьму</i>).	Час доби
4) <i>в</i> (<i>у</i>) + ім. у формі <i>З.в.</i> ; порядковий числ. + <i>ім. Р.в.</i>	Операція буде у <i>вівторок</i> (<i>у цей вівторок, цього вівторка</i>).	Дні тижня
5) <i>на</i> + (займенник) + ім. у формі <i>М.в.</i> під час у ході у процесі протягом	Огляд провели <i>на цьому тижні</i> (<i>цьому місяці; цього тижня, цього</i> <i>місяця</i>). Професор оглянув хворого <i>під час</i> <i>обходу</i> . Під час операції <i>у</i> хворого сталася зупинка серця. Протягом всієї хвороби хворий приймав антибіотики.	Час дії
+ ім. у формі <i>Р. в.</i>		

Позначення співвідношення дії

Таблиця 3

Грамматичні конструкції	Приклади	Значення
1) <i>до</i> + ім. у формі <i>Р. в.</i>	Медсестра виміряла температуру хворим <i>до</i> обходу лікаря.	Передування в часі
2) <i>перед</i> + ім. у формі <i>Ор.в.</i>	Хворий хвилювався <i>перед</i> операцією.	
3) <i>напередодні</i> + ім. у формі <i>Р. в.</i>	Напередодні навчального року студенти купили всі необхідні підручники.	
4) <i>за</i> + числ. у формі <i>З.в.</i> + <i>до</i> + ім. у формі <i>Р. в.</i>	Хворому зробили укол <i>за</i> годину до операції.	Позначення проміжку часу перед дією

5) <i>через (через) + ім.</i> (одиниці часу – рік, день, місяць, 15 хвилин) у формі <i>З.в.</i> + <i>після + ім.</i> у формі <i>Р. в.</i>	<i>Хворому дозволили сідати через (через) день після операції.</i>	Термін , по закінченні якого настає дія
6) <i>після + іменник</i> у формі <i>Р. в.</i>	<i>Після операції хворого повезли в палату.</i>	Позначення строку , після якого наступає дія

Позначення початку, кінця й тривалості (часу) дії

Таблиця 4

Граматичні конструкції	Приклади	Значення
1) <i>з + ім.</i> у формі <i>Р. в.</i>	<i>Операція йде з другої години. З початку операції спостереження за станом хворого здійснює комп'ютер.</i>	Момент початку дії
2) <i>з + віддієслівне ім.</i> у формі <i>Ор.в.</i> + <i>ім.</i> у формі <i>Р.в.</i>	<i>З появою апарата «штучна нирка» стали можливі складні операції.</i>	Момент початку дії, що здійснюється одночасно з іншою дією
3) <i>до + ім.</i> або числ. у формі <i>Р. в.</i>	<i>Прийом хірурга триває до третьої години. Ліки потрібно приймати до повного одужання.</i>	Момент кінця дії
4) <i>з + числ.</i> у формі <i>Р. в.</i> + <i>до + числ.</i> у формі <i>Р. п.</i> 5) <i>між + числ.</i> у формі <i>Ор.в.</i>	<i>Окуліст приймає з другої до п'ятої. Операція почалася між другою й третьою годинниками.</i>	Час (термін) дії, проміжок часу
6) <i>на + ім.</i> у формі <i>З.в.</i> (з дієсловами руху)	<i>Хворого поклали у стаціонар на тиждень.</i>	Проміжок часу, протягом якого відбувається дія
7) <i>за + ім.</i> у формі <i>З.в.</i> (з дієсловами доконаного виду)	<i>Він вилікував дитину за місяць.</i>	Строк, протягом якого завершується дія, є результат

Позначення часу повторюваної дії

Таблиця 5

Граматичні конструкції	Приклади	Значення
1) <i>кожний + ім.</i> у формі <i>З. п.</i>	<i>Щороку проводиться диспансеризація населення.</i>	Регулярність здійснення дії
2) прислівника: <i>щомиті, щохвилини, щогодини, щодня, щотижня, щомісяця, щороку</i>	<i>Хворому ставлять крапельницю щодня. Окуліст приймає щовівторка.</i>	Повторювана дія

ВПРАВИ

Вправа 1. Прочитайте текст і знайдіть у ньому конструкції часу.

Старіння - це зношування організму й умирання його частин, що призводить до смерті **всього** організму. Розрізняють клінічну й біологічну смерть.

При клінічній смерті зупиняється серце, припиняється дихання, діяльність нервової системи й всіх найважливіших органів. Але й після **настання** клінічної смерті деякі процеси життєдіяльності ще тривають. Волокна, що входять до складу серцевого м'яза (волокна Пуркіньє), можуть скорочуватися навіть через кілька годин після клінічної смерті. Нерідко багато днів продовжують **рости волосся** й нігті.

Біологічна смерть організму - це припинення життєвих функцій, руйнування живого білка й припинення нормального обміну речовин, у результаті чого тіло незабаром починає розкладатися (руйнуватися). Після смерті **відбувається** перехід до неорганізованого **стану** елементів, що склали раніше живий організм.

Вправа 2. Доповніть діалоги.

Зразок: – Лекція починається о дев'ятій.

- А коли закінчується?
- О пів на одинадцятю.

1. Консультація починається о десятій. 2. **Прийом** окуліста починається об одинадцятій. 3. Збори починаються о дванадцятій. 4. **Прийом** педіатра починається о першій годині. 5. Вечір першокурсників починається о другій. 6. Обхід лікаря починається о третій. 7. Вечера починається о сьомій.

Вправа 3. Доповніть діалоги.

Зразок: Сьогодні о третій годині консультація з анатомії.

- А котра зараз година?
- Пів на третю.

1. Концерт почнеться о четвертій годині. 2. Лекція з анатомії почнеться о 8 годині. 3. Викладач обіцяв прийти о 2 годині. 4. Операція розпочнеться о 9 годині. 5. **Прийом** хірурга закінчиться о першій годині. 6. **Прийом** окуліста розпочнеться о 10 годині. 7. Літак прилетить об 11 годині. 8. Обхід лікаря розпочнеться о 7 годині.

Вправа 4. Порівняйте конструкції, що позначають час у розмовному й офіційному стилях мови.

<i>розмовний стиль</i>	<i>офіційний стиль</i>
9.05 – п'ять хвилин десятого (ранку)	дев'ята година п'ять хвилин
21.05 – п'ять хвилин десятого (вечора)	двадцять одна година п'ять хвилин
7.40 – без двадцяти десять (ранку)	сьома година сорок хвилин
12.05 – п'ять хвилин першого (дня)	дванадцята година п'ять хвилин
00.05 – п'ять хвилин першого (ночі)	нуль годин п'ять хвилин

Вправа 5. Напишіть словами час, позначений цифрами, у двох варіантах.

8.05, 16.05, 8.45, 18.45, 12.15, 22.10, 00.10

Вправа 6. Дайте відповіді на питання, використовуючи інформацію у дужках.

1. Коли прибуде **поїзд** із Києва? (7.56)
2. Коли розпочнеться п'ята пара? (15.15)
3. Коли закінчиться перша пара? (9.35)
4. Коли почнеться операція? (9.15)
5. Коли відбуває **поїзд** із Харкова? (21.40)
6. Коли закінчилася конференція? (17.30)
7. Коли розпочав **прийом** терапевт? (13.20)
8. Коли закінчилася консультація? (16.45)
9. Коли ви прийняли ліки? (20.50)

Вправа 7. Дайте відповіді на питання.

Зразок: – Коли було засновано Московський університет? (1855 рік)
- Московський університет було засновано у 1855 році.

1. Коли було засновано Харківський університет? (1805 рік)
2. Коли Р. **Гук** відкрив клітину? (1665 рік)
3. Коли **Шванн** і **Шлейден** сформулювали клітинну теорію? (1838 рік)
4. Коли був відкритий нітрогліцерин? (1847 рік)
5. Коли ваш брат закінчив університет? (2005 рік)
6. Коли хворий переніс бронхіт (2000 рік).
7. Коли дитина перенесла пневмонію? (2001 рік).
8. Коли хворий переніс операцію? (1995 рік)
9. Коли були відкриті віруси? (1892)

Вправа 8. Дайте відповіді на питання.

Зразок: – Коли ваш друг приїхав в Україну? (6 жовтня 2006 року)
- Мій друг приїхав в Україну шостого жовтня 2006 року.

1. Коли ви приїхали в Україну? (5 вересня 2001 року)
2. Коли ви поступили на медичний факультет? (31 серпня 2006 року)
3. Коли ви **одержали** візу? (20 вересня 2003 року)
4. Коли ви перенесли операцію? (2 листопада 1999 року)
5. Коли ваш друг зламав ногу? (3 грудня 1987 року)
6. Коли ваш друг **одержав** травму? (21 січня 2000 року)
7. Коли ви **занедужали** на грип? (8 лютого 2004 року)
8. Коли ви захистили курсову роботу? (28 березня 2006 року)

Вправа 9. Дайте відповіді на питання.

Зразок: – Коли була відкрита **клітина**? (XVII століття)
- **Клітина** була відкрита у **сімнадцятому столітті**.

1. Коли був заснований Московський університет? (XVIII століття)
2. Коли був заснований Харківський університет? (XIX століття)
3. Коли з'явився мікроскоп? (XVII століття)
4. Коли **Левенгук** відкрив мікроскопічні організми? (XVIII століття)
5. Коли з'явилися комп'ютери? (XX століття)
6. Коли була сформульована клітинна теорія? (XIX століття)
7. Коли були відкриті віруси? (XIX століття)
8. Коли були відкриті рентгенівські промені? (XIX століття)

Вправа 10. Прочитайте речення, подані у правій і лівій колонці.

Визначите форму іменника й числівника при **вираженні** дати й часу дії.

1. Завтра буде 8 (восьме) березня.	8 (восьмого) березня в Україні відзначають Міжнародний жіночий день.
2. Сьогодні 1(перше) вересня.	1 (першого) вересня в Україні відзначають День знань.
3. Учора було 12 (квітня) квітня.	12 (дванадцятого) квітня відзначають День космонавтики.
Питання: Яке число ...?	Питання: Коли ...?

Вправа 11. Дайте відповіді на питання, використовуючи словосполучення, подані у **дужках**.

I. 1. Яке сьогодні число? (12 вересня) 2. **Подивіться**, яке число стоїть на вашій заяві? (23 квітня) 3. Консультація з анатомії відбудеться через **три** дні. - Яке це буде число? (6 жовтня) 4. Я піду на **прийом** до невропатолога через два дні. - Яке це буде число? (29 січня)

II. 1. Коли **відзначається** Міжнародний день захисту дітей? (1 червня) 2. Коли **відзначається** Всесвітній день здоров'я? (7 квітня) 3. Коли **відзначається** День перемоги? (9 травня) 4. Коли **відзначається** День звільнення Африки? (25 травня) 5. Коли в Україні **відзначається** День Конституції? (28 червня) 6. Коли **відзначається** День незалежності України? (24 серпня)

Вправа 12. **Подивіться** на ваш годинник й дайте відповіді на питання.

1. Котра зараз **година**? 2. Котра година була 10 хвилин тому (30 хвилин тому, 2 **години** тому)? 3. Котра година буде через 15 хвилин (через 20 хвилин, через 2 (**дві**) з половиною **години**)?

Вправа 13. Дайте відповіді на питання. Задайте ці питання своїм товаришам.

1. Коли починаються **заняття** на факультеті? 2. Коли починається й закінчується друга пара? 3. Коли ви **вийшли** з **будинку** й коли **прийшли** в університет? 4. О котрій **годині** ви обідаєте? 5. О котрій **годині** **відкривається** буфет? 6. О котрій **годині** **відкривається** бібліотека?

Вправі 14. Дайте відповіді на питання. Де можливо, укажіть **годину**, число, місяць, рік.

1. Коли ви приїхали в Україну? 2. Коли приземлився ваш літак? 3. Коли ви вперше **прийшли** на **заняття** на підготовчий факультет? 4. Коли ви потупили до університету? 5. Коли ви вперше **прийшли** на **заняття** на факультет? 6. Який день ви запам'ятали на все життя? 7. Як ви зазвичай **проводите** день? 8. Який у вас розклад **занять** у найбільш напружений день?

Вправа 15. Передайте **зміст** даних речень, використовуючи **часові** конструкції: **минулого тижня, цього тижня, наступного тижня.**

1. Він був **у** лікаря **у** **суботу**. 2. Я збираюся піти до лікаря **завтра**. 3. Брат їде додому **в** **неділю**. 4. Консультація розпочнеться **незабаром**. 5. Я поїду на батьківщину **через** **сім** **днів**. 6. **Через** **кілька** **днів** почнуться канікули. 7. Мій друг **недавно** повернувся з Києва.

Вправа 16. Дайте відповіді на питання, використовуючи співвідносні словосполучення, подані праворуч, у потрібній прийменниково-відмінковій формі.

1. Коли ви закінчите університет?	майбутній рік
2. Коли проходила конференція на вашому факультеті?	минулий тиждень
3. Коли ви були на прийомі в окуліста?	минулий тиждень
4. Коли ви збираєтеся відвідати друга в лікарні?	цей тиждень
5. Коли розпочнеться практика в лікарні?	наступний тиждень
6. Коли ви поїдете на прийом до невропатолога?	цей тиждень
7. Коли буде залік з анатомії?	майбутній тиждень
8. Коли ваш брат був у лікаря?	минулий тиждень
9. Коли ваш брат збирається піти на прийом до лікаря?	цей тиждень

Вправа 17. Дайте відповіді на питання, використовуючи у відповідях конструкції **часу минулого (наступного) тижня.**

З р а з о к: а) *Ти ходив на виставку?* - *Ще ні, я збираюся піти туди наступного тижня.*
б) *Ти був у Сашка вчора?* - *Ні, я ходив до нього минулого тижня.*

1. Ви ходили до лікаря? 2. Ви купили ці диски сьогодні? 3. Ви були у лікарні? 4. Ви будете робити **доповідь** у цю середу? 5. Ви зробили лабораторну роботу з хімії? 6. Ви були у зубного лікаря? 7. Ваш друг ходив до кардіолога? 8. Ви відвідали друга у лікарні?

Вправа 18. Передайте **зміст** речень, використовуючи конструкцію із прислівником **протягом**.

З р а з о к: *Мій друг відпочивав у Криму 5 днів. - Мій друг відпочивав у Криму протягом п'яти днів.*

1. Ми були на практиці у лікарні місяць. 2. Операція тривала 2 **години**. 3. Напад болю тривав 20 хвилин. 4. Африканська сонна хвороба триває 5-7 років. 6. Хворий **перебував** у реанімації **добу**. 7. Хворому вводили антибіотики 10 діб. 8. Мій друг лежав у лікарні **два** тижні. 9. **У** хворого була висока температура **дві** доби. 10. Хворий був непритомний **три** доби.

Вправа 19. Дайте відповіді на питання, використовуючи слова, подані в **дужках**, у потрібній прийменниково-відмінковій формі.

1. Коли ваш друг переніс ангіну? (дитинство) 2. Коли ваша мати хворіла на грип? (юність) 3. Коли ви змінили проживання? (молодість) 4. Коли **кістки** стають ламкими? (літній вік) 5. Коли **у** хворого з'явилася виразка шлунка? (старість) 6. Коли ваш брат переніс кір? (дитинство) 7. Коли ваш друг лежав у лікарні? (дитячий вік) 8. Коли ваш дядько переніс інсульт? (похилий вік)

Вправа 20. Передайте **зміст** поданих речень, використовуючи слова, подані в **дужках**, у потрібній граматичній формі й прийменник **під час**.

1. **У** хворого була зупинка серця ... (операція). 2. Мій друг працював у лікарні ... (канікули). 3. Студенти робили аналізи крові ... (практика). 4. Викладач пояснював нову тему ... (**заняття**). 5. Мій друг працював у читальному залі ... (сесія). 6. Професор оглядав хворих ... (обхід). 7. Хворий приймав ліки ... (**хвороба**).

Вправа 21. Прочитайте речення, подані у лівій й правій колонках. Знайдіть у них конструкції часу й **визначте** різницю в **їхньому** значенні.

У мого друга звільнення від уроків фізкультури до 22 (двадцять другого) березня. На фізкультуру він повинен прийти 22 березня.	У мого друга звільнення від уроків фізкультури по 22 (двадцять друге) березня. На фізкультуру він повинен прийти 23 березня.
---	---

Вправа 22. Дайте відповіді на питання, використовуючи інформацію, **подану** праворуч.

1. До якого числа ви будете вчитися? По яке число ви будете вчитися?	15 червня закінчується другий семестр.
2. До якого числа у вас зимові канікули? По яке число у вас зимові канікули?	Перший семестр закінчується 15 січня.
3. До якого числа у вас дійсна реєстрація? По яке число у вас дійсна реєстрація?	Реєстрація закінчується 10 жовтня.

4. До якого числа **у** вашої подруги лікарняний лист?
По яке число **у** вашої подруги лікарняний **лист**? Вона повинна **приступитися** до роботи 11 квітня.
5. До якого числа **у** вашого викладача **відпустка**?
По яке число **у** вашого викладача **відпустка**? Він повинен вийти на роботу 28 серпня.
6. До якого числа у вас **екзаменаційна** сесія?
По яке число у вас **екзаменаційна** сесія? Канікули починаються 1 липня.
7. До якого числа у вас практика в лікарні?
По яке число у вас практика в лікарні? Канікули починаються 1 серпня.

Вправа 23. Складіть речення, використовуючи конструкцію **передувати чому**.

1. Клінічна смерть; біологічна смерть. 2. Припинення електричної активності головного мозку; зупинка серця, припинення дихання. 3. Теоретичний курс; практика в лікарні. 4. Робота в бібліотеці; написання курсової роботи. 5. Практика в лікарні; одержання диплома. 6. Відкриття антибіотиків; тривалі дослідження. 7. Наркоз; операція. 8. Високий тиск; інсульт.

Вправа 24. Складіть речення, використовуючи конструкцію **за чим іде (настає) що** і матеріал вправи 23.

Вправа 25. Дайте відповіді на питання.

1. Коли вона повинна приймати ці ліки? 2. Коли викладач входить в аудиторію? 3. Коли дітям не дозволяється дивитися телевизор? 4. Коли ви поїдете додому? 5. Коли можна дивитися телевизор? 6. Коли студенти **йдуть** додому? 7. Коли лікар рекомендував приймати пігулки? 8. Коли лікар рекомендував приймати вітаміни?

Вправа 26. Складіть речення з наступними словосполученнями: **до іспиту – перед іспитом; до операції – перед операцією; до хвороби – перед хворобою**.

Вправа 27. Вставте замість **крапок**, слова й словосполучення, подані в **дужках**, у потрібній формі.

З р а з о к: До аеропорту необхідно **приїхати** за ... (**година**) до ... (**виліт**). - До аеропорту необхідно **приїхати** за **годину** до вильоту.

1. Інструменти потрібно **одержати** за ... (день) до ... (початок практики). 2. Наркоз дають за ... (15 хвилин) до ... (початок операції). 3. Таблетки потрібно приймати за ... (**година**) до ... (їжа). 4. Розклад можна **довідатися** за ... (тиждень) до ... (**заняття**). 5. Лікар прийшов у поліклініку за ... (5 хвилин) до ... (**прийом**). 6. Хворому зробили укол за ... (20 хвилин) до ... (операція). 7. Квитки можна замовити за ... (10 днів) до ... (від'їзд). 8. Студент прийшов на **заняття** за ... (10 хвилин) до ... (початок). 9. Хвора випила краплі за ... (20 хвилин) до ... (**прийом** їжі).

Вправа 28. Дайте відповіді на питання за зразком.

З р а з о к: Він **приїхав** у аеропорт до вильоту? - Так, за **годину** до вильоту.

1. Вона прийняла таблетку до їжі? 2. Лікар прийшов у поліклініку до **прийому**? 3. Викладач увійшов в аудиторію до **дзвінка**? 4. Студенти **прийшли** в аудиторію до **дзвінка**? 5. Консультація

буде до іспиту? 6. Наркоз дали до операції? 7. Ви повернулися додому до дощу? 8. Ви прийняли ліки до виходу на вулицю? 9. Ви підготували **прилади** до роботи? 10. Ви здали книгу в бібліотеку до канікул?

Вправа 29. Прочитайте речення, подані у лівій і правій колонках, і коментар до них. Поясніть уживання конструкції **часу** із прийменниками **після** й **через**.

1. Ми зустрінемося після свят. У конструкції із прийменником після іменник позначає подію.	Ми зустрінемося через тиждень. У конструкції із прийменником через уживаються слова, що позначають одиниці часу.
2. Я повернуся додому після другої години (тобто пізніше ніж о другій годині дня, наприклад, 14.10).	Я повернувся додому через дві години (тобто протягом двох годин мене не було вдома).

Вправа 30. Дайте відповіді на питання, використовуючи конструкцію з прийменником часу **через (за)**.

Зразок: Коли скінчиться лекція? (*п'ять* хвилин) - Через *п'ять* хвилин. (За *п'ять* хвилин).

1. Коли почне приймати хірург? (*десять* хвилин) 2. Коли почнеться операція? (півгодини) 3. Коли почнеться **прийом** у невропатолога? (15 хвилин). 4. Коли закінчиться лекція? (*година*) 5. Коли закінчиться консультація? (20 хвилин) 6. Коли почнуться канікули? (*місяць*) 7. Коли ви поїдете на батьківщину? (*три* місяці) 8. Коли ви **закінчите** університет? (6 років) 9. Коли закінчатся канікули? (тиждень)

Вправа 31. Перепишіть речення, використовуючи слова, подані праворуч, у потрібному відмінку із прийменниками **після, о, через (за)**.

1. Він виїхав у відрядження й повернеться тільки ...	тиждень
2. Він почував себе цілком здоровим ...	відпочинок
3. Лікаря немає. Він завжди приходив ...	дев'ята година
4. Ми довідалися , що операція відбудеться ...	десять хвилин
5. Він буде працювати лікарем ...	шість років
6. Хворий виписався з лікарні ...	місяць
7. Його ще немає. Зараз 5 годин , а він завжди приходив ...	шоста година
8. Лікар розпочне прийом ...	година
9. Хірург сказав, що операція закінчиться ...	друга година
10. Це ліки потрібно приймати ...	їжа
11. Канікули починаються ...	сесія

Вправа 32. Дайте відповіді на питання.

Зразок: Друг приїхав в аеропорт після вильоту літака? - Так, він приїхав через кілька хвилин після вильоту літака.

1. Хвора прийняла таблетки після їжі? 2. Хвора випила краплі після **прийому** їжі? 3. Хвора прийняла ліки після їжі? 4. Викладач увійшов в аудиторію після **дзвінка**? 5. Студент приїхав додому після Нового року? 6. Хірург вийшов до родичів хворого після операції? 7. Кровотеча розпочалася після операції? 8. Температура понизилася після **прийому** аспірину.

Вправа 33. Використайте замість **крапок** слова, подані в **дужках**, у потрібній применниково-відмінковій формі.

1. ... (операція) **у** хворого почалася кровотеча. 2. ... (грип) **у** мого друга були ускладнення. 3. Це ліки потрібно приймати ... (їжа). 4. ... (кілька днів) наступить Новий рік. 5. ... (місяць) хворий зовсім видужав. 6. ... (місяць) **у** студентів почнеться сесія. 7. ... (травма) **у** нього почався головний біль. 8. Лікар повернеться ... (друга година). 9. **Напад** почався ... (**прийом їжі**).

Вправа 34. Прочитайте речення, подані у лівій і правій колонках. Укажіть **вид** дієслова. **Визначите**, які конструкції часу вживаються з дієсловами доконаного й недоконаного **виду**.

Студент **готувався** до **доповіді** тиждень.

Студент **підготувався** до **доповіді** за тиждень.

Студент **писав** курсову роботу місяць.

Студент **написав** курсову роботу за місяць.

Вправа 35. Використайте замість **крапок** подані в дужках дієслова потрібного **виду**, у потрібній формі.

1. І.П. **Павлов** ...різні проблеми фізіології 60 років (вивчати - вивчити). 2. Студент ... нову тему за дві години (вивчати - вивчити). 3. **Шванн** і **Шлейден** ... клітинну теорію за **два** роки (створювати - створити). 4. Студент ... до захисту курсової роботи за **годину** (**готується** - підготується). 5. Мій друг ... контрольну роботу **півтори години** (писати - написати). 6. Ми ... **фізику два** семестри (вивчати - вивчити). 7. Студент ... лабораторну роботу за **годину** (виконувати - виконати). 8. Хірург ... операцію три години (робити - зробити).

Вправа 36. Складіть діалоги за зразком.

Зразок: – Ви довго робили вправу?

- Я робив її півгодини.

- Ви швидко зробили вправу?

- Я зробив її за півгодини.

1. Хірург довго робив операцію? 2. Ти довго **готувався** до заліку? 3. Ти довго хворів? 4. Напад болю довго тривав? 5. Ти довго одужував? 6. Рана на нозі довго гоїлася? 7. Рана на руці довго гоїлася? 8. Ви довго перекладали текст? 9. Ви довго робили аналіз крові? 10. Ви довго **лікувалися**?

Вправа 37. Складіть діалоги.

Зразок: – Цей **будинок** буде **будуватися** **п'ять** років.

- Ну що ти! Я думаю його **побудують** за рік.

1. Він буде **готуватися** до **доповіді** місяць. 2. Хірург буде робити операцію три години. 3. Рана буде гоїтися місяць. 4. Курсову роботу ми будемо писати семестр. 5. Ти будеш учити нові слова дві година. 6. Він буде **готуватися** до заліку **два** тижні. 7. Ми будемо вивчати цю тему цілий місяць. 8. Професор буде **проводити** обхід **3 години**.

Вправа 38. Поставте питання до речень.

1. Операція тривала дві година. 2. Напад болю **пройшов** за **годину**. 3. Студенти поїдуть на практику через тиждень. 4. Гіпс потрібно зняти через місяць. 5. Ми підготувалися до

конференції за тиждень. 6. Дитина хворіла 10 днів. 7. Хворий одужав за 10 днів. 8. Лікар прийшов до хворого через **годину**.

Вправа 39. Прочитайте речення, подані у лівій і правій колонках.

Зверніть увагу на значення дієслів, при яких **уживаються** конструкції часу без прийменника та з прийменником **на**.

Скільки часу ...?

Мій друг провів в Україні **5 років**.

Мій друг був у лікарні **місяць**.

На який термін ...?

Ми приїхали в Україну **на 5 років**.

Мого друга поклали в лікарню **на місяць**.

Вправа 40. Складіть діалоги за зразком.

Зразок: – Ви поїдете на батьківщину на все літо? (місяць)
- Ні, ми поїдемо тільки на місяць.

1. Ти ляжеш у лікарню на місяць? (тиждень) 2. Ти підеш у лікарню до друга на весь вечір? (година) 3. Ти будеш проходити практику в лікарні все літо? (місяць) 4. Ти підеш до лабораторії на весь день? (друга година) 5. Медсестра прийде в лікарню на добу? (8 годин) 6. Брат поїде до посольства на весь тиждень? (два дні) 7. **Вашого** друга покладуть у лікарню на два місяці? (два тижні) 8. Хірург зробить операцію за 2 години? (година)

Вправа 41. Передайте **зміст** речень, використовуючи конструкції часу із прийменником **на**.

Зразок: – На зимових канікулах я був у **Києві два дні**.
- На зимових канікулах я їздив у **Київ на два дні**.

1. Мій друг лежав у лікарні місяць. 2. Вікно було відкрито тільки 5 хвилин, але в аудиторії стало холодно. 3. Мій друг виїхав на батьківщину. Через 5 днів він повернеться до Харкова. 4. По **дорозі** додому я **хочу** заїхати в Київ і пробути там день. 5. Ми були в Криму на екскурсії **два дні**. 6. Ми були **в друга** в лікарні **годину**. 7. Я був на практиці в лікарні **два тижні**. 8. Улітку мій друг був на батьківщині 3 тижні.

Вправа 42. Утворіть прислівники часу від поданих словосполучень.

Зразок: щосекунди – щомиті.

Щохвилини, щогодини, щотижня, щодня, щомісяця, щокварталу, щороку.

Вправа 43. Дайте відповіді на питання, використовуючи відповідні прислівники часу.

1. Ви **проходите** практику в лікарні щороку? 2. Ви здаєте модуль з анатомії щомісяця? 3. Ви **дзвоните** додому щотижня? 4. Ви виконуєте лабораторну роботу з хімії щотижня? 5. Ви **їздите** додому щороку? 6. Ви **ходите** на **заняття** щодня? 7. Хворому вимірювали тиск щогодини? 8. Пацієнт робив **ЕКГ** щомісяця?

Вправа 44. Дайте відповіді на питання за зразком.

Зразок: Лабораторна робота з хімії у вас буде у середу? - Ні, у четвер, лабораторні роботи з хімії в нас завжди бувають щочетверга.

1. **Заняття** з фізкультури буде у вівторок? 2. Лекція з анатомії буде у понеділок? 3. Ви їздили до посольства у суботу? 4. **Заняття** з фізики будуть у п'ятницю? 5. Ви прибирали кімнату у понеділок? 6. **Заняття** з психології будуть у середу? 7. Консультація з анатомії буде у четвер? 8. **Заняття** з української мови будуть у середу?

Вправа 45. Дайте відповіді на питання.

1. Як часто ви телефонуєте додому? 2. Як часто ви пишете листи? 3. Як часто ви відвідуєте стоматолога? 4. Як часто у вас **заняття** з анатомії, української мови? 5. Як часто ви **дивитесь** телевизор? 6. Як часто ви **ходите** в кіно? 7. Як часто ви зустрічаєтеся із друзями? 8. Як часто ви **їздите** на батьківщину? 9. Як часто ви здаєте аналізи? 10. Як часто ви робите рентген грудної клітини?

Вправа 46. Порівняйте конструкції, що виражають точний і приблизний час.

	точний час	приблизний час
Він працював	дві години	години дві
Він повернувся	через (за) п'ять хвилин	хвилин через п'ять
Він вийшов	на п'ять хвилин	хвилин на п'ять

Вправа 47. Дайте відповіді на питання.

Зразок: - Ти надовго **їдеш**? - **Години на дві.**

1. Коли ти повернешся? 2. Ти надовго ліг у лікарню? 3. **Скільки часу** триває операція? 4. Ти надовго виїдеш на батьківщину? 5. **Скільки часу** він буде **перебувати** в лікарні? 6. **Скільки часу** триває **напад** болю? 7. Через **скільки** годин **пройде** біль після **прийому** ліків? 8. Через **скільки** годин **пройде** **напад** болю? 9. Через **скільки** годин прийде лікар?

Вправа 48. Прочитайте фрагмент лікарняного режиму. Розкажіть про роботу медсестри.

Час доби	Заходи	Обсяг роботи медсестри
7.00	Підйом.	Запалює світло в палатах.
7.05-7.30	Вимірювання температури.	Роздає термометри, записує результати вимірів до температурних аркушів і історії хвороби.
7.30-8.00	Ранковий туалет.	Допомагає умитися важкохворим , обробляє порожнину рота, очі , ніс, зачісує хворих. Перестилає ліжка.
8.00-8.30	Роздача ліків.	Роздає хворим ліки і знаходиться з ними, коли хворі приймають ліки.
8.30-9.00	Сніданок.	Допомагає роздати їжу, годує важкохворих.
9.00-10.00	Лікарський обхід.	Бере участь в обході й записує призначення лікаря.
10.00-13.00	Виконання лікарських	Супроводжує хворих у рентгенівський кабінет, до лікарів-консультантів, робить

	призначень.	зондування шлунка для узяття шлункового соку, ставить гірчичники, банки, зігріваючі компреси, робить ін'єкції, доглядає за важкохворими.
13.00-13.30	Роздача ліків.	Роздає хворим ліки і є присутньою при їхньому прийманні .
13.30-14.30	Обід.	Допомагає роздавати їжу, годує важкохворих .

Вправа 49. Ваш друг збирається піти на практику в лікарню, **розкажіть** йому про обов'язки медсестри.

Вправа 50. Ваш друг лежав у лікарні, **розпитайте його** про лікарняний режим.

Вправа 51. Прочитайте **розповідь** студента, зверніть увагу на конструкції, що виражають часові відношення.

Коли я прийшов додому після **занять**, я **відчув** себе погано й вирішив трохи полежати. Увечері у мене **піднялася** висока температура, почало **боліти** горло, було важко ковтати. Мій друг **викликав** швидку допомогу. Лікар швидкої допомоги вислухав мене, подивився горло й сказав, що у **легенях** чисто, а горло червоне. Медсестра зробила мені укол. Через півгодини після уколу в мене знизилася температура, я дуже спітнів. Після гарячого чаю **з** лимоном я заснув. Прокинувся я рано від сильного пекучого болю у горлі. Після розмови зі мною друг **викликав** дільничного лікаря. Дільничний лікар прийшла через дві години після виклику. Подивившись моє горло, вона поставила діагноз «ангіна» і призначила лікування. Я мав приймати антибіотики двічі на день за **годину** або півгодини до їжі й запивати їх кефіром. Крім того, мені був призначений септофрл. Я приймав ліки протягом **5-ти** днів. Через 5 днів мені стало краще, і я пішов на **заняття**. Після хвороби я приймав вітаміни 10 днів.

Вправа 52. Розкажіть про перенесену вами або **вашим** другом хворобу.

Слова для довідок: протягом дня, щодня, кожні шість годин, за 20 хвилин до їжі, через півгодини після їжі, протягом тижня, місяць, після хвороби, під час хвороби.

Вправа 53. Ваш родич переніс операцію на **серці** з приводу стенозу мітрального клапана. Розкажіть про його доопераційний и післяопераційний період.

Слова для довідок: перенести важку операцію на **серці**, не можна їсти, за дві години до їжі, після наркозу, операція тривала, операція **пройшла** успішно, **перебувати** в реанімації протягом доби, щодня ставити крапельниці, підключити до апарата штучного дихання на **дві доби**, приймати нітрогліцерин під язик **кожні 8 годин**, **перевести** в палату через два дні, робити перев'язку щодня, робити **ЕКГ раз** на два дні, вводити антибіотики щодня протягом 7 днів, лежати в стаціонарі **два** тижні, спостерігатися у лікаря півроку.

Вправа 54. Ваш друг переніс операцію. **Розпитайте його** про доопераційний і післяопераційний період.

Вправа 55. Поставте питання до речень.

1. Пов'язку накладають на **п'ять** днів, через 5-6 днів пов'язку треба зняти. 2. Гіпс накладають на місяць. 3. Гірчичники ставлять на 10-15хвилин. 4. Повторну ін'єкцію сироватки вводять через 40

хвилин після першої дози. 5. Тривалість цієї стадії захворювання 2-3 доби. 6. Розчин глюкози треба вводити близько 3-4 хвилин. 7. Тривалість **нападу** серцевої астми від 1 до 2 хвилин. 8. Нітрогліцерин був відкритий у 1847 році.

Вправа 56. Запам'ятайте словосполучення зі словом «**час**», „година”. Включіть їх у діалог.

1. Котра година? 2. Час вставати (Настав час вставати). 3. Вони **прийшли** вчасно. 4. Як летить час! 5. Час біжить дуже швидко. 6. Час - кращий лікар. 7. **Яку пору** року (сезон) ви **любите** найбільше. 8. Як повільно тягнеться час! 9. Дочекайся кращих часів.

РОБОТА З ТЕКСТОМ

Завдання 1. Прочитайте текст і підготуйте відповіді на питання за змістом тексту.

ГІПОТЕРМІЯ

На межі XIX - XX століть російський учений П. І. **Бахметьєв** установив, що у період **зимової сплячки** життєдіяльність у холоднокровних тварин майже припиняється. Вони ніби впадають у **стан** особливого **виду** наркозу. Але через якийсь час, якщо їх зігріти, вони знову оживають. **Бахметьєв** довів, що таке явище прихованого, різко вповільненого життя можна **одержати й у теплокровних**, якщо їх поступово охолоджувати.

Штучне охолодження організму, або гіпотермію, зараз застосовують при операціях на **серці**. А кілька років назад у лабораторії **МДУ** почалися експерименти з використання гіпотермії для подовження **строку** клінічної смерті.

У результаті тривалої й наполегливої роботи співробітникам лабораторії вперше у світовій практиці вдалося продовжити **строк** клінічної смерті у піддослідних собак до двох **годин**. Досягли вони цього за допомогою глибокої гіпотермії й наркозу.

Собаці **ввели** у кров **нембутал**, і вона заснула. Потім її почали охолоджувати у спеціальній ванні, **заповненій** льодом. Коли температура її тіла знизилася до 20°C, собаці розкрили вену. Кров повільно **йшла** з тіла тварини, разом з нею **йшло** й життя. Через 25 хвилин у собаки зупинилося серце, припинилося дихання. Наступила клінічна смерть, що тривала дві години. За час клінічної смерті температура тіла **тварини** знизилася до 11 градусів. При такій температурі тіла **тварини** почали оживлення собаки.

Після артеріального нагнітання крові й штучного дихання у собаки **спочатку** відновилася серцева діяльність. Це **відновлення** відбулося тільки на **двадцять** п'ятій хвилині оживлення. На тридцятій хвилині з'явилися перші дихальні **рухи**. Коли самостійне дихання стало частішим і ритмічним, був виключений апарат штучного дихання.

Через добу після початку оживлення собака вже почала піднімати голову, приймати їжу, а на другу добу почала ходити. У собаки було лише порушення координації **руху**, хистка хода, а потім наступило повне **відновлення** життєвих функцій. Зараз собака не **відрізняється** від **інших** тварин.

Завдання 2. Дайте відповіді на питання.

1. Що **встановив** П. І. **Бахметьєв**? 2. Що **відбувається** у холоднокровних тварин у період **сплячки**? 3. Для чого застосовують штучне охолодження організму? 4. На який термін вдалося продовжити клінічну смерть співробітникам лабораторії **МДУ**? 5. Що відбулося із собакою при охолодженні? 6. Що відбулося із собакою після артеріального нагнітання крові й штучного дихання? 7. Коли був виключений апарат штучного дихання? 8. Що відбулося із **собакою** до кінця першої доби після початку оживлення?

Завдання 3. Розберіть слова за морфемним складом.

Життєдіяльність, холонокровне, теплокровний, оживлення, піддослідний, гіпотермія.

Завдання 4. Підберіть антоніми до наведених слів.

Зігріти, знизитися, виключити, почати, застосовувати, тривалий, прихований, приватний, штучний.

САМОСТІЙНА РОБОТА

Завдання 1. Прочитайте текст і підготуйте відповіді на питання.

ВІРУСИ

Поряд з одноклітинними й багатоклітинними організмами у природі існують організми, що мають більш просту **будову**, ніж одноклітинні **істоти**. До них належать різні віруси.

Віруси – найдрібніші з усіх відомих мікробів. Вони були відкриті у 1892 році російським ботаніком Д.І. **Івановським** при вивченні хвороби тютюну, названою мозаїчною хворобою (при цій хворобі листя рослини стає плямистим, схожим на мозаїку). Після відкриття Д.І. **Івановського** голландський учений **Бейеринг** запропонував термін «вірус» (від **лат.** virus - **отрута**). У наступні 20-25 років було **виявлено** багато різних вірусів. У 1898 році був відкритий вірус ящура, в 1911 році - саркоми **Рауса**. Протягом 1815 - 1817 років також були знайдені віруси бактерій. Таким чином, до початку **XX століття** стали відомі віруси рослин, тварин і бактерій.

Розміри більшості вірусів не перевищують **десятих часток** мікрона, тому їх можна побачити тільки за допомогою електронного мікроскопа. Тіло віруса, як правило, не має ні ядра, ні оболонки. Хімічний склад вірусів простий. Більшість із них складається з нуклеїнової кислоти й білка. Віруси **містять** тільки **один** тип нуклеїнової кислоти - **ДНК** або **РНК**. У вірусів рослин, як правило, виявляється **РНК**, серед вірусів **тварин** **ДНК** і **РНК**-місткі, для більшості вірусів бактерій **характерна** наявність **ДНК**, але в останні роки виявлені й **РНК**-місткі. Нуклеїнові кислоти виконують генетичні функції вірусів. Білок усіх вірусів належить до глобулінів.

Віруси широко поширені у природі. Паразитуючи у **клітинах** живих організмів, вони викликають різні захворювання. Віруси є збудниками грипу, **кору**, поліомієліту й інших захворювань людини. Зараз **відомо більше** ста захворювань людини, що мають вірусну природу. У середині **80-х років XX століття** був відкритий дуже небезпечний вірус імунодефіциту **людини**, перед яким людство поки що безсиле.

Кількість вірусних захворювань рослин і **тварин** значно більша. Існують також віруси-паразити бактерій, які **ростуть** і розвиваються тільки у **середовищі**, де є **певні** види бактерій, руйнуючи ці бактерії. Такі віруси називаються бактеріофагами.

Завдання 2. Дайте відповіді на питання.

1. Які організми мають найпростішу будову? 2. Коли були відкриті віруси? 3. Ким були відкриті віруси? 4. Хто запропонував термін «віруси»? 5. Коли був відкритий вірус **ящура**? 6. Коли був відкритий вірус саркоми **Рауса**? 7. Коли були знайдені віруси бактерій? 8. Коли стали відомі віруси рослин, тварин і бактерій? 9. Які розміри мають віруси? 10. Якою є **будова** вірусів? 11. Який хімічний склад вірусів? 12. Із чого **складаються** віруси? 13. **Які** нуклеїнові кислоти **містять** віруси? 14. **Які** нуклеїнові кислоти **містять** віруси рослин і **тварин**? 15. Яку функцію виконують нуклеїнові кислоти? 16. Який білок міститься у вірусах? 17. Що викликають віруси? 18. Збудниками яких захворювань є віруси? 19. Яка кількість вірусів, що викликають захворювання **людини**, відома на сьогодні? 20. Що таке бактеріофаги?

Завдання 3. **Замініть** підкреслені конструкції синонімами.

1. Більшість вірусів складається з нуклеїнової кислоти й білка. 2. Віруси містять тільки один тип нуклеїнової кислоти. 3. Для більшості вірусів бактерій характерна наявність ДНК. 4. Нуклеїнові кислоти виконують генетичні функції вірусів. 5. Білок усіх вірусів належить до глобулінів. 6. Віруси є збудниками грипу, кору. 7. Паразити бактерій називаються бактеріофагами. 8. Віруси - це найдрібніші з усіх відомих мікробів.

Завдання 4. Замініть пасивні мовленнєві звороти активними і навпаки.

1. Віруси були відкриті відомим ботаніком Д.І. Іванівським в 1892 році. 2. Голландський учений Бейерин запропонував термін «вірус». 3. У 1898 році був відкритий вірус ящура. 4. У 1911 році був відкритий вірус саркоми Рауса. 5. Протягом 1815 - 1817 років були знайдені віруси бактерій. 6. В останні роки виявлені РНК-місткі віруси бактерій. 7. Віруси викликають різні захворювання. 8. В XX столітті був відкритий вірус імунодефіциту людини (ВІЛ). 9. В останні роки були виявлені ДЕК-місткі віруси бактерій.

Завдання 5. Перепишіть текст, вставляючи замість крапок слова й словосполучення, подані в дужках, у потрібній прийменниково-відмінковій формі.

Микола Іванович Пирогов народився у 1810 ... (рік) у... (Москва). У... (чотирнадцять років) він поступив ... (медичний факультет) ... (Московський університет). У... (тридцять років) Пирогов захистив ... (докторська дисертація).

У 1890 ... (рік) почалася велика епідемія ... (холера) у... (Росія). Майже ... .. (два місяці) Пирогов щодня розтинав ... (трупи) загиблих від ... (холера).

М.І. Пирогов став ... (засновник) нової галузі ... (медицина) - хірургічної анатомії. Він завідував ... (кафедра) і ... .. (анатомічний інститут) і керував ... .. (найбільша клініка) у Петербурзі. Після ... (робота) він розтинав ... (трупи) і готував матеріали для ... .. (анатомічний атлас). За ... (15 років) робіт він зробив майже 12 тисяч розтинів.

Під час ... (Кримська війна) (1853 - 1856р.) М.І. Пирогов разом з іншими лікарями оперував одночасно на трьох столах, по 80 - 100 хворих на... (доба). Він ампутував гомілку за ... (8 хвилин).

М.І. Пирогов займався ... (одна) з найважливіших проблем хірургії - знеболюванням. ... (Літо) 1947 ... (рік) він уперше у світі масово застосував ефірний наркоз у... (військові умови). М.І. Пирогов був ... (великий хірург) і ... (учений-анатом).

Завдання 6. Вивчіть таблицю й напишіть свої приклади.

Називний відмінок	
1. Яке сьогодні число?	Сьогодні <u>перше</u> жовтня.
2. <u>Котра година?</u>	Зараз <u>вісім</u> .
Родовий відмінок	
1. Коли починаються <u>заняття</u> в університеті?	Першого вересня.
Якого числа буде залік з української мови?	<u>Двадцять</u> п'ятого цього місяця.
2. <u>Котра година?</u>	<u>Десять</u> хвилин на другу. Без <u>десяти</u> п'ять.
3. <u>З якої години</u> працює буфет?	<u>З дев'ятої години</u> .
Відколи (<u>з якого часу</u>) ви спостерігалися у ревматолога?	<u>З дитинства</u> .
4. До якої <u>години</u> приймає уролог?	До <u>одинадцятої години</u> .
Доки (до якого часу) ви спостерігалися в ревматолога?	До серпня.
5. <u>Скільки часу</u> буде тривати конференція?	Із <u>сьомого</u> до дев'ятого червня.
6. Коли приймає лікар?	Із <u>другої</u> до <u>п'ятої</u> .

7. Коли побудували цю лікарню? 8. Коли мені прийти? 9. Коли він приїхав?	До війни. Після двох (після обіду). Напередодні Нового року.
Давальний відмінок	
1. Коли у хворого почнеться поліпшення? 2. На котру годину вас викликає декан? 3. Коли ви звичайно займаєтеся ? 4. Коли у вас вихідний ?	До кінця тижня. На третю годину Вранці. У неділю.
Знахідний відмінок	
1. Скільки часу (як довго) триває серцевий напад? 2. Чи довго ви лежали в лікарні? 3. Коли у вас заняття з української мови? 4. Коли (через скільки днів) ви їдете? 5. Чи задовго до початку (коли) ви прийшли на заняття? 6. За який строк (за який час; за який термін) ви виконали роботу? 7. У якому столітті ми живемо? 8. На скільки днів (на який час) дають книги в бібліотеці? 9. На котру годину (на скільки) призначена операція? 1. Скільки часу приблизно ви думаєте тут пробути? 11. З якого й по яке число у вас канікули?	Дві години. Цілий місяць. Щоп'ятниці. Через п'ять днів. За десять хвилин до початку. За п'ять місяців. У столітті атома. На десять днів. На дев'яту годину ранку. З тиждень приблизно. З першого серпня по тридцять перше серпня.
Орудний відмінок	
1. Коли ви були на батьківщині? 2. Коли ви переглянули статтю? 3. Коли приблизно мені прийти?	Навесні. За сніданком. Між другою й четвертою годинами.
Місцевий відмінок	
1. О котрій годині ви лягаєте спати? 2. О котрій годині ви поїдете на батьківщину? 3. Коли ви підете до хірурга? 4. Коли була відкрита перша аптека в Росії? 5. Коли починається практика в лікарні?	Об одинадцятій годині . Наступного року. Наступного тижня. При Петрі I . Після закінчення навчального року.

ЯКЩО ВИ ВТОМИЛИСЯ...

Прочитайте й перекажіть текст. Перевірте за словником значення слів: *відвідувач, проковтнути*.

I. - Ви **зверталися** із цим до кого-небудь? - **запитує** лікар відвідувача.

- Так, до аптекаря.
- Уявляю, яку дурість він Вам порадив!
- Так, він порадив звернутися до Вас.

II. - Лікарю, я проковтнув золоту ложку.

- Коли це **трапилося**?
- **Три** місяці тому.

- Що ж Ви не прийшли раніше?

- Я не мав потреби у грошах.

III. Лікар запитує пацієнта:

- А як Ви спите?

- Погано! Увечері засинаю рано, вранці прокидаюся пізно, але після обіду ніяк не можу заснути.

IV. - Я не розумію, - говорить дружина. - Ти казав, що любиш картоплю. У понеділок на обід була картопля. Ти сказав: «Смачно!» Ти їв картоплю у вівторок, у середу, у четвер, у п'ятницю. А у суботу раптом кажеш, що ти ненавидиш картоплю.

ПЕРЕВІР СЕБЕ

Поставте замість крапок необхідні за змістом прийменники, використовуючи слова для довідок.

... багатьох століть хірурги не вміли припиняти кровотечі ... операції. Вихід знайшов французький лікар, що жив чотири сторіччя ..., Амбруаз Паре.

Дивна доля цієї людини. Випадково побачивши операцію, Паре ... шістнадцять років покинув рідне місто й пішов учнем у паризьку лікарню, засновану ... 660 року. Майже чотириста років ... Паре запропонував простий спосіб зупинки кровотечі - перев'язку кровоносних судин. ... того часу перев'язка судин стала основним способом боротьби із кровотечами. Три ... половиною століття хірурги застосовували шовкові нитки. Зараз використовують і кетгут. Тижнів ... два, коли стінки перев'язаних судин зростаються, нитки кетгуту зникають.

... початку операції хворому перетягують ногу або руку вище місця операції гумовим бинтом. ... операції всі ушкоджені кровоносні судини перев'язують, потім знімають гумовий бинт і кровообіг відновлюється. ... війни такий спосіб використовували для зупинки кровотечі.

Від кровотечі ... операції ... наш час помирають дуже рідко, тому що ... час операції хворому вводять речовини, що посилюють згортання крові.

Слова для довідок: протягом (4 рази), під час, тому, в (у), через, на, під, з того, з, зо.

ТЕМА V. 3 УМОВНІ ВІДНОШЕННЯ У ПРОСТОМУ РЕЧЕННІ

ПЕРЕВІР СВОЇ ЗНАННЯ З ГРАМАТИКИ УРОКУ

Вправа 1. Поставте замість крапок необхідні за змістом прийменники.

1. ... (окислювання) білків, жирів і вуглеводів звільняється енергія.
2. ... (біль) у серці призначають також гірчичники або п'явки на область серця.
3. ... (умови) зниження температури повітря звужуються кровоносні судини, посилюється обмін речовин у клітинах і тканинах.
4. ... (розмноження) життя виду будь-якого рівня припинилася б.
5. ... (наявність) ушкодження слухової зони кори головного мозку людина перестав розрізняти звуки.
6. ... (залежність) ... причин і умов виникнення розрізняють кілька видів ішемічної хвороби.
7. ... (вода) порушується нормальна життєдіяльність мікроорганізмів.

8. ...*(залежність)*...концентрації *хімічна речовина* може бути джерелом *харчування* й справляти *гнітючу дію*.
9. Тільки ... *антагоністичних взаємин* *один* мікроорганізм впливає на інший.
10. ...*(урахування)* *певних* правил застосування антибіотиків можуть виникати як ускладнення, так і *небажаний терапевтичний ефект*.

ГРАМАТИКА

Вираження реальної умови з додатковим часовим значенням

(Питання: *За яких умов...?=Коли...?*)

Таблиця 1

<i>При</i> + віддієслівний іменник у формі <i>Д.в.</i>	<i>При</i> + віддієслівний іменник у формі <i>Д.в.</i> + <i>ім.</i> у формі <i>Р.в.</i>
<i>При</i> патологічних <i>змінах</i> у тому або іншому органі виникають проблеми і в інших системах органів.	<i>При паралічі</i> дихальних <i>м'язів</i> дихання стає неможливим.
<i>При</i> глибокому <i>диханні</i> в дихальному процесі беруть участь грудні м'язи і м'язи ший.	<i>При</i> високій <i>вологості</i> й високій <i>температурі</i> навколишнього <i>повітря</i> може наступити перегрівання організму.
<i>При мутаціях</i> на молекулярному рівні виникають генні спадкоємні хвороби.	<i>При підвищенні вологості</i> піт випаровується погано.

Запам'ятаєте! Конструкції із прийменником **при** позначають повторювані або звичайні процеси (явища), які **відбуваються** одночасно з дією, вираженою предикатом, тому прийменник **при** має умовно-часове значення.

Вираження реальної умови з додатковим значенням наявності або відсутності:

стверджувальна й негативна умова

(Питання: *За яких умов...? За наявності чого...?*)

При відсутності чого...? Без чого ...?)

Таблиця 2

<i>За наявності</i> + <i>ім.</i> у формі <i>Р.в.</i>	<i>За відсутності</i> + <i>ім.</i> у формі <i>Р.в.</i>	<i>Без</i> + конкретний <i>ім.</i> у формі <i>Р.в.</i>	<i>Без</i> + <i>ім.</i> у формі <i>Р.в.</i> (<i>О.2</i>) + <i>ім.</i> у формі <i>Р.в.</i>
<i>За наявності ферментів</i> реакція проходить інтенсивніше.	Вода довгий час зберігається <i>за відсутності</i> в ній <i>бактерій</i> і цвілевих <i>грибків</i> . <i>За відсутності кисню</i> незворотні зміни в організмі людини <i>наступають</i> уже через 5-7 хвилин.	<i>Без кисню</i> неможливий обмін речовин. <i>Без білків</i> немає <i>життя</i> .	<i>Без достатньої кількості вологи</i> <i>ріст</i> рослин уповільнюється.

Запам'ятаєте! Конструкції **зі** складними прийменниками **за наявності**, **за відсутності** й іменниками, що називають предмети (явища), **використовуються** для **вказівки** на умови, за яких здійснюється дія. Складний прийменник **за відсутності** вживається у реченнях **без заперечення**.

Конструкція із прийменником **без** виражає відсутність явища, яке могло б обумовити дію або **ознаку**, виражені предикатом. Ця конструкція найчастіше вказує на **неможливість** здійснення дії або прояви **ознаки**.

Конструкція із прийменником **без** синонімічна конструкції **за відсутності**: *Без води рослини гинуть.* = *За відсутності води рослини гинуть.*

Виразження реальної умови з додатковим значенням обмеженості:

обмежувальна умова

(Питання: За яких умов...? У якому випадку ...? На випадок чого...? Лише на випадок чого...? Лише в якому випадку...? Тільки на випадок чого...? Тільки в якому випадку...?)

З урахуванням чого...? Без урахування чого...?)

Таблиця 3

У випадку + віддієслівний ім. у формі Р.в. + ім. (неістоти) у формі Р.в. (О.2)	Лише у випадку + віддієслівний ім. у формі Р.в. + ім. (неістоти) у формі Р.в. (О.2)	Тільки у випадку + віддієслівний ім. у формі Р.в. + ім. (неістоти) у формі Р.в.	З урахуванням +ім. у формі Р.в. З +ім. у формі Ор.в. + ім. у формі Р.в.	Без урахуванням + ім. у формі Р.в.
У випадку підвищення температури до 38 ⁰ С необхідно викликати лікаря додому.	Лише у випадку порушення діяльності серця необхідна операція.	Тільки у випадку неприйнятності призначеного препарату можна його замінити.	З урахуванням фізіологічних потреб хворого планується лікувальне харчування. Зі зменшенням споживання насичених жирів і холестерину знижується рівень холестерину в сироватці крові у більшості людей.	Без урахування показників калорійності їжі неможливо проводити комплексну терапію.

Запам'ятайте! Прийменник **у випадку** зазвичай **живається** з іменником, що має **негативне значення** (у випадку хвороби, смерті, запізнення, невдоволення, поразки, зупинки, помилки, відмови, незгоди тощо).

При сполученні прийменника **у випадку** з іменниками, які мають **позитивне значення**, можливий **сприятливий результат** дії: у випадку **успіху, удачі, позитивного результату, щасливого кінця, успішного завершення** тощо.

Конструкції з **урахуванням, без урахування**, а також конструкції із прийменником **з і віддієслівним іменником зі** значенням зміни у формі **Ор.в.** співвідносяться за змістом із граматичними конструкціями, у яких є присутнім сполучник **якщо**:

З урахуванням більш тривалих перерв між заняттями ми сплануємо режим **харчування** студентів медичного вузу. - **Якщо врахувати / якщо ми врахуємо / більш тривалі перерви між заняттями**, ми сплануємо режим **харчування** студентів медичного вузу.

Виразження реальної умови через характеристику

умов здійснення дії

(Питання: За відсутності чого...? У присутності кого /чого/...? В умовах чого...? За яких умов...? У стані чого...?)

Таблиця 4

За відсутності +ім. у формі Р.в.	У присутності + ім. у формі Р.в.	В умовах +ім. у формі Р.в.	У стані + ім. у формі Р.в.
За відсутності кисню дихальний коефіцієнт значно	У присутності батьків лікареві вдалося оглянути	За умови відсутності одного із глобулінів у плазмі	У стані стресу всі системи нашого організму

зростає.	хвору дитину.	крові захворювання гемофілія.	настає мобілізуються.
За відсутності індивідуального підходу до кожного хворого видужання вповільнюється.	У присутності ферментів (ензимів) хімічні реакції в живих організмах прискорюються.	В умовах недотримання медичної етики й правил деонтології стан хворого може різко погіршитися.	В ізольованій системі в стані рівноваги температура й тиск в усіх частинах системи однакові.

Запам'ятаєте! Сполучення *за (у) присутності, за (під час) відсутності, в умовах (за умови)* виражають умови через характеристику обставин, за яких здійснюється дія. Ці сполучення співвідносяться **зі стійкими** сполученнями *за наявності, за відсутності, за умови*.

Вираження реальної умови з конкретизацією характеру обумовленості

(Питання: *Залежно від чого? Залежно від яких умов...?*)

Таблиця 5

<i>Залежно від +ім. зі значенням зміни у формі Р.в.</i>	<i>Залежно від зміни + ім. у формі Р.в.</i>
Процес видужання прискорюється залежно від поліпшення якості догляду за хворими.	Швидкість руху молекул зростає або зменшується залежно від зміни температури .

Запам'ятаєте! До складу конструкцій *залежно від* звичайно входять іменники **зі** значенням зміни: *погіршення, поліпшення, уповільнення, розширення, стискання, рісту, розвитку, коливання, прискорення тощо*. Присудок у таких реченнях теж має значення зміни: *розвиватися, збільшуватися, звужуватися, розширюватися, прохолоджуватися тощо*.

Вираження реального умовного й умовно-часового значення за допомогою дієприслівникового звороту

(питання: *За яких умов...? Коли...?*)

Таблиця 6

<i>Дієприслівник недоконаного виду + конкретизація умови</i>	<i>Дієприслівник доконаного виду + конкретизація умови</i>
Не знаючи особистості хворого, не можна зрозуміти його й установити з ним контакт.	Отримавши речовину в достатній кількості , ми зможемо визначити її склад.

Запам'ятаєте! Дієприслівниковий зворот з умовним і умовно-часовим значенням найчастіше стоїть перед головною частиною речення.

Дієприслівниковий зворот може замінятися підрядним реченням умови зі сполучниками *якщо* або *коли*:

Не знаючи особистості хворого, не можна зрозуміти його й установити з ним контакт. – **Якщо ми не знаємо особистості** хворого, ми не розуміємо його й не можемо **встановити** з ним контакт.

Отримавши речовину в достатній кількості, ми зможемо визначити її хімічний склад. – **Якщо / коли / ми отримаємо речовину в достатній кількості**, ми зможемо визначити її хімічний склад.

Вираження нереальної (ірреальної) умови
(Питання: Без чого...? За яких умовах ...?)

Таблиця 7

<i>Без + ім.</i> у формі <i>Р.в.</i> + <i>дієслово</i> у формі минулого часу + <i>би (б)</i>	<i>З(із)</i> + віддієслівний. <i>ім.</i> у формі <i>Ор.в.</i> + <i>ім.</i> у формі <i>Р.в.</i> + <i>дієслово</i> у формі минулого часу + <i>би (б)</i>	<i>При + ім.</i> у формі <i>Д.в.</i> <i>за + ім.</i> у формі <i>Р.в.</i> + <i>дієслово</i> у формі <i>минулого часу.</i> + <i>би (б)</i>
<i>Без води не було б життя</i> на Землі. <i>Без</i> серцево-судинних <i>захворювань</i> тривалість <i>життя</i> людей <i>збільшилася б</i> у кілька <i>разів.</i>	<i>Із припиненням обміну</i> речовин живого організму <i>з</i> навколишньою його природою <i>загинуло б</i> життя. <i>Зі збільшенням виробництва</i> медичних <i>виробів</i> зі скла й полімерних матеріалів не <i>менш</i> ніж на 32 % випуск скляних ампул <i>зріс би</i> на 1700 мільйонів штук.	<i>За участі ферментів</i> реакція <i>протікала б</i> швидше.

Запам'ятаєте! Речення з прийменниковими конструкціями *без, з, при* у сполученні з *дієсловами* у формі *минулого часу умовного способу дії* містять припущення про те, що могло б *трапитися* (реально воно не *трапилося*) або чого могло б не бути (реально воно існує), якби не було цих умов.

Дані конструкції звичайно стоять на початку речення й співвідносяться зі сполучником *якби*:

Без води не було б життя на Землі. - *Якби не було води, то життя* на Землі *не було б.*

Із припиненням обміну речовин живого організму з оточуючим його середовищем загинуло б життя. - *Якби припинився обмін речовин живого організму з оточуючим його середовищем, загинуло б життя.*

За участі ферментів реакція протікала б швидше. – *Якби в реакції брали участь ферменти, вона протікала б швидше.*

ВПРАВИ

Вправа 1. Прочитайте текст і знайдіть у ньому граматичні конструкції за темою уроку. Яка умова виражена цими конструкціями?

ХАРЧУВАННЯ

Харчування - це одна з основних фізіологічних потреб усіх живих організмів. З їжею людина одержує речовини, необхідні для нормальної життєдіяльності - жири, білки, вуглеводи, вітаміни тощо. За відсутності у достатній кількості хоча б однієї із цих речовин в організмі відбувається порушення складних обмінних процесів. При повноцінному харчуванні людина одержує на добу до 100-120 г тваринних білків, 40 г - рослинних, 85-90 г - тваринних жирів, 10-15 г - рослинних, 400-450 г - вуглеводів, вітамінів А1 -2мг, В1 і В2 по 2-3 мг, С -50 мг, хлориду натрію - 15 мг, кальцію - 0,8 мг, магнію - 0,5 мг тощо.

Загальна маса їжі становить 3 кг при чотириразовому харчуванні.

За наявності ряду захворювань основним методом лікування є дієтичне харчування. Без дієтичного харчування не може здійснюватися комплексна терапія.

Вправа 2. Дайте відповіді на питання, використовуючи конструкції зі значенням умови.

1. За яких умов людина одержує достатню для нормальної життєдіяльності кількість живильних речовин? 2. За яких умов загальна маса їжі становить 3 кг? 3. За яких умов основним методом лікування є дієтичне харчування? 4. Без чого не може здійснюватися комплексна терапія?

Вправа 3. Дайте відповіді на питання, використовуючи конструкції зі значенням умови із прийменниками **при, за умови, за (при) відсутності, за (при) наявності.**

З р а з о к: У їжі відсутні вітаміни. Це призводить до порушення обміну речовин. – За яких умов відбувається порушення обміну речовин? - При відсутності в їжі вітамінів відбувається порушення обміну речовин.

1.

-У хворих туберкульозом негативний результат бактеріоскопії мокротиння. Рекомендується зробити повторні дослідження мокротиння хворих на туберкульоз.

- За яких умов рекомендується зробити повторні дослідження мокротиння хворих на туберкульоз?

-...

2.

- Хворі приймають 0,5 г фтивазиду. Вміст препарату в крові залишається високим протягом 6 годин.

- За яких умов вміст препарату фтивазиду в крові залишається високим протягом 6 годин.

-...

3.

- Поставлено діагноз туберкульозний менінгіт дорослій людині. Призначається одразу найвища добова доза фтивазиду – 2 г.

- За яких умов дорослій людині відразу призначається найвища добова доза фтивазиду – 2 г ?

-...

4.

- Проводяться пластичні операції. При цьому користуються переважно аутоотрансплантацією.

- За яких умов користуються переважно аутоотрансплантацією ?

-...

5.

- Хворий змінює положення свого тіла. У нього виникає напад кашлю.

- За яких умов у хворого виникає напад кашлю?

-...

Вправа 4. Сформулюйте негативну умову. Користуйтеся таблицею №2.

З р а з о к: За наявності рибосом на поверхні мембрани (стверджувальна умова) здійснюється синтез білка. - Без наявності рибосом на поверхні мембрани (негативна умова) не може здійснюватися синтез білка. ? При відсутності наявності рибосом на поверхні мембрани (негативна умова) не може здійснюватися синтез білка.

1. При мітозі спостерігаються складні зміни ядра й цитоплазми. 2. При прямому розподілі клітин відбувається перетяжка ядра на дві частини з наступним поділом цитоплазми й утворенням двох дочірніх клітин. 3. При нагріванні карбахоліну залишок холину розкладається. 4. У дорослих туберкульозні зміни часто виявляються при профілактичному рентгенологічному дослідженні. 5. При обстеженні у хворих виявляється легеневий процес. 7. При ретельному опитуванні хворих з'ясовуються додаткові симптоми.

Вправа 5. Складіть діалоги за зразком.

З р а з о к: При біологічній смерті організму припиняються всі його життєво важливі функції. – У якому випадку припиняються усе життєво важливі функції організму? – Тільки за умови біологічної смерті організму.

1. При захворюванні на грип ви повинні звернутися до лікаря. 2. При погіршенні стану припиніть приймати ці препарати. 3. Тільки у критичній ситуації можна буде без згоди хворого провести його госпіталізацію. 4. Жодних ліків, не порадившись із лікарем, не приймайте. 5. При тривалому перебігу бронхіту наростає задишка.

Вправа 6. Використовуючи подану інформацію, дайте відповіді на питання, виражаючи негативну або обмежувальну умову. Користуйтеся таблицями 2, 3.

Зразок: При виявленні у хворої більшості або декількох основних компонентів патологічних симптомів можна вважати діагноз досить точним. – Тільки у яких випадках можна вважати діагноз досить точним? – Лише у випадках виявлення у хворої більшості або декількох основних компонентів патологічних симптомів діагноз можна вважати досить точним.

1. При важкому фізичному навантаженні пульс може прискорюватися до 200 і більше ударів на хвилину. 2. При положенні хребців одного над іншим їхні отвори утворюють хребетний канал. 3. Тільки операція може розпрямити важке викривлення хребта. 4. За наявності травми м'яз краще справляється з наступним більш серйозним ушкодженням. 5. Процес дихання у листях рослин за нормальних умов протікає менш активно у порівнянні з фотосинтезом.

Вправа 7. Складіть діалоги за зразком, висловлюючи згоду й уточнюючи сказане.

Використовуйте у відповідній репліці прості речення з обмежувальною умовою (див. табл. 3).

Зразок: А.- Ви поїдете на канікулах додому?

В.- Так, тільки у випадку відмінної здачі сесії.

Вправа 8. Використовуючи подану інформацію, дайте відповіді на питання.

Які умови ви передали?

1. При виявленні у хворої більшості або декількох основних компонентів патологічних симптомів можна вважати діагноз досить точним. - У яких тільки випадках можна вважати діагноз досить точним? 2. За наявності молочної кислоти у крові збільшується концентрація водневих іонів, які викликають порушення роботи дихального центра. - У якому випадку збільшується концентрація водневих іонів у крові? 3. При недостатній діяльності передньої частини гіпофіза у дітей спостерігається карликовий ріст, задньої частини - діабет нецукровий, при пухлинах передньої частини гіпофіза - гігантизм. - Тільки у якому випадку в дітей розвивається нецукровий діабет? 4. При ушкодженні мозочка вповільнюється мова. - У якому випадку вповільнюється мова? 5. При вираженому атеросклерозі коронарних артерій спостерігається різке звуження їхнього просвіту. - У якому випадку спостерігається різке звуження просвіту коронарних артерій? 6. При наявності часто повторюваних нападів болю у ділянці серця негайно зверніться до лікаря. - У якому випадку необхідно негайно звернутися до лікаря? 7. Без своєчасного видалення злжкісної пухлини хворий може загинути. - У якому випадку хворий може загинути?

Вправа 9. Прочитайте речення (див. табл. 8), у яких виражена реальна умова, і грамати́чний коментар до них.

Придумайте свої приклади.

Таблиця 8

Прості речення з умовними відношеннями	Грамати́чний коментар	Ваші приклади
1. У випадку захворювання грипом	Умова виражається прийменником у	

ви повинні звернутися до лікаря.	випадку й ім. у формі Р.в.	
2. Тільки у випадку погіршення стану припинить приймати ці препарати. Тільки у випадку погіршення стану треба припинити приймати ці препарати	Умова виражається обмежувальними частками тільки, лише +прийменник у випадку + ім. у формі Р.в. , далі треба + імперативна форма дієслова.	
3. У крайньому випадку можна буде відмовитися від лікування у стаціонарі.	Умова виражається обмежувальною часткою і прийменником у крайньому випадку + може бути + інфінітив дієслова минулого часу) у розмовній мові.	
4. У крайньому випадку може бути прийнято не більше десяти чоловік на день.		
5. Жодних ліків, не порадившись із лікарем, не приймайте.	Умова виражається дієприслівниковим зворотом.	
6. Людина може відчувати тепло при підвищенні температури тіла й холод при її зниженні.	Умовні відносини виражаються прийменником при й віддієслівним іменником із процесуальним значенням.	
7. При диханні звужуються міжреберні проміжки.	Прийменникове сполучення при + іменник , пов'язаний з дієсловом НДВ теперішнього часу виражає умовне значення.	
8. При тривалій недостатці живильних речовин будуть витрачатися не тільки запасні речовини, але й білки клітин.	Прийменникове сполучення при + іменник , пов'язаний з дієсловом майбутнього часу НДВ, виражає умовно-часове значення.	
9. При дуже високій температурі може виділитися більше 2 л поту на годину.	Умовні відношення виражаються невіддієслівними іменниками, що називають вимірювані параметри предмета або явища. При цих іменниках обов'язково стоїть погоджене або неузгоджене визначення.	
10. За наявності збалансованого харчування зберігається сталість маси тіла.	Умовні відношення виражаються прийменниковими сполученнями при(за) наявності, при (за)відсутності й іменниками конкретного або абстрактного значення у формі Р.в. (при наявності або при відсутності +ім. у Р.в.)	
11. При відсутності їжі людина гине через 60-70 днів.		
12. Без достатньої кількості	Негативна умова передається	

<p>вологи ріст картоплі уповільнюється.</p>	<p>конструкцією із прийменником без +ім. у Р.в.. Негативне значення має присудок, що виражає неможливість позитивної дії.</p>	
<p>13. Рослинні останки розкладаються без доступу повітря й переходять у багаті киснем з'єднання.</p>	<p>Значення умови в конструкції із прийменником без + ім. у Р.в. поєднується з вираженням способу здійснення дії. Найчастіше ця конструкція використовується в літературно-розмовній мові.</p>	
<p>14. У випадку вповільненої реакції результат буде негативний. = При вповільненій реакції результат буде негативний.</p>	<p>Вираження умови конструкцією у випадку + віддієслівний ім. співвідноситься з конструкцією із прийменником при в ситуаціях, коли якийсь компонент переданої інформації не висловлюється словами (замовчується).</p>	
<p>15. У присутності дорослих дитина поводить стримано. = При наявності дорослих дитина поводить стримано.</p> <p>16. За відсутності кисню дихальний коефіцієнт у рослин значно зростає. = За відсутності кисню дихальний коефіцієнт значно зростає.</p> <p>17. Ця реакція протікає в умовах повної ізоляції. = Ця реакція протікає за умови повної ізоляції.</p>	<p>Вираження умовних відношень конструкціями у (за) присутності, під час (за) відсутності, в умовах, за умов, за умови + ім. у Р.в. через характеристику обставин, у яких здійснюється дія.</p> <p>Конструкції у присутності, під час (за) відсутності, в умовах + ім. у Р.в. співвідносяться з конструкціями при (за) наявності, при (за) відсутності, за умови +ім. у Р.в.</p>	
<p>18. У ізольованій системі у стані рівноваги температура й тиск у всіх частинах системи однакові.</p>	<p>Вираження умовних відношень сполученням у стані + прийменник + ім. у Р.в. або у стані + ім. у Р.в. + ім. у Р.в. Основне смислове значення визначається означенням до іменника стан.</p>	
<p>19. Фотосинтез відбувається тільки на світлі.</p> <p>20. Падіння тіла однаково здійснюється у повітрі й у порожнечі.</p>	<p>Вираження умови відбувається через характеристику обставин за допомогою конструкцій із прийменниками в (у) і на + ім. у формі М.в., що називають стан середовища (порожнеча, світло, вода, повітря, день, ніч, волога тощо).</p>	

Вправа 10. Дайте відповіді на питання.

1. За яких умов ви **зможете** здати підсумковий модуль з української мови на відмінно? 2. Без чого неможливе ваше подальше навчання в Україні? 3. Без чого ви вчилися б погано? 4. У якому випадку ви звертаєтеся за допомогою тільки до друга? 5. Лише в якому випадку ви спізнюєтеся на **заняття**? 6. **З** урахуванням чого ви плануєте свої літні канікули? 7. Без

урахування чого неможливо здійснити туристичну поїздку в іншу країну? 8. У присутності кого ви відчуваєте себе завжди спокійно? 9. У стані чого ви перебуваєте в момент сварки із другом? 10. Під час відсутності чого Вам не хочеться йти із друзями на вечір?

Вправа 11. Складіть речення з наведеними словосполученнями:

за відсутності друзів - у присутності друзів; з урахуванням особистих обставин - без урахування особистих обставин; за наявності вільного часу - за відсутності вільного часу; при збалансованому харчуванні - без збалансованого харчування.

Вправа 12. Поставте замість крапок слова й словосполучення, подані в дужках, у потрібній граматичній формі.

Скажіть, який тип умовних відношень виражений у цих реченнях. Скористайтесь інформацією табл. 8.

Зразок: При (підвищення) або (зниження) температури за межі 36-38°C порушуються функції організму. - При підвищенні або зниженні температури за межі 36-38°C порушуються функції організму.

1. Людина може нормально існувати при ... (значні коливання) температури зовнішнього середовища. 2. Відбувається постійне відновлення води при ... (загальне збереження) її обсягу. 3. При ... (вдихання) (пари) аміаку подразнюють рецептори слизової оболонки носоглотки. 4. У... (випадок) ... (важкий напад болю) шкірні покриви кінцівок на дотик холодні. 5. При ... (наявність) порушення ... (гормональний розвиток) може виникнути пухлина. 6. З... (урахування) причин ... (смертність населення) від різних хвороб розподіляються місця серед захворювань, що дають високий відсоток смертельних випадків. 7. При ... (занурення) у холодну воду в людини «перехоплює» подих. 8. У... (стан) ... (відносний спокій) серце скорочується приблизно 75 разів на хвилину. 9. За... (умова) ... (розумний спосіб життя) можна призупинити прогресування багатьох захворювань і попередити їхні ускладнення.

Вправа 13. Поєднайте подану інформацію в одному реченні, конкретизуючи обумовленість дії або (див. табл. 5).

Зразок: Стан організму - змінюється дихання людини. - Залежно від стану організму змінюється дихання людини.

1. Стадія хвороби - змінюється стан гіпертоніка. 2. Фізичні навантаження й емоційний стан людини - дихання змінюється від спокійного до переривчастого, нерівного. 3. Фізіологічний стан клітини - змінюється вакуолярна система. 4. Зміна спадкоємної інформації кожної особини - з'являються нові комбінації властивостей. 5. Характеристики вольових якостей людини - розвивається його довгострокова пам'ять. 6. Воля людини - скорочується поперечна м'язова тканина. 7. Особливості обмінних процесів - всі живі тканини збуджуються в одиницю часу певну кількість разів.

Вправа 14. Утворіть від поданих дієслів дієприслівники доконаного й недоконаного виду.

Зразок: оточувати - оточити → оточуючи - оточивши

Піддавати - піддати; змінювати - змінити; обумовлювати - обумовити; розвивати - розвинути, усувати - усунути; приступати - приступити, виявляти - виявити; завершувати - завершити; послабляти - послабити; сповільнювати - сповільнити; виникати - виникнути

Вправа 15. Доповніть утворені у вправі 14 дієприслівники іменниками або прислівниками, утворюючи *дієприслівникові звороти*.

З р а з о к: *оточувати* → *оточуючи клітину*.

ЗГАДАЙТЕ! Дієприслівниковий зворот часто виражає умовні *відношення* й стоїть у таких випадках перед головною частиною речення. При цьому дієприслівниковий зворот з дієприслівником *недоконаного виду* в більшості випадків виражає *умовне значення*, а з дієприслівником *доконаного виду* – *умовно-часове*.

Вправа 16. Побудуйте речення, уживаючи дієприслівник доконаного або недоконаного виду.

1. (Попереджаючи - попередивши) прогресування захворювання, можна поліпшити стан здоров'я *людини*, яка страждає ішемічною хворобою серця. 2. (Піддаючись - піддавшись) шкідливим зовнішнім впливам, епітеліальні *клітини* гинуть у великих кількостях. 3. (Нормалізуючи - нормалізувавши) артеріальний тиск, хворий припиняє *прийом* лікарських препаратів. 4. (Витягаючи - витягнувши) капіляри в одну лінію, ними можна оперезати земну кулю по екватору *два з* половиною рази. 5. (Реагуючи - прореагувавши) на різні зміни зовнішнього або внутрішнього *середовища*, нервова система змінює діяльність органів.

Вправа 17. Об'єднайте два простих речення в одне з дієприслівниковим зворотом.

Укажіть, яке значення (умовне чи умовно-часове) виражається дієприслівниковим зворотом.

З р а з о к: *Поверхневий апарат клітини ізолює вміст клітини від навколишнього середовища. Тільки у цьому випадку поверхневий апарат клітини виконує захисну функцію. - Ізолюючи вміст клітини від навколишнього середовища, поверхневий апарат клітини виконує захисну функцію.*

1. Хребет формує осьовий кістяк. При цьому він виконує опорну функцію. 2. Мигдалини *служать* бар'єром на *шляху* проникнення в організм інфекції. У цьому випадку вони виконують захисну функцію. 3. Передній *зубчастий* м'яз відтягує лопатку вперед. Тільки у цьому *стані* лопатка встановлюється нерухомо. 4. Великого значення *надають* вихованню правильних звичок у дітей (раціональне *харчування*, рухова активність тощо). За таких умов ми виростимо здорове майбутнє покоління. 5. *Пухлина* мозку збільшується у замкнутому просторі. При цьому вона підвищує внутрішньочерепний тиск і може *призвести* до руйнування нервових центрів. 6. Остудили тіло до 30°C. Ми *змогли* зменшити в 3-4 рази споживання кисню *клітинами* й органами.

Вправа 18. Прочитайте речення. *Визначите*, у *яких* з них виражені умовно-часові *відношення*. Сформулюйте питання до поданих речень.

1. Оточуючи вміст *клітини*, цитоплазматична мембрана регулює метаболічні потоки й підтримує *різницю* концентрацій речовин. 2. Помітивши ускладнення у хворого, медична сестра повинна повідомити про це лікареві й суворо виконувати його призначення. 3. Знявши п'явки, важливо накласти стерильні серветки на ранки, щоб уникнути внесення інфекції. 4. *Знімаючи* п'явку завчасно, шкіру необхідно змочити підсоленою водою. 5. Висмоктавши кров, п'явки *зможуть* виділити гірудин, який знижує згортання крові. 6. *Викликаючи* місцеве охолодження й звуження кровонесних *судин*, холодні компреси зменшують кровонаповнення й *біль*. 7. Розрізавши залозу, можна побачити складну систему *дрібних* проток, які збираються в одну велику *протоку* підшлункової залози. 8. Ожививши хворого, треба піклуватися не тільки

про поновлення роботи серця й кровотоку у великих судинах. 9. Правильно підбираючи лікарські препарати, лікар може стабілізувати тиск у хворого на гіпертонію.

Вправа 19. Замініть дієприслівниковий зворот підрядним реченням умови зі сполучником **якщо** або **часу** зі сполучником **коли**. Користуйтеся таблицею 6.

1. Знявши гірчичники, шкіру треба обмити теплою водою, витерти насухо. 2. Проходячи через дихальні шляхи, повітря очищається, зігрівається й зволожується. 3. Проникнувши через шкіру обличчя, мінімальна кількість гормональних препаратів може викликати помітний вплив на організм пацієнта. 4. Нервові отрути, надходячи через слизові оболонки очей і ушкоджену шкіру обличчя, навіть у малих кількостях можуть створювати небезпеку для нормальної життєдіяльності мозку. 5. Скасувавши прийом експериментального препарату, групі тварин стали вводити їх власні корисні бактерії.

Вправа 20. Складіть речення з поданими словами.

1. Приймаючи сильні антибіотики, ми, знищити, усі, бактерії, підряд, і, порушувати, мікрофлора, травний тракт. 2. Виділивши два різних гени, і, з'єднавши їх, учені, змогти, одержати, не існуючий, в, природа, уявний ген. 3. Змусивши клітину, уживати, з, уявний ген, інформація, можна, синтезувати, уявна білкова молекула. 4. Довгостроково застосовуючи мазі, що містить, гормони, можна, призвести, до, більше, або, менш, значні розлади, гормональна регуляція, в, організм. 5. З огляду на можливі випадки й ускладнення, для, визначення, кількість, мікобактерії туберкульозу, мокротиння хворого, рекомендувати, досліджувати, повторно.

Вправа 21. Прочитайте тексти. Знайдіть речення, у яких виражені умови, і напишіть до них питання. Попросіть вашого товариша відповісти на ці питання.

Білки

Білки - це основні й найбільш складні речовини будь-якої живої клітини. Без білків немає життя. Це будівельний матеріал організму. Відіграючи роль каталізаторів, деякі білки прискорюють хімічні реакції. Ці білки називають ферментами.

Нуклеїнові кислоти

Нуклеїнові кислоти утворюються у клітинному ядрі. Входячи до складу хромосом, нуклеїнові кислоти беруть участь у зберіганні й передачі спадкоємних властивостей клітини. За наявності нуклеїнових кислот здійснюється синтез білків.

Вправа 22. Прочитайте речення, визначте, у яких з них виражена нереальна умова. За допомогою яких конструкцій виражена нереальна умова?

1. Без сталості складу й обсягу внутрішнього середовища організму (було - було б) неможливим його існування. 2. При тривалому протіканні бронхіту може (розвитися - розвивалася б) емфізема легенів. 3. Із застосуванням спеціальної дієти з низьким вмістом тваринних жирів і холестерину (знизилася - знизилася б) частота виникнення повторних інфарктів і смертності від ішемічної хвороби серця. 4. Без генеалогічного методу малоефективним (було - було б) лікування спадкоємних хвороб. 5. Із прийомом великих доз антацидів, що містять карбонат кальцію, у хворих (розвилася - розвивалася б) гіперкальцемія. 6. При ураженні організму в кров (можуть - могли б) надходити всілякі патологічні продукти обміну. 7. При струсі мозку у хворого (розвивається - розвивався б) посткомоційний синдром. 8. При неправильному лікуванні діабетичної коми хворий (міг - міг би) померти. 9. Загальний стан хворих при доброякісній пухлині (не порушується - не порушувався б).

Вправа 23. Замініть прості речення складними зі сполучником **якби** за зразком.

Зразок: Без клінічного **випробування** ліків **важко** було б виявити **найменші** **небажані** ефекти. – Якби не було клінічних **випробувань** ліків, **важко** було б виявити **найменші** **небажані** ефекти.

1. Без урахування двох основних якостей ліків, **сили дії й безпеки**, складно було б **визначити** ефективність лікарських препаратів. 2. Із припиненням серцевої діяльності й дихання настало б різке пригнічення усіх обмінних процесів в організмі. 3. Із зупинкою серця лише на кілька хвилин людина загинула б. 4. Без контролю ефективності лікування весь комплекс оживлення нічого не дав би. 5. При своєчасній діагностиці цукрового діабету хворий не помер би від діабетичної коми.

Вправа 24. Складіть речення з поданими частинами.

Зразок: **Відновлення** вищих інтелектуальних функцій. **Оживлення** не може бути **повним**.
- **Без відновлення** вищих інтелектуальних функцій **оживлення** не могло б бути **повним**.

1. Регулюючий вплив центральної нервової системи. Наступила клінічна смерть. 2. Функціональне виснаження найбільш важливих органів. Можливе оживлення навіть через 7-8 хвилин після **настання** клінічної смерті. 3. Недостатнє надходження в організм вітаміну С. У людини розвився С-гіповітаміноз. 4. Сучасні інструменти й **прилади: лазерні й плазмові скальпелі, кріоінструменти** тощо. Важко виконувати складні нейрохірургічні операції. 5. **Більш тривала дія** інтерферону. Не **виникла** необхідність у його **багаторазовому введенні** протягом усієї епідемії.

Вправа 25. Порадьте хворому, який відволікаючий **засіб можна було б застосувати** йому для впливу на кровообіг за певних умов.

Скористайтеся інформаційною довідкою.

Зразок: **Порушення мозкового кровообігу (показання). Застосування п'явок (процедура).**

Порада: **При порушенні мозкового кровообігу можна було б застосувати п'явки.**

Інформаційна довідка

ПОКАЗАННЯ	ПРОЦЕДУРА
1. Тривалі напади стенокардії й інфаркт міокарда	Використання п'явок
2. Застійна хвороблива печінка	Використання п'явок
3. Запалення легенів або бронхів	Використання гірчичників
4. Спазм кровоносних судин	Використання гірчичників
5. Міжреберна невралгія	Використання банок
6. Радикуліт	Використання банок
7. Гострий або хронічний міозит	Використання банок
8. Забиті місця, травми, кровотечі	Використання холодних компресів
9. Місцеві запальні процеси	Використання припарок

Вправа 26. Назвіть умови, без яких вам **неможливо було б** реалізувати такі плани:

- 1) приїхати в Україну;

- 2) поступити до вищого навчального закладу (вузу);
- 3) учитися у медичному університеті;
- 4) бути **здоровим**;
- 5) **устигати** виконувати домашні завдання;
- 6) непогано розмовляти українською мовою;
- 7) здати сесію вчасно;
- 8) **пройти** медичну практику;
- 9) виступити на факультетському вечорі відпочинку;
- 10) **піднятися** високо в гори;
- 11) поїхати на канікулах додому;
- 12) надати кваліфіковану першу допомогу;
- 13) заслужити повагу одногрупників;
- 14) стати гарним фахівцем.

ВИРАЖЕННЯ УМОВ ЗМІНИ ПРОЦЕСУ

УВАГА!

Як правило, для **вираження** умов зміни процесу **використовуються** такі моделі простих речень:

Конструкції вираження умов зміни процесу	+ іменник, + <i>позначають процес</i>	дієслово зі значенням зміни
Під дією чого		зменшується
Під впливом чого		пригнічується
При температурі...		уповільнюється
З віком	(процес)	послаблюється
За умови чого		припиняється
При(за) наявності чого		виникає
При(за) відсутності чого		гальмується
При (за) участі чого		посилюється

Тощо

Звичайно конструкції **вираження** умов стоять на початку речення.

Вправа 27. Запишіть речення, використовуючи конструкції, що виражають умови зміни процесу.

Сформулюйте питання до речень.

1. ... наявності болісного сухого кашлю виникає біль навіть у животі. 2. ...зміні **сили**, що діє на кістку, збільшується або зменшується число остеонів, змінюється їх взаєморозташування. 3. ... **мірі** старіння зменшуються розміри тіла. 4. ... **тривалому застосуванні** мазей, що **містять** гормони, **наступали** значні розлади гормональної регуляції. 5. ... впливом стресу **відбувається** пригнічення імунітету. 6. ... відсутності **змащення** коефіцієнт тертя в суглобі зростає в кілька **разів**. 7. ... **вдиху** збільшується розмір грудної **клітини**. 8. ...дією сильних антибіотиків порушується мікрофлора травного тракту. 9. ...**дисбактеріозі** різко зменшується число необхідних для нормального травлення лактобактерій і біфідобактерій. 10. ...віком з'являється сивина, шкіра **втрачає** еластичність, послаблюється зір і **слух**, погіршується пам'ять. 11. ... дією спеціальних ферментів **відбувається** саморозчинення клітинних тканин.

Вправа 28. Скажіть, за яких умов **відбуваються** ці процеси, використовуючи слова для довідок.

1. ... поліпшується короткочасна пам'ять. 2. ...**частина** їх (живих організмів) клітин ізолювалася від зовнішнього **середовища**. 3. ...клітини людини функціонують нормально. 4. ...серцебиття

частішає до 75 ударів у хвилину. 5. ...ребра опускаються до вихідного положення. 6. ...легені розтягнуті. 7. ...у хворого починається здуття живота.

Слова для довідок: 1) при великих фізичних навантаженнях; 2) при розслабленні дихальних м'язів); 3) навіть при видиху; 4) у міру ускладнення живих організмів; 5) лише при температурі 36-38°C; 6) з розвитком здатності розпізнавати текст (вербальна пам'ять); 7) у міру проведення штучного дихання.

Вправа 29. Використовуючи таблицю, складіть речення про умови зміни процесу.

Умова процесу	Процес	Зміна процесу
1.Вік	концентрація хрому в організмі	зменшується
2.Настання літнього віку	атеросклероз	розвивається
3.Важкі фізичні навантаження	пульс	прискорюється
4.Припинення обміну речовин	життя	припиняється
5.Фізичне навантаження	біль	виникає
6.Введення соматотропного гормону	ріст	посилюється
7.Уживання очищених і оброблених продуктів	дефіцит мікроелементів	збільшується
8.Старіння клітини	виділення із клітини продуктів обміну	погіршується
9.Підвищення кров'яного тиску в аорті	діяльність серця	рефлекторно змінюється
10.Гемофілія	згорання крові	різко знижується
11.Вплив світла	синтез вітаміну D	посилюється
12.Вік	пам'ять	погіршується

Вправа 30. Використайте замість крапок необхідні за змістом прийменники або прийменникові сполуки.

1. ...порушенні нормальної діяльності мозочка люди втрачають здатність до точних погоджених рухів, збереженню рівноваги тіла. 2. ...збільшення у крові вмісту молочної кислоти рефлекторно збуджується дихальний центр. 3. ...подразненні рецептора у ньому виникає нервовий імпульс. 4. ...кисню незворотні зміни в організмі наступають уже через 5-7 хвилин. 5. ...впливом тироксину відбувається інтенсивне споживання тканинами глюкози із крові.

Вправа 31. Складіть речення про умови зміни характеристики суб'єкта (предмета, явища), використовуючи таблицю.

Умова	Характеристика	Зміна
1.Залізодефіцитна анемія (недокрів'я)	Число еритроцитів у крові	Зменшується
2. Ендомітоз	Число хромосом	Збільшується у десятки разів у порівнянні з диплоїдним набором
3.Політенія	Розмір хромосом	Збільшується у тисячу разів
4.Вагітність	Добова потреба в залізі	Збільшується
5.Настання літнього віку	Ємність легенів	Збільшується
6.Ускладнена форма бронхіту	Форма нігтів пальців рук і ніг	Змінюється

7. Випита за один прийом велика кількість рідини	Печінка	Збільшується
8. Вдих	Розмір грудної клітини	Збільшується
9. Анемії різного характеру	Величина еритроцитів	Змінюється
10. Алергійні процеси	Число еозинофілів	Значно зростає

Запам'ятаєте! Залежність типу **умова процесу – здійснення (виникнення, розвиток) процесу** можна передати за допомогою дієслів і дієслівних словосполучень: **обумовлювати, забезпечувати, бути умовою, здійснювати, виникати, давати можливість, відбуватися, визначати, припускати тощо**, а також за допомогою конструкцій:

при якому процесі / явищі виникає, виявляється процес
зі зменшенням / збільшенням (тощо) чого здійснюється процес
з підвищенням / зниженням (тощо) чого відбувається процес
під впливом / дією чого й т.д. розвивається процес тощо.

Подані мовленнєві моделі залежності типу **умова процесу – здійснення процесу** синонімічні мовленнєвим моделям зі сполучниками **якщо..., то...**

Наприклад: При надходженні повітря в плевральну порожнину виникає пневмоторакс .- Якщо повітря надходить у плевральну порожнину, то виникає пневмоторакс.

Вправа 32. Прочитайте речення й визначте, у яких з них виражена залежність типу **умова процесу – здійснення (виникнення, розвиток) процесу**.

1. При болючому подразненні, при подразненні органів черевної порожнини, рецепторів кровоносних судин, шкіри, рецепторів дихальних шляхів дихання змінюється. 2. Зміна у хімічному складі клітини знижує її функціональну активність. 3. Інформація, закладена у нуклеїнових кислотах, забезпечує збереження структур живого організму. 4. Порухення гормонального розвитку може викликати розвиток пухлини. 5. У міру свого росту доброякісна пухлина починає здавлювати речовину мозку. 6. Зі значним збільшенням лівого шлуночка виникає систолічний шум у серці. 7. Із гранулярною ендоплазматичною мережею пов'язаний синтез білків.

Вправа 33. Вставте замість крапок слова й словосполучення, подані в дужках, у потрібній применниково-відмінковій формі.

1. ...(ослаблення функції) лівого шлуночка перший тон слабшає. 2. ...(вплив гіпертонічної хвороби) відбувається зміна глазного дна. 3. ...(ураження рухових нервових клітин) спинного мозку виникає повний розлад рухової функції. 4. ...(охолодження тіла) до 30°C можлива зупинка кровообігу на 20 хвилин ...(негативний вплив на мозок). 5. ...(дія скорочення) зовнішніх міжреберних м'язів розширюється грудна клітка. 6. ...(видалення) центральної нервової системи великі нерви поступово розгалужуються на все більш тонкі. 7. ...(подразники) усі живі тканини переходять зі стану фізіологічного спокою у стан активності.

Вправа 34. Коротко розкажіть, про що повідомляють подані речення.

1. При порушенні співвідношення в їжі білків, жирів, вуглеводів і вітамінів виникає рак шлунка. 2. При важких формах гіпертонії відбувається крововилив у сітківку ока. 3. Під дією вуглекислого газу рефлекторно збуджується дихальний центр. 4. У міру старіння організму імунна здатність людини зменшується, ослаблюючи захисні механізми проти збудників хвороб. 5. Під впливом факторів зовнішнього й внутрішнього середовища у тварин, що ведуть нічний спосіб життя, у більшості органів максимум мітозів відбувається ранком, а мінімум - уночі.

Вправа 35. Використовуючи таблицю, розкажіть про умови здійснення процесу.

Умова процесу	Зниження температури тіла у тварин	Настання анабіозу	Зростання чисельності деяких видів тварин	Зміна сили, що діє на кістку	Старіння
Здійснення процесу	Уповільнення газообміну й різке зниження інших фізіологічних функцій.	Різке зниження життєвих процесів.	Зниження темпу розмноження в цих видів.	Збільшення або зменшення числа остенів.	Погіршення пам'яті, зору, слуху.

Вправа 36. Прочитайте текст, **придумайте** для нього назву. Запишіть питання до **змісту** тексту й перекажіть, користуючись ними, текст.

ТЕКСТ

Основна роль залоз внутрішньої секреції полягає у регуляції процесів обміну речовин, росту, фізичного й статевого розвитку. Велике значення має внутрішня секреція у процесах пристосування до мінливих умов зовнішнього й внутрішнього середовища.

Залежно від зміни секреції гіпофіза й щитовидної залози здійснюється рефлекторна регуляція організмом температури тіла.

При дії на організм інфекції, інтоксикації, травми тощо підвищується секреція адреналіну наднирковиків, гормонів гіпофіза, щитовидної залози.

В умовах підвищення обміну речовин, посилення роботи серця, підвищення кров'яного тиску відбувається пристосування організму до змін умов зовнішнього середовища. Подібна активація залоз внутрішньої секреції відбувається у випадку болючого подразнення, емоційного стресу.

Вправа 37. Прочитайте текст «Ендомітоз». Розкажіть, що відбувається при ендомітозі за такою схемою: **репродукція хромосом** → **збільшення числа хромосом** → **виникнення поліплоїдних клітин**.

Ендомітоз

При ендомітозі після репродукції хромосом розподіл клітин не відбувається. Зі збільшенням числа хромосом іноді у десятки разів у порівнянні з диплоїдним набором виникають поліплоїдні клітини. Ендомітоз зустрічається в інтенсивно функціонуючих клітинах різних тканин. Наприклад, ендомітоз розвивається у клітинах печінки.

Вправа 38. Прочитайте текст, дайте йому назву. Побудуйте схему **змісту** тексту й перекажіть за схемою.

ТЕКСТ

Для організму людини **важлива** сталість осмотичного **тиску** крові. Вона необхідна для нормальної життєдіяльності еритроцитів. При зниженні осмотичного **тиску** крові вода буде **надходити** в еритроцити. За цих умов може відбутися їхнє руйнування. При підвищенні осмотичного **тиску** вони будуть **втрачати** свою воду, зморщуватися й зменшуватися в розмірах. **З** підвищенням осмотичного **тиску** різко знизиться рівень функціонування еритроцитів. Тільки в умовах регуляції водно-солевого **складу** плазми буде забезпечуватися сталість осмотичного **тиску**.

Вправа 39. Складіть діалог з уточнюючим питанням на основі поданої інформації.

Зразок:

*Ми часто останнім часом можемо спостерігати у дітей при недостатності функції щитовидної залози затримку **росту**, затримку психічного розвитку.*

А. - *Ти зараз сказав (Ви зараз сказали), що ми часто останнім часом можемо спостерігати у дітей затримку **росту**, затримку психічного розвитку. Уточни (**Уточніть**), у яких випадках відзначаються такі порушення?*

В. - *При недостатності функції щитовидної залози.*

1. При відсутності хромому основний гормон, що регулює вуглеводний обмін, втрачає свою активність. 2. З віком концентрація хромому в організмі зменшується. 4. Ефективні лікарські препарати стають небезпечними для життя при безконтрольному їх застосуванні самим хворим. 5. При зниженні маси тіла у людини з'являються «голодні» спазми. 6. При правильному підборі лікарських препаратів у переважній більшості випадків у хворих гіпертонією стабілізується артеріальний тиск. 7. Під впливом руйнування координаційних зв'язків нервової системи із залозами внутрішньої секреції порушення гормональної рівноваги в організмі може призвести до розвитку пухлини.

РОБОТА З ТЕКСТОМ

Завдання 1. Прочитайте текст і знайдіть речення, що виражають умову. Визначте типи умовних відношень.

ПЕРША ДОПОМОГА ПРИ ВИВИХУ НИЖНЬОЇ ЩЕЛЕПИ

Якось, відпочиваючи у пансіонаті, я довго не могла заснути. Мої сусіди за стіною співали, голосно розмовляли, сміялися. Хотіла вже просити їх угамонитися, як раптом за вибухами реготу раптово настала тиша. Почувся тупіт по коридору, і через якийсь час до мене у двері постукали і, вибачившись, запитали, чи дійсно я лікар. Почувши позитивну відповідь, попросили допомогти: при черговому вибуху сміху один із присутніх не зміг закрити рота.

Виявилося, що у сусіда стався вивих нижньої щелепи. Це стійкий зсув суглобних поверхонь у скронево-нижньощелепному суглобі. Він виникає при надмірному розкритті рота у момент зівання, відкушуванні великого шматка, під час сміху, а також при травматичних ушкодженнях обличчя.

Вивихи нижньої щелепи бувають односторонні й двосторонні. При двосторонньому вивиху рот відкритий. У цьому стані щелепа висунута уперед. У людини рясно тече слина, ковтання й мова ускладнені.

При однобічному вивиху рот відкритий і наче перекошений. У випадку однобічного вивиху щелепа висунута убік.

ПЕРША ДОПОМОГА. Вивих, крім травматичного, можна вправити на місці. Хворого саджають. Людина, яка надає допомогу, стає обличчям до постраждалого, обертає великі пальці рук бинтом або матерією й, надавлюючи на кути нижньої щелепи (задні кутні зуби), уводить їх у рот потерпілому. Зміщаючи нижню щелепу долілиць і назад, одночасно іншими пальцями піднімає підборіддя

При травматичному вивиху необхідно прикрити рот потерпілого хусткою. Хворому в стані травматичного вивиху треба обов'язково накласти пов'язку, що утримує щелепу, і доставити його до лікарні.

Т.М. Богницька, доктор медичних наук
(Журнал «Здоров'я».- № 8.-1989)

Завдання 2. Складіть схему, що показує умови, за яких:

- а) відбувається вивих нижньої щелепи;
- б) щелепа стає на місце;
- в) не можна вправляти щелепу.

Завдання 3. Розкажіть, що Ви **довідалися**:

- про вивих нижньої щелепи;
- як класифікують вивихи нижньої щелепи;
- які симптоми різних типів вивихів.

Завдання 4. А. Якщо Вас попросять про першу допомогу при вивиху нижньої щелепи, то якими будуть ваші дії у такій ситуації? (Опишіть першу допомогу при вивиху нижньої щелепи, використовуючи прості речення, у яких виражені реальні умови).

Б. Скажіть, у якій ситуації Ви відмовитеся вправляти вивих?

САМОСТІЙНА РОБОТА

Завдання 1. Прочитайте тексти. Знайдіть речення, що виражають умовні **відношення**. **Визначте** характер умови (реальна чи нереальна).

ВІТАМІНИ

Вітаміни - органічні речовини, які життєво необхідні організму. Вони входять до складу ферментів і гормонів. Без вітамінів не могли б повноцінно здійснюватися найважливіші біологічні процеси: обмін речовин, передача імпульсів від нервових **клітин** до органів тощо.

При нестачі вітамінів в організмі розвиваються різні патологічні процеси. Наприклад, при відсутності або недостатності вітаміну С розвивається С-гіповітаміноз. У стані С-гіповітамінозу хворий швидко стомлюється, скаржиться на слабкість.

АПЕНДИЦИТ

Апендицит - це одне із розповсюджених захворювань черевної порожнини. Підозрюючи у людини апендицит, необхідно покласти її у ліжко і покласти її на живіт лід. Не давайте знеболююче. При прийманні знеболюючого засобу ускладнюється розпізнавання апендициту. У даній ситуації не можна класти хворому на живіт грілку, оскільки тепло посилює розвиток запального процесу.

При гострому апендициті показана термінова операція. Без хірургічного втручання біль може стихнути, але через якийсь час він знову повториться. Протікаючи більш важко, повторні **напади** дають ускладнення: запалення очеревини (перитоніт), непрохідність кишок тощо.

Завдання 2. Коротко перекажіть зміст тексту «Вітаміни».

Завдання 3. Дайте відповіді на питання за **змістом** тексту «Апендицит».

1. До якої групи захворювань належить апендицит? 2. Чому хворому не можна давати знеболюючий засіб і класти гарячу грілку на живіт? 3. У якому випадку хворому необхідна термінова операція? 4. Чи може біль при гострому апендициті пройти без хірургічного втручання, сам по собі? 4. Чим небезпечна відстрочка хірургічної операції при гострому апендициті?

Завдання 4. Опишіть, що ви будете робити у ситуації, коли у вашого знайомого раптово виник напад апендициту.

Завдання 5. Розподіліть подані речення у таблиці 1. Виділіть граматичні конструкції, які реалізують умовні відношення у кожному реченні.

Таблиця 1

Вираження реальної умови з додатковим часовим значенням	Вираження реальної умови з додатковим значенням наявності або відсутності	Вираження реальної умови з додатковим значенням обмеженості	Вираження реальної умови з додатковим значенням характеристики обставин здійснення дії (процесу)	Вираження нереальної умови
---	---	---	--	----------------------------

1. При дії подразника на рецептори виникає рухова реакція. 2. Майже всі складні реакції перетворення речовин в організмі йдуть із обов'язковою участю кисню. 3. Без кисню неможливий обмін речовин. 4. В умовах руйнування клітин довгастого мозку відбувається зупинка дихання. 5. Без рефлекторної затримки дихання у легені попадали б отруйні й подразнюючі речовини. 6. Багато клітин майже миттєво гинуть при переміщенні їх у дистильовану воду. 7. Зі зменшенням кількості рідини у внутрішньому середовищі організму почався б рух води із клітин у міжклітинний простір. 8. При відсутності фізичних навантажень м'язова система зменшувалася б в обсязі, слабшала б. 9. Тільки у випадку узгодженості функцій обох півкуль головного мозку забезпечується складність роботи мозку. 10. В умовах помірного клімату нашому організму досить одного літра рідини на день. 11. При виразковій хворобі певне значення має кислотний фактор, що дратує слизову шлунка. 12. З розвитком синтетичної органічної хімії й промислової мікробіології число ефективних і разом із тим потенційно дуже небезпечних ліків безупинно зростає. 13. У випадку значного збільшення лівого шлуночка на верхівці серця може прослуховуватися систолічний шум. 14. У стані шоку артеріальний тиск у людини підвищується. 15. При нападах болю артеріальний тиск падає до 80/60 мм ртутного стовпа. 16. З малорухомим способом життя безпосередньо пов'язана надлишкова вага, що сприяє розвитку атеросклерозу. 17. Без згортання крові людина загинула б від найменшої подряпини. 18. При захворюванні нирок може виникнути протеїнурія. 19. За наявності гострих гнійно-запальних захворювань м'яких тканин і внутрішніх органів операція необхідна. 20. У випадку струсу головного мозку у хворого спостерігається короткочасна втрата пам'яті.

Завдання 6. Спишіть текст, поставивши слова й словосполучення, подані в дужках, у потрібній приєднано-відмінковій формі.

Американські вчені наблизилися до... .. (розкриття) тонкостей ... (механізм) ... (старіння) організмів. Біологи зуміли скласти ... .. (об'ємна модель) білка, яка... (відповідати) за нарощування й скорочення ... (кінці) хромосом, які ... (називати) тіломірами. Тіломіри складаються ... (тисячі) нуклеотидних пар, які не ... (кодувати) в організмі жоден з білків. Однак ці закінчення клітин із кожним розподілом скорочуються, виступаючи до певної міри як годинники для ... (клітинне старіння).

Ще у 2001 ... (рік) учені з'ясували, що білок POT-1 - природний, здатний зв'язуватися ... (кінці) хромосом, тому його ... (нестача), так і ... (надлишок) є проблемою для клітин.

Дріжджі, миші або рослини, як раніше з'ясувалося, мають свої варіанти ... (білок) POT-1, тому встановлення структури його ... .. (людський варіант) ... (бути) б величезним проривом у дослідженні ... (старіння).

До речі, зазвичай цей білок наче закриває собою кінці ... (хромосоми), захищаючи їх ... (вплив) на клітини. Якби цього захисту не ... (бути), кінці ... (хромосоми) ... (нарощуватися) б постійно.

ЯКЩО ВИ ВТОМИЛИСЯ...

Прочитайте й перекажіть текст. Перевірте за словником значення слів: *посидіти, лисий*.

I Учитель запитує учнів:

- Хто може розповісти про високі й низькі температури?

Один учень піднімає руку й відповідає:

- При високій температурі все стає більшим, при низькій - меншим.

- Наприклад?

- Наприклад, улітку дні стають довшими, а взимку - коротшими.

II. Учитель повертає учневі щоденник і говорить:

- Твій батько посивіє, побачивши твій щоденник.

- Не посивіє.

- Хіба твої оцінки його не хвилюють?

- Звичайно, хвилюють, але він лисий.

III. Професор:

- Розкажіть мені про Гіппократа. Як ви думаєте був би він знаменитий, якби жив у наш час?

Студент:

- Звичайно! Хоча б тим, що йому зараз було б більше двох тисяч років.

ПЕРЕВІР СЕБЕ

ТЕСТ

Виберіть правильний варіант

1. Процедура триває не **більше** 5-10 хвилин і ... появи вираженого й стійкого ураження шкіри. А) залежить від
Б) при
В) у випадку
2. ... скаргах дитини на сильну печію й біль гірчичник **знімають** **раніше**. А) за наявності
Б) при
В) за відсутності
3. ...мігрені головний біль нерідко супроводжується нудотою, блювотою, **підсилюється** від голосних звуків і яскравого кольору. А) при
Б) з урахуванням
В) у присутності
4. Лікар робить нові призначення ... погіршення або поліпшення **стану** хворого. А) при наявності
Б) при
В) залежно від
5. ...будь-якій виразці шлунка необхідні обволікаючі засоби для захисту слизової. А) з урахуванням
Б) тільки у випадку
В) при
6. На жаль, шкідливу хелікобактерію підхопити можна де завгодно: ... тісному тривалому контакті, ... недотриманні правил гігієни. А) у випадку
Б) при
В) у стані
7. Краш-синдром виникає ... роздавлюванні м'яких тканин організму. А) у стані
Б) при
В) в умовах
8. ... великих площ здавлювання буквально на очах ушкоджені ділянки тіла набрякають, міняють свій колір. А) при
Б) при наявності
В) у присутності
9. ... виникнення гострого отиту (запалення середнього вуха) А) у випадку

- необхідно скоріше звернутися до отоларинголога.
10. ... гнійного виділення з вуха необхідно провести туалет **слухового** проходу.
11. ... **дозволу** отоларинголога не закінчуйте лікування гострого отиту.
12. ... імунітету організм беззахисний перед бактеріальними інфекціями.
13. ...роботи, небезпечної для очей, необхідно працювати у захисній масці, окулярах.
14. ... апетиту, сну зверніться до лікаря за консультацією.
15. ... досягнень сучасної фармацевтики неможливо проводити лікування.
16. ...бактеріальних інфекціях самолікування небезпечно.
17. ...схильності до алергії для людини небезпечним стає практично все: побутовий пил, ліки, побутова хімія й навіть звичайні продукти харчування.
18. ... роботи у шкідливих умовах людин може приймати аскорбінову кислоту 2-3 рази в день не по 25,0 – 50,0 мг, а по 100-150 мг на добу.
19. ... клінічної картини захворювання й зібраного анамнезу **пацієнтові** був поставлений точний діагноз.
20. ... віком від тісного взуття часто на ногах з'являються шишки.
21. ... хоча б одного зуба порушується нормальний акт жування.
22. ... спеціальних **приспособувань** потерпілому надають допомогу, використовуючи підручні **засоби**.
23. Тільки ... анестезіолога можуть **проводитися** хірургічні операції.
24. ... нервової перенапруги людині стає важко контролювати свої емоції.
25. ... інтенсивності ураження розрізняють кілька видів помутніння рогової оболонки **ока** (лейком).
26. ... жари люди часто скаржаться на запаморочення, швидку стомлюваність.
- Б) залежно від
В) у присутності
А) без
Б) у відсутності
В) у випадку
А) при наявності
Б) без
В) лише у випадку
А) залежно від
Б) при відсутності
В) в умовах
А) в умовах
Б) при відсутності
В) залежно від
А) при відсутності
Б) у присутності
В) при наявності
А) в умовах
Б) без урахування
В) при відсутності
А) у стані
Б) при
В) у випадку
А) у випадку
Б) без
В) з урахуванням
А) у присутності
Б) лише у випадку
В) залежно від
А) з урахуванням
Б) в умовах
В) у присутності
А) з урахуванням
Б) з
В) залежно від
А) при відсутності
Б) у відсутності
В) у залежності
А) при відсутності
Б) з урахуванням
В) при наявності
А) при відсутності
Б) у присутності
В) у випадку
А) у стані
Б) без
В) з
А) в умовах
Б) з урахуванням
В) без
А) в умовах
Б) у стані

27. ... частих головних болях можливий діагноз – головний біль напруги.
 28. ... тонзиліту, гострого середнього отиту, синуситу й пневмонії фахівці можуть відразу ж призначати антибіотик, не витрачаючи часу на очікування результатів лабораторних досліджень.
 29. ... складності лікування деяких захворювань особливого значення набуває їхня профілактика.
 30. ... подразнення вестибулярного аналізатора можуть виникати запаморочення.
 31. ... стафілококової інфекції траволікування безсиле.
 32. ... гострому ларингіті необхідний голосовий спокій.
 33. ... захриплості голосу більше 3-4 тижнів необхідно звернутися до лікаря.
 34. ... секреторної недостатності препарати заліза призначаються разом із соляною кислотою або шлунковим соком.
 35. ... нестачі води й ослабленні тургору рослини в'януть.
 36. ... необхідних лікарських препаратів можна скористатися засобами народної медицини.
 37. ... природного відбору виникла здатність до регенерації.
 38. ... у раціоні харчування тваринних продуктів може розвинути анемія.
 39. ... попаданні інфекції в рану починається нагноєння.
 40. ... професора операцію може провести його асистент.
- В) у присутності
 А) при наявності
 Б) у відсутності
 В) при
 А) в умовах
 Б) лише у випадку
 В) з
 А) у присутності
 Б) з урахуванням
 В) при
 А) з
 Б) з урахуванням
 В) у випадку
 А) у стані
 Б) у випадку
 В) без урахування
 А) при
 Б) при наявності
 В) тільки у випадку
 А) без
 Б) у випадку
 В) в умовах
 А) при
 Б) у стані
 В) залежно від
 А) у стані
 Б) в умовах
 В) під час відсутності
 А) під час відсутності
 Б) без
 В) з урахуванням
 А) з
 Б) в умовах
 В) у стані
 А) при наявності
 Б) при відсутності
 В) без урахування
 А) при
 Б) в умовах
 В) залежно від
 А) під час відсутності
 Б) залежно від
 В) при наявності

КЛЮЧІ до тесту

1. А	11. Б	21. А	31. Б
2. Б	12. Б	22. А	32. А
3. А	13. А	23. Б	33. Б
4. В	14. А	24. А	34. А
5. В	15. Б	25. Б	35. Б
6. Б	16. Б	26. А	36. А

7. Б	17. А	27. А	37. Б
8. Б	18. Б	28. Б	38. Б
9. А	19. А	29. Б	39. А
10. В	20. Б	30. В	40. А

ТЕМА V. 4 ПРИЧИННО-НАСЛІДКОВІ Й ПОРІВНЯЛЬНІ ВІДНОШЕННЯ У ПРОСТОМУ РЕЧЕННІ

ПЕРЕВІР СВОЇ ЗНАННЯ З ГРАМАТИКИ УРОКУ

Вправа 1. Підберіть синоніми до підкреслених дієслів.

1. Сонячне випромінювання викликає рак шкіри.
2. Живильна функція плазми залежить від наявності в ній ліпідів.
3. Під впливом ферментів їжа перетравлюється.
4. Властивості лазерів обумовлюють їхнє застосування у медицині.
5. Розвиток мускулатури впливає на розміри серця.

Вправа 2. Складіть речення, що містять обставини, використовуючи слова й словосполучення, подані в дужках, у потрібній прийменниково-відмінковій формі (прийменники не повинні повторюватися).

1. Чужорідні тіла руйнуються ... (дія лімфоцитів).
2. Смерть наступила ... (інфаркт).
3. Хворий швидко видужав ... (гарний догляд).
4. *Дитина* плакала ... (біль).
5. Студент здав сесію достроково ... (поїздка на батьківщину).

ГРАМАТИКА

Вираження причинно-наслідкових відношень у простому реченні

Таблиця 1

Грама­тичні кон­струкції	Приклади	Грама­тичний комен­тар
Через + ім. у формі <i>Зн.в.</i>	<i>Іноді гостра серцева недостатність може виникнути через перенапругу міокарда.</i>	Прийменник через із іменником у знахідному відмінку виражає несприятливу причину . Звичайно вживається у розмовній мові .
Від + ім. у формі <i>Р.в.</i>	<i>Солдат помер від рани.</i>	Прийменник від з іменником у родовому відмінку виражає причину невірної дії .
З + ім. у формі <i>Р.в.</i>	<i>Студент відмовився від допомоги з гордості.</i>	Прийменник з утворює сталі словосполучення з іменниками жалість, скромність, повага, гордість, жаль, подяка .
У результаті + ім. у формі <i>Р.в.</i>	<i>У результаті переливання несумісної крові у хворого розвився гемоліз.</i>	Конструкція із прийменником у результаті й іменником у родовому відмінку позначає причину дії , що дає безпосередній результат
Унаслідок + ім. у формі <i>Р.в.</i>	<i>Внаслідок високої хімічної активності кисень з'єднується з багатьма</i>	Конструкція із прийменником внаслідок і іменником у родовому відмінку позначає причину тих або інших наслідків .

	<i>речовинами.</i>	Іменники в цій конструкції позначають властивості або якості предмета дії й процесу.
Через + ім. у формі <i>Зн.в.</i>	<i>Через відсутність у їжі свіжих овочів і фруктів у людини може виникнути авітаміноз.</i>	Конструкція із прийменником через і іменником у знахідному відмінку близька за значенням конструкції внаслідок чого .
Під дією, під впливом, під тиском + ім. у формі <i>Р.в.</i>	<i>Під дією ферментів відбуваються різні процеси в організмі людини.</i>	Конструкції із прийменниково-іменними сполученнями під впливом, під дією, під впливом, під тиском та іменниками у родовому відмінку вказують на активну причину яких-небудь процесів, змін у природі .
По + ім. у формі <i>Д.в.</i>	<i>Завдяки гарному догляду хворий швидко видужав.</i>	Конструкція із прийменником завдяки іменникам у давальному відмінку вживається для позначення сприятливої причини .
Через + ім. у формі <i>З.в.</i>	<i>Він пропустив заняття через хворобу.</i>	Конструкція із прийменником через означає ненавмисну дію або об'єктивну причину. Уживаються іменники: неуважність, недбалість, недосвідченість, безпам'ятність, помилка, необхідність тощо.
У зв'язку з + ім. у формі <i>Ор.в.</i>	<i>У зв'язку з поїздкою на батьківщину студент здав сесію достроково.</i>	Конструкція із прийменником у зв'язку з і іменником в орудному відмінку позначає тісний зв'язок між причиною й наслідком .

Причинно-наслідкові **відношення** можуть бути виражені дієсловами.

Конструкції, що виражають взаємозалежність, обумовленість явищ

Таблиця 2

<i>Від фактора до об'єкта</i>	<i>Від об'єкта до фактора</i>
що впливає на що що впливає на що що діє на що що визначає що що обумовлює що що спричиняє що що веде до чого що призводить до чого що відбивається на чому що позначається на чому	що залежить від чого що перебуває у залежності від чого що піддається дії чого що обумовлюється чим що випробовує (на собі) вплив чого

Вираження співвідношення явищ

Таблиця 3

<i>Граматичний коментар</i>	<i>Приклади</i>	<i>Граматичний коментар</i>
У міру + ім. у формі <i>Р.в.</i> + ім. у формі <i>Р.в.</i>	<i>У міру зміни висоти змінюється й тиск.</i>	Конструкції із прийменниками у міру, з (зі) і віддієслівними іменниками, що виражають зміни, мають значення кількісних або якісних змін. Часто в них вживається
З + ім. у формі <i>Ор.в.</i> + ім. у формі <i>Р.в.</i>	<i>Зі зниженням температури обмінні процеси в організмі вповільнюються.</i>	

ВПРАВИ

Вправа 1. Прочитайте текст і знайдіть у ньому граматичні конструкції, що виражають причину.

Ферменти - це активні речовини білкової природи.

Ферменти впливають на процес травлення, газообміну в легенях і тканинах організму. Вони впливають на вироблення гемоглобіну. Під впливом ферментів прискорюється передача збудження у центральній нервовій системі - і це впливає на швидкість хімічних реакцій. Зміна температури також позначається на дії ферментів. Під впливом низької температури дія ферментів знижується. Крім того, зміна кислотності також позначається на дії ферментів.

Вправа 2. Передайте зміст речень, використовуючи конструкцію що впливає на що.

1. Ферменти впливають на травлення. 2. Спосіб життя людини впливає на тривалість життя. 3. Зовнішнє середовище впливає на організм людини. 4. Зміна температури впливає на дію ферментів. 5. Гарний настрій впливає на працездатність людини. 6. Брак вітамінів у їжі впливає на стан здоров'я людини. 7. Зміна вмісту в крові калію й кальцію впливає на роботу серця. 8. Умови життя впливають на гостроту зору. 9. Мікроелементи впливають на біологічну активність вітамінів і гормонів.

Вправа 3. Розкажіть про функцію вітамінів в організмі, використовуючи таблицю.

<i>Вітаміни</i>	<i>Функція</i>
вітамін А	ріст організму, зір, зміцнення нігтів, волосся
вітамін D	усмоктування фосфору й кальцію в кишечнику, транспортування їх у кості
вітамін С	відновлення й ріст тканин, засвоєння заліза, зміцнення стінок судин, стимуляція імунної й ендокринної системи
вітамін В ₁	кровотворення, робота нервової системи
вітамін В ₂	кровотворення, робота нервової системи
вітамін К	утворення факторів згортання крові
вітамін Р	енергетичний обмін, стан шкіри

Вправа 4. Передайте зміст поданих речень, використовуючи конструкцію що залежить від чого.

1. Ферменти впливають на процес газообміну в легенях і тканинах. 2. Ферменти впливають на вироблення гемоглобіну. 3. Кора головного мозку впливає на діяльність серця й судин. 4. Зовнішнє й внутрішнє середовище впливають на роботу серця. 5. Гормон тироксин впливає на ріст і розвиток організму. 6. Кислотність впливає на дію ферментів. 7. Рух грудної клітки впливає на рух крові по венах. 8. Хімічний склад земної кори впливає на хімічний склад організму. 9. Вік, клімат, пора року впливають на обмін речовин.

Вправа 5. Передайте зміст поданих речень, використовуючи конструкцію що позначається на чому.

1. Різні кліматичні умови впливають на організм людини. 2. Жара й мороз впливають на організм. 3. Жара впливає на водно-сольовий обмін. 4. Порушення обміну речовин впливає на стан організму. 5. Брак вітамінів впливає на обмін речовин. 6. Гостра їжа негативно впливає на функцію нирок. 7. Гормони впливають на обмін білків, жирів і вуглеводів. 8. Концентрація хімічних речовин у крові впливає на роботу серця. 9. Лікарські речовини впливають на ріст пухлини.

Вправа 6. Передайте зміст поданих речень, використовуючи конструкцію що викликає що.

1. Віруси є причиною захворювань тварин і рослин. 2. Брак вітамінів у їжі є причиною авітамінозу. 3. Надлишок або брак мікроелементів у їжі є причиною порушення обміну речовин. 4. Алергійні реакції є причиною збільшення кількості еозинофілів. 5. Запальний процес є причиною збільшення кількості лімфоцитів. 6. Яскраве світло є причиною болю в очах. 7. Перенапруга міокарда є причиною інфаркту міокарда. 8. Порушення функції провідності й збудливості серця є причиною аритмії серця. 9. Ураження таламуса є причиною головного болю й порушення сну.

Вправа 7. Складіть речення, використовуючи дієслово призводити.

1. Інфекційні захворювання; підвищення кількості лімфоцитів. 2. М'язова робота; збільшення тромбоцитів у крові. 3. Запальний процес; збільшення кількості лімфоцитів. 4. Переливання несумісної крові; гемоліз. 5. Антитіла матері; руйнування еритроцитів плода. 6. Дизентерія; зневоднення організму. 7. Африканська сонна хвороба; сонливість; м'язова слабкість. 8. Брак вітамінів у їжі; авітаміноз. 9. Підвищення температури; прискорення процесу окислювання.

Вправа 8. Передайте зміст речень, використовуючи конструкції що зумовлено чим, що обумовлює що.

З р а з о к: Виникнення багатьох хвороб пов'язане з географічними умовами. - Виникнення багатьох хвороб обумовлено географічними умовами. Географічні умови обумовлюють виникнення багатьох хвороб.

1. Виникнення багатьох хвороб залежить від нестачі або надлишку мікроелементів у їжі. 2. Хімічний склад організмів є залежним від хімічного складу земної кори. 3. Особливості обміну речовин є залежним від віку, клімату й пори року. 4. Усі обмінні процеси залежать від діяльності залоз внутрішньої секреції. 5. Активність ферменту залежить від температури й хімічного середовища. 6. Розчинність речовин залежить від температури й тиску. 7. Перерозподіл крові в організмі залежить від розширення й звуження судин. 8. Створення клітинної теорії пов'язане з винаходом мікроскопа. 9. Тепловіддача організму пов'язана з температурою навколишнього середовища.

Вправа 9. Використайте замість крапок слова, подані в дужках, у потрібній прийменниково-відмінковій формі.

1. Усі обмінні процеси обумовлені ... (діяльність) залоз внутрішньої секреції. 2. Особливості обміну речовин перебувають у залежності ... (вік, клімат, поря року). 3. Ферменти впливають ... (травлення). 4. Висока температура позначається ... (організм). 5. Ферменти впливають ... (вироблення) гемоглобіну. 6. Географічні умови обумовлюють ... (виникнення) багатьох хвороб. 7. Нестача вітамінів призводить ... (авітаміноз). 8. Віруси є причиною ... (захворювання) тварин і рослин. 9. Амеба викликає ... (дизентерія).

Вправа 10. Передайте зміст речень, використовуючи конструкцію що пов'язане із чим.

З р а з о к: Виникнення багатьох хвороб *обумовлене* географічними умовами. - Виникнення багатьох хвороб пов'язане з географічними умовами.

1. Багато хвороб обумовлені **нестачею** в організмі яких-небудь мікроелементів. 2. Усі **клітини**, тканини, органи й системи органів впливають один на одного. 3. Діяльність **судин** і серця залежить від кори головного мозку. 4. Існує **тісний зв'язок** між фізіологією й анатомією. 5. Хімічний склад земної кори **обумовлює** хімічний склад живих організмів. 6. **Будова органа** і його функції **перебувають** у тісній залежності одне від одного. 7. Патологія залежна від анатомії й фізіології. 8. Особливості обміну речовин залежать від клімату, **пори року**. 9. **Дія ферментів** залежить від температури.

Вправа 11. **Замініть** підкреслені дієслова синонімами.

1. Низький і високий тиск **позначаються** на організмі. 2. Різні кліматичні умови **впливають** на людину. 3. Висока температура **призводить** до посилення **потовиділення**. 4. **Подразнення чутливих** нейронів у будь-якому відділі **позначається** на роботі серця. 5. Обмін речовин **залежить** від віку. 6. Віруси **викликають** захворювання тварин і рослин. 7. Кислотність **середовища** **впливає** на ферменти. 8. Підвищення або зниження температури навколишнього середовища **впливає** на теплотворення й віддачу тепла. 9. Циркуляція повітря **впливає** на тепловіддачу.

Вправа 12. Прочитайте речення. Поставте питання до виділених конструкцій. **Поясніть** різницю в їхньому значенні.

1. **Під дією світла** білий фосфор переходить у червоний. 2. **Під дією сонячної енергії** в рослинах **відбуваються** складні хімічні реакції. 3. **Під впливом** ферментів їжа перетравлюється. 4. Програмування **виникло під впливом** практики. 5. **Під дією блукаючого нерва** ритм серцевих скорочень уповільнюється. 6. **Під впливом жовчі** посилюється дія всіх ферментів.

Вправа 13. Передайте зміст речень, **уживаючи** конструкції причини під дією, під впливом.

1. **Величина** зіниці **ока** змінюється, тому що на **неї** впливають зміни інтенсивності **освітлення**. 2. Озоновий **шар** Землі руйнується, тому що на нього діють промислові гази. 3. Білки розщеплюються, тому що на них діють ферменти. 4. **Слизова** оболонка шлунка руйнується, тому що на **неї** впливають шкідливі речовини. 5. **Дія** ферменту ліпази **посилюється** в 15-20 **разів**, тому що на нього впливає жовч. 6. Діяльність шлункових залоз гальмується, тому що емоції, відчуття неприємного запаху впливають на них. 7. **Шлункове** соковиділення **в** людини гальмується, тому що жир впливає на нього.

Вправа 14. Дайте відповіді на питання, використовуючи конструкції причини під дією, під впливом.

1. Чому руйнуються метали?	На метали впливають шкідливі гази.
2. Чому знищуються чужорідні клітини?	На чужорідні клітини діють лімфоцити.
3. Чому ріст рослин прискорюється?	Вітамін В впливає на рослини.
4. Чому ріст пухлини вповільнюється?	Лікарські речовини впливають на ріст пухлини.

5. Чому фіолетовий лакмусовий папірець червоніє?	Кислоти діють на фіолетовий лакмусовий папірець.
6. Чому листя рослин жовтіє	Невидимі промені впливають на листя рослини.
7. Чому звужуються судини?	Холод впливає на шкірні судини.
8. Чому судини розширюються?	Тепло впливає на шкірні судини.
9. Чому ритм серцевих скорочень уповільнюється?	Блукаючий нерв діє на роботу серця.
10. Чому ритм серцевих скорочень частішає?	Симпатичні нерви впливають на роботу серця.

Вправа 15. Передайте зміст речень, використовуючи конструкції причини під впливом, під дією.

Зразок: Ферменти впливають на процес травлення, на газообмін у легенях і тканинах організму. - Під впливом ферментів відбувається процес травлення, газообміну в легенях і тканинах організму.

1. Ферменти впливають на виробництво гемоглобіну. 2. На прискорення передачі подразнення в центральній нервовій системі впливають ферменти. 3. Низька температура сповільнює дію ферментів. 4. Дія ферментів залежить від кислотності середовища. 5. У залежності від дії одного ферменту перебуває тільки певна речовина. 6. Жовч впливає на посилення дії ліпази. 8. Повітря, вода й місце проживання впливають на виникнення хвороб. 9. Блукаючий нерв прискорює ритм серцевих скорочень.

Вправа 16. Прочитайте речення, подані у лівій та правій колонках. Знайдіть у них конструкції причини. Поясніть вживання прийменників через і завдяки.

Через неорганізованість він не домігся успіхів.	Завдяки працьовитості він досяг гарних результатів.
Через друга ми спізналися на заняття.	Завдяки другові я під час хвороби не відстав від групи.

Вправа 17. Використайте замість крапок словосполучення, подані в дужках, у потрібній формі.

1. При плевриті може виникнути дихальна недостатність через ... (різка хворобливість подиху). 2. Аритмія серця виникає через ... (порушення функції провідності й збудливості серця). 3. Напад стенокардії може виникнути через ... (функціональна перенапруга міокарда). 4. Авітаміноз виникає через ... (нестача вітамінів у їжі). 5. Порушення обміну речовин виникає через ... (нестача або надлишок мікроелементів). 6. Іноді гостра серцева недостатність виникає через ... (розлад ритму серця). 7. Серцева астма виникає найчастіше через ... (гостра або тривала перенапруга серцевого м'яза). 8. Під час нападу задухи хворий через ... (різка задишка) займає сидяче положення.

Вправа 18. Скажіть, з якої причини відбулися такі події.

1. Усі студенти добре склали іспит (працьовитість). 2. Хворий швидко одужав (гарні ліки). 3. Дитина швидко одужала (гарні ліки). 4. Рана на нозі зажила (лікарі). 5. Операція пройшла

успішно (хірурги). 6. Гуртожиток відремонтований у **строк** (комендант). 7. Пораненого врятувало (переливання крові). 8. Голова перестала **боліти** (лікування).

Вправа 19. Складіть речення, використовуючи конструкцію причини із прийменником **від** і слова й словосполучення, подані в **дужках**, у потрібній прийменниково-відмінковій формі.

1. Дитина плакала ... (страх, біль). 2. Хворий страждав ... (біль, спрага). 3. **Хлопчик** кричав ... (переляк, голод). 4. Голова може **боліти** ... (нежить, кашель, втома, духота, жара, неприємний запах). 5. При отруєнні смерть може **наступити** ... (асфіксія, колапс, шок). 6. Перелом кісток може виникнути ... (пряма травма, тиск, удар).

Вправа 20. Складіть речення, зазначивши причину дії.

1. Дівчина сміялася (радість). 2. Дерева загинули (мороз). 3. Він пропустив дівчину вперед (**увічливість**). 4. Він поступився місцем старому (**повага**). 5. Хворий страждав (біль). 6. Дитина тремтіла (холод). 7. Оксана не **розповіла** про свої успіхи (скромність). 8. Він закричав (страх). 9. Він завмер (**несподіванка**). 10. Вона не **говорила** про свої проблеми (гордість). 11. Лікар не перебивав хворого (**увічливість**).

Вправа 21. Складіть із двох речень одне просте, використовуючи конструкцію причини із прийменником **від**.

1. Пролунав стукіт у двері. Я здригнувся. 2. **Недавно пройшов** дощ. Будинки були **мокрі**. 3. Дув сильний вітер. Вікно розбилося. 4. Діти утомилися. Було жарко й **дорога** була важкою. 5. Дівчина **відчула** зняковілість. Вона почервоніла. 6. Студент сильно хвилювався. Він не відразу почав **говорити**. 7. У мене розболілася голова. В аудиторії було задушливо. 8. Хворий тремтів. **У** нього була лихоманка.

Вправа 22. Прочитайте речення. **Поясніть** значення конструкцій із прийменниками **з (із-за), через**.

1. Із-за неувважності я забув книгу в лабораторії. 2. Помилково я сів не у той автобус. 3. Із-за недосвідченості я пропустився помилки у роботі. 4. Через неувважність я замість своєї книги взяв книгу товариша.

Вправа 23. Дайте відповіді на питання, використовуючи слова, подані в **дужках**, у потрібній прийменниково-відмінковій формі.

1. Чому ви припустилися помилки у контрольній роботі? (неувважність). 2. Чому ви загубили **ключі**? (неувважність). 3. Чому **хлопчик** порізав руку? (необережність). 4. Чому ви не **поздоровили** друга із днем народження? (неувважність). 5. Чому ваш друг **одержав** травму? (необережність). 6. Чому медсестра не **змогла** зробити внутрішньовенну ін'єкцію? (недосвідченість). 7. Чому хворий вчасно не прийняв ліки? (неувважність)

Вправа 24. Поясніть, з якої причини відбулася дія. Використовуйте слова, дані в **дужках**, у потрібній прийменниково-відмінковій формі.

1. Лаборант зіпсував прилад (недосвідченість). 2. Студент розбив колбу (необережність). 3. Я набрав неправильно номер телефону (помилка). 4. Студент зламав прилад (недбалість). 5. Мій друг взяв мою ручку (неувважність). 6. Хворий не прийняв ліки (забудкуватість). 7. Хворий прокинувся о 6 годині ранку (звичка). 8. Пацієнт неправильно виміряв артеріальний тиск

(недосвідченість).

Вправа 25. Замініть складні речення простими з конструкцією причини з прийменником **з (із-за), через.**

1. Тому що я дуже неуважний, я можу пропуститися помилки. 2. Водій порушив правила руху, тому що був недосвідчений. 3. Олег завжди губить свої речі, тому що він неуважний. 4. Навіть під час канікул я встаю о 7 годині ранку, тому що я звик вставати у цей час. 5. Я увійшов не у ту кімнату, тому що помилився. 6. Хворий не прийняв вчасно ліки, тому що забув. 7. Медсестра не змогла самостійно поставити крапельницю, тому що була недосвідчена. 8. Мій друг порізав палець, тому що був необережний.

Вправа 26. Використайте замість крапок слова й словосполучення, подані в дужках, у потрібній прийменниково-відмінковій формі.

1. У результаті ... (нагрівання) рідина випаровується. 2. У зв'язку з... (рухливий спосіб життя) організм тварин має складну будову. 3. Через ... (хвороба) професора лекція не відбудеться. 4. Завдяки ... (численні дослідження) учені створили нові ліки. 5. Унаслідок ... (висока хімічна активність) кисень з'єднується з багатьма речовинами. 6. Через ... (зміна клімату) здоров'я хворого погіршилося. 7. Анатомія тісно пов'язана з... (фізіологія). 8. Хворий не прийняв ліки ... (неуважність).

Вправа 27. Складіть речення, використовуючи конструкції причини із прийменником **у результаті.**

З р а з о к: *З'явилися мислення й мовлення; трудова діяльність людини. - У результаті трудової діяльності людини з'явилися мислення й мовлення.*

1. Утворюється вода; реакція **з'єднання** кисню з воднем. 2. При вдиху грудна **клітка** розширюється; скорочення м'язів. 3. При видиху грудна клітка зменшується; розслаблення м'язів. 4. Купол діафрагми стає більш плоским; скорочення діафрагми. 5. Купол діафрагми стає більше опуклим; розслаблення діафрагми. 6. Внутрішньоклітинний тиск збільшується; зменшення грудної порожнини. 7. Утворюються оцтова, масляна й інша кислоти; діяльність бактерій. 8. Утворюються виразки у кишечнику; проникнення дизентерійної амеби у слизову оболонку. 9. Із однієї речовини утворюється дві або кілька речовин; реакція розкладання. 10. Хвороба організму наступає; порушення діяльності певних клітин в організмі.

Вправа 28. Дайте відповіді на питання, використовуючи конструкцію причини із прийменником **унаслідок** і словосполучення, подані в дужках, у потрібній формі.

З р а з о к: *Чому рослинна клітина у дорослому стані не може змінити свою форму? (наявність щільної оболонки) - Рослинна клітина у дорослому стані не може змінити свою форму внаслідок наявності щільної оболонки.*

1. Чому розвивається авітаміноз? (відсутність у їжі свіжих овочів і фруктів) 2. Чому відбувається порушення обміну речовин? (відсутність певних вітамінів) 3. Чому при вдиху розширюється грудна клітка? (скорочення м'язів) 4. Чому при видиху зменшується грудна клітка? (розслаблення м'язів). 5. Чому посилюється секреція підшлункової залози? (надходження жовчі в кишечник). 6. Чому гальмується діяльність шлункових залоз? (попадання жиру, емоційний **стан людини**) 7. Чому припиняється кровотеча? (утворення кров'яного згустку) 8. Чому починається секреція шлункового соку? (механічне й фізичне подразнення слизової оболонки) 9. Чому активність ферментів знижується? (дія низької температури) 10. Чому віддача тепла

зменшується? (підвищення температури повітря)

Вправа 29. Передайте зміст складних речень простими реченнями з конструкціями причини із прийменниками **в результаті, внаслідок**.

З р а з о к: У результаті того, що рідина нагрівається, вона випаровується. - У результаті нагрівання рідина випаровується.

1. У результаті того, що м'язи скорочуються, при вдиху грудна клітка розширюється. 2. У результаті того, що м'язи розслаблюються, при видиху грудна клітка зменшується. 3. У результаті того, що дизентерійна амеба проникає у слизову оболонку кишечника, у ньому утворюються виразки. 4. Унаслідок того, що жир попадає у шлунок, гальмується секреція шлункових залоз. 5. Унаслідок того, що утворюється кров'яний згусток, кровотеча припиняється. 6. Унаслідок того, що жовч попадає у кишечник, посилюється секреція підшлункової залози. 7. Рука втратила рухливість у результаті того, що нерв був ушкоджений. 8. У результаті того, що кровоносні судини звужуються, приплив крові до поверхні тіла зменшується. 9. У результаті того, що приплив крові до поверхні тіла зменшується, зменшується тепловіддача.

Вправа 30. Використайте замість **крапок** слова, подані в **дужках**, у потрібній формі.

1. З... (підвищення) у крові людини концентрації іонів кальцію збільшується її чутливість до холоду. 2. Зі... (збільшення) у крові адреналіну підвищується кров'яний тиск. 3. У міру ... (зміна) висоти тиск змінюється. 4. У міру ... (розчинення) речовини концентрація розчину зростає. 5. З... (підвищення) рівня організації ссавця його мозок ускладнюється. 6. З... (підвищення) температури швидкість хімічних реакцій прискорюється. 7. Зі... (зниження) температури обмінні процеси в організмі вповільнюються. 8. З... (підвищення) концентрації вуглекислого газу стає важче дихати.

Вправа 31. Прочитайте текст і сформулюйте питання до **нього**.

Зі збільшенням і зменшенням глибини тиск змінюється. Так при роботі під водою на глибині (водолази, акванавти) необхідно доставляти дихальну суміш, яка б відповідала гідростатичному тиску на цій глибині. При збільшенні глибини на кожні 10 м тиск зростає на 1 атм. Таким чином, на глибині 100 м людині необхідна дихальна суміш, що перевищує атмосферний тиск приблизно в 10 разів. Пропорційно зростає й щільність цієї суміші, що створює додаткову перешкоду для дихання. Тому на глибині більше 60-80 м у крові й тканинах людей розчиняється велика кількість газів, у тому числі й азоту. При швидкому переході від підвищеного тиску до нормального в організмі людини утворюється багато газових пухирців з азоту, які закупорюють капіляри й порушують кровообіг. Поступове зниження тиску в декомпресійній камері сприяє виведенню азоту через легені. Для попередження негативного впливу азоту на організм людини азот повністю або частково замінюють гелієм, щільність якого у 7 разів менша, ніж у азоту.

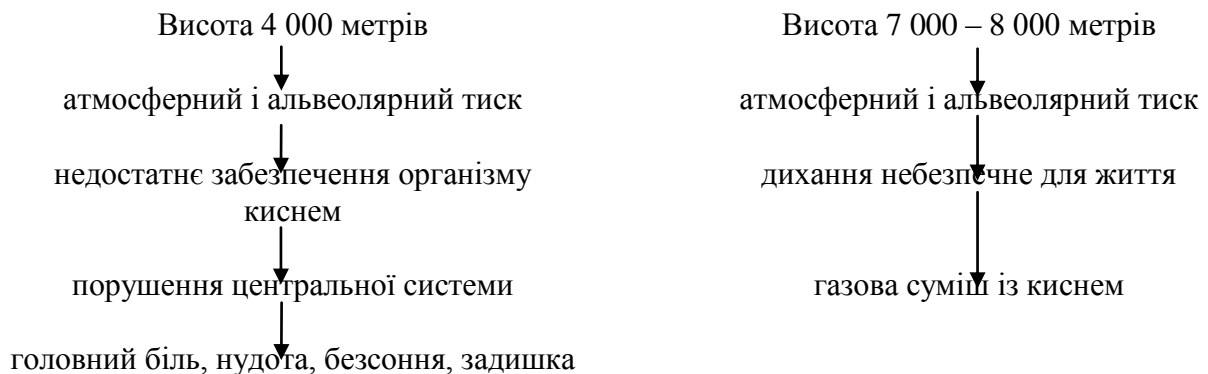
Вправа 32. Закінчіть речення.

1. Зі зміною атмосферного тиску ...
2. На глибині зі зростанням щільності дихальної суміші ускладнюється ...
3. З підвищенням атмосферного тиску ...
4. При збільшенні глибини на кожні 10 м ...
5. Зі збільшенням концентрації азоту в крові й тканинах ...
6. Зі збільшенням глибини до 60 м у крові й тканинах людей розчиняється ...

7. **Зі** зниженням атмосферного тиску ...

8. **На** висоту 4 000 метрів дихання ...

Вправа 33. Складіть текст за схемою, використовуючи прийменники **внаслідок, у результаті, у міру, з (зі)** і дієслова **призводити, супроводжуватися, вести**.

Вправа 34. Передайте **зміст** речень, використовуючи прийменник **при**.

Зразок: *Зі збільшенням глибини океану зростає тиск води. - При збільшенні глибини океану зростає тиск води.*

1. **Зі** зростанням висоти **посилюється** дія ультрафіолетових променів. 2. **З** підвищенням рівня організації ссавця його мозок ускладнюється. 3. **Зі** збільшенням глибини у тканинах і крові людей розчиняється велика кількість газів. 4. **З** підвищенням у крові людини кількості іонів калію збільшується її чутливість до холоду. 5. **Зі** зниженням температури обмінні процеси в організмі людини вповільнюються. 6. **З** підвищенням температури повітря **судини** розширюються. 7. **Зі** зниженням температури повітря **судини** звужуються. 8. **З** підвищенням температури дихання частішає. 9. **Зі** збільшенням кількості адреналіну в крові підвищується кров'яний тиск.

Вправа 35. Передайте за зразком **зміст** складних речень простими реченнями.

Зразок: *Чим вище у крові людини концентрація іонів калію, тим чутливіша вона до холоду. - **З** підвищенням у крові людини концентрації калію збільшується її чутливість до холоду.*

1. Чим вищий рівень життя, тим складніший **зв'язок** між молекулами. 2. Чим вищий тиск, тим більше змінюється дихання. 3. Чим нижчий тиск, тим важче стає дихати. 4. Чим вища щільність дихальної суміші на глибині, тим важче стає дихати. 5. Чим інтенсивніша фізична робота, тим активніше **відбувається** обмін речовин в організмі. 6. Чим вища концентрація вуглекислого газу в повітрі, тим важче дихати. 7. Чим більше людина вживає солі, тим нижче чутливість смакових рецепторів язика. 8. Чим нижча температура повітря, тим більше тепла віддається в навколишньому середовищу. 9. Чим старша людина, тим менше в її кістках осеїну.

РОБОТА 3 ТЕКСТОМ

Завдання 1. Прочитайте текст і підготуйте відповіді на питання про його зміст.

ЗАЛОЗИ ВНУТРІШНЬОЇ СЕКРЕЦІЇ

Залозами внутрішньої секреції, або ендокринними органами, називаються залози, що не мають вивідних проток і виробляють особливі речовини, гормони, які безпосередньо **надходять**

у кров. Разом із кров'ю гормони розносяться по всіх **органах збуджують або пригнічують їхню діяльність**.

Значення гормонів в організмі дуже **велике**. Порушення діяльності залоз внутрішньої секреції викликає зміни в усьому організмі. Ці зміни обумовлені гіперфункцією (підвищенням функції якої-небудь залози) або гіпофункцією (зниженням функції). Надлишок гормонів призводить до гіперфункції, а **нестача** гормонів призводить до гіпофункції.

До залоз внутрішньої секреції належать гіпофіз, епіфіз, **вилочкова** залоза, острівкова **частина** підшлункової залози, надниркові залози. Кожна залоза складається із **залістистої** епітеліальної тканини, має багату **мережу** кровоносних **судин** і має велику кількість нервових волокон. Усі залози внутрішньої секреції функціонально **пов'язані** між собою й **представляють** єдину систему. Гіпофіз виконує головну роль у цій системі й впливає на всі органи й системи. Регуляція функцій органів за допомогою різних речовин (головним чином гормонів) через кров називається гуморальною регуляцією.

Діяльність залоз внутрішньої секреції регулюється нервовою системою. Центральна нервова система впливає на ендокринні органи як через нерви, що йдуть до цих органів, так і **нейрогуморальним** шляхом, за допомогою гіпофіза. У свою чергу, гормони впливають на функції різних відділів нервової системи. Порушення функції **ендокринної** системи **позначається** на усьому організмі й призводить до важких захворювань. Завдяки сучасним методам досліджень, **хвороби**, пов'язані з порушенням функції залоз внутрішньої секреції, добре діагностуються.

Фізіологічна функція щитовидної залози **полягає** в біосинтезі й **виділенні** в кров і лімфу гормонів, які регулюють процеси **росту**, розвитку, диференціації тканин. Щитовидна залоза є головним органом обміну йоду в організмі. **Вміст** йоду в щитовидній залозі в 10 - 100 **разів** вищий, ніж в інших тканинах і сироватці крові.

Найпоширенішим захворюванням щитовидної залози є зоб, що зустрічається в районах з недостатнім **вмістом** йоду в **навколишньому** середовищі. Причиною захворювання є **нестача** йоду в організмі. При захворюванні спостерігається дифузійне, вузлове або змішане збільшення залози.

Завдання 2. Дайте відповіді на питання.

1. Які органи називаються залозами внутрішньої секреції? 2. Як впливають гормони на діяльність органів? 3. Яке значення гормонів? 4. До чого **призводить** порушення діяльності залоз внутрішньої секреції? 5. Що призводить до гіперфункції? 6. Що призводить до гіпофункції? 7. Які органи належать до залоз внутрішньої секреції? 8. Із чого **складається** кожна залоза? 9. Що являють собою всі залози внутрішньої секреції? 10. Яка залоза виконує головну роль в ендокринній системі? 11. Що називається гуморальною регуляцією? 12. Чим регулюється діяльність залоз внутрішньої секреції? 13. Як нервова система впливає на ендокринні органи? 14. На що впливають гормони? 15. На чому **позначається** порушення функції ендокринної системи? 16. До чого **призводить** порушення функції ендокринної системи? 17. Завдяки чому захворювання, пов'язані з функцією залоз внутрішньої секреції, добре діагностуються. 18. У чому **полягає** фізіологічна функція щитовидної залози? 19. Який орган є головним органом обміну йоду в організмі? 20. Що є причиною зоба?

Завдання 3. Підберіть антоніми до таких слів.

Збудливе, надлишкове, нижній, підвищення, гіперфункція, **нестача**.

Завдання 4. **Замініть** підкреслені слова й словосполучення синонімами.

1. Гіпофіз виконує головну роль у цій системі. 2. Центральна нервова система впливає на

ендокринні органи за допомогою гіпофіза. 3. Кожна залоза має велику мережу кровоносних судин. 4. Гормони впливають на функції різних відділів нервової системи. 5. Порушення діяльності залоз внутрішньої секреції викликає зміни в усьому організмі. 6. Надлишок гормонів призводить до гіперфункції. 7. Кожна залоза складається з епітеліальної тканини. 8. Порушення функції ендокринної системи позначається на всьому організмі.

Завдання 5. Складіть речення, використовуючи інформацію таблиці й дієслова **викликати**, **призводити**, **вести**.

Спектр йоддефіцитних захворювань
(Б. Хейлеу, 1983 з додаваннями)

Вік	Захворювання й стан хворого
Плід	Уроджені пороки розвитку. Значна перинатальна смертність. Неврологічний кретинізм, глухонімота, затримка психічного розвитку й спастична диплексія, затримка фізичного розвитку, відставання у фізичному розвитку.
Дитина	Зменшення життєздатності. Уроджений зоб. Гіпотиреоз.
Діти й підлітки	Зоб. Гіпотиреоз. Порушення інтелектуального, фізичного розвитку. Анемія.
Дорослі	Зоб. Гіпотиреоз. Розумові розлади.

Завдання 6. Складіть речення, використовуючи інформацію, подану нижче, і дієслова **виділяти**, **призводити**, **викликати**.

<i>Причина</i>	<i>Захворювання</i>	<i>Наслідок</i>
щитовидна залоза – нестача тиреоїдних гормонів	гіпотиреоз	посилення теплотворення, затримка води в організмі, зменшення виділення кальцію й фосфору із сечею
щитовидна залоза – надлишок тиреоїдних гормонів	гіпертиреоз	зниження вмісту холестерину в крові, тахікардія
гіпофіз – надлишок гормону росту	гігантизм	надмірний ріст тіла й кінцівок
гіпофіз – нестача гормону росту	карликовість	відставання в рості
гіпофіз – надлишок АКТГ (адренкортикотропного гормону)	хвороба Іценка-Кушинка	непропорційне ожиріння з відкладенням підшкірної жирової клітковини на обличчі, шиї, верхній половині тулуба

САМОСТІЙНА РОБОТА

Завдання 1. Прочитайте текст і знайдіть у ньому граматичні конструкції причини дії.

Ще в далекій давнині люди вміли розрізняти здорові й нездорові місцевості. У працях давньогрецького лікаря Гіппократа говориться про хвороби, які обумовлені несприятливою дією повітря, води й місця проживання.

Багато хвороб тісно пов'язані з певними географічними зонами, але обумовлені **недоліком** або надлишком в організмі того або іншого мікроелемента. Учені довели, що хімічний склад ґрунту **обумовлює** хімічний склад живих організмів.

Часте виникнення й **поширення** деяких небезпечних хвороб, наприклад раку, **обумовлюють** клімат, умови життя людей, їхні звичаї й традиції. Рак **слизової** оболонки рота

найчастіше зустрічається в тих районах Азії, де постійно жують тютюн, і його поширення обумовлене цією звичкою. Таким чином, часто існує зв'язок між виникненням раку порожнини рота й звичкою жувати тютюн.

Зовнішнє середовище впливає на організм людини. На організмі відбиваються низький і високий атмосферний тиск, жара, мороз. Під впливом навколишнього середовища змінюється обмін речовин, відбувається перебудова діяльності внутрішніх органів.

Дія високої температури часто негативно позначається на організмі. Тривале знаходження в пустелі часто призводить до питної хвороби. Висока температура посилює потовиділення. Виділення з потом хлористого натрію негативно позначається на водно-сольовому обміні. Порушення водно-сольового обміну викликає слабкість, запаморочення, нудоту, а іноді судоми м'язів ніг і рук. Таким чином, виділення поту зменшує кількість води в організмі й збільшує кількість солі. Чим більше людина п'є, тим більше їй хочеться пити. Цей стан називається питною хворобою.

Завдання 2. Дайте відповіді на питання.

1. Хто з давньогрецьких учених писав про несприятливу дію повітря, води й місця проживання?
2. Який зв'язок існує між хімічним складом організму й хімічним складом ґрунту?
3. Що часто обумовлює виникнення й поширення раку?
4. З якою звичкою пов'язане поширення раку слизової оболонки рота?
5. Чи впливає зовнішнє середовище на організм?
6. Чи позначаються на організмі людини низький і високий атмосферний тиск, жара, мороз.
7. Як позначається дія високої температури на організмі?
8. До чого може призвести тривале знаходження в пустелі?
9. Як відбивається на водно-сольовому обміні виділення поту, а разом з ним і хлористого натрію?
10. До чого призводить порушення водно-сольового обміну?

Завдання 3. Замініть виділені слова й словосполучення синонімами.

1. Багато хвороб тісно пов'язані з певними географічними зонами, але обумовлені нестачею або надлишком в організмі того або іншого мікроелемента.
2. Хімічний склад ґрунту обумовлює хімічний склад живих організмів.
3. Часте виникнення й поширення раку обумовлюють клімат, умови життя людей, їхні звичаї й традиції.
4. Зовнішнє середовище впливає на організм людини.
5. На організмі відбивається низький і високий атмосферний тиск.
6. Дія високої температури часто негативно позначається на організмі.
7. Тривале знаходження в пустелі часто призводить до питної хвороби.
8. Порушення водно-сольового обміну викликає слабкість.

Завдання 4. Спишіть текст, вставляючи замість крапок слова, подані в дужках, у потрібній применниково-відмінковій формі.

... (країни) Південно-Східної Азії з'явилася дуже ... (небезпечний) епідемія. Лихоманка **Денге**, або костоломна лихоманка, переноситься ... (москіти) і може призвести ... (смертельний результат). Ця хвороба завжди існувала ... (джунглі), але ... (поширення) лихоманки сприяє міграція ... (іноземні робітники) з однієї країни в іншу. Лихоманка уражає не тільки жителів ... (бідні) країни, але й також благополучних, наприклад Сингапуру. У... (Сінгапур) епідемія почалася серед ... (іноземні робітники), але швидко поширилася серед ... (місцеве населення). Вірус переносить так званий єгипетський москіт, що на відміну від ... (звичайні комарі) кусає вдень. Єгипетський москіт розмножується дуже швидко ... (будь-яке місце), де є чиста вода. ... (він) не існує відстаней. **Недавно його виявили** ... (50-й поверх) у **Сінгапурі**. ... (симптоми) хвороби є сильний біль в (суглоби) і головний біль. Більшість захворілих переносять ... (лихоманка) як важку форму ... (грип), але іноді вона може призвести ... (внутрішній крововилив і смерть). Відсутність ... (вакцина) проти ... (вірус) обумовлює швидке ... (поширення) ... (ця хвороба).

ЯКЩО ВИ ВТОМИЛИСЯ...

Прочитайте й перекажіть текст. Перевірте за **словником** значення слів: *розлад шлунка, цианістий калій, мікстура*.

I. - Невже всі ці ліки від головного болю?

- Не зовсім. Це порошки від головного болю. Але коли я їх приймаю, у мене починає **боліти** серце. Від серця мені прописали **оці** таблетки. Вони викликають у мене розлад шлунка. Ці краплі я приймаю від шлунка, але вони погано діють на печінку. Тоді **доводиться** пити цю мікстуру, і від неї знову починає **боліти** голова.

II. На виході з аптеки продавець доганяє парубка й сердито йому каже:

- Громадянинне! Це Ви щойно купили в мене **глюконат** кальцію? Поверніть його зараз же!
- А в чому **справа**?
- Я помилково дала Вам цианістий калій.
- Але я вже прийняв одну таблетку.
- Тоді терміново **доплатіть** 16 копійок.

III. Лікар **запитує**:

- Вам допомогли мої ліки?
- Прекрасні ліки, лікарю! - відповідає пацієнт. - Мене вони вилікували від кашлю, у сина перестав **боліти** живіт, а те, що **залишилося**, взяла дружина й вимила вікна.

ПЕРЕВІР СЕБЕ

Використайте замість **крапок** потрібні за змістом прийменники й дієслова.

Ферменти відіграють важливу роль в обміні речовин. ... ферментам **відбувається** розщеплення складних речовин. Вони ... .. на процес травлення. Шлунковий сік **містить** пепсин-фермент, від якого ... розщеплення білка. ... .. пепсину білки розщеплюються на пептони й альбумози. ... .. ліптази - ферменту, що також міститься в шлунковому соку, жири розщеплюються на жирні кислоти й гліцерин. Ферменти ... .. на виробництво гемоглобіну. **Дія** ферментів ... температурою. Низька температура ... понижуюче ... на діяльність ферментів Крім того, кислотність **середовища** ... **дія** ферментів: **кожний** фермент найбільш активний при **певній, оптимальній** для нього кислотності.

... .. від дії одного ферменту звичайно знаходяться лише **певні** речовини. Нагрівання ферменту до високої температури ... до втрати його активності. Деякі речовини **підсилюють** або гальмують **дію** ферментів. ... жовчі посилюється дія всіх ферментів, що позитивно ... на травленні. Мізерно малі кількості ферментів здатні вступати в реакцію **з** величезною кількістю речовин ... незмінності **складу** ферментів після закінчення реакції.

Слова для довідок: у залежності, **позначається**, залежить, впливають, під впливом, впливає, пов'язане з, **обумовлює**, діяти, **призводить**, внаслідок, завдяки.

К л ю ч: завдяки; впливають; залежить; під впливом; впливає; пов'язане з; **справляє** **понижувальну** дія; **обумовлює**; у залежності; **призводить**; під впливом; **позначається**; внаслідок.

ТЕМА V. 5. ЦІЛЬОВІ ВІДНОШЕННЯ У ПРОСТОМУ РЕЧЕННІ

ПЕРЕВІР СВОЇ ЗНАННЯ З ГРАМАТИКИ УРОКУ

Вправа 1. Використайте замість крапок необхідні за змістом прийменники або прийменникові сполуки.

1. *Умілі* руки рятують і (...) бідності, й (...) нудьги.
2. (...) здійснення контролю за *харчуванням* у великих лікарнях є дієтлікарі, а у відділеннях - дієтсестри.
3. Ще в давні часи (...) лікування найрізноманітніших хвороб люди *використовували* трави, коріння, ягоди.
4. (...) лікувальних цілях рекомендують настій плодів шипшини.
5. Приїхавши в село Вишня (...) *допомогу* численним хворим, М.І. Пирогов (...) їхнього *прийому* побудував невелику лікарню.
6. (...) М.І. Пирогова названі два медичних університети, ряд лікарень, вулиць у різних містах країни.
7. Дуже ефективний (...) *лікуванні* спадкових хвороб *людини* генеалогічний метод.
8. Сьогодні в аптеках можна *придбати* масу різноманітних *засобів* (...) застуди.
9. (...) *пошук* ефективного *засобу* (...) СНІДу вчені *всього світу* не шкодують ні *сил*, ні *часу*, ні енергії.
10. Часто (...) *допомогою* й *порадою* ми звертаємося до друзів.
11. В Україні *люблять* їздити (...) відпочинок у Крим.
12. Лікар повинен діяти завжди (...) хворого.
13. (...) поліпшення здоров'я хворого лікар може не *дозволити* родичам відвідувати *його*.
14. (...) іноземним студентам були надані медичні тлумачні словники кількома мовами.
15. (...використання) кімнатних рослин собі (...) *користь* потрібно дуже добре їх знати.

ГРАМАТИКА

Вираження мети використання предмета (явища, процесу) або необхідності дії

Таблиця 1

Грамматичні конструкції	Приклади	Грамматичний коментар
для + чого (Р.в.) (конкретний іменник)	Ми купили стіл для телевізора. Стіл для телевізора всім сподобався.	Виражається прийменником для й ім. у формі Р.в. (ім. позначає предмет), <i>вказуючи</i> на <i>призначення предмета</i> : стіл для телевізора – стіл призначений для телевізора
для + чого (Р.в.) (віддієслівний іменник)	Для визначення положення точки на площині вибирають дві взаємоперпендикулярні осі.	Виражається прийменником для й ім. у формі Р.в. (із суфіксами <i>-енн(я)</i> ; <i>-анн(я)</i> ; <i>-к(у)</i> ; <i>-ці(я)</i>) або ім. непередметного значення (здоров'я, користь тощо)
що зробити/робити для + чого (Р.в.)	Цей розчин застосовують для видалення мозолів.	Виражається прийменником для й ім. у формі Р.в., що звичайно стоїть після дієслів зі значенням «застосування», «призначення», «використання»:

		користуватися, використувувати(ся), вживати(ся), служити, вимагати(ся) і деяких інших, а також слів потрібний, необхідний, призначений .
що від + чого/кого (Р.в)	Багато відпочиваючих використовували засіб від комарів.	Виражається прийменником від і ім. у формі Р.в.
що проти + чого/кого (Р.в.)	Лікар порекомендував почати приймати ліки проти грипу.	Виражається прийменником проти й ім. у формі Р.в.

ЗАПАМ'ЯТАЙТЕ! Конструкція із прийменником **для й ім. у Р.в.** може бути синонімічною конструкції із прийменником **під і ім. у Зн.в.** Наприклад: *пробірка для розчину – пробірка під розчин; підставка для мікроскопа – підставка під мікроскоп.*

Конструкція з прийменником **для й ім. у Р.в.** може бути синонімічною конструкціям із прийменником **від і ім. у Р.в.** або **проти й ім. у Р.в.**, якщо вона вживається після слів **засіб / перед знищення /: засіб для знищення комах – засіб від комах – засіб проти комах.**

Увага! Конструкція із прийменником **для й ім. у Р.в.** завжди стоїть за іменником, до якого належить.

Вираження мети руху суб'єкта

Таблиця 2

Граматичні конструкції	Приклади	Граматичний коментар
що робити /що зробити + інфінітив (ДВ/НДВ)	Мій керівник <i>запросив</i> мене <i>поговорити</i> із приводу моєї роботи. Я <i>приїхав</i> у Харків <i>навчатися</i> . Ми <i>зібралися</i> все разом <i>обговорити</i> нашу літню практику.	Виражається інфінітивом , який стоїть після дієслів із префіксами й без префіксів зі значенням « рух », « переміщення » або « зміна положення у просторі »: <i>послати, з'явитися, повернутися, зібратися, лягти, поставити, зупинитися, віддати й під.</i> , а також після дієслів зі значенням « волевиявлення »: <i>покликати, запросити, послати тощо.</i>
за + чим (Ор.в.)	Він <i>пішов</i> в аптеку <i>за ліками</i> . Вона звернулася <i>за порадою</i> до знайомого стоматолога.	Виражається прийменниковою конструкцією за й ім. у формі Ор.в. , що вживається після дієслів руху : <i>піти, поїхати, сходити тощо</i> , а також після дієслова <i>звернутися</i> .

Увага! Сполучення інфінітива із дієсловами НДВ позначає **мету дії в її процесі** (іду допомагати, їду відпочивати), а сполучення із дієсловами ДВ – **мету дії в її результаті** (прийшов допомогти, приїхав відпочити).

Запам'ятайте! Прийменникова конструкція із **за й ім. у формі Ор.в. (О.5)**, що стоїть звичайно після дієслова, синонімічна конструкції з **інфінітивом** (*послати за лікарем – послати привести лікаря*).

Подана конструкція найчастіше **використовується** у розмовному мовленні – у діалогах:
Куди Ви йдете? - За аспірином в аптеку.

Вираження просторово-цільового значення

Таблиця 3

на/в + що (Зн.в.)	Віктора направили в санаторій на лікування (=лікуватися). Віктор пішов у гості (=гостювати) до друга. Він учора відправився у подорож (=подорожувати).	Виражається сполученням прийменника на або в і ім. у формі Зн.в., яких можна замінити інфінітивом з таким же коренем, як ім. у Зн.в.
------------------------------------	---	---

Запам'ятайте! Конструкція із прийменником **в** (у) або **на** вживається після дієслів **руху** із префіксом і без префікса, а також після дієслів: *повернути, направити, відправити(ся), зупинити(ся), закрити, віддати, дати* й деяких інших.

Вираження мети з додатковим значенням спонукання або запрошення до дії

Таблиця 4

Граматичні конструкції	Приклади	Граматичний коментар
імператив + що зроби (зробіть) / що зробити	<i>Піди візьми ліки</i> на полиці. Обов'язково після важкої роботи <i>сядь</i> і трохи <i>відпочинь</i> . Порекомендуйте <i>вашому</i> другові <i>переглянути</i> контракт.	Виражається імперативом у формі дієслова ДВ 2-ї особи однини і множини або інфінітивом дієслова ДВ , який стоїть за імперативом у формі ДВ, для спонукання до дії.
імператив + що роби (робіть) / що робити	<i>Прийди розкажи</i> про свої досягнення.	Виражається імперативом у формі дієслова ДВ 2-ї особи однини і множини або інфінітивом дієслова НДВ для запрошення до дії.
імператив + що зробимо	<i>Зайди поговоримо</i> про плани на майбутнє.	Запрошення до спільної дії виражається імперативом у формі дієслова ДВ 1-ї особи множини .

Запам'ятайте! Конструкція із двома імперативами характерна для розмовної мови.

Вираження мети витрат

Таблиця 5

Граматичні конструкції	Приклади	Граматичний коментар
на + що (Зн.в.)	Ми витрачаємо на дорогу годину часу.	Виражається прийменниковою конструкцією на й ім. у формі Зн.в., що найчастіше вживається після дієслів: <i>витрачати(ся), затрачати, видавати, виділяти, займати</i> (з метою майбутньої витрати).
вимагати (ся) + витрата + чого) + на +	Потрібні більші витрати енергії на розумову	Виражається прийменниковою конструкцією на й ім. у формі Зн.в.,

що (Зн.в.)	діяльність. Необхідні витрати значних сил на проведення заходу.	яка стоїть за дієсловом вимагати(ся) у сполученні з іменником витрата й ім. у Р.в.(О.2)
іменники (час, гроші, енергія, матерія тощо) + на що (Зн.в.)	Він витратив увесь свій вільний час на підготовку до анатомії.	Виражається прийменниковою конструкцією на й ім. у формі Зн.в.(О.4) , що вживається після іменників: <i>час, гроші, енергія, матерія, засоби</i> тощо.

Запам'ятаєте! Прийменникова конструкція **з на + ім.** має значення майбутньої витрати і, як тільки мета буде досягнута, **засобу** для її досягнення: буде **витрачено, використано, виконає** своє призначення. **Наприклад:** *Його час на роздуми було вичерпано.*

Конструкція із **прийменником на** звичайно йде за дієсловом на відміну від конструкції із **прийменником для**.

Увага! Конструкція із **прийменником на** (табл.5) **сполучається** тільки з дієсловами зі значенням витрати.

Вираження мети дії суб'єкта

Таблиця 6

Грамаіичні конструкції	Приклади	Грамаіичний коментар
з метою + чого (Р.в.)	З метою очищення від домішок розчин профільтрували.	Виражається прийменниковою конструкцією з метою в сполученні з ім. у формі Р.в.: з метою зміни, одержання тощо.
з метою + що зробити / з чим + що зробити / що робити (Р.в.)	З метою заощадження часу дільничний лікар поїхав на службовій машині. Звернутися із проханням переглянути контракт. Він після роботи пішов до лікаря з метою порадитися .	Виражається прийменниковою конструкцією з метою або прийменником з (із) і ім. у формі Ор.в. у сполученні з інфінітивом у формі ДВ (синонімічно з метою), коли говориться про одичну, конкретну дію .
з метою + чого / у чому + чого	З метою профілактики йому призначили курс вітамінів. Варто не забувати про важливу роль у продовженні життя людини соціальної сторони його діяльності.	Виражається прийменниковою конструкцією з метою або прийменником у з ім. у формі Д.в. і віддієслівним іменником у формі Р.в.
на підтримку + чого/кого (Р.в.) для допомоги + чому/кому (Д.в.)	Вони виступили на підтримку нового препарату . Для допомоги початківцям були запропоновані таблиці й муляжі.	Виражається прийменниково-іменним сполученням на підтримку + Р.в. , для допомоги + Д.в. , для підтвердження + Р.в. , у виправданні, для обґрунтування й ім. у формі Р.в.
щоб уникнути + чого (Р.в.)	Щоб уникнути повторного кризу хворому призначили суворий постільний режим	Виражається прийменниково-іменним сполученням щоб уникнути й ім. у формі Р.в. , що позначає небажане для суб'єкта

		явище або процес: <i>щоб уникнути неприємностей, нещасного випадку, смерті, ускладнення тощо.</i>
в інтересах + чого/кого (Р.в.)	В інтересах збереження стабільного стану хворого лікар заборонив всі відвідування.	Виражається складною прийменниковою конструкцією в інтересах і ім. у формі Р.в., що позначає <i>позитивну дію</i> або <i>процес</i> , який сприяє тому , що виражено наступним іменником : <i>в інтересах збереження здоров'я.</i>
заряди + чого/кого (Р.в.)	Лікарі працюють заряди життя людей.	Виражається прийменниковим сполученням заряди (синонім для) й ім. у Р.в., що позначає особу або предмет, для якого відбувається дія.
в ім'я + чого/кого	В ім'я свого блага людина досягає вершин професіоналізму. В ім'я істини вчений іноді жертвує кращими роками свого життя.	Виражається прийменниковим сполученням в ім'я й ім. у Р.в., що позначає об'єкт, в інтересах якого відбувається дія.
на знак + чого (Р.в.)	На знак дружби вони потисли один одному руки.	Виражається прийменниковим сполученням на знак (на честь, на згадку) і ім. у Р.в., що позначає об'єкт/суб'єкт, в інтересах якого відбувається дія.
на честь + чого/кого (Р.в.)	Провели збори на честь ювілейної дати.	
на згадку + про кого (Р.в.)	Він організував вечір на згадку про загиблих.	

Запам'ятайте! Найчастіше в прийменниковій конструкції **в інтересах** + **іменник** (Р.в.) використовуються такі іменники: *збереження, розвиток, поліпшення, поглиблення, розширення тощо.*

Прийменникові конструкції з **метою, в інтересах, щоб уникнути**, прийменник **заряди** можуть **перебувати** як на початку, так і наприкінці речення.

Сполучення прийменників **заряди** й **в ім'я** обмежено в порівнянні зі сполучуваністю прийменників **для; заряди** й **в ім'я** сполучаються в основному з абстрактними іменниками (*життя, любов, правда, майбутнє тощо*).

ВПРАВИ

Вправа 1. Прочитайте текст і знайдіть у ньому граматичні конструкції мети. Поясніть їхнє значення.

ГОЛОВНИЙ БІЛЬ

«Чи немає у Вас чого-небудь від головного болю?...», «Голова сьогодні просто розколюється»... - ці або подібні фрази доводило чути **кожному** й неодноразово.

Головний біль обумовлений звичайно **підразненням** рецепторів, **розташованих** у **судинах** головного мозку й навколишніх його оболонок. Ці **чутливі** нервові закінчення чуйно реагують на найменші **відхилення** від нормальних умов в організмі й у **зовнішньому**

середовищі. Голова може боліти у практично здорової людини, якщо вона, наприклад, перевтомилася, перегрілася на сонці або довго перебувала у задушливому приміщенні. У таких випадках для попередження нападів головного болю треба намагатися більше бувати на повітрі, відмовитися від шоколаду, гострих страв, від алкогольних напоїв.

Однак найчастіше головний біль - один із проявів різних захворювань. Тому необхідно звернутися за консультацією до лікаря. Кожному пацієнтові залежно від захворювання лікар порекомендує, як позбутися головного болю. Щоб уникнути різних ускладнень не займайтеся самолікуванням! Заради збереження свого здоров'я прислухайтеся до порад фахівців.

Вправа 2. Дайте відповіді на питання, використовуючи, де це необхідно, конструкції вираження мети.

1. Від чого люди часто просять їх позбавити? 2. Чим обумовлений головний біль? 3. Що може бути причиною головного болю навіть у здорової людини? 4. Що необхідно робити для попередження нападів головного болю? 5. Чим може виявитися головний біль? 6. Для чого необхідно звертатися до лікаря? 7. Що може порекомендувати лікар? 8. Для уникнення чого не можна займатися самолікуванням? 9. Заради чого варто прислухатися до порад фахівців?

Вправа 3. Складіть речення, уживаючи конструкції вираження мети використання об'єкта або необхідності дії (див. табл. 1).

1....(ін'єкція) розчинів беруть довгі голки 6-8 см. 2. Сьогоднішній рівень науки дозволяє зробити дуже багато...(продовження) тривалості людського життя. 3.Успіхи багатьох напрямків у біології й медицині дають досить підстав ...(оптимізм). 4. Необхідно їсти яблука ... (зміцнення) імунної системи. 5. У яблуках знаходяться необхідні ... (робота) імунної системи сполучення речовин: рослинні антибіотики – фітонциди, вітаміни С і групи В, а також марганець і мідь. 6. Необхідно ... (швидке видужання) полоскати горло йодно-содовим розчином 3-4 рази на день. 7....(розрідження) слизу, що накопичується в гортані й на голосових складках, можна робити інгаляції з харчовою содою. 8. ...(полоскання) хворого горла можна використовувати теплий відвар з листя евкаліпта. 9. Штучний регулятор дихання можна застосовувати й ...(лікарська), і ...(немедикаментозна терапія). 10. ...(кращий цілющий ефект) зрізані листя столітника поміщають у несприятливі умови: тижнів зо два тримають у темряві при температурі 4-8°C. 11. ...(лікування) пневмонії, бронхіту готують бальзам з алое.

Вправа 4. Складіть діалоги, використовуючи інформацію таких тверджень.

З р а з о к: Для діагностики захворювань органів дихання дуже важливо з'ясувати особливості й тривалість кашлю.

А. – Для чого дуже важливо з'ясувати особливості й тривалість кашлю?

Б. - Для діагностики захворювань органів дихання.

1. Для догляду за хворими необхідний спеціальний медичний персонал, що володіє знаннями про функції організму й симптоми захворювань. 2. Для підвищення маси тіла потрібна їжа, що містить велику кількість калорій. 3. Для зниження артеріального тиску призначають гірчичні ванни для ніг. 4. Для ін'єкцій розчинів беруть тонку голку, для масел - товщу. 5. Для профілактики недостатності вітаміну С необхідно вживати натуральні харчові продукти, що містять аскорбінову кислоту. 6. Для порятунку життя хворих створено багато механізмів: «штучна нирка», апарати штучного кровообігу, штучного дихання. 7. Для надання професійної кваліфікованої допомоги психотерапевт зобов'язаний мати медичні знання, повинен добре розбиратися у людях, знати життя. 8. Розкриття молекулярної будови структурних одиниць спадковості генів послужило основою для виникнення генної інженерії. 9. Біологія має дуже важливе значення для раціонального використання й відтворення природних ресурсів,

дбайливого ставлення до навколишнього середовища. 10. Лікарі радять регулярно вживати хлорелу (водорість) у їжу для збільшення опірності організму людини до різних захворювань. 11. Кактуси використовують для нейтралізації радіаційного впливу на організм, для нейтралізації електромагнітного поля.

Вправа 5. Дайте відповіді на питання, використовуючи інформацію, подану у дужках і прийменникові конструкції від чого або проти чого.

1. Від чого у цей час в аптеках з'являється безліч ліків? (усілякі хвороби) 2. Проти чого необхідно тримати кущ герані на підвіконні, за народними повір'ями? (домашні сварки) 3. Навіщо застосовують бактерії в активній культурі йогурту? (деякі кишково-шлункові захворювання). 4. Проти чого інтерферон - перспективний засіб захисту? (вірусні захворювання) 5. Проти чого практично неможливо створити діючу вакцину? (кожний вірус) 6. Проти чого варто застосовувати полоскання 30-процентним розчином лимонної кислоти? (біль у горлі). 7. Від чого прикладають до хворого місця на очах розтертий свіжий корінь лопуха? (ячмінь на очах) 8. Від чого, за словами біоенергетиків, очищає біополе берези? (негативні енергетичні заряди, емоційні потрясіння). 9. Від чого приймають чорноплідну горобину? (багато захворювань) 10. Проти чого не зашкодить додатковий захист людям похилого віку? (грип)

Вправа 6. Поговоріть зі студентами вашої групи:

- чи знають вони, які лікарські трави, плоди використовуються у народній (українській або їхній) медицині для лікування деяких захворювань?

Використайте цю інформацію.

З р а з о к: Для зниження артеріального тиску здавна застосовували калину, журавлину, чорну смородину, чорноплідну горобину.

А. – Які лікарські плоди ви знаєте?

Б. – Калина, журавлина, чорна смородина, чорноплідна горобина.

А. – Для чого вони застосовуються?

Б. – Для зниження артеріального тиску.

1. Для порятунку від головного болю й неспокійного сну протягом декількох вечорів відваром столітника обливають голову й все тіло.

2. Для лікування геморою у народній медицині застосовують плоди зрілої бузини, зварені як варення без цукру.

3. Для профілактики або вже для лікування у перші дні грипу можна пити збір, що складається із квітів липи, листів калини, малини, брусниці, м'яти перцевої.

4. Для лікування нежитю у народі використовували цибульний сік, з'єднаний навпіл з рослинним маслом.

5. Для лікування простудних захворювань за старих часів використовували настій з ромашки, конюшини, іван-чаю, листів малини, чорниці й суниці.

6. Народні цілителі радять з'їсти три столові ложки ягід калини, змішаної із цукром, для того, щоб врятуватися від нападу мігрені.

7. Для заспокоєння при студентських неврозах, особливо під час **екзаменаційної** сесії, можна **скористатися** відваром таких лікувальних рослин як піжма, календула й материнка.
8. Для профілактики застуд і для поповнення вітамінами організм п'ють настій горобини із шипшиною.
9. Для порятунку від запалених вугрів на шкірі корисно робити маски із дрібно подрібненого свіжого листа подорожника.
10. Для посилення секреції травних залоз, для посилення бродильних процесів **використовують** м'яту **перцеву**.
11. Для лікування ран, забиття, фурункулів, виразок у народній медицині як зовнішній **засіб** застосовували листи подорожника **великого**.
12. **З** успіхом можна **використовувати** для зняття зубного болю суміш солі, часнику й цибулі.
13. Для зупинки кровотечі у народі давно застосовують кровохльобку - **рослину**, що «вбирає кров».
14. Лікувальний чай з меліси, м'яти, майорану, квітів і трави примули, розмарину, кореня валеріани й коріандру п'ють для зняття **нападу** мігрені або **головного болю**.

Вправа 7. Доповніть діалоги, використовуючи наведену інформацію.

Зразок: Інтерферон – перспективний засіб захисту від вірусних захворювань.

А. – Від чого захищає інтерферон?

Б. - ... (Від вірусних захворювань).

1. Інтерферон діє комплексно проти багатьох вірусів.

А. - Проти чого діє комплексно інтерферон?

Б. - ...

2. Інтерферон бере на себе захист **клітин** організму від будь-якого ворога.

А. - Яка **мета** дії інтерферону?

Б. - ...

3. Потенційна **сила** інтерферону разюча: одна його молекула здатна захистити від вірусної інфекції кілька тисяч клітин.

А. - На що здатна одна молекула інтерферону?

Б. - ...

4. Медицина поки що не має ефективних лікарських засобів для лікування діабету.

А. - Від чого медицина поки що не має ефективних лікарських засобів?

Б. - ...

5. Уникаючи провокуючих факторів, ми можемо захистити свій шлунок від виразкової хвороби.

А. - Від чого ми можемо захистити свій шлунок?

Б. - ...

6. Продовження активної трудової діяльності є ліками проти старіння.

А. - Ліками проти чого є продовження активної трудової діяльності?

Б. - ...

7. Допомагає позбутися зубного болю прополіс (бджолиний клей).

А. - Чого допомагає позбутися прополіс?

Б. -...

8. Препарати подорожника приймають за 20-30 хвилин до їжі від гастриту.

А. - Від чого приймають препарати подорожника?

Б. - ...

9. Очі варто берегти від травм.

А. - Від чого треба берегти очі?

Б. -...

10. Позбутися ячменя може допомогти **сухе** тепло.

А. - Чого позбутися може допомогти **сухе** тепло?

Б. -...

Вправа 8. Порадьте хворому, який народний лікарський засіб можна **використовувати проти / від** деяких захворювань.

Скористайтеся таблицею й словосполученнями для довідок.

Словосполучення для довідок: можна пити, можна **використовувати**, може допомогти, можна застосовувати, може позбавити.

Зразок: Трав'яний збір з **ромашки**, конюшини, іван-чаю, листів малини й суниці (застуда, грип). - Можна пити від застуди, проти грипу трав'яний збір з **ромашки**, конюшини, іван-чаю, листів малини й суниці.

Лікарські народні засоби	Захворювання
1.Свіжий сік алое.	Головний біль.
2.Лимонний сік.	Багато застудних захворювань.
3. М'ятне масло .	Захворювання печінки й жовчного міхура .
4. Настій алтея як мікстура.	Болісний кашель при захворюваннях дихальних шляхів .
5. Водний настій подорожника.	Різні шкірні захворювання – висипки, вугри .
6.Сік подорожника великого .	Анацидні гастрити й хронічні коліти.
7. Зовнішньо відвар кровохльобки .	Стоматит, ангіна, опіки.
8.Відвар з корінь кровохльобки .	Діарея різної етіології.
9. Препарат мукалтин , отриманий з надземної частини (трави) алтея.	Бронхіт, пневмонія.
10. Настій зі здрібненої кори коричника (дерево сімейства лаврових).	Нервова слабкість, діарея (шлунково-кишкові розлади).

Вправа 9. Використайте замість **крапок** слова й словосполучення, подані в **дужках**, у потрібній применниково-відмінковій формі.

1. Основними діагностичними методами...(виявлення виразкової хвороби) є фіброгастроуденоскопія із прицільною біопсією. 2. **Використовуйте** методи ранньої діагностики й лікування хвороб ...(усунення) негативних наслідків спадкоємної патології. 3. ...(виявлення) **початку** глаукоми - захворювання очей необхідно детально вивчити дно ока й диск зорового нерва. 4. ...(проведення дослідження) поля зору **лікареві** необхідно не тільки

знання, але сучасне обладнання. 5. Рецепт миттєвого зцілення ...(легеневі захворювання) не існує. 6. Необхідно затримати подих після вдиху ...(інтенсивний газообмін). 7. ...(готування) цілющого настою необхідно взяти 20 грамів сухих плодів шипшини, залити склянкою окропу й кип'ятити на повільному вогні 15 або 30 хвилин. 8. Нервова система переробляє масу подразників і перетворює їх у накази ...(м'яза). 9. Необхідно хворого грипом ізолювати ...(навколишні). 10. Туберкульозним хворим необхідно відмовитися ...(робота) у громадських місцях, дитячих, медичних **установах** і харчовій промисловості.

Вправа 10. Складіть діалоги, що містять інформацію про **мету** використання об'єкта або необхідності дії (див. табл.1).

Скористайтеся інформацією цих повідомлень.

Зразок: Лимонний сік – незамінний **засіб** для лікування багатьох застудних захворювань.

А. - Для чого **використовують** лимонний сік?

Б. – Це **незамінний засіб** для лікування багатьох застудних захворювань.

1. Зелений чай дуже гарний для схуднення. 2. Для спалювання жирів необхідно випивати щодня не **менш** 4 чашок зеленого чаю. 3. Щоденні гігієнічні процедури мають **досить** істотне значення для здоров'я. 4. Спеціальні рентгенівські апарати – мамографи – **використовують** для одержання чітких зображень молочної залози, виявлення дрібних (до 1-2 міліметрів) змін у її тканинах. 5. При виразці шлунка необхідні обволікаючі засоби для захисту слизової оболонки. 6. У педіатричній практиці для комплексної терапії органів дихання використовують препарати амброксолу, що мають кілька лікарських форм: таблетки, сироп, розчини для інгаляцій для прийому усередину, для ін'єкцій. 7. Авіцена вже у першому столітті нашої ери рекомендував застосовувати в їжу неочищену морську сіль, що містить 64 мікроелемента, для підвищення імунітету. 8. У випадку підвищення температури необхідно лягти у ліжку і викликати лікаря для обстеження. 9. Цитологічний метод використовується для вивчення взаємозв'язку між сукупністю всіх ознак і зміною хромосомного комплексу. 10. Для прийому бідних пацієнтів М.І.Пирогов побудував невелику лікарню на свої кошти.

Вправа 11. Заповніть таблицю своїми прикладами речень, у яких виражена **мета** використання предмета / явища / процесу або необхідності дії.

Запропонуйте по 2 приклади на **кожний** коментар.

Граматичний коментар	Приклади
1. Указівка на призначення предмета, виражена прийменником для й ім. у формі Р.в. з конкретним значенням.	
2. Вираження мети використання суб'єкта за допомогою конструкції для чого: прийменник для + віддієслівний іменник.	
3. Вираження мети використання суб'єкта за допомогою конструкції для чого: прийменник для + іменник з абстрактним значенням (здоров'я, життя тощо)	
4. Вираження мети за допомогою прийменника для й ім. у Р.в. Конструкція мети стоїть після дієслів зі значенням «застосування», «призначення», «використання» або прикметників зі значенням «необхідність»	
5. Цільові відношення виражаються прийменником від і ім. у формі Р.в.	
6. Цільові відношення виражаються прийменником проти й ім. у формі Р.в.	

Вправа 12. Складіть речення з такими словосполученнями.

Скористайтеся таблицями 2,3.

1) приїхати на канікули;	6) прийти працювати;
2) прийти на консультацію;	7) направити вчитися;
3) вийти на пенсію;	8) зайти на чай;
4) зупинитися поговорити;	9) завітати в гості;
5) переїхати жити;	10) здати на зберігання

Вправа 13. Складіть речення із поданих словосполучень.

1. Чимала користь, **сила**, принести, дарунки лісу, і, сад, у, лікування й профілактика, гіпертонічна хвороба. 2. Олександра **Шалькова**, привезти, у Київ, на, операція. 3. На, впровадження, **новий**, лікарський засіб, з, момент, його синтез, і, до надходження, до, фахівці-онкологи, потрібно, не **менше** 10 років. 4. Важливо здавати, моча, на, дослідження, для, своєчасне, розпізнавання, ураження, нирка. 5. М.І.Пирогов, виїхати, в, село Вишня, на, постійне місце, проживання. 6. Хлорела, **використовувати**, у, харчова промисловість. 7. М.М. Амосов, залишити, **заняття**, в, аспірантура, і, піти, у, лікарня, на, практична робота. 8. Учатися **говорити**, з, хворі, про, прості речі, наприклад, про, правильне дихання. 9. Психотерапевт, для, вплив, на, пацієнт, прагнути, мобілізувати, його внутрішні ресурси, на, боротьба, з, **хвороба**. 10. Для, профілактика, рахіт, лікар, призначати, діти, вітамін Д, у, **масляної розчин**.

Вправа 14. Дайте відповіді на питання, використовуючи конструкцію із прийменником **мети руху особи з якою метою, чому**.

Задайте ці питання своїм товаришам.

Зразок: *З якою метою подався у подорож Ваш друг? (нові враження) -
У подорож мій друг помандрував за новими враженнями.*

1. З якою метою Ви звертаєтесь до лікаря? 2. Чому Ви **ходите** у продуктовий магазин? 3. З якою метою Ви приїхали в Україну? 4. Чому Ви **звертаєтесь** у деканат? 5. З якою метою люди ходять у цирк? 6. Чому **звертаються** у важку хвилину до друзів? 7. З якою метою Ви звертаєтесь до лікаря після свого видужання? 8. Чому Ви звертаєтесь до батьків у проблемних ситуаціях? 9. З якою метою Ви **ходите** у бібліотеку? 10. Чому студенти звертаються до викладача перед іспитом / заліком? 11. З якою метою студенти звертаються до викладача після іспиту / заліку?

Слова для довідок: *продукти, знання, консультація, розклад, розвага, довідка, допомога, порада, оцінки, книги, результати.*

Вправа 15. Передайте **зміст** речень, використовуючи конструкцію із прийменником **мети руху особи з якою метою, для чого**.

Зразок: *Викладач попросив студента сходити **принести нові таблиці**. – Викладач попросив студента сходити **за новими таблицями**.*

1. Студенти **прийшли** у деканат взяти розклад на другий семестр. 2. Доктор попросив пацієнта зайти у лабораторію забрати результати аналізу. 3. Друг виїхав шукати щастя у чужі краї. 4. Медсестра послала нас **привести** лікаря. 5. Спізнілий студент повертався додому взяти залікову книжку. 6. До нас приїхали колеги з інших ВНЗ учитися новим технологіям. 7. Люди часто відправляються у подорож з метою **одержати нові** враження. 8. Батьки відправили вас в Україну **одержати** медичну освіту. 9. Після **занять** студенти **пішли** купувати продукти на вечерю. 10.

Лідери земляцтва запропонували організувати **нову студраду** й звернулися до студентів із проханням підтримати їх.

Вправа 16. Складіть речення з наведеними дієсловами, використовуючи конструкцію **для чого, з якою метою**.

1) піти;	6) звернутися;
2) повернутися;	7) зайти;
3) збігати;	8) сходити;
4) вийти;	9) заїхати;
5) послати;	10) відправитися

Вправа 17. Відновіть речення, використовуючи конструкції **мети руху** суб'єкта (*див. табл. 2*) і **необхідні** за змістом слова (дієслова).

1. Батьки поїхали ...подарунки до свята. 2. Студент зупинився...з викладачем. 3. Нас запросили...у колі **родини**. 4. Лікар **залишився**...із хворим. 5. Ми взяли...**статтю** додому. 6. Його відправили ...основи медицини в Україну. 7. Він зібрався...у Центрі народної медицини. 8. Студентка прийшла...пропущене **заняття** з анатомії. 9. **Аспірантові** повернули ...дисертацію. 10. Студенти-**заочники** приїхали ...зимову сесію.

Вправа 18. А) **Попросіть** Вашого товариша по групі сказати, з якою метою він **звертається** 1) **у деканат**; 2) **у лікарню**; 3) **до викладача**; 4) **до батьків**; 5) **у міліцію**; 6) **у посольство/консульство**; 7) **до друзів**.

Б) Розкажіть, чому, з якою метою він ходить 1) **на ринок**; 2) **в аптеку**; 3) **у магазин**; 4) **у кінотеатр**; 5) **у кафе (студентську їдальню)**

Вправа 19. **Запросіть** Вашого друга до спільної дії, використовуючи у своїх фразах подані дієслова, що виражають мету дії (*див. табл. 4*).

З р а з о к: *написати* → *Сідай напишемо лист нашим запорізьким друзям.*

1) підготувати;	6) приготувати;
2) дописати;	7) послухати;
3) потанцювати;	8) зварити;
4) подивитися;	9) познайомитися;
5) обговорити;	10) подумати.

Вправа 20. **Попросіть** друга **прийти, приїхати, прилетіти, зайти** до Вас, сказавши йому про **мету** запрошення (*див. табл. 4*).

З р а з о к: *Приїдь відпочинь у мене кілька днів. - Приїдь відпочити у мене кілька днів.*

Вправа 21. На основі повідомлень дайте рекомендації за зразком. У рекомендаціях використовуйте вираження **мети з** додатковим значенням спонування або запрошення до дії (*табл. 4*).

З р а з о к: Для поліпшення **загального стану** свого організму за допомогою масажу **ступнів** багато людей ходять до масажиста (*повідомлення*). – *Ходіть до масажиста поліпшувати загальний стан свого організму за допомогою масажу ступнів (рекомендація).*

1. Лікарі радять для збереження свого здоров'я з роками привчатися менше їсти.
2. Хворих учать затримувати подих після вдиху - саме у цей момент відбувається інтенсивний газообмін.
3. При варикозному розширенні вен пацієнтові рекомендують піти купити еластичний бинт.
4. При ожирінні необхідно допомогти собі скинути зайві кілограми.
5. Необхідно вставати зі стільця кожні 25-30 хвилин пройтися по кімнаті.
6. Для збереження корисності чорного чаю прислухайтеся до порад експертів не вбивати чайну терпкість, розчиняючи у ньому 3-5 ложок цукру.
7. Стоматологи говорять про необхідність відвідувати дантиста хоча б раз на півроку-рік зняти зубні відкладення й виявити «приховані» захворювання.
8. Батьки повинні вчити дітей намагатися закінчувати прийом їжі кращими чистильниками для зубів – яблуком, морквиною, грушею, капустою або шматочком твердого сиру.
9. Стоматологи нагадують не забувати чистити язик для видалення бактерій, що скопичилися на ньому, або звичайною зубною щіткою, або спеціальною щіткою для язика (продається в аптеці).
10. Ви можете допомогти собі позбутися від гикавки простим засобом - затримати подих.

Вправа 22. Прочитайте рекомендації молодому фахівцеві (лікареві, фармацевтові) і складіть діалоги за такою схемою:

А. – Запит мети дії.

Б. – Повідомлення про мету дії з додатковим значенням спонукання або запрошення до дії.

А.- Підтвердження або спростування вірності / невірності й доповнення сказаного за допомогою сполучення а ще.

З р а з о к: Учїться розуміти й знати себе, глибше аналізувати стан свого здоров'я і в жодному разі не перебільшувати знання якогось одного методу.

А. – Навіщо треба вчитися?

Б. – Щоб розуміти й знати себе.

А. – Так, правильно, а ще, щоб глибше аналізувати стан свого здоров'я і в жодному разі не перебільшувати значення якогось одного методу.

1. Учїться ретельно аналізувати свої помилки, що виникають у процесі діяльності, уникати їх повторення.
2. Намагайтеся систематично вдосконалювати свої знання, підвищувати свою кваліфікацію, не повторювати допущених помилок.
3. Завдання фармацевта - допомогти лікареві успішно лікувати хворого, краще використовувати засоби, призначені для лікування хвороби, зміцнити віру хворого у необхідність проведення повного курсу терапії.
4. Винятково важливо для молодого лікаря прагнути навчитися уважно ставитися до хворого, співпереживати йому, вселяти упевненість у швидке видужання.
5. Прислухайтеся до порад психологів і навчіться контролювати збудження, негативні емоції - це допоможе зберегти ваше здоров'я, зберігати гарний настрій, легше переносити невдачі.
6. Для власної користі намагайтеся володіти собою, наказувати собі, брати себе до рук, переорієнтувати свої емоції, спрямовувати їх у інше русло.
7. Намагайтеся оволодіти технікою самоаналізу й застосовувати її у напружених ситуаціях, ретельно розбирати хвилюючу ситуацію, приборкувати свої емоції не на шкоду іншим.
8. Намагайтеся вчитися не бути одностороннім у своєму розвитку, виділяти час на читання художньої літератури. відвідування кіно й театрів, концертів і виставок, для занять спортом.
9. Постарайтеся не шкодувати ні сил, ні часу для засвоєння основ наук, пізнавати нові технології, опановувати інноваційними методиками лікування й профілактики, підвищувати свій професійний рівень.
10. Учїться користуватися лікарською силою слова заради одужання хворого або для продовження його життя, вселяти надію на одужання, підтримувати у важкохворого силу життя, дарувати йому віру в успіх лікування.

Вправа 23. Використайте замість крапок слова, подані в дужках, у потрібній применниково-відмінковій формі.

1. Ми часто витрачаємо ...(пошук) необхідної інформації багато часу. 2. Було загублено кілька годин ...(умовляння) зробити операцію сьогодні. 3. ... (вирішення) зненацька виниклої проблеми пішла більша частина заняття. 4. Треба було півроку ...(пошуки) відповідного донора. 5. Засоби від благодійного концерту були витрачені ...(закупівля) нового обладнання для кардіологічного відділення. 6. Держава виділяє гроші ...(харчування) стаціонарних хворих. 7. Третя частина нашого життя йде ...(сон). 8. ... (експеримент) необхідно було віддати всі наявні реактиви. 9. Фонд «Червоного Хреста й Півмісяця» виділив кошти ...(підтримка) потерпілих від повені. 10. Багато благодійних фондів дають гроші ...(лікування) важкохворих дітей.

Вправа 24. Складіть діалоги за зразком.

Зразок: Необхідно приділити час на масаж і зачищення мозолів.

А. - На що треба приділити час? (запит мети витрат часу).

Б. - На масаж і зачищення мозолів (коротке повідомлення про мету витрат часу).

1. Необхідно у літньому віці для зниження ризику захворювання хворобою Альцгеймера витрачати більше часу на тренування пам'яті, на відвідування курсів іноземних мов, на рішення кросвордів. 2. Необхідно при покупці ліків у аптеці звертати увагу на термін їхньої придатності. 3. Антибіотики й сульфаніламіді необхідно приймати тільки за призначенням лікаря на кожне захворювання у необхідній кількості. 4. Організм мобілізує свої внутрішні ресурси на боротьбу із хворобою. 5. Необхідно використовувати вільний час собі на користь: «струснутися», прогулятися на свіжому повітрі, зайнятися справою, що дає задоволення й викликає позитивні емоції. 6. Потрібно знаходити час на спілкування із природою. 7. Легше й приємніше витратити 40 хвилин на день на своє здоров'я, ніж потім - роки на його відновлення. 8. Для підготовки нашого організму до опору застудам необхідно правильно розподіляти час на відпочинок і на роботу. 9. При варикозному розширенні вен не зтягуйте з візитом до фахівця, не витрачайте час на сумніви й роздуми. 10. При лікуванні виразки шлунка організму може знадобитися півтора місяця на рубцювання ран (виразок). 11. Деякі хворі запасаються про всяк випадок великою кількістю ліків.

Вправа 25. Складіть речення з такими словосполученнями: 1) на ліки; 2) на перекладання заліку; 3) на поїздку; 4) на лікування; 5) на відвідування; 6) на захоплення; 7) на організацію вечора; 8) на підготовку; 9) на навчання; 10) на благодійність.

Вправа 26. Прочитайте речення, подані у лівій і правій колонках. Визначте, які відношення у цих реченнях виражаються за допомогою конструкції **на що**.

1. Ми витрачаємо на дорогу в університет досить багато часу.	1. Ми вийшли на гарну дорогу досить швидко.
2. На роздуми часу більше не залишилося.	2. Викладач попросив подумати про свої плани на майбутнє.
3. Усі витрати на лікування держава взяла на себе.	3. На операції були присутні всі студенти нашої групи.
4. М.І. Пирогов виділив свої кошти на будівництво сільської лікарні.	4. М.І. Пирогов на свої кошти побудував лікарню.

Вправа 27. Скажіть, на що людина зазвичай витрачає свій час? енергію? гроші? сили? здоров'я? На що йдуть роки? життя? увага?

Задайте ці ж питання своїм друзям.

Вправа 28. Використайте замість **крапок** потрібні за змістом прийменники й прийменникові сполуки: **з метою, в (щоб уникнути, в інтересах, заради (див. табл. 6).** Поставте слова, подані в **дужках**, у потрібній прийменниково-відмінковій формі.

1....(виявлення й пояснення) **загальних** властивостей і розмаїття живих організмів полягає **завдання загальної** біології. 2. ...(рецидив), курс лікування необхідно **проводити повністю**. 3. ...(зручність) користування записами лекцій і конспектами необхідно **їх систематизувати**. 4. ...(справа) необхідно змінити технологію **виробництва** нових лікарських препаратів. 5. Інгаляція (**лат.** *ihalo* - вдихаю) вдихання лікарських речовин ... (лікування) від застуди. 6. Флюорографія широко **використовується** ...(раннє виявлення) туберкульозу. 7. ...(активізація) захисних **сил** організму застосовують голкотерапію, рефлексотерапію, східну гімнастику тощо. 8. ...(простудні захворювання) необхідно **загартовувати** організм. 9. ...(виробництво) харчових концентратів **використовують** як **рослинну**, так і тварину **сировину**. 10. ...(фізичні й емоційні перенавантаження) періодично організуйте собі повноцінний відпочинок. 11. ...(збереження) здоров'я необхідно відмовитися від усіх шкідливих звичок. 12. ...(досягнення) успіху, життєвої **мети** людям **доводиться** ретельно працювати й віддавати багато **сил** і енергії.

Вправа 29. Складіть діалоги за поданою схемою. **Використовуйте** такі **ствердження** (див. табл.6).

А. - Запит інформації про необхідність дії суб'єкта.

Б. - Підтвердження необхідності дії суб'єкта й коротке повідомлення про **мету** його дії.

З р а з о к: *З метою відновлення енергії хворого грипом необхідно забезпечити харчуванням, багатим на вітаміни.*

А. – *Чи потрібно хворого на грип забезпечувати харчуванням, багатим на вітаміни?*

Б. – *Так, необхідно, з метою відновлення енергії.*

1. З метою постановки правильного діагнозу, лікар оглядає, розпитує й обмацує хворого. 2. З метою запобігання переходу захворювання у хронічну форму необхідно добре (до кінця й під контролем лікаря)вилікувати ускладнення. 3. Щоб уникнути ускладнення після грипу в майбутньому, необхідно зробити щеплення від цього захворювання. 4. Щоб уникнути небезпеки **занедужати** необхідно **проводити** вакцинацію в першу чергу серед людей, що належать до групи ризику, - медиків, маленьких дітей і **вагітних**. 5. Медики закликають населення заради власного блага й здоров'я дотримуватися заходів профілактики СНІДу. 6. У наш час із метою профілактики туберкульозу з успіхом застосовується вакцина **БЦЖ**. 7. З метою виявлення найбільш достовірного діагнозу і виявлення туберкульозу на ранній стадії необхідно провести лабораторне дослідження **мокротиння**. 8. Заради остаточного й повного одужання хворому необхідно чітко виконувати призначення лікаря. 9. З метою профілактики грипу ми повинні правильно чергувати роботу з відпочинком. 10. Заради збереження здоров'я й продовження свого життя людина повинна відмовитися від шкідливих звичок - **вживання** алкоголю, паління тощо.

Вправа 30. Перепишіть речення, використовуючи замість **крапок** слова, подані у правій **колонці**, у потрібному відмінку із прийменниками або прийменниковими сполуками.

За допомогою звертайтеся до таблиці 6.

1.....необхідно загартовувати організм.	Грип.
2....можна пити збір, що складається із квітів липи, листів калини, малини, м'яти	Профілактика грипу.

перцевої.	
3. ...можна пити як чай плоди черемшини.	Відновлення порушення обміну речовин.
4.....можна протирати їх шматочком льоду з відвару шавлії, ромашки й польових волошок.	Набряклість ніг.
5. ...ефективно використовується масло з насіння гарбуза.	Лікування запалення передміхурової залози.
6. ...людина протягом століть вибирала й застосовував лікарські трави, цілющі грязі, мінеральні джерела.	Лікування багатьох хвороб.
7.....учені-фармакологи світу постійно ведуть пошук ефективних і безпечних засобів лікування й профілактики.	Збереження й підтримка здоров'я людини.
8. ...рекомендують використовувати настойку плодів черемшини.	Розтирання при ревматизмі, міозиті й радикуліті; промивання ран і виразок.
9. ...приймають усередину настій плодів черемшини.	Лікування анемії.
10. необхідно щодня робити вправи для м'язів обличчя.	Зморшки.

Вправа 31. Ви вже оволоділи ще однією іноземною мовою – українською. Розкажіть друзям, що їм необхідно робити для успішного засвоєння іноземної мови. Використовуйте у своєму монолозі словосполучення: для вивчення іноземної мови потрібно..., для кращого запам'ятовування слів..., для правильного розуміння тексту..., для правильної відповіді на занятті..., для підготовки нової теми..., для підготовки повідомлення за темою..., для здачі модульного контролю з української мови...

РОБОТА З ТЕКСТОМ

Завдання 1. Прочитайте текст «Нежить» і знайдіть речення, у яких виражені цільові відношення. Визначте типи цих відношень.

НЕЖИТЬ

Серед безлічі причин захворювання на першому місці залишаються віруси, бактерії й алергени. Сприяють нежиті ослаблення імунітету, часті переохолодження, аденоїди, викривлення носової перегородки, кіста, робота у загазованих приміщеннях, зловживання сонцем. Нежить може бути й симптомом інших захворювань: грипу, синуситу, кору, дифтерії тощо.

Для лікування риніту (нежитю) часто призначають антибіотики.

Серед безлічі крапель від нежиті немає таких, які б за 1-2 дня дали позитивний ефект від лікування. Найшвидше нежить лікується різного виду інгаляціями. Для цього необхідно засипати у заварник для чаю збір від застуди: по одній столовій ложці м'яти, календули й звіробою, залити окропом, накрити звичайною лійкою зверху й обережно то однією, то іншою половинкою носа вдихати по 5-10 хвилин. З метою одержання швидкого ефекту необхідно повторювати процедуру 4-5 разів на день. Евкалипт, подорожник, бруньки сосни також можуть використовуватися з цією метою. Рекомендують використовувати проти нежиті й вдихання ароматичного масла ялиці, бергамоту, анісу, чебрецю.

Щоб уникнути ускладнень при гнійних виділеннях з носа радять скористатися трав'яним настоем, який готується з однієї чайної ложки звіробою, м'яти, подорожника. На столову ложку настою треба додати 5 крапель нафтизину, на кінчику ножа мед, краплю граміцидину. За

граміцидином доведеться сходити в аптеку. Для повного одужання цю суміш необхідно приймати **5 разів** на день по 3 краплі. Ефект подібних крапель не **змусить** себе довго чекати.

Звичайну нежить можнавилікувати за 7-10 днів, а **алергічна** може **лікуватися** роками. У кожному разі необхідно звернутися за консультацією до лікаря.

У наш час поки що немає «революційних» ліків від нежиті! Більшість препаратів може **викликати** підвищення **тиску**, сонливість, носові кровотечі й інші патологічні реакції. Перш ніж застосовувати той або інший препарат, щоб уникнути нових проблем, уважно прочитайте інструкцію. При будь-яких сумнівах зверніться за порадою до фахівця.

Завдання 2. Складіть план тексту.

Завдання 3. Перекажіть текст із опорою на свій план. Обов'язково **використовуйте** прості речення з **вираженням** цільових **відношень**.

Завдання 4. Ваш друг страждає від нежиті. Порекомендуйте йому ефективні способи лікування цього захворювання.

Завдання 5. Ваш знайомий довго ходить із нежиттю. У нього почалися гнійні виділення із носа. Порадьте, яким трав'яним настоем йому краще **скористатися** щоб уникнути подальших ускладнень.

САМОСТІЙНА РОБОТА

Завдання 1. Прочитайте текст і підготуйте відповіді на питання.

ПРЕПАРАТИ ЙОДУ

Йод і його препарати широко **використовуються** серед лікарських засобів.

У медичній практиці йод застосовують усередину у вигляді солей, розчину **Люголя**, спиртового розчину. Йод **використовується** для лікування хвороб дихальних **шляхів**, а також з метою попередження зоба. При захворюваннях щитовидної залози з лікувальною метою застосовують радіоактивний йод.

Зовнішньо йод застосовують у вигляді спиртових розчинів для знешкодження, розсмоктування й припікання з метою лікування запальних захворювань шкіри й **слизових** оболонок, невеликих поранень шкіри. Широко **використовується** йод у хірургічній практиці для дезінфекції рук хірурга й операційного поля.

При **тривалому** застосуванні препаратів йоду й при підвищеній чутливості до них можуть з'являтися алергічні реакції (нежить, кропивниця, **набряк** обличчя, **сльозотеча** тощо). Ці явища зникають після припинення **прийому** йоду і його препаратів.

Завдання 2. Дайте відповіді на питання.

1. У якості чого **використовується** йод? 2. У якому **вигляді** застосовують йод у медичній практиці? 3. Для лікування яких хвороб **використовується** йод? 4. Який йод застосовують при захворюваннях щитовидної залози? 5. **З** якою **метою** й у вигляді чого застосовується йод зовнішньо? 6. **З** якою **метою** **використовується** йод у хірургічній практиці? 7. Що з'явиться при **тривалому** застосуванні йоду і при підвищеній чутливості до **нього**?

Завдання 3.

А. Використайте замість **крапок необхідний** за змістом прийменник або запропоноване сполучення.

Б. **Розподіліть** подані речення у **таблиці**, виділяючи граматичні конструкції **мети**.

В. Запропонуйте свої приклади на кожен поданий в таблиці граматичну конструкцію вираження мети.

<i>Мета використання об'єкта або необхідності дії</i>	<i>Мета руху суб'єкта</i>	<i>Мета спонукання або запрошення до дії</i>	<i>Мета витрат</i>	<i>Мета дії суб'єкта</i>	<i>Просторово-цільове значення</i>

1. ...повного лікування ... інфекційного ураження сечовивідних шляхів необхідні дві умови: вчасно розпочата терапія ... запалення й зниження до нормального рівня цукру в крові за допомогою ліків та дієти. 2. Микола Іванович Пирогов побудував аптеку ... бідних людей, сам займався вирощуванням рослин ... приготування ліків. 3. ...М.І. Пирогова щорічно влаштовуються Пироговські читання. 4. У 1847 році М.І. Пирогов уперше у світі ...знеболювання масово застосував ефірний наркоз у військових умовах. 5. Ученими багатьох країн світу проводяться роботи ...продовжити людині життя. 6. Глибоке дихання з точки зору фізіології більш вигідне ...організму. 7. ...збереження гарного зору дуже важлива правильна посадка за робочим столом. 8. ...зниження ризику захворювання на хворобу Альцгеймера літнім людям необхідно тренувати пам'ять. 9. Відвар з ягід черемшини вживається як в'язкий засіб ...розладів травного тракту, зокрема ... діареї неінфекційної природи. 10. Рекомендується заварювати плоди черемшини й пити ... запаленні легенів. 11. При нежиті необхідно допомогти зменшити набряклість слизової носа, розрідити густий слиз і звільнити ніс ...нього. 12. Зверніться ... консультацією до дільничного терапевта у випадку появи болю у ділянці серця. 13. Добре допомагає підтримати еластичність суглобів і хребців масаж ... ароматичними маслами. 14. Лікареві часто доводиться витратити ... вмовляння хворого життєво важливий час. 15. Іноді...реалізацію поставленої мети може піти півжиття. 16. ...повернення втраченого здоров'я люди звертаються й до традиційної медицини, і до нетрадиційної й навіть до екстрасенсів. 17. При частих головних болях необхідно йти ...допомогою й консультацією не до друга, а до лікаря. 18...інсультів і інфарктів міокарда необхідно широко впроваджувати програму первинної профілактики.

Завдання 4. Перепишіть текст, поставте слова, подані в дужках, у потрібній граматичній формі.

Постійне вживання ... (продукти), що ... (містять) вітаміни А, С, Е, поліпшує зір на 7-20% . Тут важливо й кількість споживаних за один раз ... (вітаміни), і регулярність їх ... (одержання). Вітаміни потрібні ... (людина) тільки в обсязі ... (добова норма). Усе, що організм одержує понад цієї норми, з ... (він) виводяться. Потрібно харчуватися так, щоб у... (їжа), постійно були продукти, ... (багаті на) кальцій, ... (цинк, вітаміни А, С і Е), ... (запобігання) захворювань очей.

Катаракта найчастіше розвивається у ... (люди) з... (нестача в організмі) цинку. Цинк запобігає ... (старіння) ... (кришталік). У зв'язку з... (це) корисно щодня вживати продукти, що ... (містити) його: гарбуз, печінку, м'язи, рибу. При ... (короткозорість і далекозорість) ... (важливі) вітаміни С і бета-каротин. Потрібно також уживати ... (їжа), багату ... (кальцій) для ... (те), щоб оболонка ... (очей) була щільною. ... (основне джерело) кальцію є молочні продукти. Учені встановили, що лютеїн - речовина, споріднена з бета-каротином. Лютеїн ... (здатний) накопичуватися в... (організм). ... (головні джерела) лютеїну є шпинат, листовий салат, лук-порей, яєчний жовток, червоний солодкий перець. Лютеїн скорочує ризик ... (виникнення) катаракти.

ЯКЩО ВИ УТОМИЛИСЯ...

Прочитайте й перекажіть текст.

I. Окуліст читає лекцію:

- Кожна людина зі слабким зором повинна мати **дві** пари окулярів: одну для читання, іншу для того, щоб **знаходити першу**.

II. - Доктор, **скільки** можна прожити без мізків?

- А **скільки** Вам років?

III. Жінка:

- Дікарю, чи є ліки для краси й дурості?

Лікар:

- Ну, краса зрозуміло... Щоб подобатися чоловікам. А дурість навіщо?

- Щоб вони подобалися мені.

ПЕРЕВІР СЕБЕ

ТЕСТ

Виберіть правильний варіант відповіді.

1. Завдяки співробітництву багатьох країн світу лікуватися, ...туберкульозу, зможуть більш ніж три чверті мільйона людей. А) щоб позбутися
Б) при
В) від
2. Забезпечення **доступності** лікування хворих на туберкульоз має надзвичайно велике значення, як ...виживання людей, так і ...подальшої боротьби з **поширенням** цієї інфекції. А) для
Б) проти
В) на
3. ...небезпечних заразних хвороб людям роблять щеплення. А) проти
Б) з метою
В) заради
4. У програмі медичних вузів добре б виділити час ... вивчення мануальної терапії. А) на
Б) для
В) з метою
5. ... досягнення оптимального ефекту при оздоровчих тренуваннях число серцевих скорочень на хвилину у бігунів-початківців не повинне перевищувати 60 % від максимально досягнутого. А) щоб уникнути
Б) в інтересах
В) для
6. Хворому, який переніс мозковий інсульт, лікар повинен допомогти...**рух** рук і ніг. А) відновлювати
Б) відновити
В) відновив
7. Багато корисних речовин з потужною захисною дією гіркі... смак. А) на
Б) проти
В) заради
- 8...точної діагностики захворювань органів дихання дуже важливо з'ясувати особливості й тривалість кашлю. А) з метою
Б) у допомогу
В) в інтересах
9. ... продовження життя **людини** вченими розробляються все нові й нові профілактичні методики. А) з метою
Б) в ім'я
В) щоб уникнути
10. **Гілки** черемшини із запашними квітами цілком можна **використовувати** як чудовий очищувач повітря ...шкідливих хвороботворних бактерій. А) для
Б) від
В) в
11. Щоденні вправи ...м'язів обличчя допоможуть повернути шкірі пружність і еластичність. А) за
Б) проти
В) для

12. Флавоноїди, що містяться у багатьох фруктах і ягодах, необхідні ... уповільнення процесів старіння й ...захисту судин від атеросклерозу. А) з метою
Б) у підтримку
В) для
13. При збереженні закладеності носа з виділенням густого слизу потрібно допомогти носу ... тривалої нежиті. А) позбавити
Б) позбутися
В) позбуватися
- 14.....прийом до травматолога утворилася велика черга. А) за
Б) на
В) у допомогу
15. Зараз люди витрачають час ...сон на півтори годин менше, ніж, наприклад, на початку минулого століття. А) з метою
Б) на
В) заради
16. У понеділок наша група ходила до поліклініки ... флюорографію. А) з метою
Б) за
В) на
17. У рамках соціальної програми всі пацієнти з раніше встановленим діагнозом «відкритокутова глаукома» можуть прийти й безкоштовно ...у новому офтальмологічному центрі. А) обстежитися
Б) обстежити
В) обстежать
18. ...глаукоми необхідні періодичні профілактичні огляди у фахівця. А) заради
Б) щоб уникнути
В) проти
19. Зайди й ... у лікаря довідку-дозвіл відвідувати заняття з фізкультури. А) візьмемо
Б) візьми
В) візьмеш
20. ...перевірки ефективності протималарійної вакцини була сформована експериментальна група. А) з метою
Б) щоб уникнути
В) в інтересах
21. ...порятунку життя хворому ще раз зробили переливання крові. А) у допомогу
Б) заради
В) у підтримку
22. ...хворого на депресію слід продовжити його лікування під спостереженням лікаря. А) в інтересах
Б) у підтримку
В) для
23. Дільничний терапевт з огляду на виявлені симптоми підбере індивідуальну схему лікування або направить ...до вузького фахівця. А) лікувати
Б) лікуватися
В) лікує
24. Більше 20 млн. пацієнтів на земній кулі користуються антидепресантами ... лікуванні депресії. А) на
Б) при
В) щоб уникнути
25. У багатьох країнах ...профілактики йодозалежних захворювань йодують сіль, соняшникову олію, питну воду. А) з метою
Б) проти
В) у підтримку
26. ...своєму організму необхідно приймати йодомісткі продукти. А) у підтримку
Б) для допомоги
В) в інтересах
27. Метод імунотермистометрії являє собою аналіз крові людини ... алергійну сприйнятливість. А) за
Б) на
В) в
28. ... здоров'я пацієнта дослідження на чутливість і сенсibiliзацію проводиться поза організмом обстежуваного. А) з метою
Б) заради
В) проти
29. ... групових обстежень жителів віддалених районів організували А) при

- виїзд фахівців на місце **забору** крові.
30. ...існуючим місцевим медичним центрам організуються й виїзні групи провідних спеціалістів – офтальмологів, кардіологів, невропатологів і ін.
31. ...**порятунку** життя **молодшого** брата **старший** віддав йому свою нирку.
32. ...протесту медики **покинули** конференц-зал.
33. ...загиблих лікарів, що рятували людей під час воєнних дій у гарячих точках планети, був установлений монумент.
34. **З** давніх часів цілющі властивості верби **використовуються** народними цілителями ...
35. З жолудів можна приготувати напій ...золотухи – захворювання шкіри.
36. У старі часи перед боєм воїни-росіяни відправлялися до дубового гаю ...**сил**.
37. Деякі люди й зараз **ідуть** до дуба ...своє здоров'я.
38. Лікарі радять поїхати до лісу для ... енергії й здоров'я.
39. Фахівці настійно рекомендує перед застосуванням лікувального засобу ... алергії звернутися до алерголога.
40. Не лінуйтеся ...дарунками природи
- Б) з метою
В) в інтересах
А) для
Б) для допомоги
В) з метою
А) заради
Б) на
В) у підтримку
А) на знак
Б) з метою
В) в інтересах
А) на згадку про
Б) для
В) у підтримку
А) з лікувальною метою
Б) на лікувальні цілі
В) лікувати
А) для
Б) проти
В) на
А) набрали
Б) набиратися
В) набирати
А) поправитися
Б) поправити
В) направити
А) відновлення
Б) відновлюватися
В) відновлювати
А) з метою
Б) проти
В) у допомогу
А) користуватися
Б) користуйся
В) користуємося

Ключі до ТЕСТУ

1. А	11. В	21. Б	31. А
2. А	12. В	22. А	32. А
3. А	13. Б	23. Б	33. А
4. Б	14. Б	24. Б	34. А
5. В	15. Б	25. А	35. Б
6. Б	16. В	26. Б	36. Б
7. А	17. А	27. Б	37. Б
8. А	18. Б	28. Б	38. В
9. А	19. Б	29. Б	39. Б
10. Б	20. А	30. Б	40. А

ТЕМА V. 5. ДОПУСТОВІ ВІДНОШЕННЯ У ПРОСТОМУ РЕЧЕННІ

ПЕРЕВІР СВОЇ ЗНАННЯ З ГРАМАТИКИ УРОКУ

Вправа 1. Використайте необхідні за змістом прийменники та слова для довідок.

1. ...значні коливання температури зовнішнього *середовища*, людина може нормально існувати.
2. ...своїй несхожості тіла живої й неживої природи мають *велику* кількість однакових хімічних елементів.
3. ...рекомендації лікаря, Віктор продовжував *займатися* боксом.
4. ...*багатстві* природи людина може незабаром вичерпати всі її ресурси.
5. ...*протестам* багатьох батьків у дитячому садку продовжили вакцинацію дітей.
6. ...*жахливий* відсоток народжуваності дітей з патологією люди продовжують завдавати шкоди природі, *своєї, людській, і навколишній*.
7. ...*шкоді* паління, ми зустрічаємо усе більше людей із цією згубною звичкою.
8. ...своїх переконань, принципів і марновірств, *стану* або настрою, лікар повинен прийти на допомогу будь-кому, хто потребує його допомоги, і в будь-який час.
9. ...*ставлення* до хворого, лікар зобов'язаний надати йому кваліфіковану медичну допомогу.
10. ...*важливості* виконання рекомендацій лікаря, пацієнт не повинен обмежуватися пасивним виконанням цих рекомендацій.

Слова для довідок: незважаючи на; незалежно від; при *всім*; всупереч; при всьому; при *всій*.

ГРАМАТИКА

Вираження допустових відношень: протилежний результат

Таблиця 1

Грамматичні конструкції	Приклади	Грамматичний коментар
1. <i>Незважаючи на</i> + прийменник у формі <i>Зн.в.</i> + <i>ім.</i> у формі <i>Зн.в.</i>	<i>Незважаючи на поганий стан</i> , він пішов на роботу.	До складу прийменникової конструкції <i>незважаючи на</i> що входить словосполучення: <i>прийменник + ім.</i> у формі <i>Зн.в.</i> , з <i>негативним значенням</i> (<i>поганий стан, слабе здоров'я, різке погіршення тощо</i>). Присудок в основній частині простого речення має позитивну або нейтральну семантику.
2. <i>Незважаючи на</i> + <i>ім.</i> у формі <i>Зн.в.</i>	<i>Незважаючи на хворобу</i> , Юля раділа <i>приходу</i> гостей.	Виражається прийменниковою конструкцією <i>незважаючи на</i> й <i>ім.</i> у формі <i>Зн.в.</i> , що має <i>негативну семантику</i> (<i>хвороба, смерть, погіршення тощо</i>). Присудок же в основній частині речення має позитивну або нейтральну семантику.
3. <i>Незважаючи на</i> + <i>ім.</i> у формі <i>Зн.в.</i>	<i>Незважаючи на свято</i> , він сумував.	<i>Використовується</i> прийменникова конструкція <i>незважаючи на</i> й <i>ім.</i> у формі <i>Зн.в.</i> з <i>позитивною або нейтральною семантикою</i> . Присудок у цьому випадку виражає негативну дію (явище, <i>стан</i>).

УВАГА! Конструкцією *незважаючи на що* виражається невідповідність із погляду логіки між констатацією факту (початок речення) і дією, що відбувається в основній частині

простого речення. Основна частина – це результат або **наслідок протилежний (зворотний) тому**, що стверджується за допомогою граматичної конструкції **незважаючи на що**.

ЗАПАМ'ЯТАЙТЕ! Прийменникова конструкція **незважаючи на що** стоїть на початку речення й може бути виділена комою. Наприклад: *Незважаючи на гучну музику, голоси артистів було чутно добре.*

**Вираження допустових відношень:
протилежний результат з розширенням інформації**

Таблиця 2

Грамматичні конструкції	Приклади	Грамматичний коментар
1. Незважаючи на + прийменник у формі Зн.в. + ім. у формі Зн.в. + ім. у формі Р.в.	Незважаючи на різкі коливання температури навколишнього середовища , людина почуває себе нормально.	Виражається прийменниковим сполученням незважаючи на й словосполученням прийменника й віддієслівного іменника зі значенням негативного процесу (<i>різке погіршення здоров'я тощо</i>), що має при собі інший іменник у формі Р.в. , або іменник , що якісно характеризує суб'єкт (<i>молодість героя, більші здібності людини тощо</i>). Конструкція незважаючи на що стоїть на початку простого речення.
2. Дієприслівниковий зворот	Висуваючи проблему профілактики й лікування СНІДу як одну з актуальних медичних проблем сучасності , деякі вчені випускають із поля зору важливість рішення її соціального аспекту.	Виражається дієприслівниковим зворотом , що несе позитивну інформацію . Основна частина речення, що звичайно стоїть за дієприслівниковим зворотом, містить негативну інформацію або інформацію протилежну тій , що виражена зворотом.
3. При + всій + своїй + прийменник у формі М.в. + ім. у формі М.в.	При всіх своїх незаперечних перевагах штучна їжа не може замінити повною мірою натуральні продукти харчування.	Виражається прийменниковою конструкцією при всій своїй і словосполученням прийменника та іменника у формі М.в. , які несуть позитивну інформацію узагальнено-підсилювального характеру. Ця граматична конструкція найчастіше стоїть на початку речення.

**Вираження допустових відношень:
протилежний результат з обмеженням інформації**

Таблиця 3

Грамматичні конструкції	Приклади	Грамматичний коментар
1. Незважаючи на + ім. у формі Зн.в.	Незважаючи на ряд недоліків , новий апарат якийсь час застосовували у вітчизняній медицині.	Виражається прийменником незважаючи на й іменником у формі Зн.в. , які містять негативну інформацію , що обмежує повноту реалізації того, про що говориться в основній частині простого речення.
2.	Не будучи визначальним	Виражається дієприслівниковим

Дієприслівниковий зворот	чинником , кліматичні умови тією чи іншою мірою позначаються на стані здоров'я сучасної людини.	зворотом , що містить негативну інформацію й обмежує прояв позитивної інформації основної частини речення.
3. При всіх +ім. у формі М.в.	При всіх недоліках новий апарат штучного дихання якийсь час підтримував життя хворого.	Виражається прийменником при всіх та ім. у формі М.в. , які містять негативну інформацію узагальнено-підсилювального характеру. Ця негативна інформація обмежує реалізацію позитивної інформації , що знаходиться в основній частині речення.

Вираження допустових відношень:
протилежний результат з недостатністю підстави

Таблиця 4

Граматичні конструкції	Приклади	Граматичний коментар
Дієприслівниковий зворот	Переборюючи шкідливі наслідки стресу , організм ще не в змозі забезпечити (ще не може забезпечити) стабільність функціонування всіх своїх систем.	Виражається дієприслівниковим зворотом , що вказує на недостатність підстав для виконання позитивної дії , вираженої в головній частині речення. В основній частині використовуються конструкції далеко, недостатньо, ще не +дієслово у формі теперішнього часу, ДВ.

УВАГА! До складу дієприслівникового звороту входять **дієприслівники** як недоконаного, так і доконаного виду. У головній частині дієслово зазвичай має доконаний вид.

Вираження підсилювально-допустових відношень

Таблиця 5

Граматичні конструкції	Приклади	Граматичний коментар
1. При всім / при всій / при всіх +свій + ім. у формі М.в.	При всій своїй доброті лікар все-таки повинен бути суворим зі своїми пацієнтами.	Виражається сполученням при всій своїй та іменника , що позначає якість, властивість суб'єкта (доброта, повага, замкнутість, товариськість, скромність, злість, запальність тощо), ставлення особи до іншої особи (повага, любов, симпатія, ненависть тощо), бажання, прагнення особи (бажання, ретельність, старання, прагнення). Предикат позначає конкретну дію. Суперечність часто підсилюється частками все-таки, все ж таки .
2. Всупереч + (прийменник) + ім. у формі Д.в.	Всупереч існуючій думці , рак не є захворюванням з фатальним результатом.	Виражається прийменником всупереч і (прийменником) іменником у формі Д.в. Прийменник всупереч підсилює суперечність між змістом сполучення із цим прийменником і дією, що реалізується предикатом.
3. Дієприслівниковий зворот	Ретельно оглянувши хворого , лікар так і не	Виражається дієприслівниковим зворотом , що стоїть на початку речення. Допустові

зворот	зміг поставити остаточний діагноз.	відношення підсилюються частками все-таки, все-таки й сполучниками однак (же), проте , сполученням так і (не) , які знаходяться у головній частині.
---------------	------------------------------------	--

ЗАПАМ'ЯТАЙТЕ! Прийменник *усупереч* поєднується з обмеженим числом іменників: *всупереч прогнозу, (очевидним, явним) фактам, симптомам, (колишнім, попереднім) поданням, думці, (прийнятим, сталим) правилам, звичкам, нормам, всупереч здоровому глузду, порадам, рекомендаціям, бажанню, безпеці, побоюванням, очікуванням, результатам, твердженням, діагнозу, небезпеці, труднощам* тощо.

УВАГА! Конструкція *зі* сполучником *при всій (своєї)* стоїть зазвичай на початку речення, сполучення із прийменником *всупереч* може стояти як на початку, так і наприкінці речення.

Вираження умовно-допустових відношень

Таблиця 6

Граматичні конструкції	Приклади	Граматичний коментар
Незалежно від +ім. у формі Р.в.	Реакція відбувалася незалежно від умов. Спортом можуть займатися всі, незалежно від статі або віку.	Виражається прийменником незалежно від та ім. у формі Р.в. (О.2) , які вказують на характер умов (заважають або сприяють дії), що не впливають на здійснення дії.

УВАГА! Прийменник *незалежно від* поєднується з іменниками, що виражають родові поняття: *вік, стан здоров'я, температура, маса, розмір, час доби* тощо.

Зазвичай прийменникова конструкція *з незалежно від чого* стоїть наприкінці речення.

ВПРАВИ

Вправа 1. На основі поданої інформації складіть фрази з вираженням поступки.

Скажіть, яке значення має конструкція поступки у цих фразах: позитивне, негативне або нейтральне?

З р а з о к: Існує **безліч** ефективних крапель від нежиті (констатація факту). На жаль, нежить не виліковується за 1-2 дні навіть ефективними краплями (**наслідок, протилежний наведеному твердженню**). – **Незважаючи на безліч** ефективних крапель від нежиті, він не виліковується за 1-2 дні.

Констатація факту	Результат (наслідок), протилежний твердженню
1. Відзначається значне поліпшення медичної допомоги населенню.	Хвороби продовжують забирати у людей їхні роки.
2. Спостерігається високий розвиток генетики.	На жаль, «генетична структура» видатних особистостей нам невідома.
3. Є взаємодія залоз внутрішньої секреції.	Можна говорити про самостійність захворювання тієї або іншої залози.
4. Існує глобальна система спостережень за погодою.	Точний прогноз погоди можна скласти лише на один – п'ять днів.

5. У найпростіших організмів визначають елементарну будову .	Найпростіші організми являють собою цілісний організм.
---	--

Вправа 2. Використовуючи інформацію, складіть діалоги.

А. - *Запит підтвердження інформації з вираженням поступки.*

Б. - *Вираження власної думки й підтвердження інформації з вираженням поступки.*

Н а п р и к л а д: Відзначаються величезні досягнення сучасної медицини у галузі кардіології й те, що люди продовжують **умирати** від хвороб серця.

А. – *Люди, як і раніше, вмирають від хвороб серця, незважаючи ні на що?*

Б. - *Мені здається, незважаючи на величезні досягнення сучасної медицини в галузі кардіології, люди, як і раніше, вмирають від хвороб серця.*

1. Визначено, що всі антибіотики різного механізму дії й мають спільну властивість - оптичну інверсію. 2. Трансплантологи **говорять** про збільшення з кожним роком числа **пересадки** нирок і постійну нестачу **ниркових** трансплантатів. 3. Багато захворювань здаються нам легкими й швидкоплинними, однак, часто дають масу різних ускладнень. 4. Відчувають потребу в **нових** електрокардіостимуляторах близько 5000 українців, а закуповується на кошти з різних джерел близько 2000. 5. Захворювання на рак в Україні зростає, однак уперше намітилася тенденція до зниження смертності від онкопатології.

Вправа 3. **Доповніть** діалоги, висловлюючи сумнів і пропонуючи свій приклад, у якому є допустові **відношення**.

Використовуйте подану у вправі інформацію і зразок.

З р а з о к:

А. - *Як Ви думаєте, тільки у зрілому віці людина здатна зробити наукове відкриття, створити щось **нове**?*

Б.- *Напевно, не зовсім так. Наприклад, незважаючи на двадцятирічний вік, Галілей зробив велике відкриття у фізиці й незабаром став професором.*

1.

А.- Як Ви думаєте, чи можна з **окремих** зерен пилку **одержати** цілі рослини, ідентичні **звичайним**?

Б.- ...

2...

А. – Як Ви **вважаєте**, талановита й відома людина завжди амбіційна, складна у **відносинах** з людьми, зарозуміла?

Б.-...

3.

А. – Як ви думаєте, у зв'язку із широким застосуванням **сучасних репродуктивних** технологій, таких як сурогатне материнство, чи **всі** його аспекти визначені законом і не **допускають** неоднозначного тлумачення?

Б. - ...

4.

А. – Як, по-вашому, у зв'язку зі зростанням числа онкологічних захворювань в Україні створено національний інститут раку?

Б. - ...

5...

А. – Як Вам здається, всі ліки є цілющими?

Б. - ...

6...

А.- Як Ви вважаєте, із застосуванням променевого впливу на пухлини їхнє лікування проводиться швидко?

Б.-...

Інформація для довідок: 1. Існує можливість одержання з окремих зерен пилку цілих рослин відповідно до законів генетики. Число хромосом у ядрах цих рослин удвічі менше, ніж у звичайних. 2. Усі, хто знав Теофіла Ріхтера, говорили про його талант і популярність, а також про його скромність і простоту. 3. Останнім часом все частіше відзначається широке використання такої репродуктивної технології, як сурогатне материнство. Багато аспектів цієї технології і в Україні, і в Росії взагалі не визначені законами або допускають неоднозначне тлумачення. 4. Учені України висунули ідею створення національного інституту раку в країні. На жаль, самого інституту дотепер не існує. 5. Загальновідомо, що багато ліків зі зцілювальних можуть стати й отруйними. 6. Використовується ефективний дозований променевий вплив на злоякісні пухлини. Однак процес такого лікування розтягується на кілька тижнів.

Вправа 4. Складіть із поданих частин речення, що виражають допустові відношення з розширенням інформації.

З р а з о к: Гарне слово має позитивну семантику. Гарне слово, сказане з різкою, грубою тональністю, змінює своє значення. – При всій своїй позитивній семантиці гарне слово, сказане з різкою, грубою тональністю, змінює своє значення.

1. Сучасні лікарські препарати відзначаються активністю. Сучасні лікарські препарати приховують небезпеку виникнення побічних шкідливих ефектів.
2. На Землі невелика кількість прісної води - 2,5% від загальної кількості природних вод. Неможливо вказати речовину більш різноманітного й широкого застосування, ніж прісна вода.
3. Чорноплідна горобина має лікувальні й корисні властивості. Тривале й надмірне використання чорноплідної горобини може призвести до порушення згортання крові.
4. Сучасні медичні центри трансплантології витрачають величезні кошти на ниркову трансплантологію. Ці центри в наш час не можуть допомогти всім, хто потребує пересадки нирок.
5. Лікар після трансплантації для лікування використовує імуносупресивну терапію. Лікар завдає шкоди пацієнтові, пригнічує його імунну систему.
6. У людини безмежні інтелектуальні здібності. Людина користується не більше однієї десятої частини можливостей мозку як розумового органа.

Вправа 5. Використайте необхідне прийменникове сполучення. Скажіть, які відношення виражені у поданих реченнях.

1. ...невелику відносну щільність кістки, вона за міцністю перевершує граніт.
2. ...складність операції, вона була проведена швидко й легко.
3. ...рух по судинах плода змішаної крові, якість її нижче місця приєднання артеріальної протоки значно погіршується.
4. ..., на перший погляд, простоті й ефективності променевого впливу на злоякісну пухлину, на жаль, не так все просто.
5. ...величезних витратах результативність ниркових трансплантацій недостатньо висока: зі 100 ниркових трансплантатів протягом першого післяопераційного року приживляються лише 60.

Вправа 6. Складіть речення з поданих слів і словосполучень.

1. Відчуваючи, сильний, нестерпний біль, люди, ставати, до, він, менш, чутливі.
2. Виробляючи, ендогенні опіати, і етанол, що діють, як, наркотичні речовини, організм, не мати, наркотична залежність, від, вони.
3. Незважаючи на, поява, нові ліки, народні засоби, використовувати, паралельно, хоча, іноді, відсуватися, на, другий план.
4. Незважаючи на,

наявність, у, чай, **невелика** кількість, кофеїн, **він**, не рекомендувати, часто, пити, що страждають, серцево-судинні захворювання. 5. Незважаючи на, трохи умовне, **поділ**, хвороби, з погляду, швидкість, розвиток, на «підгострі», «гострі» і «хронічні», він, зустрічатися, у, медична література.

Вправа 7. Використовуючи інформацію двох речень, сформулюйте протилежний результат з обмеженням інформації.

З р а з о к: Організм виробляє власні наркотичні речовини - **ендогенні опіати, етанол**. Організм не має наркотичної залежності від **власних опіатів**. - Незважаючи на **вироблення** організмом власних наркотичних речовин, **він** не має наркотичної залежності від них.

1. Відсутні між залозами внутрішньої секреції анатомічні **зв'язки**. Існує певна взаємозалежність функцій **однієї** залози від іншої. 2. **Відзначається розходження** в хімічній структурі диметилсульфооксиду (**ДМСО**) і таких багатоатомних спиртів, як гліцерин, сахароза. Проникність **ДМСО** й багатоатомних спиртів в альбуміні сироватки крові приблизно однакова й відповідає розмірам молекул. 3. Проведено спостереження за реакцією рослин, коли в повітрі відсутній кисень. Зелені рослини продовжують **деякий час жити**. 4. Протеїнурія виникає при захворюванні нирок. Протеїнурія не завжди може бути симптомом хвороби нирок. 5. Відзначена дуже мала концентрація в кістковій тканині багатьох мікроелементів (алюміній, бор, мідь, свинець тощо). Не можна недооцінювати їхнього значення у процесах життєдіяльності, розвитку й **росту кісток**.

Вправа 8. Доповніть речення, утворюючи дієприслівники від дієслів, наведених у дужках.

1. (Дати відповіді на багато питань), сучасна наука ставить **їх** ще більше. 2. (Ще бути студентом), Д.І. Менделєєв опублікував свою першу наукову працю. 3. (Знати про труднощі й тривалість одужання при онкології), далеко не всі люди звертаються до лікаря на ранніх стадіях захворювання. 4. (Розуміти економічну й соціальну вигоду медичної профілактики), держава далеко не завжди розвиває відповідні технології й оснащення медичних **установ**. 5. (Значно скоротилися в останні десятиліття промислові викиди), Україна, на жаль, ще не вирвалася зі списку країн **з** найнижчими показниками здоров'я.

Вправа 9. Доповніть речення інформацією з **дужок**, використовуючи необхідні прийменники або прийменникові сполуки.

1. ...(**знімає** негативні переживання, нагадує **дію** наркотичної речовини, створює відчуття спокою) пептид сну все-таки не викликає **небезпечного** звикання до **нього**, не впливає на **здатність** людини мислити й переживати. 2. ...(**своя зовнішня простота**) тромбоцити мають все-таки незвичайну складність ультраструктури. 3. На жаль, ...(**основний принцип «не нашкодь»**) лікарі беруть нирку з організму добровільного донора, піддаючи його життя небезпеці. 4. ...(**Пересаджують нирку живих донорів, звичайно родичів хворих**), не можна все-таки вирішити й **частини** проблеми донорства. 5. ...(**поширена думка** про стрес-**ворога**) стрес спочатку **є** другом для нашого організму. 6. ...(**обдарованість**) Ріхтер був безмежно вимогливий до себе. 7. ...(**успіхи**) сучасна медицина усе-таки продовжує **лікувати** симптоми, а не причини, що **викликали** **їх**.

Вправи 10. Складіть діалоги за зразком на основі поданих стверджень, **використовуючи** тільки прості речення.

З р а з о к: **Поширена думка, що кістка є просто захисним футляром для кісткового мозку.**

А. - Стверджують, що кістка є просто захисним футляром для кісткового мозку? (питання щодо правильності чи неправильності інформації).

Б. – Всупереч поширеній думці, кістка не є просто захисним футляром для кісткового мозку (відповідь із вираженням підсилювально-допустових відношень).

1. Відоме **твердження**, що кровотворна функція належить тільки кістковому мозку, а не всій кістці у цілому. 2. Учені-медики стверджують, що збільшення серця спостерігається в усіх спортсменів. 3. Лікарі не рекомендують людям надмірно захоплюватися овочевими й фруктовими розвантажувальними днями. 4. Склалося уявлення про необхідність біологічної індивідуальності синтетичної кістки, однак ця кістка не буде її мати. 5. Існують відомі твердження, що залізо міститься тільки в дихальних пігментах. 6. Учені припускають, що взаємозалежними є тільки дві-три функції в організмі, однак всі його функції пов'язані між собою рухливим ланцюгом добових ритмів. 7. Стверджують, що причиною набряку Квінке не можуть бути харчові продукти.

Вправа 11. Прочитайте речення і дайте відповіді на питання: "Незалежно від яких умов реалізується дія?"

Яке значення виражається конструкцією **незалежно від чого**.

1. Незалежно від лікарських речовин, **уведених** у мазь, вона завжди має в'язкопластичну консистенцію. 2. Незалежно від походження, **будови** й функції у **певних** умовах міжклітинного **середовища** спеціалізовані **клітини** можуть набувати подібних рис. 3. Залози внутрішньої секреції відіграють велику роль в організмі незалежно від своєї маленької ваги (100 гр). 4. Незалежно від трансплантата – свіжого чи консервованого - він **залишається** стороннім предметом, який поступово знищується й заміщається новою кісткою. 5. Інфразвук є однією із причин нервової втоми у міських жителів незалежно від інтенсивності його коливань.

Вправа 12. Студенти-медики проходять практику на кафедрі **загальної** хірургії. Їх знайомлять із правилами, яких повинен дотримувати **кожен** лікар, що працює у **хірургічному** відділенні. Передайте **зміст** цих правил своєму **другові**, використовуючи речення з умовно-допустовими **відношеннями**.

З р а з о к: *Правило 1. Лікар має завжди проявляти максимум делікатності, терпіння й чуйності, навіть, коли хворий реагує агресивно, образливо або дратівливо. - Лікар повинен завжди проявляти максимум делікатності, терпіння й чуйності, незалежно від агресивної, образливої або дратівливої реакції хворого.*

Правило 1. Забороняється у присутності хворого вживати такі онкологічні терміни, як «рак», «злоякісна пухлина», «метастази», навіть, якщо у хворого стабільний нервово-психічний **стан**.

Правило 2. При **будь-якому хірургічному** втручанні показання до операції завжди повинні ставитися разом з лікарем-**анестезіологом**.

Правило 3. З'ясувавши дефекти й недогляди попереднього лікування хворого, необхідно дотримуватися принципу лікарської етики, не **говорити** про можливі ускладнення або **несприятливі наслідки** хірургічного втручання.

Правило 4. Навіть, якщо хворий **перебуває** у важкому стані, неприпустимо повідомляти про його **стан** по **телефону**, обговорювати діагноз або оперативне втручання у транспорті, у присутності родичів.

Правило 5. Якщо хворий не бажає розповідати про симптоми своєї хвороби, лікар зобов'язаний установити контакт із хворим або його родичами.

РОБОТА З ТЕКСТОМ.

Завдання 1. Прочитайте текст і знайдіть граматичні конструкції, що виражають поступку.

СТРЕС

Ми **всі** частіше стали чути від своїх знайомих: «Я пережив стрес», «У мене був стрес», «Після стресу я ледве прийшов у норму». Що ж таке стрес?

Першим визначення стресу дав **всесвітньо відомий** канадський фізіолог і лікар Ганс **Сельє**. Незважаючи на відчуття тривоги, дратівливості або злості, пережиті кожною людиною протягом життя, раніше не існувало діагностики такого **стану**, як стрес. Це фізіологічний, нервово-психічний розлад - порушення обміну речовин, **викликане** дратівними факторами. Розглядаючи споконвічно стрес винятково як руйнівне, негативне явище, Г. **Сельє говорив** про позитивний бік стресу й **увів** поняття «позитивний стрес» - еустрес. Негативний стрес був позначений ним як дистрес.

Найбільше стресу піддаються люди, що пред'являють до себе й до життя, завищені вимоги. При всій своїй енергійності, здатності й бажанні багато чого встигнути за короткий проміжок часу вони не можуть уникнути стресу. Лікарі називають квапливість хворобою, здатною викликати стрес. Установлено, що у жінок стресові розлади зустрічаються у 3 рази частіше, ніж у чоловіків. Однак, всупереч існуючій думці, чоловіки теж часто піддаються стресам, наприклад, при водінні автомобіля.

Про людину, що перебуває у стані хронічного стресу, лікарі говорять: «Застряг у стадії реалізації». Це означає, що стрес стає хазяїном свідомості: при всьому своєму зовнішньому спокої людин не може вирватися з полону переживань.

Незважаючи на неможливість уникнути у реальному житті стресу, з ним можна й треба боротися. У цьому допоможуть правильне харчування й здоровий спосіб життя. Необхідно включати до свого раціону продукти, багаті, насамперед, на магній: свіжі овочі, фрукти й зелень, а також горіхи, рибу, «чорний» хліб. І найголовніше, при всій своїй любові до кави не захоплюйтеся нею надмірно. Незалежно від обставин, звичок, намагайтеся висипатися. На жаль, незважаючи на ці такі прості рекомендації, при сучасному ритмі життя не кожен може їх дотримуватися. У такому випадку для заповнення нестачі магнію й підтримки його нормального рівня в організмі в умовах сучасного життя лікарі іноді рекомендують приймати препарати, що містять магній у достатній кількості. Бережіть своє здоров'я!

Завдання 2. Якщо Ви хочете зрозуміти текст, скористайтеся словником.

Поясніть значення слів і словосполучень.

1) Прийти у норму - ? 2) пережити стрес - ? 3) відчуття тривоги - ? 4) дратівливість - ? 5) злість - ? 6) споконвічно - ? 7) руйнівне явище - ? 8) висувати вимоги - ? 9) енергійність - ? 10) уникнути/ уникати (чого-небудь) - ? 11) квапливість - ? 12) піддаватися захворюванню - ? 13) хронічне захворювання - ? 14) спосіб життя - ? 15) **висипатися**/висипатися - ?

Завдання 3. Складіть питання до тексту «Стрес».

Завдання 4. Дайте поради знайомому, що пережив стрес. **Використайте** інформацію тексту. Постарайтеся **поради** дати у формі речень з допустовими **відношеннями**.

Увага! Загальна порада виражається *імперативом НДВ* або *не + імператив НДВ*. Наприклад: *ніколи не говоріть*, що він не вилікується; *спілкуйтеся із хворим м'яко, коректно; не підвищуйте голос на пацієнта*.

Конкретна порада виражається *імперативом ДВ*. Наприклад: *прийміть ліки; частіше дихайте свіжим повітрям*.

Зразок: *Не піддавайтеся агресії незалежно від сформованих обставин.*

САМОСТІЙНА РОБОТА

Завдання 1. Прочитайте текст і знайдіть у ньому граматичні конструкції за темою уроку. **Визначите** значення цих конструкцій (скористайтесь таблицями уроку).

АЛЬТЕРНАТИВА ЛІКАМ

Незважаючи на величезний досвід роботи, іноді лікарі-терапевти відмовляються від використання для лікування хронічних хворих сучасних ліків і звертаються до народної медицини. Чому?

За останні роки медицина зробила величезний стрибок уперед. Однак при всій своїй технічній прогресивності й «хімізації» медицина часто буває безсилою перед тривалими хронічними процесами. У таких ситуаціях досвідчені лікарі використовують не тільки ліки, але й засоби, накопичені народною медициною. Відкриваючи для себе нові багатства й можливості природного середовища, людина протягом століть вибирала й застосовувала для лікування хвороб лікарські трави, цілющі грязі, мінеральні джерела. І якщо ми звернемося до вчення Авіцени й Гіппократа, до медицини Древньої Індії, Китаю, Монголії або Тибету, то побачимо, що в них застосовувалися методи народної медицини, підказані природою, використовувалося *екологічне лікування*.

При всій своїй інтенсивності й ефективності сучасна медицина усе-таки поступається у деяких важливих моментах цьому екологічному лікуванню. Так, наприклад, незважаючи на ураження хворобою найчастіше декількох органів відразу, сучасні ліки влучають, як правило, в одну «мішень». Всупереч «хімічному» лікуванню лікування за допомогою природних факторів впливає на весь організм у цілому. Інакше кажучи, при немедикаментозному методі лікування відбувається комплексний вплив на всі види обміну речовин в організмі, та ще з урахуванням його індивідуальних особливостей.

Завдання 2. Дайте відповіді на питання, використовуючи, де необхідно, конструкції поступки.

1. Незважаючи на що лікарі-терапевти відмовляються від використання для лікування хронічних хворих сучасних ліків? 2. Чому лікарі-практики звертаються до народної медицини? 3. Що таке екологічне лікування? 4. У чому **перевага** методу екологічного лікування перед медикаментозним?

Завдання 3. Почніть речення. **Визначите**, які **відношення** виражені у цих реченнях і вкажіть їхні додаткові значення.

1. ... деякі їстівні гриби за несприятливих екологічних умов можуть набувати токсичних властивостей. 2. ... проникнення в організм дітей і дорослих **туберкульозної** інфекції, не завжди вони хворіють на туберкульоз. 3. ... на обмеженість сучасних методів, що не дозволяють **повністю** відновити втрачені функції зору, запобігти втраті зору й сліпоті можна й необхідно. 4. ... ангіну на ногах, можна нажити неприємні ускладнення. 5. ... дитячий вік, школярі дуже часто страждають хворобами спини. 6. ... **незначну** кількість прісної води, що знаходиться на Землі, її вистачає людству для всіх потреб. 7. ... мінімальні кількості гормональних препарати

викликають помітний вплив на організм пацієнта. 8. ... жорстку визначеність **спеціалізованих** клітин вони зберігають деяку **здатність** видозмінюватися. 8. ... уявній простоті тромбоцити **приховують** несподівану, своєрідну й **досить** складну організацію. 9. ...**сили** коливань інфразвук **здатний** порушувати роботу мозку, викликати неприємності й призводити до **тимчасової** сліпоты. 10. ...про різні властивості інфразвуку, ми ще не можемо взяти **його** під контроль.

Завдання 4. Спишіть текст, поставивши замість **крапок** слова й словосполучення, подані в **дужках**, у потрібній граматичній формі.

Люди, ... (**приходити**) на роботу, незважаючи на ... (погане самопочуття), удвічі збільшують ризик ... (серцеві захворювання). Навіть такі незначні захворювання, як застуда, спричиняють ... (підвищене навантаження) на **серце**, яке значно посилюється, якщо хворий не дотримується ... (ліжковий режим).

За словами британських учених, від 30% тих, хто виходить ... (робота), незважаючи на ... (обмеження), у наступні роки удвічі більше страждали ... (серцеві захворювання). Учені підкреслюють, що ця залежність, **простежується** в усіх групах ... (населення) незалежно від ... (пристрасть) до... (алкоголь) чи ... (паління).

ЯКЩО ВИ ВТОМИЛИСЯ

Прочитайте й перекажіть текст. Перевірте за словником значення слів: *уболівальник, радикуліт.*

I. Йшов сильний дощ.

- Не біда, ми будемо грати, незважаючи на дощ, за будь-якої погоди, - сказав уболівальник і зручно сів у крісло ... біля телевізора.

II. - Погані мої справи!

- А що трапилося?

- Щойно був на прийомі у терапевта. Я скаржився на болі у серці, радикуліт, безсоння. ... і незважаючи на мої скарги він мені нічого не заборонив.

ПЕРЕВІР СЕБЕ

ТЕСТ

Виберіть правильний варіант відповіді.

1. ...свою звичку до напруженої праці, ще недавню бідність, японці досягли найбільшої тривалості життя. А) незважаючи на
Б) при **всієї**
В) незалежно від
2. ...переохолодження, промоклі ноги, підхопити ангіну таким способом не можна. А) незалежно від
Б) незважаючи на
В) усупереч
3. Застосування гірчичників протипоказане при шкірних висипаннях у дітей,...причини, що їх **викликали**. А) незважаючи на
Б) незалежно від
В) при **всієї своєї**
4. ...мігрень, треба постаратися розслабитися й добре виспатися. А) усупереч
Б) незалежно від
В) незважаючи на
5. ...**юний** вік, багато школярів страждають хворобами спини. А) при **всім** своєму
Б) незважаючи на
В) незалежно від
6. ...про правильну статуру, ми забуваємо стежити за раціоном **харчування**. А) піклуючись
Б) піклуватися

7. ...нескладності вправи для спини допомагають підтримувати у тонусі не тільки спину, а й увесь організм.
8. ...існуючій думці, ангіна не може бути викликана переохолодженням.
9. ...періодичні болі під лівою лопаткою, за грудиною або у попереку, не поспішайте припускати хворобу серця або хребта.
10. ...небажанні йти у поліклініку при виразковій хворобі все-таки потрібно періодично проходити обстеження у фахівця.
11. Протерта їжа, ...шлунок, провокує коліти, запори й порушує нормальне виділення жовчі.
12. Частково ...себе у харчуванні у період загострення виразкової хвороби, можна й потрібно жувати зелені салати, свіжі овочі й фрукти.
13. ...швидке поліпшення стану хворого виразкою шлунка (3-4 дні), повне рубцювання виразки займає півтора місяця.
14. ...про інфекційну теорію виникнення виразки, механізм життєдіяльності хелікобактерій ми ще до кінця не вивчили.
15. ...наявність хелікобактерій в організмі у 80% людей, далеко не всі страждають виразковою хворобою.
16. ...наявність 20 різновидів хелікобактерій, шкодить людині тільки одна.
17. ...прогнозам лікарів, потерпілий став ходити.
18. ...величезну нелюдську напругу, медики змогли надати допомогу всім потерпілим під час землетрусу.
19. ...сприятливий прогноз, у хворого залишаться прояви травматичного невриту.
20. ... своїх пацієнтів щодня займатися фізичними вправами й збільшувати фізичні навантаження, лікар ставився до них все-таки з жалем.
21. ... таланті, професіоналізмі він не зміг домогтися ні слави, ні визнання.
22. Уважно ...хворого, лікар все-таки не зміг установити причину болю.
23. ...закінчення росту кістяка, тенденція до викривлення хребта зберігається.
- В) стурбовані
А) при **всій своїй**
Б) незалежно від
В) всупереч
А) усупереч
Б) при **всім** своєму
В) незважаючи на
А) незважаючи на
Б) незалежно від
В) усупереч
А) усупереч
Б) при **всьому** своєму
В) незалежно від
А) щадячи
Б) щадить
В) пощадить
А) обмежити
Б) обмеживши
В) обмежитися
А) незважаючи на
Б) усупереч
В) незалежно від
А) знаємо
Б) знаючи
В) знали
А) усупереч
Б) незважаючи на
В) незалежно від
А) при **всій** своїй
Б) незважаючи на
В) незалежно від
А) незалежно від
Б) незважаючи на
В) усупереч
А) незалежно від
Б) незважаючи на
В) усупереч
А) при **всьому** своєму
Б) незалежно від
В) незважаючи на
А) **змушуючи**
Б) **змусив**
В) **змусити**
А) незважаючи на
Б) при **всьому** своєму
В) при **всіх**
А) **обстежив**
Б) обстеживши
В) **обстежити**
А) усупереч
Б) незалежно від
В) незважаючи на

24. ...забороні лікаря, хворий пішов з лікарні на вихідні додому. А) всупереч
Б) незалежно від
В) незважаючи на
25. ...додержуватися указівок лікаря, хворий ще був не в змозі відмовитися від ранкової чорної кави. А) намагатися
Б) намагаючись
В) намагався
26. ...уявне поліпшення стану при гострому отиті, важливо не поспішати із закінченням його лікування. А) усупереч
Б) незалежно від
В) незважаючи на
27. ...віку люди із задоволенням займаються плаванням. А) незалежно від
Б) усупереч
В) незважаючи на
28. ...очікуванням на швидке видужання хворому стало гірше. А) усупереч
Б) незалежно від
В) при **всіх**
29. ...часу доби лікар повинен прийти на допомогу постраждалому, хворому. А) усупереч
Б) незалежно від
В) незважаючи на
30. ...звичці вставати рано, він сьогодні проспав до обіду. А) незалежно від
Б) усупереч
В) при всієї своїй

КЛЮЧІ до тесту

1. А	11. А	21. Б
2. Б	12. Б	22. Б
3. Б	13. А	23. В
4. В	14. Б	24. А
5. Б	15. Б	25. Б
6. А	16. Б	26. В
7. А	17. В	27. А
8. А	18. Б	28. А
9. А	19. В	29. Б
10. Б	20. А	30. Б